Tek Yola Sığmayan Devrim

İbrahim Çelik

AYRINTI
Yakın Tarih

5. BASIM

İBRAHİM ÇELİK

1962 yılında Artvin-Borçka'da doğdu. İlkokulu Taraklı ilköğretim okulunda, ortaokulu Borçka ortaokulunda okudu. 1978 yılında lise eğitimini Murgul Lisesi'nde yaparken, faşistlerin okula düzenlediği bir saldırı sonucu çıkan çatışmadan dolayı kaçak duruma düştü. O tarihten sonra Karadeniz bölgesinde, Devrimci Yol saflarında aktif olarak mücadele etti. 7 Haziran 1981 tarihinde Samsun'da düzenlenen bir operasyonla yakalanarak tutuklandı. Samsun, Amasya, Erzurum, Erzincan, Kırklareli cezaevlerinde kaldı. 1989 yılında Erzincan Askeri Cezaevi'nden tahliye oldu. İstanbul'da yaşıyor, evli ve bir çocuğu var.

Ayrıntı: *994*
Yakın Tarih Dizisi: *21*

Tek Yola Sığmayan Devrim
İbrahim Çelik

Yayıma Hazırlayan
Esra Kahraman

Son Okuma
Ceren Ataer

© İbrahim Çelik, 2016

Bu kitabın tüm yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Erzurum Cezaevi'nde Siyasi Tutuklular

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 – 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *Mayıs 2016*
İkinci Basım: *Mayıs 2016*
Üçüncü Basım: *Mayıs 2016*
Dördüncü Basım: *Haziran 2016*

Beşinci Basım: *Haziran 2016*

Baskı Adedi 1000

ISBN 978-605-314-103-7
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintıyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Tek Yola Sığmayan Devrim

İbrahim Çelik

AYRINTI

YAKIN TARİH DİZİSİ

Keşke Bir Öpüp Koklasaydım
Eylem Delikanlı-Özlem Delikanlı

Fırtınalı Denizin Yolcuları
Sedat Göçmen Kitabı
Söyleşi: İlbay Kahraman

Bitmeyen Yolculuk
Oğuzhan Müftüoğlu Kitabı
Söyleşi: Adnan Bostancıoğlu

Gezi, İsyan, Özgürlük
Sokağın Şenlikli Muhalefeti
Derleyen: Kemal İnal

Fişlemenin Kısa Tarihi
Hüseyin Aygün

Fırtınalı Denizin Kıyısında
Şansal Dikmen Kitabı
Söyleşi: Derviş Aydın Akkoç

Arap İsyanları Güncesi
Can Ertuna

Domatesi Çiçek Sananlar
Gökçen Başaran İnce

Devrimcilik Güzel Şey Be Kardeşim
Melih Pekdemir

Erikler Çiçek Açınca
Nurhak'ı Hatırlamak
A. Tuncer Sümer Kitabı
Enis Rıza & Ebru Şerametli

İlle de Mavi
Adnan Keskin

Devrimciler Ölmez
10'lardan Biri:
Sinan Kâzım Özüdoğru Kitabı
Derleyen: Füsun Özbilgen

Bizi Güneşe Çıkardılar
Aysel Sağır

Direniş, Sürgün ve Ölüm Günleri
Ersin Ergün K. & Harun Korkmaz
Osman Zeybek & Tarık Uygun

Bir Zamanlar Mülkiye 1964-1970
Savaş Dizdar

Sinançe
Şirin Cemgil Sinan Cemgil'i Anlatıyor
Şirin Cemgil

Cepheden Anılar
Orhan Savaşçı'nın THKP-C Anıları
Söyleşi: İlbay Kahraman

Devrimcilerin Filistin Günlüğü
1968-1975
Yaşayanlar Anlatıyor
Oktay Duman

Keşiş'in Torunları
Dersimli Ermeniler
Kâzım Gündoğan

Üç Devrimci Tiyatro Bir Meddah
Anılar
Erdoğan Akduman

Fırtınalı Denizin Yolcuları'na...

İçindekiler

Önsöz 11
Devrimin Başpehlivanı, Devrimin Güleç Yüzlü Delikanlısı 11
Çocukluk 15
Küçük Eşkıyanın Büyük Avı... 15
Deliği Bulamayınca... 21
Çakma Reis! 24
Havanın Ayarını Bozan Ay! 25
Mikrofonda Şiir Okumak! 26
Heves Kursakta Kalır! 28
Murat 124 Kadar Değerimiz Yok! 30
Adım Başı Ceza Yazılırsa! 33
Mücadeleye İlk Adım 36
İlk Direniş 36
CHP'den Tek Yol Devrim'e... 38
İşçi Köylü İttifakı 40
Dayağı Göze Almak! 42
Kaçaklık Yılları 44
Devrim Yolu Sarp ve Dikenlidir... 44
Sır Tutmanın Hemşincesi! 52
Baş Aşçı 54
Yumurtanın Sarısı... 57
Odun Bitince 58
Zaafını Belli Etmeyeceksin! 59
Aslolan Etkin Olmak... 60
Başpehlivan! 62
Kuduz... 64
Gerilla Gerektiğinde Ekmek Arası Tırtıl Yer! 68
Kesmece Bunlar... 70
Bari Adınızı Yazmayın! 73

Uyuz... 74
Parti Kurulmuş Haberimiz Yok! 76
'Mekap'lı Halk Desteği! 78
Telafi Operasyonu... 79
Açık Faşizmle Hesaplaşma 82
Vefalı Teyze... 84
Elmas Hanım'ın Misafirleri... 86
Kesekâğıdı İmalatı... 87
Eski Mahzen 91
Kira Kontratında Olmayan Görevler... 92
Bir Vazonun Yıllarca Hatırı Vardır... 94
Başsız Gövde... 95

Cezaevi Yılları 97
Tarzanlar... 97
Yalancının Mumu... 98
Halk Çocukları(!) 100
Yemek Ya da Kötek 101
Hayalle Kâbus Karışınca! 103
Babamın Parasını Nasıl Yersiniz? 106
Bit Yarışı 108
Bundan Her Bok Olur! 110
Katibe Bak! 115
Faşistin Cinsten Anladığı(!) 117
Satranca Yeni Kurallar 119
Yalan Makinesi 121
Kalas Ne İşe Yarar? 123
Muhbir! 127
Acemilik! 128
Hoş Geldin Dayağı! 131
Devrimciler Merdivenden Düşerse, Faşist de Düşer... 133
Hafik Kaymakamı 135
Yat Kâzım Yat! 136
Şakanın Böylesi! 137
Görüşme Çilesi! 139
Heyecanı Diline Vurunca 140
Faşizm Helvası... 142
İmamın Sarığı! 143
Ah, Bir Görsem! 144
Tavlahane 146
Ailelere Moral(!) 147
Serbestlik Bol Geldi! 151
Ardahanlının Sopası... 152

Saldırıya Karşı Kenetlenme 154
Sırtlanların Arasındaki Geyik! 156
Teneke Tuvalet! 157
Toplu İshal! 158
Tabutluk 159
Toplu Gösteri! 160
Üç Gün Neyse de! 162
Tünel... 163
İki Fırt Sınırı... 163
Erzurum'un Ahlaklı Sağcıları(!) 164
Devrimi Yapsaydınız! 165
Rahmetlinin Kılıcı 166
Heyet Şive Bilmeyince! 167
Şive İnceltmeye Gelmez! 169
Kel Dana! 171
Dalgınlığın Böylesi 173
Faşist Ordunun Şavşat'ta Ne İşi Var? 175
Farklı Bir Yargıç! 177
Sihirli Değnek... 178
Zurnanın Son Deliği... 179
Sol Darbe! 181
Güvenli Yer Kalmadı! 182
Kaplanın Ağzındaki Yavru! 185
İshalden de öte! 187
Camış Savunması! 189
Teknoloji Savaşı... 192
Bölge Karmaşası... 194
Mide Tankı... 195
Tahtakurusu Şiiri... 196
Parmak Yerine Burun... 197
Dev-Genç Bu mudur? 198
İnce Memet California'da 200
Şah Mat! 201
İşkenceyi Paylaşmak! 202
Adam Başına Bir Lider! 204
Güve ya da Soğuk! 205
Güven Sınavı! 206
Kan Parası 208
Şiirin Açıklaması... 210
Bir Lisan, Bir İnsan... 211
İki Tür İşkenceci! 214
Bu İşte Bir Terslik Var! 216

Reçel Sefası! 218
Acı Biberle İmtihan... 220
Allah'ını Seven Sosyalistler 221
Fitnet'in Marifetleri... 223
Açlık Başa Vurunca! 224
Ezanın Şifresi... 227
Canlı Pankart... 229
Bıyık Direnişindeki Bıyıksız! 231
Temizlik İdeolojiden Gelir! 233
Doktor Mengele'nin Kobayları... 234
Özlem Postası! 239
Basketbolu Bilen Oynar! 245
Ne Çok Baban Varmış! 246
Sınır Tanımayan Muhalifler... 247
Ben Babasıyım da! 249
Çocuk Katili Cunta... 251
Tüp Parasına Tuvalet... 253
Zafer Çığlığı... 254
Bir Koğuş İki Hasan... 254

Fotoğraflar 260

Önsöz

Devrimin Başpehlivanı
Devrimin Güleç Yüzlü Delikanlısı

İlk olarak kim söylemiş bilmiyorum: "Gülmek, devrimci bir eylemdir." Bu laf adeta İbrahim Çelik için söylenmiş. Ölümle burun burunayken gülmek... Çok kritik ve tehlikeli bir eyleme hazırlanırken arkadaşlarını güldürebilmek... Kaçaklığında yaşadığı yokluk ve yoksullukla dalga geçebilmek... Açlık grevlerinde kahkahayla doyabilmek... İşkencede direnirken, mahpuslarda yıllarını geçirirken bir gram pişmanlık hissetmeden inatla gülümseyebilmek... Bunlar direnmek değilse nedir? Bence bunlar devrimciliğin en saf ve güzel halidir.

***

Memleketin kan revan günlerinde, kaçağa düşmüş bir delikanlı olarak tanıdım İbrahim'i. Devrim yapmaya karar verdiğimizde hepimiz çok gençtik, tecrübesizdik, heyecanlıydık. Çoğumuz 20'li yaşlarda çok büyük sorumluluklar alarak hayalimizdeki ülkeyi kurmak için mücadeleye atılmıştık. İbrahim bizden de gençti; onu Trabzon'daki bir bekâr evinde tanıdığımda daha 16 yaşındaydı ve polis tarafından aranıyordu! Bir grup silahlı faşist, okuduğu liseyi basmış, İbrahim de bir grup solcu arkadaşıyla onlara direnmişti. Ancak o zamanlarda sıkça yaşandığı gibi polis faşistlerin değil, İbrahim'lerin peşine düşmüştü.

İbrahim kendisi kaşınmıştı aslında! Devrimin "sarp ve engebeli yolu"na bilerek ve isteyerek girmişti. Devrimcilerin yoğun olduğu Borçka'da ortaokulu bitirdikten sonra, "Burası kurtarılmış bölge sayılır. Ben en iyisi Murgul'a gideyim, orayı kurtarayım" dememiş olsaydı belki de bu kitapta anlattığı hiçbir şey yaşanmayacaktı.

Dedim ya, biz de gençtik ama İbrahim bizden çok daha gençti. Onunla ilk tanıştığımız zamanlarda, yaramazlık yapan küçük kardeşim gibi görüyor ve öyle seviyordum. Hatta, yaptığımız güreşlerde onu sevindirmek için mahsustan yeniliyordum! Ama o küçük kardeş, çok kısa sürede benim Karadeniz bölgesindeki en atak, en cesur, en sıkı, en güvenilir yoldaşlarımdan biri oldu.

Bir düşünün, siz 16 yaşındayken ne yapıyordunuz? Ya da çocuğunuz 16 yaşındayken neler yapıyor? İbrahim o yaşta devrim yapmaya çalışıyordu. Hem de bunu oyun oynar gibi değil, 1978'li yılların sert koşullarında, hayatını ortaya koyarak yapıyordu.

Karadeniz, Devrimci Yol'un en kitlesel şekilde örgütlendiği ve faşizme karşı mücadelenin en sert yürütüldüğü bölgeydi. Bugünden geçmişe bakıldığında, Türkiye'de sosyalist mücadelede önemli bir yeri vardır Karadeniz'in. Bu başarıda en büyük pay, İbrahim gibi "sosyalizmin neferi" olmuş yoldaşlarımızındır. Bu arkadaşlarımızın birçoğu gencecik yaşlarında, bir sevgiliye elleri değmeden yaşamlarını yitirdi. İbrahim gibileri de uzun yıllarını cezaevinde geçirmek zorunda kaldı. İbrahim sıcak mücadelenin içindeyken de, işkence ve cezaevinde de zorluklara "gülerek" direnenlerdendi. İbrahim'i tanıyanlar bilir, onun hikâyelerini dinleyen insanların gülerken gözünden yaşlar gelir...

Bu kitaptaki anıları okurken, çoğu zaman kahkahalarla güldüm, kimi zaman da yüreğim burkuldu. İbrahim aslında yalnızca kendi anılarını aktarmamış, devrimciliğin en mütevazı, en samimi, en saf ve en güler yüzlü halini de anlatmış.

İbrahim benim 30 küsur yıllık yoldaşım. Ama aynı zamanda ilk tanıdığım küçük kardeşim. Dedim ya, kendisi çok esprilidir; olayları yaşarken de anlatırken de hep mizahi yaklaşır. Benimle yaptığı ve "yenildiğimi iddia ettiği" güreş

olayını da böyle anlatmış. Öte yandan, Melih Pekdemir'in *Devrimcilik Güzel Şey Be Kardeşim* kitabındaki bir yazıyı hatırlatıp, "Şimdi objektif olalım, Oğuzhan Müftüoğlu'nu, Nasuh Mitap'ı, Ali Alfatlı'yı, Taner Akçam'ı ve Melih Pekdemir'i yan yana koyalım; yanlarına da Sedat Göçmen'i koyalım, sizce Sedat Göçmen'i hangisi yenebilir?" diye sormuş...

Kendisine buradan yanıt vereyim; İbrahimciğim, işte herkesin önünde kabul ediyorum: "Devrimci Yol'un başpehlivanı sensin. Sen hepimizi yenersin!"

Sedat Göçmen

Çocukluk

Küçük Eşkıyanın Büyük Avı...

1962 yılında Artvin'in Borçka ilçesinin Taraklı köyünde dünyaya gelmişim. Köyümüz, Çoruh Nehri vadisindeki dağlardan birinin yamacına dağılmış yedi mahalleden oluşuyordu. Bizim mahallemiz dağın dibinde, Çoruh Nehri'nin kıyısında birbirine uzak toplam altı haneden oluşan bir mahalleydi. Çocukluğum bu mahallede geçti. Son derece hareketli, biraz muzip, gereğinden fazla cesur bir çocuktum. Ben kendimi böyle tanımlasam da çevrem buna pek katılmaz ve çok yaramaz olduğumu da ekler. Hatırlamadığım yaşlarda yaptığım yaramazlıkları anlattıklarında, pek de haksız olmadıklarını anladım.

Annemin köyü olan Ambarlı köyü ile bizim köyün arasındaki mesafe üç dört kilometre civarında olduğundan, yürüyerek rahatlıkla gidilip gelinebiliyordu. Bu gidiş gelişlerde bizim köyle Ambarlı köyü arasında yer alan Ambarlı'nın mahallesi Dampal'dan geçerdik. Tek başına gidecek yaşta olmadığımdan genellikle annemle birlikte giderdim. Dampal'da yol boyunca birileriyle mutlaka karşılaşılır ve kısa da olsa ayaküstü bir sohbet edilmeden geçilmezdi. Çocukla ilgilenmemiş olmamak için, benimle de ilgilenirlerdi.

Bir gün dedemlere giderken, Dampal'da yol kenarında inekleri otlatan iki kadınla karşılaştık. "Ne var ne yok, nasılsınız?" dedikten sonra kadınlardan biri bana yöneldi, sarılıp öptü; biraz geri çekilip dikkatlice bakmaya başladı. Kadın gözlerini benden ayırmadan anneme, "Nazmiye, bizim yolumuzu kesip haraç alan bu muydu?" sorusunu yöneltti. Ben bunun pek iyi bir şey olmadığını anladım ve hemen annemin

arkasına saklandım. Annem de; "O zaman çok küçüktü, artık öyle şeyler yapmıyor teyzesi" diye savunma yapınca, benim sıkıntım biraz daha arttı. Oradan bir an önce uzaklaşmak için annemi çekiştirmeye başladım. Kadınlardan uzaklaşınca anneme, neden bahsettiklerini sordum.

Bizim köye ve devamındaki köylere yol geldiğinde beş yaşındaydım. Öncesinde, patikadan geniş, yani kağnı arabalarının geçebileceği genişlikte bir yol vardı. Artvin'in genelinde olduğu gibi arazi çok dik ve kırıktır. Yol, bazen uçurumların üstünden, bazen de sarp kayalıkların altından geçerek ilerler.

Bizim evin yüz metre ilerisinde büyük kayaların altından geçen dar bir geçit vardı. Evimizin önünden devam eden yol, bu geçitten diğer köylere uzanırdı. Evin üst tarafından bir patika da sözünü ettiğim geçitteki kayaların üst tarafına giderdi. Ben de bu patikadan kayalıkların olduğu yere çıkar, kaldırabildiğim büyüklükteki taşları kayaların üstünde önüme yığar; örümcek misali avımı beklemeye başlarmışım. Gelenler erkekse saklanır, kadınsa ortaya çıkar ve taşları elime alıp, şeker verenin geçmesine izin verirmişim.

Annem bunları anlattıktan sonra, annemi Dampal'daki kadınlarla sohbet etmeden geçmeye zorlardım ama pek başarılı olamazdım. Her seferinde biriyle karşılaşırdık ve söz kısa sürede benim eşkıyalığıma gelirdi. "Nazmiye, yolumuzu kesen buydu değil mi? Bir türlü kandıramazdık, yanımızda şekerimiz yoksa geçmek mümkün değildi. Geçebilmek için geri döner annene haber verirdik, seni oradan alırdı da öyle geçerdik." Bir diğeri, "Ben hep tedbirliyimdir, şekersiz yola çıkmazdım" derdi. Kadınların birçoğu bu olayı bildiğine göre, bir dönem, bildiğiniz eşkıyalık yapmışım.

Babam karayollarında greyder operatörü olarak çalışıyordu. O zamanlar bu tip meslekler çok önemliydi. Bir diğer operatör Halit Amca (Özkan) ile babam kardeş gibiydiler. Çocuklarıyla en az amca çocukları kadar yakındık. Bu iki meslektaşın operatör doktor kadar havaları vardı. Ne de olsa Hopa ve Artvin arasındaki yolların cerrahı babamla Halit amcaydı.

Evimiz Çoruh Nehri vadisinde nehre yüz elli metre kadar bir mesafede olduğundan, Çoruh Nehri'yle iç içe bir çocukluk yaşadım diyebilirim. Yaz mevsiminin kavurucu sıcakları başlayınca, tek çare Çoruh'tu. Serinlemek için girdiğimiz

nehirden gün boyu hiç çıkmazdık. Büyüklerimizin boğuluruz kaygısıyla "nehre girmeyin" uyarısı yapsalar da pek kulak asmaz, bildiğimizi yapardık. Çoruh Nehri'yle ilişkimiz sadece yüzmek ya da serinlemek değildi elbette. Önemli etkinliklerimizden biri de balık tutmaktı. Yazın oltayla, kışın dinamitle. O zamanlar çevre bilinci, ekoloji gibi şeylerden kimsenin pek haberi yoktu. Dinamitle balık avlamak yasaktı. Ancak nedeni balıklara verilen zarar değil, dinamitin yasak olmasıydı. Çünkü "Dinamiti kimden aldın? Nereden buldun?" sorularıyla kimse karşılaşmak istemezdi. Onun için dinamitle avlanırken gizlilik kuralına uyulur ve herkes çok titiz davranırdı. Büyüklerimizden görüp öğrendiklerimizi birebir biz de uygulardık. Oltayla balık tutmanın heyecanı bir başkaydı!

Bir gün balık tutmak için amcamın çocukları Fikret ve Aslan ile birlikte Çoruh'un karşı kıyısına, transit yol tarafına geçtik. Fikret bizden birkaç yaş büyük, Aslan'la aynı yaştayız. Neyse, herkes kendine bir yer belirleyerek oltasını kurmak için işe koyuldu. Benim seçtiğim yer, iki kayanın arasındaki bir boşluktu. Üç dört metrelik bir sırığın ucuna bağladığım üç metrelik bir misinanın ucundaki tek oltadan oluşan olta takımımı oraya kurdum. Biz oltaları nehre salar ve başında beklemezdik. Olta sırığını taşlarla sabitler, oradan uzaklaşırdık. Ben bu işlemleri bitirdiğimde, Aslan'la Fikret oltalarını kurmuşlardı. Bir iki saat sonra dönüp kontrol etmek üzere oltaların başından ayrıldık. Hemen üst tarafımızdaki Çoruh'la birlikte kıvrılarak giden transit yola çıktık. Üzerimizde elbise yok. O zamanlar mayo falan da yok, en azından bizde yok. Okul üniformalarımız için alınan siyah Tibet bezlerinin artanından dikilen donlarımız var. Sanırım bu kumaşı bilerek fazla fazla alırlardı ki artanından çocuklara don dikilsin. Çünkü benim çocukluğum boyunca başka renk donum hiç olmadı. Yani hiç mi, sadece önlük çıkacak kadar kumaş almayı denk getiremediler? Artan kumaştan dikilen bu donların belli bir kalıbı olmadığından, göz kararı, el yordamı diyebileceğimiz yöntemlerle dikilirdi. Bazen biraz dar, bazen beli düşük olurdu, ama rengi ve paçalarının dizlerimize kadar uzanması hiç değişmezdi. Bu donların bel lastikleri de pek güçlü olmazdı. Daha doğrusu Çoruh'un akıntısı karşı-

sında biraz zayıf kalırdı. Sert akan Çoruh Nehri zayıf lastikli donlarımızı kıçımızdan çıkarmaya çalışsa da buna pek fırsat vermezdik. Asfalta çıkınca görüntü kirliliği oluşturmamak için diz kapaklarımıza kadar inen, ıslanıp vücudumuza sarılmış donlarımızın paçalarını yukarıya doğru yuvarlayarak kıvırır, tam bir mayo görüntüsü verirdik. O zamanlar tek tük geçen araçlara, kendi icadımız olan mayolarla poz verirdik.

İki saate yakın bir süre geçince oltalarımızı kontrol etmeye gittik. Baktım, taşlarla sabitleştirdiğim olta sırığında herhangi bir hareket yoktu. Yine de, oltayı çekip yemini kontrol etmek gerekiyordu. Sırığı kaldırırken hissettiğim ağırlığı oltanın bir yere takılması olarak yorumladım. Biraz daha güçlü çekince yukarıya kalkan sırığın ucundaki kocaman balık göründü. Sırığı daha fazla kaldırdım. Balığı yüzeye çekince, balığın büyüklüğünden korkup bir çığlık attım. Ben atmasına attım ancak benden çığlık yerine sadece nefes sesi çıktı. İnsanın dilinin tutulması dedikleri şey bu olsa gerek! Balığın görünmesiyle, karaya çıkarmam birkaç saniye sürdü. Ancak, balığı zapt edemiyordum. Oltadan kurtulup suya düşmesinden daha çok balığın kendisinden korkuyordum. Ne olursa olsun, bırakmaya niyetim yoktu. Sonunda balığı pes ettirdim. Baktım sesim de çıkmaya başladı. Fikret'le Aslan'a seslendim, geldiler. Balığı görünce onlar da şaşırdı. Balığı alıp kayaların arasından asfalt yola çıkardık. Yolun kenarındaki çeşmenin önünde hayvanların su içmesi için yapılmış beton kürünün içine balığı bıraktık. Heyecanım geçmiş değildi. Kolay değil, ilk avcılık denemem tam bir zaferle sonuçlanmıştı. Bu zaferi kuzenlerimin görmesi yeterli değildi. Başkalarının da görmesi gerekirdi. Bunun da en iyi yolu, donlarımızın paçalarını kıvırarak yanımızdan geçen arabalara verdiğimiz mayo görüntülü pozu balıkla birlikte vermekle olurdu. Bunun için o tarihlerde arada bir geçen araçların gelmesini beklemek gerekiyordu. Virajdan bir arabanın çıktığını görünce, küründeki balığı elime alıp aracın gelmesini bekledim. Araba iyice yaklaşınca solungaçlarından yakaladığım balığı havaya kaldırıp yolun kenarına dikildim. Yedi sekiz yaşlarındayım. Balığın boyu neredeyse benim boyum kadardı. Geçen arabadaki insanlar hayretle bakıyorlardı. "Vay be ne kadar da büyük balıkmış", "bu çocuk mu tutmuş" dediklerini duyar gibiydim. Ben de;

"herhalde ben tuttum, siz beni ne sandınız" der gibi baktım. Bu sessiz konuşmalar sonrasında araba geçip gidiyordu. Balığı yerine koyuyor başka bir arabanın gelmesini beklemeye koyuluyordum. Gösterinin verdiği keyif tarif edilir gibi değildi. Arabalar geçip giderken, gösterimi devam ettirdim. Bir müddet sonra, beyaz bir arabanın gelmekte olduğunu gördüm, hemen balığı kaldırıp pozisyonumu aldım. Impala model araba bize yaklaşıp, yavaşladı. Yanıma gelince durdu. "Bunu sen mi tuttun? Nasıl tuttun?" gibi sorular geleceğini tahmin ettiğimden cevap vermek için hazır vaziyette bekliyordum. Ancak soru beklemediğim yerden geldi. "Bu balığı kaç liraya satıyorsun?" Apışıp kaldım! O zamana kadar parayla bir ilişkim olmamıştı. Paranın bir işte çalışıp maaş olarak kazanıldığını sanıyordum. Çoruh'ta yakaladığım bir balığı satıp paraya çevrilebileceğim aklıma gelmezdi.

Kaç liraya satıyorum? Ya da şu kadar lira diyeceğim yerde, "Bunu ben tuttum, hem de oltayla" dedim.

Adam; "Tamam, sen tuttun da kaç lira istiyorsun?" diye sordu.

"Ben tuttum" dışında cevap alamayınca, elini cebine atıp beş lira kâğıt para uzattı. Kâğıt beşliği görünce nutkum tutuldu...

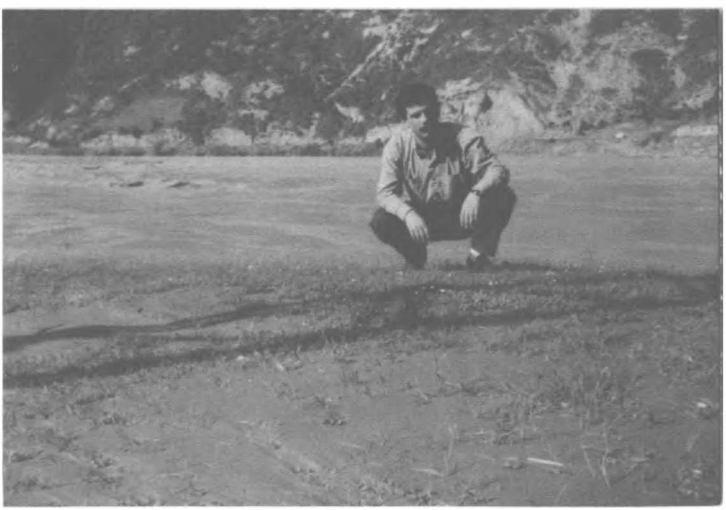
Adam parayı verdi, balığı alıp gazlayıp gitti. Balık gitti ama elimde balıktan daha kıymetli bir şey vardı artık. Balık gösterim yolun kenarında çok ilgi görse de, bizim evde balık pek sevilmediğinden para kadar değerli değildi. Bu alışveriş fena sayılmazdı. Elimde beşlik, asfaltın kenarındaki duruşum falan değişti. "Acaba on lira desem verir miydi; ucuza mı gitti?" diye kendi kendime sorarken, Aslan'ın "İbo, iyi de biz bu parayı Çoruh'tan karşıya nasıl geçireceğiz?" sorusuyla irkildim. Doğru ya bu para kâğıt paraydı, ıslanmaması gerekirdi. En yakın köprü beş kilometre mesafedeydi. Karşı kıyıdan dönüşü de ekleyince mesafe on kilometreye çıkardı. Akşama fazla bir zaman kalmamıştı. Bu durumda Çoruh'tan geçmekten başka şansımızın olmadığını anladık.

Ayaküstü bir plan yaptık. Ben parayı katlayıp dudaklarımın arasında tutarak, su sıçramasın diye de kurbağalama yüzerken, Fikret ile Aslan'da iki yanımda eskortluk yapacaktı. Yorulursam parayı ağızdan ağıza aktararak yola devam ede-

cektik. Planladığımız gibi nehre daldık. İlerledikçe, Fikret'le Aslan "yoruldun mu?" diye soruyorlardı. Ben ise kafamı iki yana sallayarak "ıııım" diye bir ses çıkarıp, yorulmadığımı ifade ediyordum. Aslında yorulsam da, yoruldum demeyi düşünmüyordum. Sonuna kadar dayanacaktım. Kâğıt parayı gazete kâğıdı gibi bir kâğıt sandığımdan ıslanınca eriyip dağılacağını düşünüyordum. Bu nedenle paranın transferi esnasında suya düşüp ıslanma riskini göze alamazdım. Islanmayla paraya bir şey olmayacağını nereden bilelim?

İlk avcılık deneyimimi nakde dönüştürmenin verdiği heyecanla acele giyinip evin yolunu tuttuk. Eve varınca parayı cebimden çıkarıp iki ucundan tutarak, anneme; "Anne bak!" diye seslendim. Annem, "Oğlum onu nereden buldun?" dedi telaşla. "Bir yerden bulmadım, kocaman bir balık tuttum, adamın biri balığı beş liraya aldı." Annem, "Oğlum, hangi sersem bir balığa beş lira verdi?"

Evdeki tepkiler pek düşündüğüm gibi olmadı ama olsun, belki de ben çok abarttım. Ama balık çok büyüktü...

Çoruh Nehri kıyısında (1989).

1989 yılında Erzincan Askeri Cezaevi'nden tahliye olup eve gelince, annem kurban kestirdi. Ben, o kurbanın 12 yıl

sonra eve döndüğüm için kesildiğini sanmıştım. Meğerse babamın, "Oğlum bir gün baba al bu parayı, ben kazandım, dediğinde bir kurban keseceğim" diye vasiyeti, daha doğrusu adağı olmuş. Babam, adağı kesemeden, bir trafik kazası sonucu hayatını kaybedince, vasiyetini yerine getirmek anneme kalmış. Yani, o ilk kazancım, beş liranın kıymeti sandığımdan daha fazlaymış...

Deliği Bulamayınca...

Çocukluğumda çok utangaçtım. Bunu belli etmemek için özgüvenli bir eda takınırdım. Mesela evimize gelen misafirlere yakalanmamışsam, kardeşlerimden birini eve gönderir, yatıya kalıp kalmayacaklarını öğrenmelerini isterdim. Eğer kalmayacaklarsa eve gitmez, bağda bahçede dolaşarak onların gitmesini beklerdim. Bizde kaldıklarında eve girmekten başka şansım olmazdı. Onlara hoş geldiniz derken, öpüşme faslından kurtulamazdım. En çok da kadınların ıslak ıslak yanağımdan öpüp, sonra da elleriyle ıslanan kısmı kurulamaya çalışmalarına gıcık olurdum.

Utangaç ya da çekingen oluşum, sadece yabancılara karşı değildi. Mesela annemden çekinmezdim, ama babam için aynı şeyi söylemek mümkün değildi. O zamanki babalar tam babaydı! Babamdan herhangi bir baskı görmedim, dayak yemedim ama aramızdaki görünmeyen duvarı asla kaldıramadım.

Evimizin sürekli kullanılan, akşamları bütün ailenin bir arada oturduğu bölümü mutfaktı. Çünkü bu bölüm yemeğin, aşın yapıldığı ve yendiği yerdi. Soba o bölümde yanar, on dört numara gaz lambası da orada bulunurdu. Onun ışığı diğer odalarda olan beş numara idare lambasından daha güçlüydü.

Henüz ilkokul ikinci sınıfa gidiyorum. Her zamanki gibi on dört numara gaz lambalı, kuzineli sobanın olduğu mutfak bölümünde aile boyu oturuyorduk. Saat gece dokuz sıraları, tuvalete gitmek için odadan çıkıp, evi ortadan ikiye bölen, zemini tahta döşemeli uzun koridorda ilerlemeye başladım. Koridorda ışık olmadığından, göz gözü görmüyordu. Ama bu durum karanlık koridorda ilerlememi engellemiyordu çünkü evin her köşesini gözlerim kapalı biliyordum. Uzun koridorun sonunda sola doğru L çizen

kısa bir koridor daha vardı. Onun sonunda da tuvalet. Tuvalete girdim, zifiri karanlık olduğundan, tahta takozdan yapılan kapının kilidini kapatmadım. Bir iki dakika sonra koridordan ayak sesi gelmeye başladı. Tahta döşemeden gelen ayak seslerinin şiddetine bakılırsa gelenin babam olduğu anlaşılıyordu. Tuvalet kapısının tahtaları yaşken çakılmış olmalı ki, kuruyunca oluşan boşluklardan, babamın sigarasının közü göründü. Tahminim doğru çıktı, gelen babamdı! Nasılsa, pencereden tarlalara doğru bakarak sigarasını içip, gider diye bekledim. Normalde tuvalette biri var sesi çıkararak "öhhüü" falan yapmam gerekirdi. Ancak gelenin babam olması bunu yapmamı engelledi. Sanki bir suç işliyormuşum gibi sessizce oturmayı tercih ettim. Babam düşündüğüm gibi pencereyi açıp sigarasını içti. Ancak gittiğine ilişkin ayak sesini duymuyordum. Bir ara, onun tuvalete girdiğini sandım. Kısa süren tuhaf bir sessizlikten sonra, babam üzerime işemeye başladı. Belli ki beni görmüyordu. O aşamada yapacak bir şey yoktu. Üzerime boşalan idrardan kendimi korumak için kafamı kollarımın arasına alarak tuvaletin deliğine doğru iyice çöktüm. Bu defa üzerimde dolaştırmaya başladı. "Anladı da iyice ıslatmaya mı çalışıyor?" diye düşünürken, üzerime tükürüp çıkıp gitti. Babama kendimi fark ettirmemeyi başarmıştım ama berbat durumdaydım. Biraz süzüldükten sonra oturduğumuz odanın yanındaki odaya geçip beklemeye başladım. İçeriye girmek istemiyor, yokluğumu fark edip bulsunlar istiyorum. Az sonra, annem "bu bizim oğlan nereye gitti" diye sorunca, babam, "amcasıgile gitmiştir" diye cevapladı. Annem, "haber vermeden gitmezdi" diyerek, lamba elinde odaları dolaşmaya başladı. Yanıma geldi, "burada ne yapıyorsun oğlum, karanlıkta neyi bekliyorsun?" diye sordu. "Bir şey yapmıyorum" diyerek kafamı öne eğip yere bakmaya başladım. Bunun anlamı, bir şey var ama ne olduğunu söylemem için biraz ısrar edin, demekti. Annem iyice yanıma yaklaşınca, halimi gördü ve "nasıl bir şey yok, ne oldu sana böyle?" diye tepki gösterdi.

"Babam tuvalette üstüme işedi!" dedim. Annem hırsla babamın yanına gidip, bağırmaya başladı. "Sen sersem misin? Koskocaman adam, tuvalette çocuğu görmüyor musun?"

Annemin hücumları bitince babam şaşkın bir halde, "Ne çocuğu, ne diyorsun hanım?" diye sordu.

"Ne diyeceğim, tuvalette çocuğun üstüne işemişsin."

"Ne üstüne işemesi, ben kimsenin üstüne işemedim."

"Nasıl işemedin? Çocuk sırılsıklam olmuş, bir gidip baksana."

Bunun üzerine babam bir süre sessiz kaldı. "Allah Allah, yahu ben de kırk yıllık sidiğim neden ses çıkarmıyor? Deliği mi bulamıyorum ne? diye düşündüm..."

İşte o zaman babamın günahını aldığımı anladım. Beni görüp iyice ıslattığını sanmıştım, oysa babam tuvaletin deliğini arıyormuş.

Babam, ablam Güner, annem, kardeşim Güliye, ablam Emine ile birlikte, köyümüzde.

Çakma Reis!

İlkokul dörtte babamı bir trafik kazasında kaybedince, annem dört kız, üç erkek çocuğun sorumluluğunu tek başına üstlendi. İki abladan sonra ben olduğum için, evin reisi olmasam da adamı bendim. Daha doğrusu annem bu görevi bana yüklemişti. Görevden kaçmak olmazdı. Annem bunu hissettirmek için bana ayrıcalıklı davranırdı. Örneğin benim sofram ayrıydı. İstediğim zaman kurulur, beğenmediğim yemek sofraya konmazdı. O zamanlar erkeğin en önemli enstrümanı olan sigara bizzat annem tarafından alınırdı. Bana danışılmadan herhangi bir karar alınmazdı.

Bir gün annem: "Oğlum ablanı istemeye gelecekler, ne diyorsun?" deyince, pek belli etmesem de, bunun benim adamlığımı aştığını düşündüm. Hemen kendimi toparlayıp, "kimler gelecek?" diyerek olaya sahip çıktım. Falan oğlu, filanlar. "Eh gelsinler bakalım!" dedim. Görücüler geldiler, elçilik formaliteleri bitince, odadan çıktım. Peşimden annem de çıktı. Annem, "Oğlum bir şey demedin?"

"Ne diyecektim?"

"Kızı verecek miyiz, vermeyecek miyiz?"

Bu işler kolay değil, en azından kolay değil tavrı takınıyorum. "Ablam ne diyor?"

"O bir şey demiyor."

"O zaman acele etmeye gerek yok, biraz gidip gelsinler!"

Annem odaya geri dönerek, "İbrahim aceleye gerek yok, zaten kızın yaşı da küçük diyor" dedi. Aslında ben öyle demedim, ama öyle denmesi gerektiğini düşündüm.

İlk sınavım fena geçmedi. Bende ev reisi olacak potansiyel vardı. Belli bir süre bu şekilde devam etti. Daha sonraları yetkilerimi giderek artırdım. Daha da ileriye götürerek, mahallede, evde adeta terör estirmeye başladım. O kadar ki; daha sonraki yıllarda yaptıklarımdan utandım.

Erzurum cezaevinde pişmanlığımı dile getirmek istedim. Durumun yanlışlığını anlatan, özür mahiyetinde uzunca bir mektup yazdım.

Annem geldiği ilk açık görüşte, bu mektubu gündeme getirdi. "Oğlum ne biçim mektup yazmışsın, çocukların hepsi diyor ki, keşke yanımızda olsa da her gün dövse."

"Anne olur mu öyle şey, dövmek ne demek?"

Annem, "Sen sus, öyle deme, sen onların abisisin, yeri geldiğinde kızacaksın da, döveceksin de" diyerek, bana yüklediği misyonu devam ettirmemi sağlamaya çalışıyordu. Annemi bugünden bakıp değerlendirdiğimde, beni yetiştirme şeklini rahatlıkla anlayabiliyorum. İçinde yaşadığı koşulları düşününce, aslında haksız da sayılmazdı...

Babam çevresindekilere pek benzemezdi, oldukça farklıydı. Mahallede tek içki içen adamdı. Oldukça sosyal, esprili biriydi. Ölümünden sonra uzun yıllar babamın yaptığı şaka ve espriler anlatıldı. İlçeye gidiş gelişlerde, arabalara el kaldırırdık. Onlar da genellikle durur, bizi de alırlardı. Araca bindiğimizde ilk karşılaştığımız soru, "Kimin oğlusun?" olurdu. Cevabı verdikten sonra, genellikle babamla ilgili bir hikâye anlatılırdı. Bu hikâyelerin birçoğu halen hatırımda, ancak onları burada anlatmayacağım.

Havanın Ayarını Bozan Ay!

Babam, annem kadar cesur bir adam değildi. Onun cesurluğu sadece kendi bölgesindeydi. Oysa annem öyle değildi. Almanya işçi almaya başlayınca babama, başvurup biz de gidelim, demiş. Babam, ağırdan alıp ipe un sermeye çalışınca, annem ısrarcı olmuş. Olmadık bahaneler uydurarak annemin ısrarından kurtulmaya çalışan babam, zorluk çıkarmakta sınır tanımamış. En sonunda annem dayanamamış. "Anlaşıldı, sen gitmek istemiyorsun, ama nedenini öğrenebilir miyim?" diye sormuş.

"Gitmek istiyorum, yalnız gitmek istemiyorum. İkimizin gitmesi de çok zor olduğundan bu iş olmaz."

"Birçokları gidiyor, bizim gitmemiz neden zor olsun?" diye üstelemiş annem.

"Hanım, gidecek olanları bir sınava tabi tutuyorlarmış, senin o sınavdan geçmen mümkün değil."

"Senin geçtiğin sınavdan ben haydi haydi geçerim, ne demek geçmen mümkün değil?"

"Hanım, o senin bildiğin sınavlardan değil, soruların hepsini cevaplasan da, sonunda adını yazdırıyorlarmış. Ben rahatlıkla yazarım da, sen nasıl yazacaksın? Sensiz de gitmeyeceğime göre, bu iş olmaz."

Annem bu son soruyu babamın uydurduğundan emin olur. Gitmeye cesareti olmadığını anlar ve bir daha Almanya'ya gitme işini gündeme getirmez.

Babam Ay'a çıkanların havaların ayarını bozduklarını söylerdi. Dedem, "Aya çıkılır mı?" diye itiraz eder, "İnsiz bir dağa çıkıp, birkaç gün oturup geriye döndükten sonra biz Ay'a çıktık, diyerek bizi kandırmaya çalışıyorlar" derdi.

Yedi sekiz yaşlarında radyo havadislerinin çok önemli olduğunu anlamaya başladım. Havadisler başladı mı hepimizi susturur, sonuna kadar sessizce dinlerlerdi.

O dönemlerde en çok merak edilen, Deniz Gezmiş'lerin yaptıkları eylemler ve bir türlü yakalanamamalarıyla ilgili haberlerdi. İlk kez duyduğum Deniz ismini Gezmiş soyadıyla birleştirince, bunun soyadı olduğunu bilmiyordum. Daha çok birine takılan lakap olduğunu düşünüyordum. Daha doğrusu, Deniz'i yuvarlak, kocaman bir göl olarak hayal edip, etrafında gezerek yakalanmayan adama da Deniz Gezmiş dediklerini sanıyordum. Deniz önden gidiyor, askerler arkasından kovalıyor. Deniz yuvarlak olduğundan, dönüp duruyor bir türlü yakalayamıyorlardı.

Bir gün, akşam haberlerinden sonra babam; "Bu çocuklar kötü çocuklar değil. Ama bunları öldürecekler" dediğinde, babamın çok hüzünlendiğini hatırlıyorum. Babamın hüznünün nedenini Deniz'lerin kim olduklarını öğrendiğimde anlamlandırabildim.

Mikrofonda Şiir Okumak!

İlkokulu Taraklı Köyü İlköğretim Okulu'nda okudum. Evle okulun arası yaklaşık iki kilometre kadardı. Son derece dik olan bu yol, ormanlıkların içinden geçen insiz bir keçi yoluydu. Yetişkin birinin bile tek başına geçerken tedirgin olacağı bu yolda, mahallenin okula giden çocuklarıyla birlikte gidip geliyorduk. Kış aylarında yağan kar, yolları kapatır, kendi başımıza okula gitmemizi engellerdi. Bazen gündüz başlayan kar yağışı, okulda mahsur kalmamıza neden olurdu. Böyle günlerde, mahallenin büyüklerinden birinin gelip yolu açmasını beklerdik. Yol açma derken, o önden gider biz de onun izini takip ederdik.

Çok geniş bir alana yayılmış irili ufaklı birçok mahalleden oluşan köyümüzün orta yeri sayılabilecek bir bölgede yer alan okulun yüze yakın öğrencisi vardı. Başarılı ve parlak bir öğrenciydim. Öğretmenim aileme sürekli bu çocuğu okutun öğüdü verirdi. Aktif bir öğrenciydim; tiyatro, spor, müzik hangi etkinlik olsa hepsinde yer alırdım. Sanırım üçüncü sınıftaydım, 23 Nisan Egemenlik ve Çocuk Bayramı etkinliklerine katılmak için okul olarak Borçka'ya gidecektik. Törende konuşma yapan okul müdürümüz Turgut Özkan, bu yılki 23 Nisan kutlamalarının birçok okulla birlikte ilçede yapılacağını, okulumuzdan bir kişinin bu kutlamalarda şiir okuyacağını söyledi. Şiir okuyacak kişi aramızda yapacağımız bir yarışmayla belirlenecekti. Yarışmaya ben de katıldım. Aslında beni cezp eden, şiir okumaktan çok, mikrofonla okunacak olmasıydı. Birinci olup mikrofondan şiiri ben okumalıydım. Şiirler seçildi, hazırlıklar yapıldı, elemelerden birincilikle çıktım. Mikrofon benimdi artık. Gün geldi, köydeki kamyonlardan birkaçını getirdiler. Kamyonların kasalarına doluşup ilçeye doğru yola çıktık. Aynı zamanda pazaryeri olarak da kullanılan bir meydanda toplandık. O zamana kadar gördüğüm en kalabalık topluluktu. Mahşeri bir kalabalık vardı alanda. "İğne atsan yere düşmez sözü bu kalabalık için söylenmiş herhalde" diye düşündüm.

Etkinlik başladı. Günün anlam ve önemini anlatan konuşmalar yapıldı. Nihayet şiirler okunmaya başlandı. Orta sıralarda bir yerdeydim. Yapılan konuşmaları pek dinlememiştim, okunan şiirlerle de pek ilgilenmiyordum. Ben sadece kendi okuyacağım şiiri kafamda tekrar edip dururken bir taraftan da sıranın bana gelmesi için sabırsızlanıyordum. Önümde iki üç kişi kaldı. Gökyüzünde bulutlar hareketlenerek yoğunlaşmaya başladı. Hava giderek kararıyordu. Peşinden, şiddetli sayılabilecek bir rüzgâr çıktı. Her taraf toz bulutu, havada gazete kâğıtları uçuşuyordu. Bir an önce sıranın bana gelmesi için sabırsızlanıyordum. Benden önceki kişi kürsüye çıkıp şiirini okumaya başladı. O esnada birkaç yağmur damlası suratıma çarptı. Öğrenci şiirini bitirip indiği sırada yağmur damlaları sıklaştı ve alanda bir hareketlenme oldu. Hemen kürsüye çıktım. Nihayet sıra bendeydi. Kafamı arkaya doğru attım. Yüzümü semaya doğru diktim. Gözlerimi

kısıp şiirimi okumaya başladım. Daha ilk kıtası bitmişti ki, enseme bir şamarın indiğini hissettim. Şamarı indiren el, kolumdan tuttuğu gibi beni kürsüden aşağı indirdi. Baktım, öğretmenim "Oğlum sen kör müsün? Bak bakalım alanda kimse kalmış mı? Kime şiir okuyorsun? Haline bak, sıçanlara dönmüşsün. Yürü bakayım arkadaşlarının yanına" diyerek iyice bir azarladı. Farkında olmasam da iyi ıslanmıştım. Ancak, beni ne ıslanmak ne enseme yediğim şamar ne de işittiğim azarlar üzdü. Bir buçuk ay boyunca mikrofondan şiir okuma hayalimin gerçekleşmemesine daha çok üzüldüm. Kim bilir, bir daha ne zaman mikrofondan şiir okuyabilecektim?

Oradan bizi sinemaya götürdüler. Hemen hepimiz sinemaya ilk defa gidiyorduk. Yerlerimize oturduk. Işıklar söndü, film başladı. En ön sıralarda oturuyordum. Film başladığında uzaktan birkaç at arabasından oluşan konvoy göründü. Sinema perdesinden yazılar akarken, konvoy da giderek yaklaşıyordu. Yazılar bitti. Ama atlar üzerimize doğru geliyordu. İyice yaklaşınca üzerimizden geçeceklerini sandım. Son anda perdenin sağından geçip gözden kaybolduklarında rahat bir nefes aldım.

Heves Kursakta Kalır!

İlkokul bittiğinde Borçka Ortaokulu'na başladım. İlçede kalacak ya da ev tutacak durumumuz olmadığından, altı ila yedi kilometre yolu haftanın altı günü sabah gidip akşam geliyordum. Ortaokulda ilkokuldaki başarımı sürdüremedim. Sınıfta kalmıyordum ama pek parlak bir öğrenci de değildim. Onca yolu yağmurda, karda gidip gelince, ders çalışmaya takatim kalmıyor, sadece ders dinlemeyle de o kadar oluyordu.

Sınıf öğretmenleri sınıftaki öğrencilerin özelliklerini, yeteneklerini bilirlerdi. Benim müziğe yeteneğim olduğu biliniyordu. Okulun birçok etkinliğinde sahne almıştım. Bir gün sınıf öğretmenimiz beni sınıftan alıp öğretmenler odasına götürdü. Odada iki kişi daha vardı. Birinin kucağında telli bir enstrüman, diğerinin elinde bir dosya, oturuyorlardı. Öğretmenim, "okulumuzun en güzel sesli çocuğu budur, din-

leyin siz de göreceksiniz" dedi ve çekilip bir köşede oturdu. Elinde dosya olan adam, Ankara Radyosu'ndan geldiklerini, memleketi gezerek müziğe yeteneği olan çocukları tespit edip, onları radyoevinde eğiteceklerini söyledi. Radyoevi deyince biraz heyecanlandım, ancak hiç umutlanmadım. Enstrümandan bir notaya basarak ses vermemi istediler, verdim. Adamlar birbirine bakınca, olmadı, diye düşündüm. Bir daha ses istediler, yine aynı şey. Olup olmadığını bilmiyordum! Ardından, türkü bilip bilmediğimi sordular. Neşet Ertaş'ın Gönül Dağı'ndan başlayıp birkaç türkü söyledim. Çok beğendiklerini, yarın tekrar geleceklerini söyleyip beni sınıfıma gönderdiler. Peşimden hocam geldi. O benden daha heyecanlıydı. Ertesi gün tekrar geldiler. Ses ver, melodi tekrar et, türkü söyle, derken bitti. Bu kez sınıf öğretmenim yanımda yoktu. Onu da çağırmamı istediler, çağırdım. Giderek heyecanlanmaya başladım. Sonucu öğretmenimin yanında açıkladılar. Seçildim. İki günde bütün okul, radyoevine yetiştirilmek üzere götürüleceğimi öğrendi. Bir anda okuldaki karizmam arttı. Duruşum, yürüyüşüm, davranışım değişti. Etrafımdaki insanların hep beni konuştuğunu, uzaktan bakan birinin de yanındakine, "bak radyoevine gidecek olan çocuk bu" dediğini sanmaya başladım. Bu durum bir süre bu şekilde devam etti. Sonrasında beni kimse çağırmadı. Artık ödenek mi çıkmadı, bana mı ulaşamadılar, anlayamadım.

Radyoevi'ne gidemesek de dost meclislerinde çalıp söyledik.

Murat 124 Kadar Değerimiz Yok!

Köydeki arkadaşlarım genellikle mahallemizdeki çocuklardan oluşurdu. Bunların çoğu da amcamın çocuklarıydı. Ama amcamın oğlu Aslan ile arkadaşlığım diğerlerinden farklıydı. Her şeyden önce çok iyi anlaşıyorduk. Birbirimize olan güvenimiz tamdı. En önemlisi de iyi sırdaştık. Birlikte bazı kararlar alır, bundan kimseye bahsetmez ve kararlılıkla uygulardık. Büyük amcam, yani Aslan'ın babası çok dindardı. Büyük oğlunu ilkokuldan sonra ortaokula göndermeyip Kuran kursuna gönderdi. Ama büyük oğlu Kuran kursuna gitmesine rağmen, istediği gibi bir evlat olmayınca, Aslan'ı Kuran kursuna göndermedi. Ancak dini telkinlerini yapmaktan hiç geri durmadı. Amcamın bu telkinleri etkili olmuş ki; namazımızı, ibadetimizi yapmaya çalışırdık. Bir gün Aslan'la oturup, kendimizce dinden, namazdan, günahtan, sevaptan sohbete koyulduk. Sohbetin sonunda, daha hiçbir günaha bulaşmamışken, namazımızı, ibadetimizi tam yaparak günah işlememeye karar verdik. Gecikmeden, daha çok namaz suresi öğrenmeye, ramazanda orucumuzu tutmaya başladık. Dokuz on yaşlarındayız. Oruç bizi çok zorlasa da pes etmedik! Ramazanda en çok evimizin önündeki patlıcan incirinin dallarındaki incirlerin burunlarından sarkan küçücük buz

sarkıtlarını andıran balları ağzımızı sulandırır, iftar topunun atılmasını ağacın dalında beklerdik.

Bir gün büyük amcam, iki gün sonraki kadir gecesinin çok mübarek bir gece olduğunu, gecenin bir saatinde göğün yarıldığını; o yarılmayı görebilenin, yarılma kapanana kadar ne dilerse kabul edildiğini anlatıyordu. Biz de oturmuş pür dikkat dinliyorduk. Ben, "Amca, nasıl yani, her dileğim mi kabul ediliyor?" diye sordum. Amcam tereddütsüz, "Tabii ki her dileğin" diye cevapladı. Sonra da örnekler vererek olayın doğruluğunu pekiştirmeye çalıştı.

"Adamın biri uyku tutmadığı için gecenin yarısında kalkıp, pencereden dışarı bakıyor. O esnada gök parlak bir ışıkla ikiye ayrılıyor. Adam bunun kadir gecesinden kaynaklı bir yarılma olduğunu anlıyor ve hemen dileğini söylüyor: Allahım bana büyük bir kafa ver. Allah adama öyle büyük bir kafa veriyor ki, pencerenin çerçevesini sökerek ancak alabiliyorlar içeriye. Yine o ana denk gelen biri, Allahım bana çuval çuval altın ver, diyecek yerde; çuval çuval üstüne, çuval çuval üstüne, diyerek bir sürü boş çuvala sahip olmuş. O gece yeryüzündeki her şey secdeye yatarmış, ağaçlar bile..." diyerek anlatmaya devam etti. "Adamın biri ay ışığını, şafağın sökmekte olduğunu sanmış ve ahırdaki ineğini çıkarıp evinin önündeki çayırda bir ağacın dalına bağlamış. Daha sonra ineğini almaya gelen adam ne görsün; inek ağacın dalında sallanıyor."

Hepimiz çok etkilendik. Anlatılanların etkisinden kurtuldukça, biz de yorumlar yapmaya başladık. Dilek tutarken şanssızlık yaşayan adamlara üzüldük. Bunun üzerine ben de, "Kadir gecesinde biz de dilek tutalım. Gerekirse sabaha kadar bekleyip, gök yarılmadan yatmayalım!" dedim. Bu önerim Aslan'ın abisi Fikret'in aklına yattı. Aslan ile ben, altın isteyecektik. Ancak Fikret, Murat 124 isteyeceğini söyleyince altından vazgeçtik. Biz de Murat 124 isteyecektik. İki gün boyunca, herhangi bir dil sürçmesine kurban gitmemek için, "Allahım bana bir Murat 124" egzersizi yaptık. Çünkü dileğimizi doğru ve hızlı söylememiz gerekiyordu. Allah muhafaza, Murat 124 derken 124'ü yetiştiremezsek sonuç tam bir facia olurdu.

Zaman geldi. Daha önceden belirlediğimiz yere; bizim evin arkasında "küçük sırta" konuşlandık. Oturup diktik

yüzümüzü gökyüzüne, başladık beklemeye. Yarım saat, bir saat, hiçbir şey olduğu yok. Yukarıya bakmaktan boynumuz ağrımaya başladı. Çimenler yaş, sırtüstü uzanıp bakamıyoruz. Gökyüzünden gözlerimi ayırmadan ve dikkatimi bozmadan başladım eve seslenmeye. Cevap gelince, bir kilimle üç yastık getirmelerini istedim. Kilimi serip, başımızı yastıklara koyunca nihayet rahatladık. Artık göğün yarılmasının acelesi yoktu. Sabaha kadar bekleyebilirdik. Saatler ilerlerken içimden, "Allahım bana bir Murat 124" egzersizini yapmayı ihmal etmiyordum.

Saat bir sıralarıydı. Beklediğimiz olay gerçekleşti. Bir ateş parçası gökyüzünü çizerek adeta ikiye ayırdı. Dersimize iyi çalıştığımızdan olacak, üçümüz birden koro halinde, "Allahım bana bir Murat 124"ü söyleyiverdik. Bu iş tamamdı, kilim ve yastıkları alıp heyecanlı bir şekilde eve yöneldim. Evdekiler uyumuştu, hepsini uyandırdım. Sabah benden önce uyanan olursa, beni kaldırmadan dışarıya çıkmamalarını tembihledim. Vakitsiz olmasına rağmen, içimden geldi; yatmadan önce abdest alıp namaz kıldım. Yatmasına yattım ama heyecandan bir türlü uykuya geçemez oldum. Nasıl heyecanlanmayayım ki? Artık bir Murat 124 sahibiydim. Kafamda sorular birbirini kovalıyordu: *Acaba hepsinin rengi aynı mı? Aman boş ver rengini, renksiz olsa da olur. Ama bizim kapıya bırakırsa yüz metre kadar mesafede araba yolu yok. Olsun, birkaç güne mevcut yolu genişletir onu yola kavuştururuz...*

Sabah kimsenin uyandırmasına gerek kalmadan uyandım. Gece olanlar hızla kafamdan geçiyordu. Kalktım. Hiç acele etmiyordum. Sabırsızlık gösterip perdenin arasından bile bakmadım. Abdestimi aldım, namaza durdum. Hiç böyle bir şey beklemiyormuşum, namaz da onunla alakalı değilmiş edasıyla. Arabayı aklıma getirmeden namazımı kıldım. Dış kapıyı açmadan önce heyecanımı bastırıp, kendimce ruhani bir tavır takındım. Kapıyı açıp sağ ayağımı kaldırarak, besmele çekerek adımımı dışarıya attım. Baktım, kapıda araba falan yok. Hiç paniklemedim, hatta tereddüt bile etmedim. Zaten kapıda arabanın olmaması son derce normaldi. Çünkü kapıya kadar araba yolu yoktu. Yürüdüm, dilek dilediğimiz sırta çıktım. Baktım orada da yok. Ne yalan söyleyeyim biraz panikledim. "Acaba!" diye kafamdan geçirirken, "Tövbe, tövbe

günaha giriyorsun İbrahim" diyerek kendimi toparladım. Anayola çıktım. Baktım orada da yok. Bu işte bir terslik vardı. Amcamlara doğru koşarken, "kesin üçünü de amcamların harmana bıraktı" diye düşünsem de, tereddütüm giderek arttı. Umudumu kaybetmeye başladım. Acaba bir yanlışlık yapmıştım da benimkini mi vermemişti! Nihayet soluk soluğa amcamların harmana vardım. Baktım harmanda kağnı arabasından başka araba yok. O zaten önceden de vardı! Şaşkınlığım kısa sürede kızgınlığa dönüştü. Eve girdim, baktım Fikret ile Aslan uyuyorlar. Hemen uyandırdım.

"Kalkın, kalkın, Murat 124'ler harmanda sizi bekliyor."

Aslan, "Gerçek mi söylüyorsun?"

"Tabii gerçek söylüyorum, kuşkun mu vardı?"

"Yok canım ne kuşkusu, öylesine dedim işte." İkisi de aceleyle kalktılar. Üstlerini bile giyinmeden, don paça kendilerini dışarıya attılar. Fikret, "Hani arabalar nerede?" diye sordu.

"Uşaklar, ben her yere baktım, hiçbir şey göremedim, sizin anlayacağınız, araba falan yok, kandırıldık" dedim. Fikret'le Aslan donlarıyla donakaldılar. Oradan ayrılıp eve geldim, baktım annem de kalkmış sobayı yakmaya çalışıyor. Burnumdan solur halimi görünce ne olduğunu sordu, anlattım.

Annem: "Ne yapalım oğlum, yoksa yok!" dedi.

"Nasıl yoksa yok, ne demek ne yapalım? Ben biliyorum şimdiden sonra ne yapacağımı!"

"Oğlum öyle konuşma, Allah'ın gücüne gider."

"Bana bir Murat 124'ü çok gören Allah'a ben ibadet etmem. Bugünden sonra bütün ibadetleri bırakıyorum!"

Odadan çıkarken, annem: "Oğlum, sen ibadeti Allah için değil, kendin için mi yapıyorsun? Tövbe de, günaha girme" diyerek konuşmaya devam etti.

O günden sonra sözümü tutup, ibadeti bıraktım. Aslan'la Fikret'in tavrı benimki kadar sert olmasa da aynı doğrultudaydı.

Adım Başı Ceza Yazılırsa!

Dindar bir aile değildik. Babamın dinle bağı sadece bayram namazlarıyla sınırlı, anneminki ise arada bir kıldığı namaz ve bize yaptığı dini telkinlerden ibaretti. Bu telkinlerin

bir kısmı tehdit içerirdi. Mesela, "lokmanı sofrada bırakma, peşine gelir" gibi. Ben de sofrada lokma bırakacak göz yok, bıraktığım kısım, ekmeğin yanmış kısmıdır ancak. Annem bir sürü işin arasında ekmeği de pişirmeye çalıştığından genellikle unutulur ve bazıları yanardı. Yananları atmaya kıyamadıklarından, bu tür hikâyelerle bizlere yedirmeye çalışırlardı. Ben pek yemezdim. Ama giderken arkama da bakmadan edemezdim; ekmek arkamdan nasıl gelir, diye! Hem de yanmış olanı, sağlam olsa hadi neyse. Bu tehdide inanmayacak kadar büyüyünce de "Yanmış ekmek yiyen para bulur" demeye başladılar. Ancak bunun da tuttuğu pek söylenemez.

Bunların arasında en sıkıntılısı, "cenabet" gezme işiydi. Çünkü onun cezası katlanarak gidiyordu. Gusül abdesti alana kadar attığın her adımda günah yazılıyormuş. Bu duruma düştüğümde, büyük büyük adımlarla yürüyerek günahı düşürmeye çalışıyordum. O zamanlar köy evlerinde banyo falan yok, banyo yapmak adeta tören gibi bir şeydi. Banyomuzu, sobanın kurulu olduğu odada yapardık. Önce soba yakılır, kazanla sular ısıtılır, oda iyice ısınsın diye kapılar ikide bir açılıp kapatılmaz ve banyo yapacak olanın haricindekiler amcamlara veya komşulara oturmaya giderdi. Bu zamansız ve davetsiz misafirlikten dolayı evde banyo edildiği bilinirdi. Gelmeyenin de banyo ettiğini bütün komşular anlardı.

Soğuk bir kış gecesiydi, rüyama giren bir "Şeytan!" beni yoldan çıkarınca olanlar oldu. Bize çocukluğumuzda hep şeytana uymamayı, şeytanın kötülüklerini anlatır dururlardı. Hatta o gece gelenin de bir şeytan olduğunu anlatırlardı. Ama ben bu "Şeytan"a hiçbir zaman kızamadığım gibi arada bir gelmesinden de memnundum. Neyse, şeytan gelmiş olanlar olmuştu. İşin sıkıntılı kısmı bundan sonra başlıyordu. Kolay değil, her adımda günah yazılacaktı. Çevremdekiler öyle sanmasa da genel olarak çekingen olduğumdan, bunu bir zaaf olarak görüyor, saklamaya çalışıyordum. Hele konu cinsellikle ilgiliyse, hiç ilgilenmiyormuş gibi yapar, konuyu değiştirirdim. Nihayet sabah oldu. Sabahın köründe evde su kurdurup banyo etmek, geceki durumun ilanı anlamına geleceğinden, bunu yapmam olanaksızdı. Diğer yandan, banyoyu normal rutininde bir banyoymuş gibi yapabilmem

için binlerce adımlık günahı göze almak gerekiyordu. Her iki seçenek de sıkıntılıydı. Üçüncü seçenek çok kolay olmasa da zorluğu sadece bana aitti; erkenden kalkıp, kimseye gözükmeden Çoruh Nehri'nde yıkanmak. Böylelikle şeytanla aramda geçenler de deşifre olmayacaktı. Yani mahremiyeti koruyacaktım.

Aylardan mart ayı, dışarıda cam gibi sert bir hava var. Sessizce kalkıp giyindim. Yanıma yedek çamaşırlarımı da alarak hızla Çoruh'un kıyısına indim. Ağzımdan nefes yerine sanki buhar çıkıyor. Evimize yakın mesafede Çoruh'un tenha bir kıyısı yoktu. Yaz aylarında kamyonların çektiği çakıl ve kumlardan boşalan çukurlara, çaykara suyu dediğimiz su dolar ve küçük çapta gölcükler oluştururdu. En tenha yerde olan gölcüğü seçtim. Su durağan olduğundan üzerinde ince bir buz tabakası oluşmuştu. Hızlı bir şekilde anadan üryan soyundum. İnce de olsa birkaç taş atarak suyun yüzeyindeki buz tabakasını kırdım. Yavaş yavaş girmenin daha zor olacağını düşünüp, direkt suya atladım. Nefesimin kesildiğini hissettim. Üç burnuma, üç ağzıma su alıp verdikten sonra üç kez de batıp çıktım. Aceleyle sudan çıkıp elbiselerimi çıkardığım çakıllığa geldim. Çenem makineli tüfek gibi çarparken, ellerimle üzerimdeki suyun kabasını sıyırdım. Biraz uzun olan saçlarımı, kafamı iki yana sert hareketlerle sallayarak kurulamaya çalıştım. Zaman kaybetmemek gerekiyordu. Evdekiler kalkmadan eve girmeliydim. Aceleyle giyinip yola koyuldum. Ormanlık bir alandan geçip araba yoluna çıkmamla annemle karşı karşıya kalmam aynı anda oldu. Annem, "Hayırdır inşallah, oğlum, nereden geliyorsun?" dedi. Oltayla balık tutma mevsimi değil ki oltalara bakmaya gitmiştim, diyeyim. Zaten, annem saçlarımın ıslaklığını görmüş, durumu da anlamıştı, yani yalana gerek yoktu. Kaldı ki mevsimin suya girmeye müsait olmadığı da aşikârdı. Hiçbir şey demedim. Annem sinirlendi, "Oğlum sen sersem misin? Bu havada Çoruh'ta yıkanıyorsun. Evinde su kurdurup yıkansana". Onu dinlerken yerin dibine girdiğimi hissettim. Hızla onun yanından uzaklaştım. Annem arkamdan söylenmeye devam ediyordu. Ancak kızmasının ardında ya oğlunun adam olmasından ya da dinin tarif ettiği şekilde davranmasından kaynaklanan bir gurur sezmiştim.

Mücadeleye İlk Adım

İlk Direniş...

Ortaokul ikinci sınıfta ilk direnişime; "Şapka Direnişi"ne katıldım. O zamanlar orta dereceli okullarda şapka takma zorunluluğu vardı. Şapka, kullanımı zor bir aksesuardı. Rüzgâr uçurur, arkadaşın düşürür, çıkardığın yerde unutursun vs. Ayrıca köyden gelen diğer çocuklar gibi benim ve amcamın çocuklarının şapkaları da çok çirkindi. Terekleri uzun, kendisi kocaman şapkalardı. Uyanık kırtasiyeci Ziver Odabaş, elinde kalmış, satılmamış en eski modelleri bizim gibi şehre yeni inenlere satardı. Küçük terek, yusyuvarlak üst kısmıyla uyumlu olan yeni modeller oldukça şıktı. Kafamda kötü göründüğü için şapkayı koltuğumun altında gezdirirdim. Anlayacağınız, bu direnişe canı gönülden katılmak için herkesten daha çok nedenim vardı.

Cumartesi günleri yarım gün okula gidilirdi. O gün eylem örgütlendi. Pazartesi günü törende talebimizi açıklayacak ve kabul edilene kadar da derslere girmeyecektik. Pazartesi geldi, okulun bahçesinde tören için toplandık. Küçük bir azınlık şapkalı gelmişti, onlarınkini de çıkarttırdık. Müdür Nadir Ataman bahçede değildi, öğretmenler ile müdür yardımcıları vardı. Sözcümüz ön tarafa çıkıp yüksek sesle, artık bizim için bir eziyet olan şapkaları takmayacağımızı, talebimizin kabul edilmemesi halinde dersleri boykot edeceğimizi açıkladı. Güçlü bir alkışın ardından Müdür Nadir Ataman da bahçeye geldi. Öfkeli halinden, alkış sesine gelmediği anlaşılıyordu. Nadir Ataman zayıf, uzun boylu, kendisini çok yakışıklı sanan, hatta zaman zaman bunu dile getiren, sert bir adamdı. Öfkelendiğinde konuştuğu anlaşılmaz, havaya

saçtığı tükürük miktarından ne kadar kızdığını anlardık. Direnişin sözcüsünün maruz kaldığı tükürük miktarına bakılırsa adam zıvanadan çıkmış gibiydi. Bizim sözcü, müdürün söylediklerinden hiçbir şey anlamasa da direnişi ve gerekçesini izah etti. Müdür, daha fazla tükürük saçarak, bizim sözcüyü kolundan tuttuğu gibi okulun kapısından içeri savurdu. Bunun üzerine üçüncü sınıftaki abilerimize baktık. Müdür onlardan birkaçını da kapıdan içeri sallayınca derslere girdik. Ertesi gün, şapkalarımızla birlikte geldik. Eylem yenilgiyle sonuçlanmıştı.

Ben mezun olduğum yıl, şapka takma zorunluluğu kaldırılmıştı. Ama bunda direnişimizin payının olup olmadığını hiçbir zaman anlayamadık.

İbrahim Çelik, Mehmet Savaş, ortaokul yılları. Borçka.

CHP'den Tek Yol Devrim'e...

Ortaokul ikinci sınıftan sonra tarafımı belirlemeye başladım. Solcu olmalıydım. Çünkü çevremdeki solcuları hep bana yakınmış gibi görür, kendimi onlardan biriymiş gibi sayardım. Solcu olduğuma göre partim de CHP idi. Okuldan cebime koyduğum tebeşirlerle, köye giderken yol boyunca taşa, kayaya CHP yazmaya başladım. Amcamın çocukları da solcuydu, yani CHP'li.

Amcamın oğlu Aslan'la iyi anlaşmamıza rağmen yaşça benden büyük olan Fikret'le anlaşamazdım. Aslan'la dostluğumuz öyle sıkıydı ki kuzen olmamız ikinci plandaydı. Bir gün Aslan'la sohbet ederken söz yola ize, kapıya bacaya yazdığımız "CHP" ve "Umudumuz Karaoğlan" yazılamalarına geldi. Aslan "İbo, bu yazıları kendi kapı bacamıza yazacağımıza, herkesin görebileceği yerlere yazalım" önerisinde bulundu. "Doğru diyorsun, kafanda bir yer var mı?" diye sordum. Henüz bir yer tespit etmemişti, araştıracaktık. Birkaç gün sonra uygun yeri bulduk; Çoruh vadisinin karşı yakasını oluşturan dağın ortasında, düz bir yüzeye sahip büyük bir kaya vardı. Bu iş için biçilmiş kaftan gibi görünüyordu.

Bir iki güne kireci ve fırçayı ayarladık. Nehrin karşısına geçip, dağın yamacına doğru yol almaya başladık. Bir buçuk iki saatte kayalıklara çıktık. Yazıyı, zeminin tamamını kaplayacak şekilde yazmayı planladıksa da, zemin çok büyük olduğundan bu mümkün değildi. Harflerin yüksekliği dört metreyi buluyor, ona rağmen bir o kadar da boşluk kalıyordu. Üç tane harfle (CHP) bu mesafeyi doldurmak olanaksızdı. Altı üstü üç harften oluşan "CHP" ibaresini yazmamız iki saatten fazla sürdü. İşimizi bitirmenin huzuruyla eve dönmek için yola koyulduk. Karşıdan gururla baktık; yerin konumu ve yazının boyutlarından dolayı birçok köyden rahatlıkla okunabilecekti. Yazdığımız gün fark edilmese de ertesi gün ve devamındaki günlerde bu yazı çok konuşuldu.

Yazıyla ilgili, olumlu olumsuz birçok tepkiye zaman zaman biz de tanık olduk. Bazıları; "Nasıl üşenmemişler de oralara çıkıp o yazıyı yazmışlar. Tarlaya işe göndersen kırk dereden su getirir, gitmezler" diyor; kimileri de, "Helal olsun gençlere güzel yazmışlar!" gibi bizi gururlandıran tepkiler veriyorlardı. Olumlu tepkileri duyunca, "Biz yazdık!" demek istesem

de kendimi engelliyordum. Çünkü illegaliteyi öğrenmeye başlamıştık.

Ancak, kullandığımız kireç nalburda satılan kireçten değildi. Kireç taşının kiremit fırınında yakılmasıyla elde edilen ham kireçti. Bu şekilde elde edilen kirece tuz katmak gerekirdi. Aksi halde uygulandığı yerde kalıcı olmazdı. Kullanılan malzemenin dayanıksızlığının üstüne yoğun yağmur ve kar yağışı da ilave olunca bizim ihtişamlı yazının ömrü dört beş ay kadar sürdü. Belki de böylesi isabetli oldu. Çünkü bizim CHP'liliğimiz de tuzsuz kirecin ömrü kadar sürdü. CHP bizim umudumuz olamazdı...

Bir yıl sonra aynı yere "Tek Yol Devrim" yazdık. Artık devrimciydik. Kirecin tuzunu da kıvamında koyunca o yazı yıllarca silinmedi... Aslında, çevremizde bizi yönlendiren, herhangi bir telkinde bulunan kimse yoktu. Köyümüzde az sayıda CHP'li aile vardı. Büyük çoğunluğu sağ eğilimli insanlardan oluşuyordu. Ona rağmen biz ilçedeki gelişmeleri izliyor, devrimcileri takip ediyor, hatta yazdıkları yazıları köylerin duvarlarına yazarak taklit ediyorduk. Bu konuda kendimizi oldukça geliştirdik. Tehlikeleri fark ediyor, tedbirlerimizi alıyorduk.

Bir gece yazılamaya çıkacağız, hazırlıklarımızı yaptık. Artık kireçten yağlıboyaya geçmiştik. Malzemelerle birlikte yanıma tüfeğimi de aldım. Çıkacağım sırada, annem: "Ben de sizinle birlikte geleceğim" dedi. "Anne sen bizimle ne yapacaksın? Yararın olmayacağı gibi engel bile olursun?" dedim.

"Oğlum neden yararım olmasın? Hiçbir şey yapamasam boya kutusunu tutarım!" Annemin ısrarına rağmen isteğini reddettim ve evden ayrıldık. Annem muhtemelen, bizlerin başına bir iş gelirse diye korkup, yanımızda olursa faydası dokunacağını düşünüyordu. O gece, yazılama iyi gitti, boyaları yarıladık. Murgul'dan gelen derenin Çoruh Nehri'ne kavuştuğu yerde asfalt mıcırı üretim tesisi vardı. Tesisteki bir beton bloğa yazı yazmak için betonun yüzeyindeki demir çıkıntılara tutunarak tırmandım. Bir elimle hem boya kutusunu hem de duvardaki demir çıkıntıyı tutuyor; diğer elimle de fırçayı kullanıyordum. Yazının, "Kahrolsun Faşizm" kısmı bitti, altına "Yaşasın Sosyalizm" yazacaktım. "Yaşasın..." kısmını yazdığımda virajdan bir araba çıktı. O saatte

arabanın gelmesi uzak ihtimaldi. Hazırlıksız yakalanmıştık. Görünmemek için aceleyle inerken, düşüşe geçtim ve boyanın üzerime döküldüğünü hissettim. Yaklaşan aracın jandarmaya ait olduğunu gördüm. Gündüz gittiği köylerden dönüyordu. Yani, bizim yazılamayla bir ilgisi yoktu. Araç geçtikten sonra, el fenerini yakınca, üstümün başımın ve yerdeki tüfeğin boyadan yeterince nasiplendiğini gördüm. Tenekenin dibinde kalan az miktardaki boyayla "Sosyalizm" kelimesini de yazıp, sloganı tamamladım. Eve döndüğümüzde, annem halimi görünce bir çığlık attı. "Oğlum sana ne oldu böyle?"

"Boya döküldü anne, bir şey yok."

Annem gaz lambasının loş ışığında kırmızı boyayı kan sanınca bu tepkiyi vermişti. Giysilerimin temizlenmesi çok zor olmadı. Ancak tüfeği temizlemek için her yerini sökmek zorunda kaldım.

İşçi Köylü İttifakı

Devrimciliğin, ilçede gördüğümüz sloganların aynısını köylere yazmaktan ibaret olmadığını anladım. Kendimi geliştirmem gerekiyordu. Böylece Halkevi'ne gidip gelmeye başladım. Bilinmesi, öğrenilmesi gereken çok şey olmasına rağmen, teorik anlamda fazlaca bir şey bilmiyordum. Devrimciliğe tersten başlamıştım. Bu tercihi yapmak için işin teorisinden çok kimlerin sağda, kimlerin solda yer aldığına bakmam yeterli olmuştu. Ama işin felsefesini de öğrenmem gerekiyordu. Bunun için Halkevi'ne daha sık gidip gelmeye, boş zamanlarımı orada geçirmeye başladım. Yaşım çok küçük olduğu için kimsenin dikkatini çekmediğimden, fazlaca ilgilenen de olmuyordu. Raflardan bir kitap seçerek okumaya başlayabilirdim. Gözüme *Felsefenin Temel İlkeleri*'ni kestirdim. Başladım okumaya ama hiç umduğum gibi bir kitap çıkmadı. Hiçbir şey anlayamadım. Erkan Abi imdadıma yetişmese halim yamandı.

Erkan Uzuneminağaoğlu önce Borçka'da daha sonra Artvin bölgesinde, bütün devrimcilerin örnek almaya çalıştığı, bilinçli, yiğit, kararlı bir devrimciydi. Bölgede birçoğumuzun üzerinde büyük emekleri olan önder bir kişilikti. Özellikle Borçka'daki tüm devrimcilere ilk şekli veren heykeltıraştı.

"Adın ne?"

"İbrahim."

"Ne okuyorsun?"

"*Felsefenin Temel İlkeleri*'ni"

"İbrahim, istersen bunu daha sonra oku. Ben sana bir kitap vereyim, önce onu oku. Hatta varsa arkadaşlarınla birlikte, tartışarak okuyun. Ondan sonra ben sana başka bir kitap öneririm, onu okursun olur mu?"

"Olur tabii!"

Rafların arasından küçücük bir kitap çıkardı, "Al bunu oku" dedi. İçimden, "bu da çok ince kitapmış" diye geçirdim. Ama diğeri de çok kalındı. O arada Erkan Abi'nin köylüsü olan biri yanımıza gelip, Erkan Abiden, Lenin'in *İşçi Köylü İttifakı*'nı, istedi. Erkan Abi, ben sana başka bir kitap vereyim, onu oku, hatta devamında birkaç kitap daha okuman lazım ki, *İşçi Köylü İttifakı*'nı anlayabilesin, dediyse de dinletemedi. Adam *İşçi Köylü İttifakı*'nı okumakta ısrar edince, Erkan Abi kitabı verip, "peki bu kitabı veriyorum ama, okuduktan sonra yanıma geleceksin, kitapla ilgili sohbet edeceğiz" dedi.

Bir hafta sonra Halkevi'nde Erkan Abi ile tekrar karşılaşınca kitabı bitirip bitirmediğimi sordu. Bitirmiştim, ancak çok iyi anlayamadığımı da itiraf ettim. İtirafımın nedeni, Erkan Abi kitaptan soru sorar da yanıtlayamazsam korkusundan kaynaklanıyordu. Erkan Abi, "İbrahim sen bu kitabı bir de birkaç arkadaşla birlikte tartışarak oku. O zaman daha iyi anlayacaksın!" dedi. Belli ki okuduğumdan hiçbir şey anlayamadığım sonucuna varmıştı.

O sırada *İşçi Köylü İttifakı*'nı alan arkadaş geldi yanımıza. Erkan Abi ona, kitabı okuyup okumadığını sordu.

"Pek okudum sayılmaz."

"Nasıl yani, bitirmedin mi?

"Hayır bitirmesine bitirdim de..."

"Eee, o zaman, okudum sayılmaz ne demek?"

Arkadaşın bu tutarsız cevaplarına bir anlam veremediği anlaşılıyordu. "Gel otur biraz, kitapla ilgili sohbet edelim!" Arkadaş oturdu ama sıkıntılı olduğu her halinden belliydi. Sanki Erkan Abi'den kurtulmaya çalışır bir hali vardı. Erkan Abi, "Kitaptan sen ne anladın, anlatabilir misin?" diye sorunca, bizimkinin sıkıntılı hali daha da arttı. Erkan Abi'nin

onu bırakmaya niyeti olmadığını anlayınca. "Abi ben kitabı okumasına okudum, ama ne yalan söyleyeyim, ağlamaktan ne anlattığını tam olarak anlayamadım!" dedi.

"Ağlamaktan anlayamadın mı?"

"Evet abi, özellikle köylülerin durumu içler acısı, dayanılır gibi değil vallahi, şu anda hatırlayınca yine gözlerim doldu!"

Erkan Abi bir süre konuşmadan baktı ve sonunda, "Hay senin anladığın işçi köylü ittifakının..." diyerek kendine has üslubuyla bir güzel azarladı. Okuması için bir kitap listesi hazırlayıp verdi. "Bu kitapların hepsini ağlamadan bir güzel okuyup yanıma gel." Ben şanslıydım ki, bana öyle duygusal bir kitap vermemişti. Yoksa bütün arkadaşlara rezil olmak işten bile değildi(!)

Erkan Uzuneminağaoğlu, Enver ve Işılay Karagöz ile birlikte.

Dayağı Göze Almak!

Solcu olarak tanındıktan sonra faşistlerin hedefi haline geleceğimi biliyordum. Hatta birkaç kez hedef alınmama rağmen, arkadaşların yetişmesiyle saldırılardan hasarsız kurtuldum.

Bir gün köyden Borçka'ya indim. Terminallerin bulunduğu köprü başında minibüsten inip, şehir merkezine doğru yürümeye başladım. Bu nokta faşistlerin yönetimindeki tek

yer olduğu için, etrafı kontrol ederek ilerliyordum. Birden faşistleri fark ettim. Onlar da beni gördüler. Biraz ilerleyip, tarihi demir köprüye vardım. Dört ya da beş faşist beni takip ediyordu. Aslında koşsam, yakalanmadan köprünün diğer tarafında bulunan Halkevi'ne rahatlıkla ulaşabilirdim. Ama korkup kaçtığımı düşünsünler istemiyordum. Sopayı yemeyi göze almıştım. Arkama bakmadan, kararlı ve sakin bir şekilde yürürken, "Ha geldiler, ha gelecekler" diye düşünüyordum. Gelmeleri uzayınca, dönüp geri baktım. Gelen giden yoktu, faşistler görünmüyorlardı. Kendi kendime, "demek ki benden korkup, geri döndüler!" diye düşündüm. Acayip şekilde gururlanmıştım. O ruh haliyle, heybetle geriye dönüp bir daha baktım. Evet gitmişlerdi. Bir grup arkadaşımızın geldiğini gördüm. Onları bekledim. Onlara; faşistlerin korkmadığımı gösterince, gelmeye cesaret edemeyip, geri döndüklerini anlattım.

Seyhan Odabaş, gülerek "Korkmadığın için mi döndüklerini sanıyorsun?"

"Evet!"

"Biz durumu fark edip, arkandan gelmeseydik, sen iyi bir sopa yiyecektin!"

Bu olaydan sonra tedbir almam gerektiğini anladım. Alınacak tedbir belliydi; hemen bir silah edinmeliydim. Ancak bu kolay bir şey değildi. Önce silah alacak parayı kazanmam gerekiyordu. Silah parasını denkleştirebilmek için amca çocuklarıyla birlikte, yaz boyunca Çoruh kıyısında kamyonlara kürekle kum, çakıl yükledik. Sonunda ortak da olsa bir tabanca alabildik. Böylece emniyetimizi fazlasıyla sağlamış olduk.

Kaçaklık Yılları

Devrim Yolu Sarp ve Dikenlidir...

Borçka'da o günkü tablo benim değerlendirmelerimden çok daha iyiydi. Halk, tam olarak yanımızda durmuyordu, ama devrimcileri de seviyorlardı. Devrimciler bu sevgi ya da sempatinin ileride desteğe döneceğinden emindi. Kent merkezinde tartışmasız üstünlüğümüz vardı. Faşistlerin başından beri, yazıhaneler bölgesinde tutunma çabası, devrimcilerin kararlı mücadelesi sonucu boşa çıkarılmıştı. Elbette bu kazanımlar elde edilirken devrimciler ağır bedeller ödediler. 1976'da Yılmaz Turanlı, 1977'de Osman Küçük ve daha sonraki yıllarda birçok devrimci arkadaşımız katledildi. Bu kazanımlar, arkadaşlarımızın canları pahasına verdikleri mücadeleler sonucu elde edilmişti.

Ortaokulu bitirince liseyi Borçka'da değil, Murgul'da okumayı kararlaştırdım. Bu kararda, Borçka'daki durum değerlendirmem etkili oldu. O zamanki aklımla baktığımda, Borçka kurtarılmıştı. Sıkıntılı yer, Murgul'du. Artvin bölgesinde faşistlerin en etkin oldukları yer orasıydı. O zaman Borçka'da devrimcilere pek ihtiyaç kalmamış, Murgul'a takviye yapmak gerekirdi. Kendimce yaptığım bu değerlendirme Murgul Lisesi'ni tercih etmemde etkili olmuştu. Tarihi Borçka Köprüsü'nün üzerinde Erkan Abi'ye rastladım. Halimi hatırımı, neler yaptığımı sordu. Ayaküstü biraz sohbet ettik. Tam ayrılacakken, pek önemsiz bir şeymiş gibi, Murgul Lisesi'ne kaydımı yaptırdığımı söyledim. "Murgul Lisesi'ne mi?" derken biraz şaşkın bir ifade oluştu yüzünde. Buna pek

anlam veremedim. Öyle ya, Borçka'yı kurtarmışız, Murgul'a gitmemden daha doğal ne olabilirdi ki? Erkan Abi, "Kime sordun da Murgul'a kayıt yaptırdın?" deyince, kafam biraz karıştı. Bunu Erkan Abi anlayamıyorsa kim anlayacak? "Erkan Abi, sormaya ne gerek var! Borçka'yı kurtarmışız, artık Murgul'u kurtarmamız lazım" deyince Erkan Abi, "Tamam, tamam, iyi bok yemişsin" deyip uzaklaştı. Erkan Abi bu şekilde davranınca, ben tespitimden şüphelenmeye başladım.

1978 yılında Borçka'nın bir beldesi olan Murgul'da liseye başladım. Bölgede Karadeniz Bakır İşletmeleri'nin bakır çıkarma ve işleme fabrikaları bulunuyordu. Fabrikalarda çok sayıda yabancı işçi çalışmaktaydı. Murgul, bir işçi kasabası olmasına rağmen faşistlerin etkin olduğu bir yerdi. Zaten benim buraya gelişamacım da, faşistlerin buradaki etkinliğini kırmak için verilen mücadeleye katkı sunmaktı.

Okulda, bir kısmını Borçka'dan tanıdığım, bir kısmıyla da orada tanıştığım bir ekibimiz vardı. Sayımız yirmi civarındaydı. Özellikle okulda destek gören ve güven duyulan bir durumdaydık. Okuldaki durumumuz, dışarıdaki durumumuzdan daha iyiydi. Okuldaki durumumuzu güçlendirirsek, dışarıda daha etkili olacağımızı düşündük. Bu çerçevede yazılama, bildiri dağıtma gibi faaliyetlere başladık. Faşistlerse okuldaki antifaşist yapılanmadan oldukça rahatsızlardı. Bunu fark ediyor ve ona göre tedbirler alıyorduk. Hemen her gün toplantı yapıyorduk. Aldığımız kararları uygulamaya çalışıyor, sonuçları değerlendiriyorduk. Kurduğumuz ekip, daha doğrusu Murgul'da faşist işgalin kırılması için ön safta mücadele eden arkadaşlar önemli bir saygınlık kazanmaya başladılar. Çok güvendiğim arkadaşların başında Hızır Yıldız geliyordu. Hızır, Murgul'un yerlisi, atak, heyecanlı ve gözü kara bir arkadaştı. Murgul'un yerlisi bir devrimci olmak çok kıymetliydi. Mücadelenin ön safında olan arkadaşların çoğu Murgul'lu değildi. Mesela, Fikret Tantoğlu, Hopa Kemalpaşalı, Mustafa Böbrek Ardanuçluydu... Onlar da büyük ihtimalle "Murgul'un faşistlerden kurtarılması" gerektiği tespitini yapıp, benim gibi bulundukları yerde değil de, Murgul Lisesinde okumaya gelmişlerdi.

Okulla ilgisi olmadığı halde her fırsatta okuldaki devrimci öğrencilere müdahale etmeye çalışan, Osman Çevik'in başını

çektiği faşist bir çete vardı. Bu çetenin uygulamaya çalıştığı baskı ve saldırıları anlatan bir bildiri hazırlayıp, hem okulda hem de okulun dışında, kasabada dağıtma kararı aldık. İkişerli gruplar halinde dağıldık. Ben bildirileri Hızır'la birlikte dağıtıyordum. Önümüze gelen herkese veriyorduk. Bazıları alıp hemen okuyor, diğerleriyse katlayıp cebine koyuyordu. Kimileri ise almamak için görmezden gelerek, geçip gidiyorlardı. Onlardan birine yanaşan Hızır, görmezden gelemeyeceği şekilde bildiriyi uzattı. Yaşça ve yapıca bizden büyük olan o şahsı tanımıyordum. Hızır, "Al da oku!" dedi. Adam, "Ben sizin dağıttığınız şeyi ne alır ne de okurum" diye tersledi. Bunun üzerine Hızır, "Al da okuyup faşistlerin marifetlerini öğren!" dedi. Adamın tavrı giderek değişmeye başladı. Bildiriyi alması bir yana, diklenerek "Verin onları bana" diyerek Hızır'a saldırdı. Ancak benden beklemediği bir darbe alınca, neye uğradığını şaşırdı. Epeyce hırpalandı.

"Kimdi bu şahıs tanıyor musun?" diye sordum Hızır'a.

"Tanımam mı, çete üyelerinden biridir!"

"O zaman niye ısrar ettin?"

"Elbette bilerek bildiriyi vermeye çalıştım. Başka türlü bunların etkinliğini nasıl kıracağız?"

Hızır'a diğer arkadaşları da toplayıp okula dönerek, bir değerlendirme yapmamızı söyledim. Bu adamın diğer faşistleri toplayıp okula gelme ihtimali yüksekti. Önlem almamız gerekirdi. Kısa sürede okula döndük. Her zaman toplantı yaptığımız odada toplantıya başladık. Bahçeden olağandışı sesler geliyordu. Hep birlikte bahçeye koştuk. Faşistler bizden önce davranmış, biz önlem alana kadar okulu basmışlardı. Başlarında Osman Çevik olmak üzere on beş yirmi kişi kadardılar. Hepsi bizden büyük, koca koca adamlardı. Öğrencilerin çoğu korkudan ne yapacağını bilemez haldeydi. Bir kısmı da bizden medet umuyordu. Bahçeye çıkıp bunlara doğru yürümeye başladık. O esnada Osman Çevik, silahını çekip "Dağıtın ulan komünistleri" diye bağırdı. En önde, bildiri dağıtırken Hızır'a saldıran faşist olmak üzere, çete üzerimize doğru geliyordu. Bir anda silahlar patlamaya başladı, ortalık karmakarışık oldu. Başta Osman Çevik olmak üzere biri hariç hepsi, yel gibi kaçtılar. Kısa süre sonra kaçamayanın Hızır'a saldıran faşist olduğunu anladık. Polisin okulu basıp

bizi alacağı belliydi. Önceden hesaplamadığımız bir durumla karşı karşıya kalınca, bizim ekip alelacele toparlanıp dağlara doğru kaçmaya başladı.

Murgul'daki bakır fabrikalarının çevreye verdiği zarardan dolayı, kasabanın birkaç kilometrelik civarında bitki örtüsü yoktu. Çıplak arazide ne kadar gitsek de, ormanlık alana ulaşmadan saklanmamız mümkün değildi. Arazinin açıklığına bir de mevcudumuz eklenince, kilometrelerce öteden fark edilmememiz mümkün değildi. Ayrıca kaçan sadece yirmi kişilik grup değildi. Faşistlerin bir kayıp verip, bozguna uğradıkları baskının ardından, tekrar toparlanıp geri geleceklerini düşünen, çoğu öğrenci de yanımızda güvende olacaklarını düşündükleri için bizim peşimizden geliyordu. Israrla geri dönmelerini söylememize rağmen, bir kısmını geriye dönmeleri için ikna edemedik.

Henüz ormanlık alana ulaşamadan polis ekiplerinin de peşimizde olduğunu fark ettik. Onlar araçlarla geldikleri için kısa sürede yakalanacağımız kesindi. Önümüzde küçük bir sırt vardı, orayı aşınca bir çobanla karşılaştık. Hayvanları daha yükseklere, ot olan yerlere doğru götürüyordu. Adam bir sürü genci görünce şaşırdı. Olağanüstü bir durum vardı! Adama, "Abi, polisler ne tarafa gittiğimizi sorarsa –üst yolu göstererek– bu tarafa gittiğimizi söylersin" deyip, alt yola doğru koştuk. Çobanın görüş mesafesinden çıkınca, arkadaşlara, "Haydi acele edin. Üst yola çıkıyoruz!" dedim. Arkadaşlardan Metin Kahraman; "Bizi çobanın polislere göstermesini istediğin yola çıkardın İbrahim! Sen ne yapmaya çalışıyorsun?" diye çıkıştı. "Arkadaşlar, muhtemelen polislerden korkan çoban, gittiğimiz yönü söyleyecektir. Adam istemeden polisleri yanıltmış olacak" diye planımı açıklayınca herkes hak verdi. Bahsettiğim güzergâh, ormanlara giden stabilize yollardı. On beş yirmi dakika kadar yürüdük. Hepimiz izimizi kaybettirdiğimizden emin olunca yavaşladık. Bir virajı döndük, orman olmasa da etrafımızda fundalık türü bitki örtüsü vardı. Yolun alt tarafı diken ve çalılıklardan oluşan, dik bir uçurumdu. Ne olduğunu anlayamadan, aniden çalıların arasından çıkan polisler, "teslim olun" diye bağırdılar. Yolun uçurum tarafında olduğumuzdan, tereddütsüz atladım uçurumdan aşağıya, peşimden diğerleri

de atladı. Polis ateş etmeye başladı. Ben uçurumun çalısına, dikenine, elime ne gelirse tutunup kontrolsüz bir şekilde yuvarlanmamı önlemeye çalışıyordum. Birbirimizden habersiz bir halde, uçurumun sonuna geldik, ilk fark ettiğim şey ayakkabılarımın ayağımda olmadığıydı. Silahımı kontrol ettim, düşürmemiştim. Dikenlerin neden olduğu yırtıklar, birkaç morartı ve kafamdaki şişliği saymazsak fazla hasar almamıştım. Ayakkabılarımın olmaması büyük handikaptı. Uçurumun dibinde toparlandık. Sayımızın dörtte biri kadardık. Şimdi hangi arkadaş olduğunu hatırlayamıyorum, aniden yere çömelip iki eliyle ayak bileğine sarılarak, "ben vuruldum, siz devam edin arkadaşlar" diye bağırdı. Kimse devam etmedi. Arkadaşın etrafını sarıp, onunla ilgilendik. Yaranın durumunu görmek için iki eliyle sımsıkı tuttuğu ayak bileğini bırakmasını istedik, ama o bir türlü bırakmıyordu. İki elinden tutup açtık. Baktık, bırak mermiyi diken bile batmamıştı. Bir şeyi olmadığını söylememize rağmen, ayak bileğine korkarak baktı. Sonra da, "Ana gerçekten vurulmamışım!" diyerek hayret etti.

Polisin ilk saldırısından kurtulan sekiz kişi toparlanıp kaçmaya devam ettik. İndiğimiz uçurum, polisin devre dışı kalmasına yaramıştı. Ama kısa süre sonra jandarmanın geleceğini biliyorduk. Bulunduğumuz yerden ormanlık alana varmamıza az kalmıştı. Ormana vardığımızda, Borçka-Murgul yolunda jandarma araçları dolaşmaya başlamıştı. Biz onları arada bir görsek de onların bizi henüz görmediği anlaşılıyordu. Dağa tırmanırken, açıklık bir alana denk geldik ve jandarma bizi fark etti. Anında ateşe başladılar. Yakınımızda birkaç merminin sektiğini fark edince, bunun polisin ateşine benzemediğini anladık. O mesafeden bizim çakar almazları belimizden çıkarmaya bile gerek yoktu. Bu durumda en iyi yöntem, izimizi bir an önce kaybettirmekti. Jandarmanın etkili ateşi yüzünden, dere yatağı boyunca ilerlemek zorundaydık. Dere yatağından çıkmadıktan sonra vurulma ya da görülme ihtimali yoktu. Karşımıza küçük bir şelale çıkana kadar ilerlememiz iyi gidiyordu. İki yanı dik ve yassı taştan oluşan bu şelalenin üst kısmına geçmek çok zor görünüyordu. Taş zeminin üzerini kaplamış ıslak yosunların oluşturduğu kayganlık işimizi daha da zorlaştırıyordu.

Buradan çıkmanın bir yolu vardı. Yukarıya doğru birbirimize eklenerek çıkacaktık. En alttaki, ayaklarını kaymayacağı bir yere basarak, ıslak yosunlu taşa yüzüstü uzandı. İkincisi onun omuzlarına basarak aynı şeyi yaptı. Üçüncü, dördüncü derken, beşinci olarak ben çıktım. Benim eklemlenmeme gerek kalmadı, çünkü şelalenin başındaki bir ağaca tutunmuştum. Peşimden, Fikret Tantoğlu ile Metin Kahraman da aynı yöntemle çıktı. Ancak diğerleri aynı yöntemle çıkamazdı. Derhal uzunca bir ağaç bulup, şelaleden aşağıya sarkıttık. Ağacın bir ucu yerle temas edince aşağıda kalan arkadaşların yukarıya rahatlıkla çıkabileceği bir yol oluştu. Ama aşağıda farklı bir manzara vardı. Yukarıya çıkmak yerine, bize sırtlarını dönmüşlerdi. "Arkadaşlar acele edin!" uyarılarına tepkisiz kalarak öylece bekliyorlardı. Metin, "bunlar gelmek istemiyor!" deyince durumu kavrayıp, "Yürüyün bir an önce buradan uzaklaşalım" dedim. Ormanın derinliklerinde izimizi kaybettirdik. Jandarma ve polis tehlikesi geçince, ayaklarımın acısını iyice hissetmeye başladım.

Yolun izin olmadığı kilometrelerce mesafeyi saatlerce yürüyerek katetmiştik. Diken ve taş kesikleri ayaklarımı adeta parçalamıştı. Ama yakalanmadan güvenli bir yere ulaşıp arkadaşlarla ilişki kurma düşüncesinden asla vazgeçmedim. Hem ayağımıza birkaç diken battı diye pes edersek devrimi nasıl yapacaktık? Bırak devrimi, burada pes edersek Murgul'u bile zor kurtarırdık...

Sarp kayalık, orman alanından Murgul'a yakın bir bölgeye ilerlerken kılavuzumuz Metin Kahraman'dı. Onun kılavuzluğu, bizleri çatışmada vurulan faşistin evinin kapısına getirdi! Kimseye fark edilmeden, oradan hızla uzaklaştık. Bir süre daha ayaklarımın acısını unuttum. Kılavuzumuz, ikinci yön belirlemesi birincisinden daha feciydi. Bu defa, Özmal köyünde olayı duyup, Murgul'a giden on beş kişilik faşist grubun içine düştük. Kalabalık olmalarına rağmen, onlardan önce davranıp silahlarımızı çekince, saldırıyı engelledik. Genel görünümümüz nereden geldiğimizi açıkça belli ettiği için, davranabilseler saldıracakları kesindi. Metin'e üçüncü şansı vermeden kılavuzluğu devraldım. Zaten yolu yarılamış, benim bölgeme geçmiştik.

Gün boyu hiçbir şey yememiştik. Bir tarladan geçerken, lahanaların öz kısmından yedik. Başlarda iyi geldi ancak giderek midemizi kötü etti. Nihayet gitmek istediğimiz köye vardık. Bu köy benim köyüme komşu bir köydü. Bu köyden birini bulup Borçka'ya, Erkan Abi'ye haber gönderebilirdik. Haberciyi bulduk, buluşma yerini belirledik. Bekleyeceğimiz yer, köyün üst tarafında evlerden uzak, bizim merek dediğimiz, hayvanlar için biçilen ot ve kesilen yaprakların saklandığı bir yerdi.

Saat gece yarısını geçmek üzereyken, köyün bütün köpekleri aralıksız havlamaya başladı. Peşine bağırtılar, ıslık sesleri, ne olduğunu anlamaya çalışırken birkaç el silah sesi duyuldu. Sesinden av tüfeği olduğunu anladık, yani durum bizimle ilgili değildi. Silah ve köpek seslerinin artarak bize doğru yaklaştığını anlayınca mermilere hedef olmamak için bulunduğumuz yerden çıkıp büyük ağaçların arkasına geçtik. Kısa süre sonra köye inen bir ayının bütün bunlara neden olduğunu anladık. Yerimizden çıkıp ağaçların arkasına geçmesek ayı niyetine vurulabilirdik.

Bir saat sonra beklediğimiz arkadaşlar geldi. Erkan Abi içlerinde yoktu. Kucaklaşıp hal hatır sorduktan sonra ne yapacağımıza karar verdik. O zamanki adı Sülüklü, şimdiki adı Akpınar olan bulunduğumuz köy, jandarma tarafından basılabilirdi. Bu nedenle bizim köye gitmeye karar verdik. Bizim ev haricinde, arama yapılacak en son köy orasıydı. Çünkü birkaç CHP'li aileden başka solcu hiç kimse yoktu.

Çok üşümüştük. Köyden bir arkadaş gidip, kazak, kaban, bana da bir çift ayakkabı ayarlayıp geldi. Bizim köye doğru yola çıktık. Ayaklarım az da olsa rahatlamıştı. Kalacağımız eve varıp evdeki herkesi uyandırmadan yatıp uyuduk. Sabah ev halkı bizi karşısında görünce şaşırsa da, beni tanımaları uzun sürmedi. Ev Abdül Bolkvaze'nin eviydi. Abdül dayı mert, biraz da deli dolu bir adamdı. Evdekilere bizimle ilgili talimatlar yağdırıyordu. Hanımı gözlüğünü takıp, iğneyle gün boyunca ayağıma batan dikenleri temizlemekle uğraştı. Evden dışarıya çıkmıyor, evdekilere de açık vermemeleri için sıkı sıkı tembih ediyorduk. İki gün sonra Borçka'ya giden Abdül dayıya da aynı tembihleri yapınca, beni yukarıdan aşağıya süzüp, "Sen şaşırdın mı yeğenim, bizden laf çıkmaz" diyerek

evden ayrıldı. Tüm bunlar olurken, evdekilerin durumunu da merak ediyordum. Özellikle annem açısından travmatik bir durum olduğu kesindi. Otuz beşli yaşlarda, babamı kaybetmesinin yarattığı boşluğu bir nebze de olsa benimle doldurmuştu. Artık ben de yoktum. Ama annemin bir gün döneceğime dair inancını hiç kaybetmediğini biliyordum.

Abdül dayıya tembih etmeme rağmen, bizim eve gidip anneme, "Gelin, sen merak etme çocukta bir şey yok ve emin yerdeler" demiş. Bunları diyen Abdül dayı olunca annem pek ciddiye almamış. Ama yine de nerede olduğumu sormuş. Abdül dayı, "orasını söyleyemem" dedikten evden ayrılmış. Akşama geldiğinde, "Yeğenim, annene merak edilecek bir şeyin olmadığını söyledim. Sen de merak etme" dedi. Ayaklarım tam olarak iyileşmeden bize yol görünmüştü. O gece oradan ayrıldık. Ertesi gün Çaylı köyündeydik. Çaylı köyüne Fikret Tantoğlu ile ben gittik. Metin Kahraman, siyaseten farklı düşündüğünü söyleyerek bizimle gelmedi. Daha sonra polise teslim olduğunu öğrendim.

Çaylı köyüne gittiğimiz ilk gün Borçka'dan Mevlüt Ustabaş'la Temel Topal geldiler. O dönem Borçka'daki antifaşist mücadelenin ön saflarında yer alan bu iki arkadaş aynı zamanda bu köydendiler. Oturup Murgul'daki olayı ve olaydan sonraki gelişmeleri konuştuk.

Mevlüt, olaydan sonra yakalanan arkadaşların Borçka'ya götürüldüklerini söyledi. Yakalanan arkadaşları karakoldan kaçırmayı planlamışlar; Mehmet Çalık arkadaşımız karakoldakilere yemek götürecek ve bu bahaneyle onlara silah da verecekmiş. Ancak arkadaşlar yemeği alıp, silahı reddetmişler. Bundan dolayı, kaçırma işini gerçekleştirememişlerdi. "Almazlar tabii!" dediğimde Mevlüt şaşırdı. "Neden almasınlar, anlayamadım?"

"Çünkü onlar yakalanmadı, teslim oldular." Böylece gerçek anlaşılmış oldu.

Yolculuğa başladığımız Murgul'dan Borçka'ya inişli çıkışlı, uçurum ve dikenliklerden yalınayak geçerek yaklaşık yirmi kilometrelik yolu gelmiştim. Velhasıl, on beş yirmi kişiyle başlayan kaçış hikâyesinin sonunda tek başına kalmıştım. Devrim yolunun engebeli, dolambaçlı ve sarp olduğunu kavramıştım. Anlamamla, yola başlamam aynı zamanda oldu.

Kaç kilometre olduğunu bilmediğimiz bu yolun yalınayak da olsa, yirmi kilometrelik kısmını katetmiştim.

Sonra, Mevlüt bana kalacak yer buldu. Fikret'le birlikte muhtarın evinde kalmaya başladık. Soranlara, muhtarın arkadaşının çocuklarının köye gezmeye geldiklerini, birkaç gün kalıp gideceklerini söylemelerini tembihleyen Mevlüt, Temel ile birlikte yanımızdan ayrıldı.

Sır Tutmanın Hemşincesi!

Hemşinliler, sadece Artvin'de, Hopa, Kemalpaşa ve Borçka'da ve Rize Pazar'da yaşarlar. Ermeni kökenli, Hemşince dilini konuşurlar. Bu iddiamın bilimsel bir araştırmaya dayandığını iddia etmesem de aşağıdaki hikâyeyi paylaşmak isterim:

1983 yılıydı. Erzurum 1. No.lu Askeri Cezaevi B. Blok 1. koğuştayız. Televizyonda, 1982 yılında Asala'nın Esenboğa havalimanı baskınının haberleri veriliyor. Daha doğrusu, o baskını gerçekleştiren iki kişiden biri olan Levon Ekmekçiyan'ın itirafçı olup, Asala terör örgütünü suçlayıp affedilmesini dilediği açıklamaları dinliyorduk. Haber spikeri itirafın bölümlerini okurken, bazı kısımlar bizzat Ekmekçiyan'ın sesinden veriliyordu. Ekmekçiyan'ın konuşmalarını sadece Hemşinli arkadaşlar anlıyordu. Ekmekçiyan'ın söylediklerini nasıl anladıklarına bizim kadar onlar da şaşırmıştı. Hemşinli arkadaşlardan Mevlüt Ustabaş, "Bu adam Hemşince konuşuyor da!" diye tepki verdi.

"Nasıl yani? Siz şimdi bunun konuştuklarını anlıyor musunuz?"

"Çoğunu anladık."

Bunun üzerine Temel Topal, "Baksana adam Hemşince Asala köpekleri diyor!" diye araya girdi.

"Yahu arkadaşlar bir dakika! Siz bu adamın dediklerini anlıyorsunuz değil mi? Evet! Adam Hemşinli olmadığına göre, siz Ermeni'siniz" dedim. Hep bir ağızdan itiraz ettiler. Uzun süre cezaevindeki Hemşinli arkadaşları Ermeni olduklarına bir türlü ikna edemedik. Ta ki 1988'de açılan Sarp Sınır Kapısı'ndan Türkiye'ye gelen Ermenilerle karşılaşıncaya kadar!

Borçka'nın Hemşinlilere ait köylerinden biri olan Çaylı'da anadilleri olan Hemşince konuşulur. Eğer aralarında Hemşinli olmayan biri varsa Türkçe konuşma gereği duyarlardı. Kaldığımız evde de bizim yanımızda Türkçe konuşmaya özen gösteriyorlardı. Komşulardan, kim olduğumuzu Hemşince soranlara, ev sahibesi Türkçe olarak "Bizim adamın arkadaşının çocukları, buraya gezmeye gelmişler!" diye cevap verirdi. Aslında gerekçe pek inandırıcı değildi. Çünkü köy turistik bir köy değildi. Kaldı ki biz köyü dolaşmıyor, sürekli evde oturuyorduk. Ancak, burada kısa bir süre kalacağımızdan, fazla da önemsemiyorduk. Zaten önemli olan, ev halkının inanmasıydı, onlar da inanıyordu.

Köydeki dördüncü günümüzdü. Fikret'le evin küçük odasında oturuyoruz. Komşular geldi. Onlar başka bir odaya geçtiler. Misafirler de bizim turistik amaçla geldiğimizi sanıyorlardı. Fikret, bulunduğumuz odadan lavaboya gitmek için çıktı. Birkaç dakika sonra yüz ifadesi değişmiş bir halde geri geldi. "Çabuk kalk, kalk buradan gidiyoruz".

"Ne oldu, jandarma mı geldi?"

"Hayır gelmedi ama her an gelebilir."

"Yerimizi mi öğrenmişler, ne olduğunu anlatır mısın?"

"Az önce lavaboya gitmek için odadan çıkınca, diğer odadaki kadınların konuştuklarını duydum." Köydekiler Fikret'in Hemşinli olduğunu bilmediklerinden, konuşulanları anlamadığını sandıklarından alçak sesle konuşma gereği duymamışlar. "Gelenlerden biri bizim kim olduğumuzu sorunca kulak kabarttım. Muhtarın karısı, bizim geçen gün Murgul'daki çatışmayı yapanlar olduğumuzu, buraya saklanmaya geldiğimizi söyledi. Sonra da 'Ama bizim bilmediğimizi sanıyorlar. Ne olur siz de bir şey belli etmeyin' diye tembihledi kadını. Onlar da 'olur mu öyle şey, elbette belli etmeyiz,' dediler."

Belli ki sırrımızı sadece bizden saklıyorlardı(!) Niyetimiz orada çok fazla kalmak değildi. Ancak bu gelişme, köyden ayrılmamızı öne çekmemize neden oldu. Daha önce hazırladığımız planı uygulayacaktık; ben Karadeniz bölgesine gidecektim. Ancak, bulunduğumuz köy Gürcistan sınırına yakındı. Soğuk Savaş dönemi sürdüğünden, bu bölgedeki köylere belli saatten sonra giriş çıkışlar izne tabiydi. Bu engele takılmamak için erken saatlerde çıkmamız gerekiyordu. İlk

kontrol noktasını geçince, diğer kontrollere yakalanmamak için gecenin ilerlemesini bekleyecektik.

Refakatçim Temel Topal'la birlikte köyden ayrıldık. Kontrol noktasını sorunsuz geçtikten sonra, daha önceden belirledikleri bir noktaya geçtik. Çoruh Nehri'nin kıyısında tenha bir noktada bulunan, tahta bir kulübede beklemeye koyulduk. İlçenin merkezinden geçeceğimiz için uygun zamanı bizi almaya gelecekler belirleyecekti. Saat konusunda bizim bilgimiz yoktu. Hava iyiden iyiye soğudu. Üzerimizdeki giysiler soğuğa karşı koyacak cinsten değildi. Her tarafından rüzgâr üfleyen kulübenin içerisi, dışarıdan farksızdı. Isınmak için tek çare durmadan hareket etmekti.

Saat on ikiyi geçmişti. Bir aracın gelip durduğunu fark edip, kulübeden çıktık. Gelenler bizimkilerdi. İlyas Bayrak arkadaşın Renault TX marka aracına bindik. Bu araç o yıllarda çok ünlü değildi, ama sonraki yıllarda adı "örgüt taksisi"ne çıktı. Bölgede kaçak duruma düşenlerin büyük çoğunluğu İlyas arkadaştan taksi hizmeti almıştır. Borçka'ya yaklaşınca durduk. Benim bagaja binmem gerekiyordu. Kıvrılıp bagaja girdim. Koltuk gibi rahat değil ama fena da sayılmazdı. Bagaj kapağını kapattıktan sonra bagaj lambası söndü, içerisi kapkaranlık oldu. Araç hareket edip hızlanınca rahattan eser kalmadı. Virajlı yolları geçerken, öteye beriye savrulmamak için kıvrılma pozisyonundan, örümcek adam pozisyonuna geçtim. Yaklaşık yirmi dakika süren bu yolculuk bana iki saat gibi gelmişti. Bagajdan çıkıp koltuğa geçtik. Hopa ile Borçka arasında bir yerde sabah olmasını bekledik. Sabah erkenden Hopa'ya geçtik. Plan gereği Hopa'dan öteye iki araçla devam edecektik. İlyas'ın aracı önden gidecek, yolda çevirme varsa belli bir süre devam edip şüphe çekmeden geri gelip bizi uyaracaktı. İkinci aracımız, Trabzon ile Borçka arasında her gün gidip gelen gazete minibüsüydü. Minibüsün sahibi, aynı zamanda Borçka'da gazete bayisi olan demokrat bir yapıya sahip, Ali Rıza isimli bir arkadaştı.

Baş Aşçı...

Derken, Trabzon'a doğru yola çıktık. Belirlenen hız sınırını aşmadan, önden İlyas gitti. Yarım saat sonra da biz hareket ettik. Aldığımız tedbirlere ihtiyaç duymadan Trabzon'a vardık.

Beni orada bir arkadaşa teslim ettiler. Borçka'dan beni getiren arkadaşlarla vedalaşıp ayrıldık. Trabzon'daki arkadaş zayıf, normal boylardaydı. Yüz hatları keskindi. Biraz konuşunca Trabzonlu olmadığını anladım. Şivesinden Hemşinli olduğu belliydi. Ama teyit etmek için nereli olduğunu soramazdım. Böyle detaylar önemli olmadığı gibi, sorup öğrenmemek gibi bir geleneğimiz de vardı. Daha doğrusu, yasal zeminde siyaset yapamayan kesim için gelenekten ziyade kesin kuraldı.

Bilmediğim bir yere doğru yürürken, arkadaş adımı sordu; "Osman" dedim. Artvin'den ayrılmadan önce illegalitenin ilk kuralı olarak ismimi değiştirmiştim. Bu ismi tercih etmemin önemli bir sebebi vardı. Arkadaşımız Osman Küçük, Borçka'daki antifaşist mücadelede en ön safta mücadele etmiş, Borçka'da faşistlerin etkinliğinin kırılmasına müthiş katkı sağlamış, zeki, atak, mücadeleci, gözünü budaktan esirgemeyen bir devrimciydi. Osman'ın militanca mücadelesi, bir çatışmada faşistlerce katledildiği Ağustos 1977 yılına dek aynı kararlılıkla sürdü. O dönemde, kaçak duruma düşüp bölgeden ayrılmak zorunda kalan birçok arkadaşın Osman ismini kullandığını öğrendiğimde pek şaşırmamıştım. Osman ismini kullanarak, onun mücadelesini örnek alıyor ve Osman'ın anısını yaşatıyorduk.

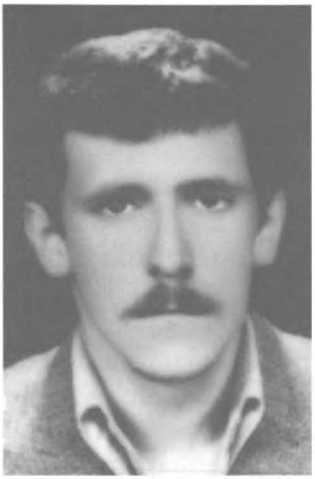
Arkadaş adımı sorunca ben de sordum. İhsan, dedi. Sert mizacı yüzünden onu bir kartala benzettim. İhsan, Trabzon'daki tehlikeli durumu özetleyip, kendi kendine konuşurmuş gibi, "Kovboylar gibi geziyoruz!" dedi. Belli ki kendisini kovboylara benzetiyordu. Bir zaman yürüdükten sonra, sur duvarını andıran bir duvarın önünde durduk. Duvarın ortasında demir bir kolu ve kocaman halkası olan bir kapı vardı. Kapıyı açarak bahçe gibi bir yere girdiğimizde duvarın gerisinde ikişer üçer katlı birkaç ev olduğunu gördüm. En baştaki evin giriş katına geçtik. İçeridekiler benim için tam bir sürpriz oldu! Evde, benden iki ay önce kaçak duruma düşmüş Kadir Alpaslan'la Seyhan Odabaş vardı. Biz bir sevinçle kucaklaştık ki, gören; bunlar birbirini arıyormuş da uzun zaman sonra ancak bulabilmiş sanırdı. Sanki aradan geçen zaman iki ay değil de iki yılmış gibi! Onlar memleketle ilgili sorular sordular ben de Trabzon'la ilgili.

Akşam saatlerinde eve iki kişi daha geldi, akşam yemeği

için balık almışlardı. İçlerinden uzun boylu olanı balıkları pişirmeye koyuldu. Bu arada hepimize sorular soruyordu. Ben hariç diğerleri kısa kısa cevaplar verdiler. Balıkları pişiriyor olmasa arkadaşın önemli biri olduğunu düşünebilirdim. Kısaca belli tahminler yürüterek yeni gelenlerin kim olabileceklerini kestirmeye çalışıyordum. Pişirilen balıkları afiyetle yedik. Aşçı olan arkadaş, Trabzon'daki son gelişmeleri sordu. Birlikte geldiği, İhsan Hacımuratoğlu ve Adil Turan'ın aktardıklarını dinledi. Kadir ile Seyhan da düşüncelerini anlattılar. Sonra da bizim durumumuzun ne olduğunu ve neler yapabileceğimizi sordu. O zaman bu arkadaşın sadece yemek yapmadığını, daha büyük bir mutfağın "aşçıbaşı" olduğunu anladım. Haksız değildim, bu uzun boylu arkadaşımız, o zamanlar Hoca lakabıyla tanıdığımız Sedat Göçmen'den başkası değildi... Kısaca Sedat Göçmen'le tanışmamız o tarihte, 1978 Kasım ayında gerçekleşti.

Sedat Hoca'nın bendeki emeği çoktur. Yaş itibarıyla bizden büyüktü. Onun yanında çocuk kaldığımızdan, her şeyi ondan öğrendik diyebilirim. Kılık kıyafetimizden, görünüşümüze kadar her şeyimizle ilgilenirdi; mutlaka tıraş olurduk, saçımızı tarardık, pantolonumuz ütülü, ayakkabımız boyalı olmalıydı. Nasıl beslenmemiz gerektiğinden tutun da okumamız gereken kitaplar, izlememiz gereken filmlere kadar her detayla ilgilenir, takipçisi olurdu. Söylediği kitapları okur, bir dahaki gelişine kadar dersimize hazırlanırdık. Ama o, hazırlandığımız kitaplar yerine başka konularla ilgili sorular sorardı. Yanımızdan ayrıldığında, kendi içimizde bunun nedenini tartışırdık; muhtemelen daha çok şey öğrenmemiz gerektiğinden böyle yaptığını düşünürdük. Bizi ayda bir ya da iki kez ziyaret ederdi. Genelde Kadir, Seyhan ve ben birlikte kalıyorduk. Gerekli olduğunda, haftada bir gün Adil ya da İhsan uğrardı eve. Onların dışında evi bilen kimse yoktu. Çünkü bu evler bölgedeki belki de ilk teşkilat evleriydi. Giriş çıkışlara dikkat etmek gerekirdi, gelen gideni belli olmalıydı. En çok da meraklı komşular ve ev sahibine dikkat etmek gerekiyordu. Sedat Hocam bu evi tutarken, bizleri yeğenleri olarak tanıtıp, öğrenci olduğumuzu söyleyip, "eti sizin kemikleri benim" diyerek ev sahibine emanet etmişti. Ev sahibine görünmeden girip çıkmaya özen gösterirdik.

Osman Küçük (solda) ve İhsan Hacımuratoğlu.

Yumurtanın Sarısı...

Evde işbölümü yapmamıştık. Evin temizliğini genellikle birlikte yapardık. Ama alışveriş Kadir'in işiydi. O bu konuda çok yetenekliydi. Mutfak ihtiyaçlarımızı temin ederken, en ucuzunu bulur, pazarlık eder, uygun fiyata alırdı. Bizim kazıklanacağımızdan korktuğundan alışverişe bizi karıştırmazdı. Kadir erkenciydi, Seyhan ise zor uyanırdı. Kadir kalkar kalkmaz önce alışverişe gider, kahvaltılıkları, gazeteleri ve ekmeği alırdı. Sonra da kahvaltıyı hazırlayıp bize seslenirdi. Kahvaltıdaki ana menü pek değişmezdi; peynir, zeytin ve yumurta. Kadir ise yumurtanın sarısının dokunduğunu, beyazını da sevmediğini söyleyip yemezdi. Bu nedenle bir düzenleme yaparak, peynirin ortak, yumurtanın Seyhan ile benim, zeytinin de kendisinin olduğunu söylerdi. Bir iki gün bu şekilde devam ettik. Üçüncü gün kahvaltıda, Seyhan kurala uymayarak, Kadir'in zeytininden bir tane aldı. Kadir, Seyhan'a ters ters bakarak rahatsızlığını belli etmeye çalıştı. Biraz sonra Seyhan tekrar aynı şeyi yapınca, Kadir ters bakışın yeterli olmadığını anlamış olacak ki, "Yumurtanızı yiyin" diye uyarıda bulundu. Aslında Seyhan'ın bu kurala uymaması, Kadir'e yumurtanın dokunduğuna inanmamasından kaynaklanıyordu. Seyhan, Kadir'in son uyarısını da dikkate almayıp, sırıtarak

zeytine uzandı. Ben ise sessiz bir şekilde onları izliyordum. Kadir, Seyhan'ın üçüncü hamlesinden sonra bütün masaya "tüüh tüüüh, hark tüüüh" diye tükürdü. "Hadi şimdi de ye de göreyim," Seyhan'ın gülmesi kesildi. Yiyecekler Kadir'e kaldı. Böylece, ben ikisinin didişmesinin kurbanı oldum. Seyhan bir daha Kadir'in zeytinine tacizde bulunamadı.

Yıllar sonra Amasya Cezaevi'nde, Kadir Alpaslan'ın yumurtanın sarısını yediğini fark eden arkadaşların; "Hani sana yumurtanın sarısı dokunuyordu?" diye sormaları üzerine, Kadir, "Hayır siz yanlış hatırlıyorsunuz? Sarısı değil, bana beyazı dokunuyordu!" diye cevap vermiş. Bu tartışma büyüyünce, Kadir'le en sık birlikte olan ve onu gayet iyi tanıyan birisi olarak bana sordular;

"Dışarıdayken, Kadir'e yumurtanın neresi dokunuyordu?"

Hiç tereddüt etmeden "Sarısı!" dedim.

"Şimdi beyazının dokunduğunu iddia edip, sarısını yemeye başladı."

"Demek ki kıymetli yerinin sarısı olduğunu anladı. Onun için de alerjisi bitmiştir."

Buna rağmen Kadir itirazını sürdürüp, benim de yanlış hatırladığımı söyledi.

Odun Bitince...

Havalar iyice soğudu. Evde bir sobamız var ama odunumuz yok. Birkaç kez çuvallarla Borçka'dan getirttik. Ancak Adil bu durumun son derece sakıncalı olduğunu söyleyip, karşı çıktı. Detayları öğrenince gerçekten de yapılanların hatalı olduğunu anladım. Odunların Borçka'dan getirilmesini Kadir ile Seyhan organize etmişler. Ali Rıza'nın gazete minibüsüne Borçka'dan yüklenen odunları getiren şoför onlara teslim ediyormuş. Son seferde bizimkiler odunları almaya zamanında gidememişler. Adam da odunları bizim derneğe götürüp, "Borçka'dan gelen, kaçak çocuklar odunları buradan alacaklar" diyerek bırakmış. Daha sonra bu olayın bir de Borçka cephesi olduğunu öğrendik. O daha vahimdi. Minibüs şoförünün örgütlemesiyle, kaçak duruma düşenler için Borçka'da odun toplama kampanyası başlatmışlar. Bu sebeple Borçka'dan odun gelmesi engellendi.

Önceki odunlar kısa sürede tükendi. Odun alacak para yok, olsa da Kadir hayatta oduna para verdirmez. Kesin çözüm olmasa da sağdan soldan kasa topluyorduk. Bazen de bakkal ve manavların önündeki kasaları aşırıyorduk. Aşırma işini yapamadığımdan diğerleri bu duruma itiraz ediyorlardı. Özellikle Kadir, "Soba yanınca ısınmasını biliyorsun ama!" diyordu. Isınmanın bir başka yolu da hareket etmekti. Evin içinde çok fazla hareket edecek alan olmadığından, ısınmak için birbirimizle dalaşıyorduk. Bazen dalaşmanın dozajını kaçırıp güreştiğimiz de oluyordu. Kadir ve Seyhan'ın güçleri bana pek yetmiyordu. Bu duruma içerleyen Kadir, "Gerçekten güreş yapacak olsak, ben seni yenerim. Öylesine güreştiğimiz için gerçek gücümü göstermiyorum!" dedi. Seyhan da Kadir'le aynı fikirdeydi. Bunun üzerine, yenersin yenemezsin tartışması başladı. "Buyurun, hodri meydan!" diyerek onları güreşe davet ettim. Önce Kadir çıktı karşıma. Kadir gerçek güreş olmadığı için gücünü tam kullanmadığını söylediğinden biraz daha temkinliyim. Bir iki yoklayıp, aniden daldım ve kaldırıp döşemeye yapıştırdım. Tekrar hamle yapmaya kalkınca Kadir'den bir karşılığın gelmediğini fark ettim. Rakip bayılmıştı. Şansımıza zemin tahta döşemeydi de durumu baygınlıkla atlattık. Seyhan'a baktım, yanmayan sobamızın üstündeki su dolu demliği alıp, Kadir'in yüzüne dökmeye başladı. Kadir'in ayılınca ilk sözü "ben neden ıslağım" oldu. Kadir'in halini gören Seyhan, "Evin içinde güreş olmaz" diyerek geri adım attı.

Zaafını Belli Etmeyeceksin!

Herhangi bir baskına karşı ele geçmesini istemediğimiz öteberiyi saklamak için evin koridorundaki bir tahtayı sökerek zula yapmaya karar verdik. Ev zemin kat olduğundan tahtayı kaldırınca döşemenin altının otuz santim kadar boş olduğunu gördük. Yani fazla uğraşmadan, oldukça geniş bir zulamız oldu. Ancak Kadir bu zuladan pek memnun kalmadı. "Boş verin orayı, başka yer yapalım" diye söylenince, "Bundan daha iyi zula mı olur? Neden boş verelim" diye sorduk. Kadir utana sıkıla, "Arkadaşlar, orada fare olur, ben oraya elimi sokamam" deyince, durum anlaşıldı. Sonrasında zulaya Seyhan'la ben elimizi sokuyorduk.

Kadir sabahları erken kalktığı için erkenden yatardı. Bir gece o uyuyunca, Seyhan'ın aklına bir şeytanlık geldi. Önce, "boş ver yapmayalım" dediysem de dayanamayıp, suçortağı oldum. Patlıcandan güzel bir fare yaptık. Kafasını, bıyığını, ağzını, gözünü kalemle çizerek iyice netleştirdik. Yüzünü döndüğü tarafa patlıcandan fareyi yerleştirdik. Usulca dokunarak onu uyandırmaya çalıştık. Kadir genelde, bir şeyden korkmuş gibi gözlerini kocaman açarak uyanırdı. Hem seslenip hem de dokunmaya devam edince, tarif ettiğim şekilde uyandı. Fareyi görünce gözleri bir o kadar daha açıldı ve berbat bir çığlık atıp yataktan fırladı. Biz yan odaya kaçtık. O ise koridora çıktı, ne olduğunu anlamaya çalıştığı her halinden belliydi. Odaya giremiyordu. Bizim olduğumuz odaya geldi. Seyhan, bir şeyden haberi yokmuş gibi; "Ne oldu, niye bağırdın?" diye sordu. Seyhan'ın yüz ifadesi onu ele veriyordu aslında. Ben ise hiç oralı değildim. Elimdeki gazeteyi okuyordum, ifadem anlaşılmasın diye. Kadir durumdan şüphelendi, korkarak da olsa odasına girdi. Farenin kıpırdamadan aynı pozisyonda durduğunu görünce, öfkeyle yanımıza gelip, açtı ağzını yumdu gözünü... Demek ki arkadaşın da olsa zaafını belli etmeyeceksin.

Bu yaptıklarımız biraz bizim mahremimiz gibiydi. Öncesinden gelen bir samimiyetin verdiği rahatlıktı, ayrıca sıkı bir güven ilişkisi vardı aramızda. Evde yaşadıklarımız kendi aramızda kalırdı, diğer arkadaşlara pek anlatmazdık. Çünkü bu tip ilişkilerin laubalilik olarak değerlendirileceğinden çekiniyorduk. Siyasetin en ciddi bedelli alanının, bu tip çocukça, gayri ciddi şeyleri kaldırmayacağını düşünüyorduk. Elbette bugünden bakıp böyle bir yorum yapıyorum. Aksi halde Sedat Hoca "Kemal Sunal'ın filmlerine fırsat buldukça gidin" demezdi. Muhtemelen, mücadelenin çok stresli ve tehlikeli kısmında yer aldığımızdan, bu tip filmlerin terapi olacağını düşünüyordu. Gerçekten bu filmler çok iyi geliyordu. Fırsat buldukça sinemaya giderdik. Bir keresinde Seyhan'la birlikte "Münih'te Yirmi Bir Saat"e gittik. Film, Filistinli gerillaların Münih Olimpiyatları'ndaki İsrailli sporcuları rehin almasını anlatıyordu. Filistinli gerillalar durumu kontrol altına alabilmek için birkaç İsrailli sporcuyu vurmak durumunda kaldılar. Salonda çıt çıkmıyordu, herkes nefesini tutmuş

filmi izliyordu. Ne zaman ki İsrailli sporcu Filistinli gerillayı bıçakladı, iki sıra arkamızda oturan biri "ooh" diye bağırdı. Adam bu hareketiyle tarafını belli etmiş oldu. Seyhan, geriye dönerek "Sen kime ooh diyorsun?" diye bağırdı. Adam da çıt yok. "Çık dışarıya bakayım" diye devam edince, adam sessizce kalkıp salonu terk etti. Seyhan'ın yaptığına o zamanlar "Duyarlı olmak" deniyordu, şimdilerde ise "tahammülsüzlük".

Aslolan Etkin Olmak...

1978 yılının sonunda Kadir ve Seyhan'la vedalaşarak Ordu'ya geçtim. Elbette orada sıkıldım, biraz da başka yerleri gezeyim anlamında bir ayrılıktan bahsetmiyorum. Bu tip rotasyonların birçok nedeni vardı. En önemlisi, bölgelerde adama ihtiyaç duyulmasıydı. İhtiyaca göre bölgedeki yapı; kimin, nerede daha verimli olacağını tespit edip, buna uygun bir dağılım yapardı.

Bölgeyi bilmediğim için refakatçi gerektiğinden, Trabzon'dan Fatsa'ya İlhan Durmuş'la gittik. İlhan az konuşan, ciddi bir arkadaştı. Bir süre sonra Kumru'ya geçtik. Kumru'da bazı arkadaşlarla tanıştırıp, kalacağım yeri de ayarladıktan sonra İlhan geri dönecekti. Kalacağım eve gittiğimizde akşam saatleriydi. Yemek yiyip çay içtikten sonra, İlhan kalkıp, "Hadi bana müsaade" dedi ve kapıya yöneldi. Kim olduğu lazım değil, ev sahibi, benim toparlanmadığımı görünce, "Bu arkadaş gelmiyor mu?" diye sordu. Bunun üzerine İlhan'ın cevabını beklemeden yerimden kalkıp kapıya yöneldim. İlhan, "Hayır, bu arkadaş burada kalacak" dese de, adamın tavrından rahatsız oldum. Orada kalmaya niyetim yoktu. Zaten adam da durumumu anlamıştı ve evinde saklamak istemiyordu. Buna rağmen, İlhan "Ne sakıncası var? Neden saklamak istemiyorsun?" gibisinden anlamsız yere ısrar ediyordu. Tartışmayı kesmek için "Israr etmene gerek yok, şimdiden sonra, kal dese de kalmam. Haydi gidelim" dedim ve oradan ayrıldık.

Bir süre Kumru'da kaldım. Bu küçük ilçenin merkezinden çok köylerinde kaldım. Kırsalda araziyi tanımaya, Aybastı tarafına geçişleri öğrenmeye çalışıyorduk. Bir süre sonra Fatsa'ya geri döndüm. Oradan Aybastı'ya geçtim. Orada benimle en çok ilgilenen arkadaşım Feridun Güney ile birlikte

köylerde dolaşıyorduk. Dev-Sol ayrılığının yaşandığı o günlerde Aybastı'da da kopmalar olmuştu. Bizden ayrılan grubun bir bombalama eylemi yapacağını bizimkiler de haber almıştı. Ayrılmalarına rağmen geçmişte birlikte olmanın verdiği samimiyetten olsa gerek, bombalanacak yeri de içlerinden biri bizim arkadaşlardan Feridun'a söylemişti. Feridun, bu durumdan bahsedip, benim için sıkıntı olabileceğini söyledi. O gün oradan ayrıldım. Tekrar Fatsa'ya oradan da Samsun'a geçtim. Farklı bölgeleri öğrenmem son derece önemliydi. Mücadelenin çok daha zor dönemlerinde, tek başına kalsam bile, buralarda kuracağım ilişkilerle mücadeleye devam edebileceğimi düşünürdüm.

Samsun, Karadeniz bölgesinin en büyük ve en önemli kentiydi. Her yerde örgütlü olmak, güçlü olmak elbette çok önemliydi. Ancak bunun dışında bazı yerler stratejik öneme sahipti. Bu anlamda Samsun, bölgedeki en büyük kent ve Doğu Karadeniz'e açılan bir kapıydı. Buna karşın Samsun'daki örgütlülüğümüz yaygın değildi. Öncesinden verilen ciddi mücadeleler sonucunda kitlesel olmasak da etkin bir örgütlülük yaratılmıştı. Samsun'daki "Devrimci Yolcular" birkaç kişilik çalışmak zorundaydı ve öyle de çalışıyorlardı.

Bizim kaldığımız evleri birkaç kişinin dışında pek bilen olmazdı. Ev tutarken mahallenin durumu, evin konumu gibi şeylere dikkat ederdik. Başlangıçta ikişer üçer kişi kaldığımızda günümüz genellikle kitap, dergi, gazete okumak ve güncel siyasi gelişmeleri tartışıp sohbet etmekle geçerdi. Evde yerleşik olanlar ev sahibi, ilden ve bölgeden gelen arkadaşlar ise misafir konumunda olurlardı.

Kaçak durumda olmam, hareket alanımı kısıtlıyor, herkesle görüşüp buluşmamı engelliyordu. Derneğe gidemiyordum, birkaç arkadaşın dışında kimseyle görüşemiyordum. Benim konumumdakilerin bir ilişki düzeni vardı. Bu ilişki düzeni içinde yer alan arkadaşlar, oradaki örgütlülüğümüzün illegal yapısını oluşturmaktaydı. Bu anlamda illegal yapılanmayı en iyi oluşturduğumuz yerlerden biri Samsun'dur. O kadar ki, polis bu yapılanmanın varlığını 12 Eylül darbesinden yaklaşık bir yıl sonra, yakalandığımız süreye kadar sezememişti. Yakalanmamızın ardından bizim sayımızın birkaç katı insan cezaevinden tahliye edildi. Çünkü bizlerin faaliyetlerini

yükledikleri diğer siyasi gruplardan insanlar yargılanıyordu. Yakalanıp, televizyona çıkarıldığımızı gören diğer gruplar fazlasıyla sevinmişlerdi. Onlarla aynı koğuşlarda yatan arkadaşlarımız, "Siz bizim arkadaşlarımızın yakalanmasına mı seviniyorsunuz?" diye tepki gösterince, aralarında bir gerginlik yaşanmıştı. Aslında adamlar, yapmadıkları işlerden ötürü aldıkları cezalardan kurtulacaklarının sevincini yaşıyorlardı ama bunu abartılı bir şekilde sergileyince bizimkilerin tepkisiyle karşılaşmışlardı.

Başpehlivan!

1979 yılının başıydı. Samsun'da kilisenin üst tarafında, büyük bir apartmanın bodrum katında bir dairede kalıyordum. Büyük bir daireydi, özellikle salonu çok genişti. Bir akşam saat yedi sekiz arası gibi kapı çaldı. Gelenler bizimkilerdi. Samsun sorumlusu Suat Baysal, bölge sorumlusu Sedat Hoca, tanımadığım iki kişiyle içeriye girdiler. Ben belki de bizim kuşağın en genç temsilcisiydim. Fiziksel görünüşüm, yetiştirilme tarzım beni biraz daha erken olgunlaştırsa da yaşımın küçüklüğü gözden kaçmıyordu. Bu durum, özellikle Sedat Hoca tarafından evin küçük çocuğu muamelesi görmeme neden oluyordu. Sedat Hoca'yla Trabzon'dan sonra ilk kez burada karşılaştık. İşin doğrusu, onu görünce çok sevindim ve özlediğimi fark ettim. Bunun nedeni esas olarak, benim üzerimde bıraktığı etkiden kaynaklanıyordu. Artvin'den, Samsun'a birçok arkadaşla karşılaştım ve tanıştım. Bunlardan üçünün; Sedat Göçmen, Erkan Uzuneminağaoğlu ve Cihan Akbaş'ın bende uyandırdığı güven duygusu bambaşkaydı. Tabii bu, diğer arkadaşlarıma güvenmiyordum anlamında değil. Onlar kendime olan güvenimi artırıyorlardı. Yani bu arkadaşlardan biri yanımdayken, benim için sorun yok demekti.

Evin küçüğü olmak kolay bir şey değildir. Tabii, büyükler açısından da pek kolay olduğu söylenemez. Ne de olsa çocuk mantığıyla, eleştirirken dikkatli olmak, fazladan ilgilenmek gerekiyordu... Bu ilgiyi göstermek, sorumluluğu gereği mi, yoksa yaşı gereği miydi, bilemem ama hep Sedat Hoca'ya düşüyordu. Bunu Trabzon'da hissetmiştim. Samsun'a geldiğinde de devam edince, "demek ki büyümemişiz!" diye düşündüm.

Hocam gelir herkesle tokalaşır, benimle tokalaştıktan sonra, çocuk sever gibi saç fırçalama faslına, daha sonra da el ense çekmelere geçerdi. Saçımı fırçalamasına değil ama el enselerine karşı koyardım. Ona karşılık verdiğimde ise uzun kollarını gerer beni kendinden uzak tutmaya çalışırdı. Bu defa, dozu artırdı, iş giderek sertleşmeye başladı. Nasıl oldu anlayamadım, Sedat Hoca'yla dalaşmamız bir anda güreşe dönüştü. Yaşım küçük olmasına rağmen oldukça güçlüydüm. Zaten rakiplerim ömrü billah hep bu görüntüme aldanıp perişan oldular. Baktım adam çocuk falan dediği yok, bütün gücüyle daldı. Yani bana başka seçenek bırakmadı. Daldım, kaldırıp yere vurdum. Kocaman adam yere serildi. Bitirici hamleyi yapayım derken, yerden geri geri çekildi; "Sen ne yapıyorsun? Kendinden büyük birini yıkmaya utanmıyor musun?" diye bağırdı. O an yerin dibine girdim. Bu tepkisi hiç şakaya benzemiyordu. Üstüne üstlük, tanımadığım iki adamın önünde olmuştu. Ama Sedat Hoca'nın bakışından, göründüğüm gibi olmadığını anladığını fark ettim.

Devrimcilik Güzel Şey Be Kardeşim kitabında Melih Pekdemir arkadaşımız anlatıyor: Nasuh Mitap, Oğuzhan Müftüoğlu'nu güreşte yenmiş. Nasuh Mitap'ı Ali Alfatlı yenmiş. Ali Alfatlı'yı Taner Akçam yenmiş... Melih Pekdemir de Taner Akçam'ı yenmiş. Hem de gıdıklayarak. Bu sonuçlara göre de kendini başpehlivan ilan etmiş. Belli ki onun, hareketin aşağıdaki pehlivanlarından haberi yoktu.

Şimdi objektif olalım, Oğuzhan Müftüoğlu'nu Nasuh Mitap'ı, Ali Alfatlı'yı, Taner Akçam'ı ve Melih Pekdemir'i yan yana koyalım; yanlarına da Sedat Göçmen'i koyalım, sizce Sedat Göçmen'i hangisi yenebilir?

Kuduz...

Beş altı civarında teşkilat evi vardı. Bu evlerin fiziki koşulları genelde çok iyi olmazdı. Bunun böyle olmasının iki nedeni vardı. Birincisi, tutmak istediğimiz ev, istediğimiz bölgede olsun istiyorduk. İkincisi de fiyatı uygun olsun istiyorduk. Evin iç durumu bunlardan sonra gelirdi. Bu tür evlerin sahipleri, "kimsin, ne iş yapıyorsun, kaç kişisiniz" gibi sorgulamaz, yani kim olduğumuzu pek merak etmezlerdi.

Bizim için doğru yer, meraklı sorular sormayan komşu ve ev sahibinin olduğu evlerdi. Elbette bütün evlerimiz kötü değildi. Birkaç tanesi iyi de oldu. Bunlardan birisi Yenidoğan mahallesindeydi. Bu güzel ev kirasıyla anılırdı; üç bin beş yüzlük ev! Diğer evlerin kirasının beş yüz ile bin lira arası olduğunu düşünürsek, bu şekilde anılmayı hak ediyordu doğrusu.

Modern Pazar'ın üst kısmında Kadir Alpaslan'la birlikte kaldığımız bir ev vardı. Hani şu kirası beş yüz lira olan evlerden biri. İki katlı ev çok eskiydi. Üst katta evin sahibi oturuyordu. Evin her tarafı berbat durumdaydı. Tahta döşemeleri aralıklıydı ve delik deşikti. Duvarları da çatlaktı. Evin iyi bir tadilata ihtiyacı olsa da, o şekilde oturabildiğimiz kadar oturmayı planlıyorduk. Evdeki en büyük sıkıntımız, evin kırık dökük olmasından çok, evdeki farelerdi. Döşemenin altı adeta fare ağılı gibiydi. Kendimizce bazı tedbirler alıp farelerin verdiği zararı önlemeye çalışıyorduk ama bunda pek başarılı olduğumuz söylenemezdi. Ne aldığımız zehirler ne de tıkamaya çalıştığımız delikler çözüm oluyordu. Yiyecekleri ortalık yerde bırakmayarak kurtardıysak da, kitapları koruyamıyorduk. Bu evden taşınmaktan başka çare yok gibiydi.

Cihan Hoca da arada bir kaldığımız eve gelirdi. Böyle bir ziyaret esnasında, Kadir evde yoktu. Cihan Hoca ile gece geç saatlere kadar oturup sohbet ettik. Geç yatınca da haliyle geç kalktık. Cihan Hoca mutfağa geçti, "gel bak, burada ne var" diye seslendi. Fare ölüsü olduğunu düşündüm; çünkü evin her tarafına zehir koymuştuk. Gittiğimde, ürkek vaziyette bize bakan kediyi gördüm. Henüz yavru olmasına rağmen iyi gelişmişti. Neredeyse yetişkin bir kedi kadardı. Kedinin yabani bir hali var, bizi yanına yaklaştırmak istemiyor. Kafamdan, "Evdeki farelerden bu kedi sayesinde kurtuluruz!" diye geçirirken, Cihan Hoca, "Bu kediyi saklayalım, bizi farelerden kurtarırsa bu kurtarır" dedi. Bu kurtarıcının eve nereden girdiğini merak bile etmiyorduk.

Kedi sanki daha önce insanlarla hiç karşılaşmamış gibi yabaniydi. Kediden beklediğimiz verimi alabilmek için önce kediyi evcilleştirmemiz gerekiyordu. Ama o hiç taviz vermiyor, yanına dahi yaklaştırmıyordu. Israr edince de kendini pencerelere vurup kaçmaya çalışıyordu. Pencerelere sıçrama-

sın diye perdeleri çektik. Masa örtüsü gibi bir bezi üzerine attım. Kedi bezin altından çıkıncaya kadar onu yakaladım. Bir elimle bezin üstünden kediyi tutarken, diğer elimle bezi katlayarak kedinin kafasını çıkarmaya çalışıyordum. Nihayet göz göze geldik; çıkardığım seslerle, yaptığım hareketlerle ona zarar vermeyeceğimi anlatmaya çalışıyordum. Gözleri elips şeklini aldı. Kulaklarını kısıp geriye doğru attı, inatçı, taviz vermez hali devam ediyordu. Kafasını okşamaya çalışırken aniden döndü ve işaretparmağımı kaptı. Kurtulmak için kolumu hızla geri çektimse de kedi parmağımın ucunda sallanıyordu. Bırakmaya hiç niyeti yok. Neyse, daha sert bir şekilde kolumu birkaç sallayarak ondan kurtuldum. Parmağımı ciddi şekilde yaralamıştı. Kediyi bırakıp kendi derdimize düştük. Cihan Hoca, parmağıma pansuman yaparken, kolumun omuzuma doğru uyuştuğunu hissettim. "Hocam kedi parmağımı ısırdı ama, benim kolum uyuştu" dedim. Cihan Hoca, "bu kedi kuduz olmasın?" demez mi! İçime bir kurt düştü, olur mu olur. Zaten bu kadar saldırgan kedi ömrümde görmemiştim. Tedbir için kuduz aşısı yaptırmaya karar verdik. Ancak o yıllarda kuduz aşısı bulmak pek kolay bir şey değildi. Arkadaşlar birkaç hastaneye sormalarına rağmen aşıyı bulamamışlardı. İl dışında da soruşturuyorlardı. Nihayet Ordu'da ilacın olduğunu öğrendiler. Kırk sekiz saat süremiz vardı. Akşam saati yaklaştığından aşı işi ertesi güne kaldı. Samsun'da bir iki yere daha sorulacak, orada da yoksa ertesi günü Ordu'ya gidilecekti.

O akşamı Kadir eve geldi, Cihan gitti. Kadir'in olaydan haberi yok. Anlatınca geçmiş olsun, nasıl oldu, kedi nerede gibi sorular sormaya başladı. "Tutmaya çalışıyorken ısırdı, sanırım geldiği yerden kaçmış, evde bulamadık! Cihan Hoca parmağıma pansuman yaparken, kolum omuzuma kadar uyuşunca kedinin kuduz olabileceğini söyledi."

Kadir'in gözlerinin açıldığını fark ettim. "Kuduz mu? Ee, ne yapacağız şimdi?"

"Yapacak bir şey yok, arkadaşlar kuduz iğnesi araştırıyorlar, bugün bulamadılar, yarın da bulamazlarsa kudururuz herhalde!" Kadir'in gözleri daha fazla açıldı. "Kadir, eğer iğne bulunamaz da kudurursam, önce seni ısırır, sonra da faşist yuvalara dalar önüme geleni ısırırım" dedim.

"Ben sana ne yaptım da beni ısıracaksın?"

"Ben öleceğim, sen yaşayacaksın, öyle yağma yok, ısırmadan gitmem."

Kadir zoraki gülümsedi. "Ne ısırması? Git işine" dese de tedirginliğini saklayamıyordu.

Bu diyalogdan sonra bir şeyler atıştırdık. O kendi yatağına, ben de kendi yatağıma geçip gazete ve dergileri karıştırmaya başladık. Saatler geçti, yatma vakti geldi. Okuyacaklarımı bitirmiştim. Kadir ise gazeteyi okumaya devam ediyordu. Aklıma, "kudurursam seni ısırmadan gitmem!" tehdidi geldi. Ona bir oyun oynamaya karar verdim. Oturduğum yerde sert bakışlarımı onun yüzüne diktim. Belli bir süre kıpırdamadan durduğumu fark edince, okuduğu gazeteden başını kaldırıp, bana doğru baktı. Ne yapacağını şaşırmış bir şekilde tekrar gazeteye döndü. Korktuğunu belli etmemeye çalışarak, gördüğü şeyi görmezden geldiğini ifade etmeye çalışsa da paniklediği anlaşılıyordu. Muhtemelen bu arada ne yapacağını düşünüyordu. Ben pozisyonumu hiç bozmadan, sabit bir halde ona bakmaya devam ettim. Gördüğünden emin olmak istediği için gazetenin sayfasını çevirirken kaçamak bir bakışla izledi beni. Tekrar gazeteye döndü. Tedirginliği iyice artmıştı. Baktığı sayfada olmadığı halde benim cevap vermemi sağlamak için sorular sormaya başladı. Kudurmak üzere olan biri bu sorulara cevap verir mi? Benden cevap alamayınca, yüzüme bakmadan, elindeki gazeteyi sakince katlayıp bir kenara bıraktı. Kalkıp, mutfağa geçti. Bu defa gözlerimi odaya girdiğinde göz göze geleceğimiz bir noktaya diktim. Mutfakta bir iki tıkırtı çıkarıp, geri döndü. Bakışlarımı görünce, odaya girmeden hızlıca dışarıya yöneldi. Kapıdan, "Ben üst kata, ev sahibine televizyon izlemeye çıkıyorum" diye seslendi. Muhtemelen bu durumda tepkimin ne olacağını anlamaya çalışıyordu. Aslında o dönemde, o saatte televizyonlar kapanırdı. Televizyonlar derken, TRT'den başka kanal da yoktu. Benden bir ses çıkmayınca, dış kapıyı açıp kapattı. Açma kapama sesleri birbirine o kadar yakındı ki, o ses aralığında birinin dışarıya çıkması mümkün değildi. Çıkmadığını anlayınca, gözlerimi geleceği yöne dikerek iyice açtım. Sessizce kapının yanına gelip orada bekledi. Ben dik dik bakmak dışında hiçbir tepki vermeyince, kafasını usul-

ca kapıdan uzatıp içeriye baktı. Göz göze geldiğimiz anda "ben gidiyorum" deyip canhıraş bir halde dışarıya fırladı. Ancak gidecek bir yeri olmadığını biliyordum. Galiba bu kez gerçekten ileriye gitmiş, şakanın dozunu kaçırmıştım. Yerimden kalkıp, kapıya baktım, orada yok. Evin dış kapısına, iki binanın arasındaki koridoru geçtikten sonra ulaşılıyordu. Sokak tarafı oradan da gözükmüyordu. Aceleyle içeriye girip sokak tarafındaki pencereye yöneldim. Kenarda dikildiğini gördüm. Pencereyi açıp, seslendim. "İçeriye gel, şaka yaptım!"

"Hayır, gelmem, elinden kaçırıp ısıramadın diye böyle konuşuyorsun."

"Pencereye yaklaş konuşalım, kudurmuş biri böyle mi olur arkadaşım?"

Pencerenin demir parmaklıkları olduğundan pencereye yaklaştı. Beklemesini söyleyip, mutfaktan bir bardak su alıp getirdim. Kısa bir süre suya baktım sonra da içtim. "Daha ne yapayım, kudurmuş biri böyle mi olur?" Bir sürü dil döktüm. "Gel içeriye, yakalanırsan bunun hesabını kimseye veremeyiz!" Sonunda ikna oldu ama tedirginliğini üzerinden atamıyordu. Yanıma fazla yaklaşmadı. Ben de son derece sakin ve normal davrandım. Onu tedirgin edecek her türlü davranıştan kaçındım. Korkmasın diye ani hareket bile yapmadım. Sürekli aynı odada yatmamıza rağmen, o gece ben içeride yatacağım, diyerek başka bir odaya geçti. Odanın kapısını kilitlediğini fark ettim.

Sabah mutfaktaki tıkırtılara uyandım. Baktım, Kadir erkenden kalkmış kahvaltı hazırlıyor. "Günaydın Kadir, bugün erkencisin."

"Günaydın, evet, bugün biraz erken kalktım."

Ancak yüzü gözü erken kalkmıştan çok, hiç yatmamışa benziyordu. "Kadir, bu ne, gözlerin kan çanağına dönmüş, yüzün şiş gibi?"

"Vallahi işin doğrusu, korkudan gözüme uyku girmedi. Birkaç kez uykuya dalar gibi oldum ama her seferinde kapıyı açıyorsun kâbusuyla yerimden fırladım. Sabaha kadar silah elimde uyumadan oturdum. Odaya gelmeye kalksan kendimi ısırtmamak için seni mecburen vuracaktım."

Bu anımı anlatırken Kadir, yıllar geçmesine rağmen o günü tekrar yaşadığını söyler. Neyse ki kırk sekiz saat geç-

meden aşı bulundu. Eğer kediyi evde tutabilseydik üç iğneyle kurtulacaktım. Ancak kedi kaçınca yirmiden fazla iğne yemek zorunda kaldım. Kadir'in ahı tuttu herhalde! Bir de o zamanki kuduz iğneleri yerli üretimmiş; koyunun beyninden üretiliyormuş. Hatta bu aşıların kuduz mikrobuna karşı bir etkisinin olmadığı gibi, beyinde hasara yol açtığı yıllar sonra anlaşıldı. Zaten o yıllardan sonra bende bayağı bir değişiklikler oldu, yoksa ben böyle değildim!..

Gerilla Gerektiğinde Ekmek Arası Tırtıl Yer!

Döneme denk düşen kitaplar, daha heyecanla okunur, karşılaşma ihtimalimiz olan durumları o kitaplardan öğrenirdik. *Komiser Memo*, *Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum*, *Direnme Savaşı*, *Vietnam Kazanacak* gibi bir sürü kitap... O günlerde yaşadığımız şeyleri bu kitaplarda görüyor, karşılaşma ihtimalimiz olan durumları da öğrenerek, kendimizi hazırlıyorduk. Bazen kitaplarda anlatılanları kendi hareketimizle kıyaslar, örgütlülüğümüzün gücünü anlamaya çalışırdık.

Bir gün Kadir, Seyhan ve ben bu tarz bir sohbete tutuştuk. Türkiye genelindeki durumumuzdan, Karadeniz bölgesine uzandık. En zor şartlarda hiçbir ilişkinin kalmadığı koşullarda bile mücadeleyi yürütecek kaç arkadaşımızın olacağı konusunda tahminlerde bulunmaya başladık. Aklımızda ellili, yüzlü rakamlar olsa da hiçbirimiz kendimizi bu rakamların içine dahil etmiyorduk. Mütevazılık işte!

Bu tartışmanın içinden çıkamayınca, işin ehline, Sedat Hoca'ya sormaya karar verdik. Sedat Hoca geldiğinde, en yüksek tahminde bulunan Seyhan "Bölgede söz konusu niteliklere sahip, kaç arkadaşımız olur?" diye sordu. Sedat Hoca, fazla düşünmedi. "Bir elin parmaklarını geçmez!" Üçümüz de inanamadık. Kendimizi bir şey sanıp, şımarmayalım diye böyle söylediğini düşündük. Zaten biz kendimizi saymamıştık!

Ertesi günün akşamı Seyhan ile baş başa kaldık. Akşam yemeği için bir şeyler hazırlayıp, masaya oturduk. Tam yemeğe başlayacağımız sırada, bir tırtılın masayı arşınladığını gördük. "Kahretsin, bu masaya nereden gelmiş? İştahımı kaçırdı!" dedim. Bunun üzerine Seyhan, "Ne iştah kaçırmasından

bahsediyorsun. Yarın dağlarda yalnız başına aç susuz kalınca, bu tırtıl senin besin kaynağın olacak!" diye tepki gösterdi. "Ben açlığa razıyım. Bunu yiyeceğime, otla beslenirim daha iyi" derken biz inatlaşmaya başladık. Seyhan'da tırtıl yiyecek bir eğilim olduğunu anladım. Tahrik etmeye karar verdim. "Tabii, lafa gelince ben de yerim! Ama iş yemeye gelince, adam gerilla mücadelesini bile bırakır!" dedim. Ben ona takıldıkça, Seyhan, bu tarz canlıların arazide yenebileceğini, aksi takdirde hayatı idame ettirmenin mümkün olmayacağını, anlatmaya başladı. Onun yeterli kıvama geldiğini anlamıştım. "Tamam o zaman! Ye de görelim."

"Şu anda ihtiyacım yok. Boş yere neden yiyeyim?"

"Elbette ben de yerim ama benim de tırtıl ihtiyacım yok. Onun için yemiyorum."

"Kızdırma yerim bak!"

"Tırtıl bile inanmaz dediğine, ben nasıl inanayım?"

"Yerim ama, boş yemem!"

"Yanına salata ister misin?"

Bunu duyunca, ekmeğin içinden kocaman bir lokma koparıp, masanın üstünde katlanarak ilerlemeye çalışan tırtılın üstüne bastırdı. Ekmeğin arasına sıkıştırdığı tırtılı ağzına attı. ekmeği fazla çiğnemeden de yuttu. Ben kahkahayı basınca oyuna geldiğini anladıysa da tırtıl çoktan gerillanın midesine inmişti. Sonrasında, bunu arkadaşlara anlatınca çok kızıyordu. Ama ben çenemi tutamadım bir türlü.

Kesmece Bunlar...

Daha çok öğrencilik döneminde, ihtiyaçtan kaynaklı "örgütleme" faaliyetlerine sıkça rastlanırdı. Bunların başında, ayakkabı örgütlenmesi gelirdi. Yapan arkadaşlar kendilerince adaletli davranır, lüks semtleri seçerlerdi. Çünkü, yoksul halkın ayakkabısının alınmasına karşıydık. Kaldı ki, oradaki ayakkabılar kendilerininkinden daha kötü durumdaydı.

İkinci sırada kavun karpuz örgütlenmesi gelirdi. Samsun'daki öğrenci evlerinin biri Modern Pazar'a yakın bir yerdeydi. Bu öğrenci evleri biraz da teşkilat evleri gibiydi. Okulların kapanmasıyla boşaltılmazdı. Yaz boyu kalanlar olurdu. Bir akşam, mutfaktaki malzemelerden iyi kötü bir

akşam yemeği çıkmıştı. Ancak yemekten sonra içecek çay bile yoktu. Bizimkilerde çözüm mü yok? İki kişi hazırlanıp, derhal operasyona çıktılar. Çok geçmeden geri geldiler. Ellerindeki iki karpuzu, mutfakta kestiler. İlki kelek çıktı. İkincisi de farklı değildi. Evdekiler karpuzu getirenlere verip veriştirdiler; "Bu ne biçim karpuz, çöpten mi aldınız bunları?" Onlar da daha fazla dayanamayıp, "Arkadaşlar, biz bunlara para vermedik; karanlıkta, brandanın altından elimize gelenleri rastgele aldık. Hem etrafı kollayıp hem de iyisini seçecek halimiz yoktu ya. Bu kadar üstümüze gelmenize gerek yok!" dediler. Birçoğumuz onlara hak verdik. Ama Karslı Osman, susacak gibi değildi. Eleştirileri bitmeyince, kelek karpuzları getirenler; "Tamam o zaman git, iyisini sen getir de görelim!" dediler. Osman, "Elbette gideceğim, görün karpuz nasıl alınırmış!" diyerek evden çıktı. Çok geçmeden Osman kapıya vurmaya başladı. Biraz şiddetli vurduğundan, iki eli dolu olduğundan, ayağıyla vurduğunu düşündük. Hemen kapıyı açtık. Osman içeriye girmedi, resmen balıklama daldı. Koşmaktan nefesi kesilmiş, soluk soluğa haldeydi. Ama karpuzlar yok. "Osman, ne oldu hani karpuzlar?" diye sorduk.

"Sormayın arkadaşlar, hale girdim, karpuz tezgâhına yanaştım. Baktım etrafta kimse yok, brandanın altındaki karpuzları tokatlayarak ilerliyor, iyisini seçmeye çalışıyordum. O esnada tam önümden, brandanın altından bir adam çıktı, o anda korkudan ödüm koptu. Adam, elinde bıçak başladı beni kovalamaya, az daha karpuz gibi kesecekti! İzimi zor kaybettirdim."

"Baştan adamı fark edemedin mi?"

"Hayır, nereden edeyim, adam brandanın altında yatıyormuş, ben karpuz diye kafasını şamarlayınca, uyandırdık herhalde."

Demek ki örgütlenen karpuzun kesmecesi olmazmış! En iyisi benim gibi paran varsa alacaksın, yoksa örgütleyen birini gözleyeceksin. Gerçi bazen paranla aldığını da yiyemiyordun ya neyse!

Evde üç kişiyiz, biri yeni gelmiş, misafir sayılır. Paraya kıyıp iki çeşit meyve aldım. Bizim Artvin bölgesinde ciğerli armut derler, içi tıpkı çikolata renginde siyah olur. İki kilo ondan aldım, iki kilo da daha önce hiç görmediğim büyük-

lükte portakallardan aldım. Diğer iki arkadaş gelene kadar bir tane armut yedim. Arkadaşlar geç kalınca bir tane de portakaldan soydum. Daha doğrusu soymaya çalıştım, çok zor soyuldu ve dilimlenmedi. Tadına baktım, zehir gibi acı, yenecek bir şey değil. Bir taraftan satıcıya küfrederken, bir taraftan da portakalların hepsini alıp çöpe attım. O akşam gelmesi gereken Suat Baysal'la Ekrem Savcı gelmediler.

Ertesi gün sabah evden çıktım, akşama döndüğümde Ekrem evdeydi. Biraz oturduk. "Suat neden gelmedi?" diye sordum. Birazdan gelecekti. Mutfağa geçtim, baktım bizim armutlar yok. Bu adam iki kilo armudu tek başına yemiş olamazdı. O zaman bizim armutlara ne oldu? "Ekrem, burada armut olacaktı, kesekâğıdının içinde?" diye sordum.

"Yahu onu sen mi aldın?"

"Evet, ben aldım."

"Ee bakmadan mı aldın arkadaş, hepsi çürüktü, onları çöpe attım."

"Çöpe mi attın?" Gidip dış kapının yanındaki çöpten alayım dedim ki ne göreyim, hepsini ısırarak kontrol etmiş, bir tane bile sağlam çıkmadığını görünce de bizim armutlar olduğu gibi çöpe gitmiş. Yıllar sonra Erzurum Karskapı Askeri Cezaevi'nde birçok Karslı arkadaşla birlikte kalınca, Ekrem Savcı'ya hak verdim. Bunların bildikleri tek meyve bizim "Panta" dediğimiz ahlatmış, başka meyve bilmezlermiş!

Biraz sonra Suat geldi, durumu anlattım, başladık gülmeye. Ekrem halen armutlar çürüktü, diyor. Bunun üzerine ben de aldığım portakalı anlattım, bu defa bana gülmeye başladılar. Suat, "Neyse, armutlar gitmiş. Bari getir de greyfurtları yiyelim. Kış günü C vitamini iyi gelir" dedi. "Arkadaşlar ben de onları attım, gerçekten yenecek gibi değildi." Biri örgütlemeyi beceremedi, ben de almayı beceremedim, derken vitaminsiz bir yıl geçirdik...

Karslı Osman'ın örgütlediği karpuzlar. Bursa Cezaevi.

Bari Adınızı Yazmayın!

Siyasi faaliyetlerin olmazsa olmazı, yazılama yapmaktır. Yazılama, ideolojini, görüşlerini, birçok olay ve gelişme hakkındaki düşünceni, tavır alışını, çok kısa ve öz bir cümleyle, yani slogan şeklinde anlatır. Duvarlara yazılan sloganlar halka ulaşır. Yazılama yapmanın diğer faaliyetlerden farkı, eğer hemen silemiyorlarsa, kalıcı olmasıdır. Bir yazı yazarsın, aylarca orada öylece durur. Böylece senin o bölgede olduğun anlaşılır. Yazılama yapmak, sadece duvara yazı yazmaktan ibaret bir eylem değildir. Yazı yazmanın kendisi bizzat ciddi bir faaliyet ve eylemdir.

Samsun'da yazılamaya çıkan arkadaşlar, bir yerde uzunca bir istinat duvarına yazı yazıyorlarmış. Yaşlı bir kadın da duvarın karşısındaki evin balkonunda oturmuş onları izliyormuş. Duvarı boydan boya sloganlarla doldurmuşlar. En sonunda da "Mahir Hüseyin Ulaş Kurtuluşa Kadar Savaş" yazmışlar. Balkondan bizimkileri izleyen kadın; Mahir Hüseyin Ulaş yazıldığını görünce, oturduğu yerden müdahale ederek, "Çocuklar siz ne yapıyorsunuz? Yazıları yazdınız, yazdınız da sonuna adlarınızı niye yazıyorsunuz yavrum!" diye uyarmış. Elbette bizimkiler adlarını silmemişler(!)

1 Mayıs çalışmalarında, bildiriler, pankartlar hazırlanıp, yazılama yapılarak, yoğun propaganda çalışmaları yürütülü-

yordu. Bu sadece 1 Mayıs'a yönelik bir çalışma olduğundan, sloganların sonuna, "İstasyonda Buluşalım" çağrısı eklenerek, mitingin toplanma yeri de belirtiliyordu. Yazılama yapan arkadaşların yanından geçen yaşlı bir çift, sloganın sonundaki, "İstasyonda Buluşalım" yazısını görünce, "Çocuklar, yazınızı yazıyorsunuz, bari buluşacağınız yeri yazmayın, bu yazıları polisler okumayacak mı sanıyorsunuz?" diye sordu.

Uyuz...

1980'lere geldiğimizde yaşadığımız iç savaş, daha da derinleşmiş bir hal almıştı. Faşist çeteler, saldırılarını giderek artırıyor, devrimci, demokrat ve aydınları hedef alıyorlardı. Hiçbir hedef gözetmeden doğrudan halka saldırıyor, katliamlar yapıyorlardı. Bu saldırılar karşısında devrimcilerin örgütlenip mücadele etmekten başka seçenekleri yoktu.

Samsun'daki durum da diğer yerlerden farklı değildi. Samsun'da farklı olan, bizim durumumuzdu. İki üç arkadaşın dışında, aramızda Samsun'un yerlisi olan yoktu. Bu bizim için çok büyük bir handikaptı. Yerli kimsen olmayınca, barınma sorununu tamamen kendi tuttuğumuz evlerle çözmek durumundaydık. En basit istihbaratı dahi almakta sıkıntı yaşıyorduk. Ayrıca mahalle çalışmalarında da bu durum sorun yaratıyordu; mahalleli bizleri benimsemekte zorlanıyordu. Bütün bu zorluklara rağmen çok güçlü olduklarını düşünenlerden daha etkin bir mücadele vererek Samsun'daki faşist işgalin önünü kestik. Faşistlerin kontrolündeki mahallelerden faşistleri defederek, mahalle halkının sempatisini kazanmayı başardık.

Samsun'da belli sayıdaki adamla yürütülen mücadelede, kayıp vermemek çok önemliydi. Bu da gizlilik kurallarının harfiyen uygulanmasıyla mümkündü. Bunların başında teşkilat evlerinin deşifre olmaması geliyordu. Bu evlerin deşifre olması, telafisi zor darbeler almamıza neden olabilirdi. Teşkilat evlerinde kalanların dikkat etmesi gereken bir dizi kural vardı. Bu kurallara uymak hayati önemdeydi. Evin deşifre olduğundan şüphelenmek, o evin taşınma, bazen de olduğu gibi bırakılma nedeniydi. Çoğu zaman ev tutup taşınmak sorun olmazdı. Ama bazen de aksilikler peş peşe gelir ve ev sayısı bire ikiye kadar düşerdi. Bu oldukça riskli bir durumdu.

1980'in ilk aylarıydı. Evlerimizden birkaç tanesi deşifre oldu. Yerine yeni evler de bulamayınca sınırlı sayıdaki eve sıkışıp kaldık. Aslında geçici bir çözüm olarak, aranır durumda olmayan arkadaşların evlerini ödünç aldık. Kadir'le ben, ev bulana kadar kadın arkadaşların evinde kalacaktık. Kesinlikle tedbirli olmalıydık. Çok dikkatli davranmamız; o eve adeta hırsız gibi girip çıkmamız gerekiyordu. Eğer çevreden dikkat çekersek bu arkadaşlar da taşınmak zorunda kalacaklardı.

Biz ev sorununun çözülmesini beklerken, kadın arkadaşlarımız iki günde bir, ihtiyaçlarımızı getirip bırakıyor, sonra da gidiyorlardı. Bir hafta evden dışarıya adım atmadık. Evin içinde de kimse yokmuş gibi ses çıkarmadık. Bir sabah kalktım, kendimi hiç iyi hissetmiyorum. Öğlene geçer, akşama bir şeyim kalmaz derken, giderek daha kötü oldum. Akşam dokuz gibi beni bir titreme tuttu, ne yapsam önleyemiyorum. Battaniye, yorgan ne varsa üstüme örtüyorum, hiçbir şey para etmiyor; "Kadir ne varsa üstüme ört, donuyorum!" desem de alev gibi yandığımı söyleyen Kadir itiraz ediyordu. Titremeyle birlikte korkunç bir mide ağrısı başladı, kıvranıyordum. Kadir, öleceğimden korkup panikledi. Hastaneye gitmemiz konusunda ısrar ediyordu. Ancak o da gayet iyi biliyor ki, gitmemiz mümkün değildi. "Sen kapıya bacaya bir göz at, kimse yoksa çıkıp bir eczane bul, ağrı kesici ve soğuk algınlığına iyi gelecek ilaçlardan alıp gel" dedim. Kadir hemen çıktı, yarım saat sonra geldi, açık eczane bulamamıştı. Durumum giderek kötüleşiyordu. Evde işe yarar bir ilaç olabileceğini düşünüp, Kadir'den araştırmasını istedim. Birkaç dakika sonra, Kadir mutfak tezgâhının altında bulduğu bir çanta dolusu ilaçla geldi. Bu kadar ilacın içinde işe yarar bir şeyler bulacağımızı düşündük. İlacın adından değil, prospektüsünden neye yaradığını anlayabilirdik. Birkaç tane okumasına rağmen, titreme, mide ağrısıyla ilgili hiçbir şey çıkmadı. Ben, "devam et, hepsini oku!" diye bağırıyorum, Kadir çaresizce çabalıyordu. "Yabancı yazılarını geç, Türkçe bölümlerini oku." Nihayet bir mide ilacı bulduğumuzda, şiddetli bir mide ağrısı saplandı. "Tamam, dur; bir bardak su getir, bir tane içeyim" dedim. Kadir suyu getirdi, prospektüs elinde ancak ilacı bulamıyordu. Hepsini birbirine karıştırdı. Telaşla doğru ilacı bulmaya çalışıyordu. Sonunda buldu. Ama şişenin

içindeki hap değil şuruptu. "Olsun suyu bırak, kaşık getir" dedim. Kaşığa koyduk, ama koyarken şişeden biraz zor aktı. Tarihinin geçmiş olabileceğinden şüphelendik. Ama Kadir baktı tarihi geçmemişti. Ağzıma alınca kaşıktan da kolay kurtulmadı. Yutmaya çalıştım ama ağzıma yapıştı. Yapışması bir şey değil, berbat bir tadı var, kendimi lavaboya zor attım; öğüre öğüre perişan oldum. Ağzımı temizleyemiyorum. Bir taraftan da, iyi ki yutamamışım, diye düşünüyorum. Eğer yutabilseydim, hastalık değil ama bu beni kesin öldürürdü! İlacın sayesinde ter su içinde kalmıştım. Belki de terlemem biraz rahatlamamı sağlamıştı. Titremem durmuş, midem de epeyce yatışmıştı. Ama ilacın tadı halen ağzımda duruyordu. Sanki hiç gitmeyecek gibiydi. Yarı geceden sonra uyumuşum. Sabah biraz daha iyiydim.

Öğlene doğru evde kalan kadın arkadaşlardan Ülkü geldi. Yiyecek bir şeyler getirmiş. Benim halimi görünce, "Geçmiş olsun, hastasın galiba?"

"Galiba mı? Akşam perişan oldum. İlaç falan alamadık, evdeki ilaçlardan içeyim dedim, bozulmuştu herhalde, iyice perişan oldum. Bana bir ilaç getir de ondan sonra gidersin."

"Evde bozuk ilaç yoktu, sen hangisini içtin?"

Kadir, ilaç çantasını getirip, gösterirken, "Bunu içtim, daha doğrusu içmeye çalıştım" dedim.

Ülkü bir ilaca baktı bir bana baktı, "Sen bunu mu içtin?" diye resmen bağırdı.

"Evet."

"Bu bizim uyuz ilacımızdı, bu içilir mi?"

Bunu duyunca kendimi lavaboya zor attım. El yapımı uyuz ilacını, mide ilacı şişesine koymuşlar. Kadir'e bir şey diyemedim.

Parti Kurulmuş Haberimiz Yok!

Devrimci hareket gün geçtikçe daha da güçleniyordu. Giderek ciddi bir alternatif olma yolunda hızla ilerliyordu. Devrimci hareketin bu durumuna bakıp, birçoğumuz ister istemez partinin kurulup kurulmadığını merak ettiğinden, birbirimize soruyorduk. Aşağıda, rivayetler muhtelif olsa da, ağırlıklı olarak kurulduğu kanısı yaygındı. Bunun nedeni THKP-C ile kıyaslama yapmalarıydı. Yukarısı açıkça kurul-

madı dese de bu pek ikna edici olmuyordu. Zira, yukarısının böyle demesi normaldi, açık etmemek gerekirdi. Öyle ya, kurulacak parti düzen partisi değil, Marksist Leninist bir parti olacaktı...

1979 yılının son aylarına doğru, Yenidoğan mahallesindeki üç bin beş yüzlük eve, çok sayıda gömlek ve belli sayıda pardösü geldi. Gömleklerin tamamı aynıydı; kurşuni renkte, ince kare desenli. Hepsi kahverengi olan pardösülerin modelleri de aynıydı. Belli ki bir yerden örgütlenmişlerdi. Son derece kaliteli gömlek ve pardösüler herkese dağıtılmadı, sadece teşkilat evlerindeki arkadaşlar giyiyordu. Onların sayısı da sekizi bulmuyordu. Özellikle gömlekler hem sıcak tutuyor hem de hiç kırışmıyordu. Bu gömlekleri en çok da Suat benimsemişti; o kadar ki, gece yatarken bile gömleğini çıkarmadan uyuyordu. Bir gün baktım yine gömleği çıkarmadan yatıyor, "Suat, bari gömleğin cebini boşalt da öyle yat" deyince; "Yok olmaz, rüyamda polis kimlik falan sorarsa çıkarır gösteririm" diye cevap verdi.

Suat, bir süre aynı gömlek ve pardösülerle dolaşınca dikkat çekmeye başladı. Özellikle de derneğe her gün gidip gelen arkadaşların sayesinde. Bu gömlekleri giymeyenler arasında "Parti kuruldu, üyelerine de elbise dağıttı" diye bir dedikodu yayıldı. Bazı arkadaşlar ciddi ciddi "Bunlar parti gömlekleri mi?" diye soruyorlardı. Bu durum aramızda uzun süre "Parti gömleğim nerede? Parti pardösümü sen mi giydin? Yazlıklar ne zaman gelecek?" gibi espri konusu oldu.

Bu söylentilere Suat Baysal, gülerek cevap verse de halen ikna olmayan arkadaşlar vardı. 1979 sonunda, yaşanan Maraş katliamını lanetlemek için Türkiye genelinde protestolar düzenlenmişti. Samsun'da da mitingler, korsanlar, yazılamalar yapıldı. Pankart açılıp, bildiri dağıtıldı. 'Maraş'ın Hesabı Sorulacak' pankartlarından birini arkadaşlar inşaat halindeki bir binaya asmışlardı. Bir süre sonra binanın sahibi pankartı görüp, hışımla pankartı indirmeye başlamış. Onu gören komşusu, "Sen ne yapıyorsun?" diye adamı uyarmış.

"Görmüyor musun, binama anarşistler pankart asmış onu indiriyorum."

"Sen şaşırdın mı komşu, onların etrafta adamları vardır. İndirdiğini görürlerse bu yaptığının hesabını sorarlar. Hem sana mı kalmış pankart indirmek, gelir polis indirir,"

"Ne yapayım yani şimdi?"

"Ne yapacaksın, yerine asacaksın tabii ki!"

Panikleyen adam, indirmeye çalıştığı pankartı yeniden asmaya çalışırken, caddeden bizim bir grup 'gömleksiz' arkadaş geçiyormuş. Elli yaşlarında bir adamın tek başına Devrimci Yol imzalı pankartı astığını görünce, "Pardösüler, gömlekler, pankartlar, siz kimi kandırıyorsunuz?" diye düşünmüşler... Aslında, adamı engelleyen komşu bizim derneğe arada bir uğrayan demokrat bir vatandaştı.

"Mekap"lı* Halk Desteği!

1980 yazında, daha önce solcuların etkin olduğu mahalleler, bir bir faşistlerin kontrolüne geçmeye başladı. Bu duruma meydan veren siyaset ve tutumun sahibi biz olmasak da sonuçta pek fazla bir şey ifade etmiyordu. Ortada bir gerçeklik vardı; buna karşı yapılması gereken mücadele etmekti. Kısıtlı olanak ve az sayıda insanla inanılmaz bir mücadele örneği sergileyerek birkaç ay gibi kısa sürede bu mahallelerin tamamından faşistleri temizlemeyi başardık. Bazı bölgelerde günlerce süren çatışma noktaları vardı. Özellikle gece saatlerinde çatışmalar bu noktalarda başlar, sabah saatlerine kadar sürerdi. Bu çatışmalarda taktik gereği, bazen de avantaj kaybından dolayı geri çekilmeler olabiliyordu. Sabahlara kadar süren bu çatışmalara mahalle halkı da yakinen tanık oluyordu.

Bu çatışmalardan birinde, faşistlerin güçlü saldırısı karşısında mahallenin içlerine doğru koşarak geri çekilen bir grup arkadaşı, mahalle halkı kapılarını açarak evlerine almışlar. Yiyecek bir şeyler ikram etmişler. Bundan sonra onlara kapılarının açık olduğunu, ne zaman isterlerse gelebileceklerini söyleyip, bizimkileri yolcu etmişler. Mahallenin sempatisinin desteğe dönüşmesi, iyi bir doping etkisi yapmıştı. Ertesi gün çatışma bölgesinde nöbet tutan arkadaşların yanına, kadınlı erkekli bir grup geliyor. İçlerinden biri, "Arkadaşlar, biz bu mahallede oturuyoruz. Günlerdir burada yaptıklarınızı gördük, sizi destekliyoruz. Ayrıca getirdiğimiz bu paketleri de almanızı istiyoruz" diyorlar. Arkadaşlar, teşekkür edip, bu

* Bir spor ayakkabı markası. (y.h.n.)

mücadeleyi birlikte yürütürsek başarılı olabileceğimizi söylemişler. Kutularda ne olduğunu sorduklarında, "Kutularda Mekap ayakkabılar var! Onlar sokaklarda yılan gibi sessiz geçiyorlar. Siz ise sanki takunyalarla koşuyormuşsunuz gibi ses çıkarıyorsunuz. Sizi görmelerine gerek yok, karanlıkta sese ateş etseler vurulursunuz!" diyerek Mekap ayakkabıları arkadaşlara vermişler. Mekap ayakkabıların katkısını bilmem ama mahalle halkının mücadeleye verdiği destek, faşistlerin mahalleden temizlenmesini sağladı.

Fakülte ve Zeytinlik mahallelerinde alınan Mekap ayakkabılı destek, Yenidoğan mahallesinde daha değişik şekillerde ortaya çıkmıştı. Çatışmalar, genellikle mahallenin sınırı sayılan ve kontrolün sağlandığı noktalarda olurdu. Hemen her gün aynı noktada yaşanan çatışmalar nedeniyle nöbet tutanları mahalle halkı tanıyordu. Kimin kendilerinden yana olduğunun farkındaydılar. İbrenin bizden yana dönmeye başladığı günlerde nöbet tutan arkadaşların yanına on yaşlarında bir çocuk geliyor. Elindeki zarfı bizimkilere uzatıp, "Abi bu zarfı bir amca size vermemi istedi" deyip zarfı veriyor. Bizimkiler zarfı açıyorlar, içinden iyi miktarda parayla bir de not çıkıyor. Para çok önemli ama herkes notu merak ediyor. "Gençler, bizim için yaptıklarınızı her gün görüyor ve destekliyoruz. Bu yardımımızı kabul etmenizi ve devamının geleceğini bilmenizi istiyoruz."

Mahallelerdeki halkla kurulan bu sahici ilişkiler sonucunda, biz o mahallelerde gerçek anlamda var olmaya başladık. Faşistlerin bu mahallelerden atılmaları sonucu ortaya çıkan potansiyeli doğru kanallara çekme noktasında yeterli sayıda insanımızın olmadığından etkisiz kaldık.

Şunu da söylemeden geçemeyeceğim. Bu durum ortaya çıkınca, arkasına bakmadan mahalleleri terk edip gidenler, çalışma yapmak için tekrar geri gelmişlerdi. Bunlara en iyi cevabı "Biz sizi tanıyoruz, yanımızda istemiyoruz" diyerek mahalle halkı vermişti.

Telafi Operasyonu...

Devrimci hareketin ete kemiğe büründüğü yerlerde halk, sorunlarının çözüm merkezi olarak devrimcileri görür ve çözümü onlardan beklerdi. Bunda da pek haksız sayılmazlardı.

Düzenin adaletsizliği bir yana, en basit davanın bile aylarca, hatta yıllarca sürdüğü olurdu. Oysa devrimciler birçok yerde yıllar süren arazi anlaşmazlıklarını, kangren haline gelmiş kan davalarını çok kısa sürelerde çözerek, halkın takdirini toplamışlardı. Devrimcilerin popülaritesini artıran bu faaliyetler, ilgili ilgisiz birçok sorunun devrimcilerin önüne yığılmasına neden oluyordu.

Bu tür taleplerden enteresan sayılabilecek olanlar da vardı. Bunlardan birini Samsun'da yaşadık. 1980 yılının başlarıydı sanırım. Bir gün derneğe on altı on sekiz yaşlarında iki kız gelmiş. Arkadaşlar, "Hoş geldiniz! Buyurun oturun. Nereden geliyorsunuz?" dedikten sonra kızlar oturuyorlar. Ama hallerinde tedirginlik, gerginlik arası bir durum seziliyor. Kızlar fazla konuşmadan, başkanla görüşmek istediklerini söylüyorlar. Arkadaşlar meseleyi onlara söylemelerini isteseler de buna pek itibar etmiyorlar. "Hayır, biz başkan kimse onunla görüşmek istiyoruz" diyerek ısrarcı olduklarını belli ediyorlar. Suat Baysal, dernek başkanı değil ama başkan olarak tanıtıyorlar. Yalnız görüşme taleplerine uygun olarak, üçü başka bir odaya geçiyorlar. Suat akşama gelince bu konudan bahsetti. "Ee, neymiş başkanla görüşmek istedikleri konu?" diye sorduk.

"Aslında konu bizi ilgilendiren bir konu değil, ama ilgilendiren yanı da var. Kızlar babalarının annelerine kötü davranıp dövdüğünden şikâyetçiler. Bizden de babalarını ciddi şekilde uyarmamızı istiyorlar."

"Bizi ilgilendiren yanı bu değildir herhalde?"

"Hayır bu değil. Asıl mesele, adam silah kaçakçısıymış ve evde de bayağı silah varmış. Kızlar eve gidip o silahları almamızı istediler. Zaten babalarının parasının onlara bir hayrı dokunmuyormuş."

Bu gerçekten ilgilenilmesi gereken bir konuydu. O günün koşullarında silah bulmak bir mesele, bulsan da para bulmak ayrı mesele. Bu piyango gibi bir şeydi.

"İşin içinde bir oyun olmasın? Bu kızlar ne diye bize gelsinler?" dedim.

"Hayır, oyun falan olduğunu sanmıyorum. Çünkü kızların büyüğü bizim kızların işçi çalışmasında örgütlediği kızlardan. O rahatlıkla gelmişler."

Ertesi gün iki kişi kalkıp gittik. Yanımda o zamanın devrimcisi, daha sonra hain olan Halit Yılmaz var. Kapıyı tıkladık, açtılar. Buyurun falan beklemeden içeri girip kapıyı kapattık. "Burası Bayram Türkdönmez'in evi mi?"

"Evet." Evde bir kadın, beş altı yaşlarında bir erkek çocuk, bir de on beş yaşlarında bir kız var. Kızın derneğe gelenlerden biri olduğunu tahmin ettim.

"Nerede kendisi?"

"Kahveye gitti."

Bu hesapta yoktu. Ezberim bozuldu. Biz adama, polisiz, diyeceğiz. Yasadışı işlerle uğraştığını iddia edip evi arayacağız. Daha sonra da eşini dövdüğü yönünde iddialar olduğunu, bir daha böyle bir şey duyarsak bizzat gelip hesabını soracağımızı söyleyecektik. Bu son kısmı kızların gönlünü almak için diyecektik. Yoksa polis bu işlerle uğraşmaz. Adam evde olmayınca, muhatap kalmadı. O sırada, salakça bir kararla "Şimdi gidiyoruz, ama akşama yine geleceğiz" deyip evden çıktık. Evimiz çok uzakta değil. Eve doğru giderken, yaptığımız hatayı anladık. Eve vardığımızda, Suat henüz çıkmamıştı.

"Ne yaptınız?"

"Adam evde yoktu, bir şey yapmadık."

"Silahları bulamadınız mı?"

"Kadın çok korktu, bir de küçük çocuk olunca çıktık geldik."

"Ee?"

"Ee'si o kadar işte, yanlış yaptık. Şimdi düzeltiriz" deyip evden tekrar çıktık. Ya o sırada adam eve gelmişse, ya kadın korkudan çocukları da alıp evden çıkmışsa diye aceleyle, hızlı yürüyorduk. Adamın eve gelmesinde bir sorun yok ama eşi bizden söz edince silahları alıp kaçabilirdi. Bu senaryolarla eve vardık. Tekrar kapıya vurduk, bu sefer "Kim o?" diye sordu evin hanımı.

"Açın kapıyı, polis."

Kapıyı açtılar, hemen içeriye girip kapıyı kapattık. Kadın, "Siz akşama geliriz demiştiniz?"

"Biz onu sizi denemek için söyledik, bakalım evden bir şey kaçırıyor musunuz diye." "Yavrum, neyimiz var ki kaçıralım?" Kadının haline çok acıdık. Öyle zavallıydı ki insan sert konuşmaya bile utanırdı.

"Kaçıracak bir şey var mı yok mu? Şimdi anlayacağız, evde kaçakları sakladığına dair ihbar aldık."

"Yok yavrum, bizim evde kaçak yok, sadece biz varız, aramanıza gerek yok."

"Biz bakalım da yoksa yoktur. Görevimizi yapmamız lazım."

Ayıp olur, diye ayakkabılarla girmedik. Halit'e girişte beklemesini söyleyip, ben evi aramaya başladım. Sanki adam arıyoruz, ama çekmecelere varıncaya kadar bakıyorum. Kadın odanın ortasında durmuş beni izliyor, kızı da tam arkasında. O sırada kadın "Yavrum biraz da diğer odaları arasan" deyince, en azından silahların olduğu odayı tespit etmiş oldum. Tespit etmesine ettik ama bir türlü bulamıyorum. Kadının arkasında duran kızına yardım ister gözlerle baktım. Kız gözleriyle odadaki kanepeyi işaret etti. Bakmıştım ama demek ki atlamışım, diyerek tekrar kanepeyi aramaya başladım. Yok arkadaş, bulamıyorum. Kıza bakıyorum, yine kanepeyi işaret ediyor. Kanepe daha önce hiç görmediğim bir model. İkide bir kızın gözlerine dikiliyorum. Kız baktı ki bu acemi polis zulayı bulamayacak, annesinin arkasından vücuduyla geriye doğru yaslanma hareketi, eliyle de kapak açma hareketi yaptı. Benden kaçar mı? Zulayı hemen buldum. Kanepenin yaslanma yerinin üstünde kapak olanına daha önce hiç denk gelmemişiz. Kapağı kaldırınca, kadın, "Yavrum onları alma, adam bizi öldürür!" dedi.

"Sen devletin polisinden korkmuyorsun da kocandan mı korkuyorsun? Hani evde bir şey yoktu?" diyerek kadının yalvarmalarını durdurdum.

Söz konusu silah değil de başka bir şey olsa kadına dayanamayıp bırakacaktım. Silahları alıp çıkarken, eşine de söyle, karakola gelsin tembihini de yaptık. Silahlar süperdi, hele o "Parapellumlar". Yine de yaptığımız acemilikle alay konusu olduk.

Açık Faşizmle Hesaplaşma

Daha önce de aktardığım gibi, Samsun'daki yapılanmamız, yerlisi olan birkaç kişiden ibaretti. Bu durum handikap yaratsa da avantaj sağlayan yanları da vardı. Önceden tanınıp

bilinmemeye gizlilik kurallarına azami ölçüde uymayı da ekleyince ortaya iyi kamufle olmuş bir yapı çıkıyordu. Ayrıca aranır durumdaki insanlardan oluşan yapılanmayla legal durumdaki kesimin oluşturduğu yapılanmanın tamamen ayrı olması, deşifre olmamızı engelleyen en önemli unsurdu. İşin başındaki arkadaşların bu şekildeki yapılanmayı Samsun'da başarılı bir şekilde gerçekleştirdiklerini söylemek lazım. Muhtemelen, Samsun'da verilen etkili mücadelenin zaafa uğramadan, başarılı olmasının nedenleri bunlardı... Şanssızlık eseri bir kişinin kısa sürede çözülmesiyle başlayan 1981 Haziran operasyonlarına kadar, polisin böyle bir yapılanmadan haberi dahi olmamıştı.

12 Eylül geldiğinde bir iki gün evlerde irtibatsız kaldık. Daha sonrasında ufak tefek değişikliklerle ilişkiler devam etti. Tek bir kayıp bile vermedik desem abartmış olmam. Ama ortada yolunda gitmeyen bir şeylerin olduğunun da farkındaydım. Belki saçma gelecek ama, ben 12 Eylül cuntasının gelişini heyecanla karışık bir sevinçle karşıladım. Bunun nedeni, "Açık faşizmle hesaplaşma zamanının" geldiğini düşünmemdi. Benim değerlendirmelerime göre, durum 12 Mart dönemiyle kıyaslandığında hayli farklıydı. Artık devrimciler, cuntanın kolaylıkla boğazlayamayacağı kadar güçlüydüler. Hatta 12 Mart'ın hesabını da 12 Eylül'le birlikte soracağımızı düşünüyordum. Buna inanmamın sebebi siyasetimizin yapılanmasına duyduğum özgüvenden kaynaklanıyordu. Oysa, geçmişte tespit edilip, giderilmesi konusunda broşür bile çıkarılan eksik ve zaaflarımızın düzeltilmesinde çok hantal davranmıştık. En önemlisi de hareketin önderlerinin tamamının çok erken yakalanmasıydı. Bunlar benim tespitimi boşa çıkardı.

Cuntanın yönetime el koymasıyla birlikte şartlar değişmişti. Baskı ve operasyonlar artmıştı. Memleketin her yerinde olduğu gibi askeri cunta, bulunduğumuz bölgelerde devrimci avına çıkmıştı. Ele geçmemek, avlanmamak, hayatta kalmak için ilişkileri yeniden düzenledik. Buna göre, çalışmak için her birimize bir bölge verildi. Herkes kendi bölgesinde kendi evini tutacaktı. Kimse kimsenin evini bilmeyecekti. Acil durumlarda buluşma yerleri de tespit edildi...

Vefalı Teyze...

Bana verilen bölgede, iki göz odadan oluşan, diğer gecekonduların arasında ayrı bir ev olduğu bile belli olmayan bir ev tuttum. Ev o kadar küçüktü ki, bir Anadol kamyonete sığan eşyalarımı bile zor almıştı. Ama evin konumu çok iyiydi, herhangi bir baskında kaçma olasılığım çok yüksekti. Önemli olan da buydu zaten.

Ev sahiplerim, yaşlı bir amcayla eşiydi. Kendi oturdukları gecekonduyla benimkisi bitişik gibiydi. Dışarıdan bakınca tek evmiş gibi görünüyordu. Arada suntayla bölünmüş bir kısım vardı. Ev sahipleri çok ilgili davranmaya başladılar. Bu da bizim pek hoşumuza giden bir durum değil aslında. Ama yaşlı teyze her şeyimle ilgilenmek istiyordu. "Sen çamaşırlarını nasıl yıkayacaksın? Getir makinede yıkarız. Yemek nasıl yapacaksın, akşamları bize gel." Sürekli ısrar karşısında kırmayıp bir akşam yemeğe gittim. Gittim dediysem, bir adım yan tarafa geçtim. Gelen gidenleri olmadığından olsa gerek, nasıl sevindiler, nasıl hizmet etmeye çalıştılar tarif edemem! Teyze masayı hazırladı, ne yalan söyleyeyim, uzun zamandır böyle bir masaya denk gelmemiştim. Yemeğimizi yedik, çaylarımızı içtik, haberler başladı, haberleri de dinledikten sonra müsaade isteyip kalktım. Çıkarken, teyze, yarın akşama da bekliyoruz, hamsi yapacağız ona göre, dedi. Teşekkür edip çıktım. Ertesi akşam eve gittiğimi duyan teyze gelip yemeğe kendi evlerine götürmek için ısrar etmeye başladı. Nazikçe geri çevirdim. Her akşam yemeğe gidilmezdi. Yarım saat sonra kapı vuruldu, baktım teyze, bir tepsiye çorba, balık, salata koymuş, emredercesine "Al bunları!" dedi, aldım. Ertesi gün yine aynı şey. Artık kapı tıkırtısından geldiğimi duyuyor, biraz sonra tepside yemekler, geliyordu. Artık bu iş rutine binmişti, akşam yemeği derdim yoktu. Eve gitmeyelim derken kadına daha fazla eziyet vermeye başladık. Sonunda, "Tamam teyze, sen yemeği buraya getirme, ben akşam yemeklerinde size geleceğim" dedim. Teyze bu duruma çok memnun oldu. Yemeği taşımayacağı için değil, ben onlara gidince evlerinin şenlendiğine seviniyordu. Bu durum benim de işime geliyordu, yemeğin yanı sıra televizyondan haber izleme olanağım da vardı. Ancak haberler hiç iç açıcı değildi. Her gün ölümler, yakalanmalar, baskınlar, idamlar... Her

akşam teyze ve amca ile haberleri izliyor, arkadaşlarımın ölüm ya da yakalanma haberinde bile renk vermeden, fazla yorum yapmadan televizyona boş boş bakıyordum.

Bir akşam yine ölüm ve yakalanma haberleri veriliyordu. Ankara'da yirmi kişi, Adana'da ikisi ölü otuz kişi, Artvin'de, Ordu'da, İstanbul'da, İzmir'de, ardı arkası gelmiyordu ölüm ve yakalanmaların. Sanırım teyze, benim haberleri dikkatle izlediğimi fark etmiş olacak ki; haberlerle ilgili ilk kez yorum yaparak; "Yavrum bunlar ne kadar çokmuş. Her gün bir sürüsünü yakalıyorlar, yine de bitmiyor" dedi. İçimden, "Hey gidi teyze biri de sizin evde, yanınızda oturuyor. Haberiniz yok!" diye geçirdim. Haberdar olsalar da saklayacaklarından eminim.

Üç dört ay kadar kaldığım bu eve, kendi evinde sıkıntı olduğu için Yusuf Dilber arkadaşı da getirdim. Yusuf, Bafra'daki antifaşist mücadelenin içinde yer almış, ufak tefek yapılı, kocaman yürekli bir arkadaşımızdı. Uzun zaman Samsun'daki yapılanmanın içinde birlikte mücadele vermiştik. Yusuf benim evimde geçici bir süre kalacağı için amca ile teyzenin fark etmemesi gerekiyordu. O, evden hiç çıkmıyor, sessizce akşam olmasını bekliyordu. Bir akşam eve geldim, evin lambası yanıyor. Bir terslik var, diye düşündüm. Ama ışığın dışında anormal bir durum yoktu. Eve girmeye karar verdim.

"Yusuf, ne oldu?"

"Buradan hemen çıkalım, basılabiliriz."

"Nereden biliyorsun basılacağımızı?"

"Gündüz bir taksi geldi, karşı evdekilere, 'Buralarda bekar evi var mı?' diye sordu. Onların ne cevap verdiğini duyamadım."

"Eee?"

"Ee'si, kesin bizi soruyorlar."

"Lambayı yakmanın dışında dikkat çekecek bir şey yaptın mı?"

"Mutfak tarafından bahçeye çıktım."

"Gören oldu mu?"

"Karşı balkonda oturanlar gördü."

Güzel; en rahat ettiğim ev gitmişti.

Elmas Hanım'ın Misafirleri...

Belli bir süre ev bulamadım. O günlerde Kadir'in evinde de sıkıntı olunca, ikimiz birlikte işçi Dursun'un evinde kaldık. Dursun, Cihan Hoca'nın Bafra'da oluşturduğu yapılanmanın içinde yer alan, yaşça bizlerden büyük, inşaat ustası bir arkadaştı. Geçimini inşaatlarda çalışarak sağlayan tam bir proleter yani. Sevgili eşi Elmas Hanım, onun kadar politik olmasa da devrimcileri seven birisiydi. Çiftlik tarafında, bir apartmanın üçüncü katındaki bir dairede oturan Dursun arkadaş, sabah erkenden kalkıp kahvaltısını yapar, işine giderdi. Elmas Hanım, Kadir ve ben evde kalıyorduk. Günün bir saatinde çıkıp ev tutma işine bakıyor, akşama tekrar eve dönüyorduk.

Bir sabah, Dursun arkadaş her zamanki gibi işine gitmiş, saat sekiz gibi de biz kalkmış kahvaltımızı yapmıştık. Hava soğuk olduğundan sobalı odada oturuyorduk. Kapı çalındı, Elmas Hanım kapıyı açmaya gidince, biz de dikkatimizi kapıya yönelttik. Öyle ya, kimin geleceğini nereden bileceksin! Konuşulanlar duyuluyordu. Apartmandaki kadınlar, tanışıp çay içmeye gelmişlerdi. Elmas Hanım'ın müsait olmadığını nereden bilecekler. "Müsait değilim... Şimdi çıkmak gerekiyor, daha sonra buyurun gelin.." gibi bir hamle bekliyorduk. Ancak Elmas Hanım, "Buyurun, buyurun, hoş gelmişsiniz" demez mi? Kadir'le göz göze gelmemizle, oturduğumuz divanın altına dalmamız aynı anda oldu. Elmas Hanım, misafirleri eve alınca, gözükmeden başka bir odaya geçme şansımız kalmadığından başka seçeneğimiz kalmamıştı.

Kadınlar, altına girdiğimiz divanın üstüne oturdular. Dört kişiler, kadınları değil ama topuklarını görüyorum. Çaylar demlendi, kahveler içildi. Misafirlerin kalkmaya, ev sahibesinin de göndermeye niyeti yok. İçimden; "Elmas hanım ya bizi unuttu ya da iyice eziyet görelim diye kadınların gitmesini istemiyor!" diye geçirirken, inceden bir horlama sesi gelmeye başladı. Orada o kadar uzun süre kalmıştık ki; Kadir, horlayacak kadar derin uykuya geçmişti. Kadir'in sıçrayarak panikle uyanması, kafasını divanın altına vurmasına neden olabilirdi. Bu da kadınların divanın altına bakmasına yol açabilirdi. Kadınların ne düşüneceği belli. Biz ev arıyorken, Dursun'u da evi taşımak durumunda bırakacaktık. Elimi,

kafasının çarpmasını önleyecek şekilde tutarak, hafif hafif dokunarak uyandırdım. Bir kazaya mahal vermeden bu durumu da atlatmıştık. Nihayet misafirler gitmişti ama bizim bir tarafımız uyuşma nedeniyle tahta gibi olmuştu.

Kesekâğıdı İmalatı...

Sürekli ev değiştirme yüzünden zamanımızın çoğunu ev aramak ve ev taşımakla geçiyorduk. Bir yere yerleştiğimizde nasılsa kısa sürede gerekecek diye ev aramaya devam ediyorduk. Evlerin dışında bize ait başka mekânların olması çok büyük rahatlıktı. Pek para kazanmasak da bize önemli katkıları olan birkaç işyerimiz vardı. Örneğin, bunlardan en kullanışlı olanı, kesekâğıdı dükkânıydı. Burası kesekâğıdı dükkânı için fazla büyüktü. Zaten amaç da sadece kesekâğıdı yapmak değildi.

O zamanlar, envai çeşit ambalaj türü olmadığı için, eski gazetelerden kesekâğıdı yaparak bakkal, manav ve pazarcılara satardık. Şimdiki poşetin işlevini kesekâğıdı görürdü. Birkaç kuruş da para kazandırıyordu. Oldukça geniş olan bu dükkânı ortadan böldük, dışarıdan bakınca belli olmayan, kocaman gizli bir odamız oldu. Burada pankart yazma işlerini rahatlıkla yapabiliyorduk. Daha sonra da paket yapıp, kesekâğıdı taşıyormuş gibi asacağımız yere götürüyorduk. Bazı sıkıntılı zamanlarda orada yattığımız bile oluyordu.

Bir gün, dördümüz; Kadir, Halit, Yılmaz, Çelik Saatçi ve ben oradaydık. Çelik Saatçi'ye haksızlık etmek istemem ama o da Halit gibi gençliğin verdiği tecrübesizlikle, davanın karşısına geçerek ihanet yolunu seçmiştir. Dördümüz de harıl harıl çalışıyorduk. Bazen de kim daha fazla kesekâğıdı yapacak diye yarışıyorduk. Çok keyifli bir iş olmadığından olacak, Kadir ile Halit boş bir sohbet başlattılar. *Ben daha hızlıyım, sen yavaşsın ama daha dayanıklısın* gibi. Sohbet oraya nasıl geldi anlayamadım ama, kim kimi yeneri konuşmaya başladılar. Hiçbirinin gözü beni kesmiyordu. Kadir, Halit'e, "İbrahim ikimizi birden yener" deyince, Halit, "O kadar da değil" diyerek itiraz etti. Kadir "İkimizi birden yenemeyeceğini ben de biliyorum. Ama ne diyeceğini merak ediyorum" dedi. Amaç bana takılıp kışkırtmaktı elbette. Konu uzayınca,

kışkırtmayı başardılar. "Kalkın, ikinizle birden güreşeceğim" dedim. Geçtik gizli bölmeye. Alan güreş için yeterli. Etrafımda dolanmaya başladılar. Nasıl bir taktik uygulayacakları belli. Ben birine hamle yapınca, diğeri dalacak, dalana dönünce öteki dalıp yıkacaklar. Kadir, Halit'ten biraz daha diri olduğu için, Halit'e dalacakmış gibi hamle yapıp, aniden dönüp Kadir'i kaptığım gibi duvara sıkıştırdım. Sıkışmadan önce orta şiddetinde bir çarpma oldu. O çarpmada Kadir'in bedeninden "hart" diye bir ses çıktı. Kadir'i bıraktım Halit'e dalacağım, etrafta yok. Baktım, caddeye kadar kaçmış. Biraz sonra içeriye girince, Kadir'le tartışmaya başladılar. Kadir biraz da canının yanmasının etkisiyle, durumu abartıp, konuyu arkadaşını sattığına kadar getirdi. Halit susuyor, Kadir biraz daha yüklenince, "Ne yapayım? Çıkardığın sesi duyunca mecburen kaçtım. Kendimi sakatlayamam ya!" diyerek kendini savundu. Ancak sözleri Kadir'i daha da sinirlendirmişti. "Demek faşistler saldırsa, yaralansam, benim halimi görüp kaçacaksın" dedi. Tartışmalarına karışmadım. Çelik konunun başka yere gittiğini anlayınca, müdahale edip kapattı.

Uzun zaman bir arada olduğumuz bu dörtlünün bir araya geldiği yegâne mekân kesekâğıdı dükkânıydı. Normalde her birimiz ayrı yerlerde kalıyorduk. Buranın haricinde bir faaliyet olacaksa bir araya gelirdik. Özellikle, faşistlerin denetim kurup, kontrolsüz kimsenin girmesine izin vermedikleri, bölgelere gitmek için bir araya gelirdik. Sözünü ettiğim bu bölgelere gittiğimizde, iki kişi önde, iki kişi geride belli bir mesafe aralığıyla düzen alır, silahlarımızı çıkarır, propaganda konuşmaları yaparak bölgeyi boydan boya geçerdik. Bu etkili bir propaganda yöntemiydi. Zaten o bölgelere başka türlü girme şansımız da yoktu. Daha önce de bahsetmiştim, bu mahalleler, bir direniş gösterilmeden faşistlere terk edilen mahallelerdi. Hal böyle olunca mahalledeki birçok demokrat insan bu çetelerle baş başa kaldı. O kadar ileri gitmişlerdi ki, oluşturdukları bazı noktalarda evine, işine gidip gelen insanları kontrole tabi tutuyorlardı. Sol görüşlü, demokrat olanları tespit edip şiddet uygulayarak mahalleyi terk ettirmeye zorluyorlardı. Bu kontrol noktalarından en bilineni, Yenidoğan, Fatih Fakülte, İlyasköy gibi birçok mahallenin ana girişi niteliğinde sayılabilecek bir dörtyol ağzıydı. Burası

bermuda şeytan üçgeni gibi bir yere dönüşmüştü. O noktadan, sosyal demokrat insanların dahi sopa yemeden ya da hakarete uğramadan geçme şansları yoktu.

Bir gün Kadir'le birlikte, ne olup bittiğini anlamak ve bir anlamda da keşif yapmak için söz konusu yere gitmek üzere yola çıktık. Durumu tespit edip, gerekirse dört kişi gidecektik. Birbirimizden bağımsız şekilde, ben bir kaldırımda, Kadir de karşı kaldırımda yürüyorduk. Böylece ikimizden birine saldırırlarsa, diğerimiz müdahale edebilecekti. Oradaki bir grubun varlığı hemen dikkatimizi çekti. Belli ki denetimi sağlayanlar onlardı. Görmek istediğimizi görmüştük. Aynı düzende oradan ayrıldık. Dikkatlerini çekmemiştik. Biraz uzaklaşınca, Kadir'in bana doğru bakıp bir şey anlatmaya çalıştığını fark ettim. Ama tuhaf bir durumu vardı, hem gülüyor hem de tedirgin gibiydi. Etrafa baktım, anormal bir şey yok. Tekrar Kadir'e bakınca diğer tarafında küçük bir kız çocuğunun Kadir'in elinden tuttuğunu, birlikte yürüdüklerini fark ettim. Durumun ne olduğunu anladım... Kadir kaçak duruma düştükten iki yıl sonra Kadir'in ailesi Samsun'a yerleşmişti. Kadir ailesinin orada olduğunu bilse de ailesi Kadir'in Samsun'da olduğundan habersizdi. Polisin yıllardır arayıp bulamadığı Kadir Alpaslan'ı yedi sekiz yaşındaki kız çocuğu bulmuştu. Hem de onu fark eden çocuk yanına kadar gelip, elini tutmuştu. Çocuk, "Abi sen burada ne yapıyorsun? Eve niye gelmiyorsun?" dediğinde, bizimkisi çocuğa yakalandığını ancak anlamıştı. Kardeşine yakalanan Kadir, Samsun'da kalmadığını, ailesini ziyarete geldiğini söyleyip, çocukla birlikte eve gitti.

Ertesi gün Suat, Cihan, Çelik, Kadir, Halit oturup bu gittiğimiz yerle ilgili bir değerlendirme yaptık. Kadir, oradaki durumu anlatırken, "Köşede bir adamın durduğunu, adamın elinde kayida sarılı bir şeyin olduğunu..." diye anlatmaya devam ederken, Suat, "Bir dakika, anlayamadım, neye sarılı, neye sarılı?" diye sordu.

"Kayida, kayida kayida."

"Kayit ne arkadaş?"

Kadir, "Nasıl kayit ne?" diyerek yanındaki gazeteyi eline aldı ve Suat'a doğru salladı. "Bunun gibi kayit işte!" Suat'ı bir gülme tuttu, ne yapsa engelleyemiyor. Diğer dördümüz,

Kadir'in kayit derken, kâğıdı kastettiğini anlıyorduk ama koskoca il sorumlusu bunu bilmiyordu. Suat'ın gülme nöbeti durmayınca, Kadir de sinirlendi ve toplantı yarıda kaldı. Borçka şivesiyle konuşursan olacağı buydu.

Daha sonra sözünü ettiğimiz yere tekrar gitmeye karar verdik. Bu gidişimiz, faşistlerin kontrolüne geçen birçok mahallenin günler içinde düşmesine neden oldu. Aslında, durumun bizim lehimize dönmesindeki kırılma noktası budur. Biz, faşistlerin etkin olduğu bölgelere, iki önde iki arkada girme işini yaygınlaştırınca ilginç tepki ve davranışlarla da karşılaşmaya başladık. Bir seferinde, Yenidoğan mahallesinde konuşmalar yaparak yürüyor, arada bir de slogan atıyorduk. Oldukça sıcak bir yaz günüydü. Mahallenin kadınları evlerinin önlerinde ya da giriş merdivenlerine oturmuş, elişi yapıyorlardı. Bizim sokağın başından geldiğimizi görenlerden bazıları evlerine girmek için oturdukları yerlerden kalktılar. İçlerinden, hiç istifini bozmayan bir kadın, herkesin duyacağı şekilde, "Gitmeyin, gitmeyin! Bunlar devrimciler bize bir şey yapmazlar, korkmanıza gerek yok" diyerek gidenlere seslendi. Daha da ötesi gidenlerin tamamının yerlerine oturmasıydı. Bu etkinliğin bitişi caddenin sonundaki bir kahvenin hemen önüydü. Kahvehanede oturanlar elleri silahlı adamları görünce, içeride bir hareketlenme oldu. Kahvehanenin kapısında duran biri az önce kadının yaptığı gibi diğerlerini uyarınca, sakince masalarına geçtiler. Kahvehanenin önünde, yürüyüşümüzü bitirdik. Tam silahlarımızı belimize koyacağımız esnada bir silah patladı. Korkmayın uyarısını yapan kişi başta olmak üzere, herkes tam siper yere yattı. Silahı patlatan Kadir'di. Sıcakta terleyen eliyle tabancanın horozunu indireyim derken, horozu kontrol edemeyince, silahın patlamasına neden olmuştu.

Yine bu bölgede klasik pozisyonumuzla gidiyorduk. Eylemi başlatacağımız yere uzak bir mesafede olduğumuz için silahlarımız açıkta değildi. Elli metre kadar ilerimizde, ön cephesi yürüdüğümüz sokağa bakan bir kahvehane vardı. Hava serin olduğundan, kahvehanenin önünde sadece iki kişi, bir sehpanın etrafındaki taburelere oturmuş sohbet ediyorlardı. Bizim geldiğimizi gören adam telaşla arkadaşının koluna vurdu. Oturdukları yerden öyle bir fırladılar ki, seh-

pa ile tabureler devrildi. Kaçanların bizden dolayı kaçtığını anladıksa da tepki vermedik. Bizden neden şüphelenmiş olabileceklerine de bir cevap bulamadık. Benim bir tahminim oldu ama arkadaşlar pek mantıklı bulmadı. Muhtemelen, adamlar bizi yürüyüş düzenimizden tanımışlardı. Çünkü adam baktığında daha önce gördüğü bir şeyi hatırladı. Yürüyüş düzenimiz deşifre olmuştu ama bunun sakıncadan çok faydası oluyordu. Görüntünün bir caydırıcılığı vardı çünkü...

Eski Mahzen...

Her birimiz bir bölgede ev tutup kimse kimsenin evini bilmeyecek kararı, evlerin kısa sürede deşifre olması nedeniyle sık sık zaafa uğruyordu. Deşifre olan evin yerine, birçok nedenden dolayı yenisini bulmak, pek de kolay değildi. Böyle durumlarda geçici çözümler buluyorduk. Daha çok da evinin durumunda sıkıntı olmayan arkadaşların evine gidiyorduk.

Gazi caddesinin alt tarafında Sümer Sineması'na yakın bir yerde bir ev tuttum. Ev, tarihi bir binaydı. İki katlı binanın üst katında ev sahibi oturuyordu. Evi tuttum ama adamı hiç tutmadım. Adamda kalleşlikle, sinsilik arası bir şey vardı sanki, belki de ikisi birden. Alt tarafın girişi bahçeden, üst katınki ise sanırım sonradan yapılmış, sokak tarafındandı. Genellikle evleri, çalışıyoruz diye tutuyorduk. Bu nedenle hafta içi evden çıkmamışsak, evde olduğumuz anlaşılmasın diye akşama kadar evden dışarıya çıkamıyorduk.

O gün evdeydim. Daha önce de gördüğüm ama bir türlü bakamadığım, girişteki döşemenin sağ tarafında tahta bir kapak vardı. Tahta kapağın boşluklarına dolan taşlaşmış kir ve tozlardan yıllardır açılmadığı belliydi. Biraz zorlayınca açıldı. Evin altında bir buçuk metre yüksekliğinde bir boşluk vardı. Bu boşluktan bütün evin tabanını dolaşmak mümkündü. Ufak çaplı bir keşif yapmak için mahzen gibi yere inip, dolaşmaya başladım. Kafamdaki şey, biraz çalışarak burayı tünele dönüştürmekti. Acaba uygun bir yerden çıkabilir miydi? Herhangi bir baskın durumunda bunun çok faydası olacağı kesindi. Sokak tarafından mahzene sızan ışığı fark ettim. Sanki daha önceden bir pencere varmış da iyi kapatılamamış gibi bir boşluk kalmıştı. Işığın sızdığı boşluğa yaklaşınca kaldırımda duran birinin ayaklarını gördüm.

Ayakları görünen bu şahıs biriyle konuşuyordu. Yüzünü göremediğim kişinin sesi tanıdık geldi. Dikkatli dinleyince onun ev sahibi olduğunu fark ettim. Biraz dinleyince benden bahsettiklerini anladım. Ayakları görünen şahıs polisti. Ev sahibine en son, "Eve gelince, sen bize haber ver! Bakalım kimmiş, nerede çalışıyormuş?" deyince, ev sahibi, "Tamam, gelince ben size haber vereceğim" dedi. Şimdilik evde olmadığımı sandıkları için bir tehlike yoktu, ama artık bu evde daha fazla kalamazdım. Akşam olunca, gerekli birkaç parçayı yanıma alıp evden ayrıldım. Kadir'le Azem Kurt'un kaldıkları eve ben de ilave oldum. Ev sahibine beni Kadir'in akrabası diye tanıttılar.

Birkaç gün sonra terk ettiğim eve gitmek zorunda kaldım. Çünkü alınması gerekenlerin hepsini alamamıştım. Ev sahibine gözükmeden girmem gerekiyordu. Eşya olarak bir şey almam mümkün değildi. Bıraktıklarım içinde en çok yandığım, yeni aldığım büyük İpragaz tüpüydü. Tam beş yüz elli lira vermiş, bir çay bile demleyememiştim. Alınması gerekenleri alıp evden ayrıldım. Bahçe kapısından çıkarken, aşağıdan ekiplerin geldiğini fark ettim. Ekiplerin geldiği tarafa doğru yürümeye devam ettim. Gelip yanımdan geçtiler ve evi kuşattılar. Tam köşeyi dönmüştüm ki, ev sahibiyle karşılaştım. Adam irkildi, hortlak görmüş gibiydi. Yanından geçerken "Ziyaretine özellikle geleceğim" deyip yürüdüm. Kaybedecek zamanım yoktu, bir an önce bölgenin dışına çıkmalıydım.

Kira Kontratında Olmayan Görevler...

Yeni ikametgâhım, Kadir ile Azem'in evi demiryoluna yakın iki katlı müstakil bir evdi. Ev fena sayılmazdı, kaldığımız birçok evden daha iyi durumdaydı. Ev sahibi olan kadın iki kızıyla birlikte üst katta oturuyordu. Kadının kocası ölmüş, oğlu cezaevinde yatıyormuş, evde erkek kalmamış. Aslında erkeğe de pek gerek yoktu, çünkü kadın her şeyi hallediyordu. Savurduğu küfürleri çoğu erkek savuramazdı. Bir de bize karşı değil ama dışarıya karşı çok agresif davranışları vardı.

Kadir ile Azem'in işleri vardı, sabah kalkıp işe gidiyorlardı. Ben çalıştığım yerden yeni çıkmıştım. Henüz bir işim olmadığından, dışarı çıkmıyor, günü evde geçiriyordum. Böyle bir günde kahvaltımı yapmış bir şeyler okuyordum. Dışarıdan

bağırış çağırış sesleri gelmeye başladı. Sesler giderek artınca, seslerin geldiği mutfak tarafına geçip, tül perdenin arkasından bakarak ne olduğunu anlamaya çalıştım. Birbirlerine hakarete varan sözler sarfeden iki grup gördüm. Gruplar kadınlardan oluşuyordu. Daha kalabalık olan karşı taraftakileri tanımıyordum. Bu taraftakiler bizim ev sahibiyle kızlarıydı. Aralarında boş bir arsa vardı. Uzaktan uzağa atışıyorlardı. Karşı taraf giderek hakaretin boyutunu küfre çevirdi. Bizim taraf da anında karşılık verdi; s...çmalı küfürler kısa sürede s...meli küfürlere dönüştü. Karşı taraf, bu tarafın evinde erkek olmamasını da hesaba katarak, "Benim kocam bilmem nereni ne yapsın... Oğlum kızlarının şurasını şöyle yapsın" diyordu. Kadın envai çeşit küfürler karşısında çaresiz kaldılar diye düşünürken; bizim ev sahibi; "Benim taş gibi kiracılarım, bilmem nereni ne yapsın..." diye karşılık verince, ben perdenin arkasından çekildim. Altı üstü tül perde, fazla güvenmemek lazım! Karşı taraf kocası ve oğullarıyla, bizimkiler bizimle, bir süre daha hücumlarına devam ettiler. Artık küfürleşme bitmiş ama olay daha da alevlenmişti. Sanırım karşı taraf bizi hesaplamamıştı. Bir anda iki grup birbirlerinin üzerine yürüyerek, arsanın ortasında kavgaya tutuştular. Ayırmaya çalışanlar olsa da pek etkili değillerdi. Saç baş yolup birbirlerini epeyce hırpaladıktan sonra ayrıldılar. Geri çekiliyorken küfürleşme devam ediyordu. Bizimkilerin kiracı faktörünü kullanmalarına, karşı taraf çok bozulmuştu. Bunu fark eden ev sahibi geri çekilirken de bizi alet etmeye devam ediyordu. Kavga bitti. Taraflar evlerine çekildi. Akşama Kadir ile Azem gelince, kavgadan söz ettim. Azem, "Ha onlar arada bir kavga ederler" dedi.

"Nedeni ne?"

"Nedeni, bizim ev sahibinin kızı karşı kadının oğluyla nişanlıymış. Çocuğun bazı kötü alışkanlıklarından dolayı nişanı bozmuşlar. Ondan sonra da bunların kavgası başlamış."

"Arkadaşlar bu durum artık bizi de ilgilendiriyor, durum sandığınız kadar basit değil!"

İkisi de şaşkınlıkla bana baktılar. "Nasıl bizi de ilgilendiriyor? Kadınların kavgasının bizle ne ilgisi var?"

"Karşı taraf kocası ve oğullarını işin içine katarak sinkaflı konuşunca, bizim ev sahibi de çaresizlikten bizim üzerimiz-

den karşılık verdi." Bu duruma Kadir olumsuz bakmadı, Azem karşı çıkıp olmaz, dedi. Ben kararsız kaldım...

Bir Vazonun Yıllarca Hatırı Vardır...

Pek öyle incelikleri yoktur ama, nasıl olduysa Kadir ile Azem, Anneler Günü'nde ev sahibesine bir vazo hediye ettiler. Aradan geçen on bir on iki yıla rağmen, Azem cezaevinden çıktıktan sonra bu teyzeyi unutmamış, ziyaretine gitmişti. Azem'i karşısında gören kadın onu tanımış ve boynuna sarılıp ağlamış. Azem, durumumuzu açıklamaya başladığında, kadın "Ben sizin kim olduğunuzu öğrendim ama o zaman iş işten geçmişti! Yakalanmıştınız!" diyerek Azem'in sözünü kesmiş. Samsun'a uğradığımda Azem bu ziyaretten bahsetti. Kadın ısrarla beni ve Kadir'i görmek istiyormuş. Azem de bizi götüreceğine söz vermiş. "İstersen gidip ziyaret edelim!" dedi. Kalkıp gittik. Teyze bizi görünce, kollarını açıp, "Benim oğullarım gelmiş" diyerek sarılıp ağlamaya başladı. Onun gibi çok sert bir kadının ağlamasını beklemiyordum. O gün teyzenin sert görünümünün altında sevgi dolu bir yürek, altın gibi bir kalbin saklı olduğunu anladım. Oturur oturmaz, "O anasını bilmem ne ettiğim nerede? Onu niye getirmediniz?" diyerek Kadir'i sordu. Belli ki formundan hiçbir şey kaybetmemişti. Bize olan sevgisini küfürler eşliğinde tüm çıplaklığıyla ortaya seriyordu. Kızının birini evlendirmişti. Diğer kızına da küfürle karışık ikram için bir şeyler hazırlaması talimatını yağdırıyordu. Bir ara durdu, hep ciddiydi ama bu sefer daha da ciddileşti, bizi süzmeye başladı. İçimden yine küfür geliyor, dedim. Ama o hiçbir şey demeden oturduğumuz yerden kalkıp içeriye geçti. Geri geldiğinde elindeki kadife kumaşa sarılı bir şey vardı. Odanın ortasında dikildi. Kadife kumaşı açarken, diğer yandan sözüne devam etti, "Bu benim hayatım boyunca aldığım tek hediyedir. Bunu bana Anneler Günü'nde siz almıştınız. O günden beri bunu sandığımda saklarım. Her yıl Anneler Günü geldiğinde sandıktan çıkarır, sarılır ağlarım" dedi. Teyze neredeyse bizi de ağlattı. Bu duygusal anların sonunda ciddileşerek, konuşmasına devam etti: "Yavrum siz bana kim

olduğunuzu, polisin sizi aradığını neden söylemediniz. Ben sizi aha bu vazo gibi sandıklarda saklar yine teslim etmezdim" gözünden dökülen yaşlara engel olamıyordu...

Kızı, "Annem sizi televizyonda görünce tanıdı. Çok üzüldü. Günlerce bu üzüntüsünü üzerinden atamadı. Bir de, bu çocuklar suçluysa, memlekette suçsuz insan yoktur, derdi" dedi.

Teyze duygusallaşınca küfürlü konuşmadığını fark ettim. Ayrılırken de çok duygusaldı. Mutlaka gelmemizi, aksi halde hakkını helal etmeyeceğini söyledi. Ama bizim alıştığımız teyze bu değildi. Biraz da moral olsun diye, "Bizi küfürsüz mü uğurlayacaksın?" deyince, "Güle güle gidin anasını avradını s.....lerim" deyip kalayı basınca rahatladık. Kahkahalarla ayrıldık yanından.

Başsız Gövde...

12 Eylül'den yakalandığımız güne kadar birçok faaliyet yürütülse de istenilen tarzda ve boyutta etkili bir siyaset ortaya koyamadık. Elbette bunun en önemli nedeni, lider kadroların çok erken yakalanması ve bölgede kalan diğer kadroların bu tıkanıklığı aşacak politikalar ortaya koyamamasıydı. Özellikle 1981 yılının başından itibaren, alınan kararlarla ilgili bazı gelişmeler nedeniyle hiçbir adım atılamıyordu. Böylece alınan kararlar geçerliliğini yitiriyordu.

Aslında bölgede çok ciddi sayılacak darbeler almasak da tam anlamıyla başsız bir gövde durumundaydık. Bu yapıya önderlik yapabilme meselesi farklı yetenekler gerektiriyordu. Yürüyen trene el atarak, treni yürüttüğünü sananlar, makinistlerin yokluğunda treni hareket ettiremediğini anladılar.

Yıllar sonra yenilginin nedenleri ve bugünkü durum üzerine tartışmalar yapıldı, öneriler sunuldu. Bu toplantıların birinde arkadaşlardan biri kürsüden Devrimci Yol değerlendirmesi yaparken şöyle bir örnek verdi: "Arkadaşlar, Devrimci Yol, 12 Eylül öncesinde devrimci siyasetin dozeriydi. Bu dozer yol açarak ilerlerken diğer siyasetler de açılan bu yoldan gelmeye çalışırlardı. 12 Eylül'den sonra bu dozer parça kırıp, arıza yaptı. Bu dozeri tamir etmedikten ya da yerine yeni bir dozeri koymadıktan sonra ilerlememiz pek

olanaklı görünmüyor" dedi. Bu değerlendirmeye, Yücel Kaya arkadaş oturduğu yerden itirazcı bir soru yönelterek, "Sen şimdi bize parçası kırık dozer mi diyorsun?" diye sorunca salon kahkahaya boğulmuştu...

O günlerde çıkış yapamayan, eli kolu bağlı halimizi kendimce anlamaya çalışırken, belki de bunu en iyi dozer örneği anlatıyordu. Dozer var; tamir edip yol açmaya devam edecek operatör yoktu...

Hiçbir biçimde yeni bir adım atamadığımız günlerde, en son alınan karar, önemli bir kısmımızın kırsal kesime gönderilmesi yönündeydi. Bu intikalin hazırlıklarını yapmaya başladık. Evleri birkaç eve düşürdük. Yanımızda götüreceğimiz şeyleri hazırladık. Gideceğimiz günü bekliyorduk. Mevcut evleri boşaltıp birkaç eve toplanma işi olunca, kimse kimsenin evini bilmesin uygulaması da ortadan kalktı. Toplandığımız bu birkaç ev arasındaki koordinasyonu Çelik Saatçi sağlıyordu. Daha önce aktardığım gibi, Çelik Saatçi'nin yaptığı basit bir hata yakalanmasına neden olmuş, aynı saatlerde bildiği bütün evleri söyleyerek bizleri de yakalatmıştı.

Cezaevi Yılları

Tarzanlar...

Yakalandığımız evde Kadir'le ikimiz kalıyorduk. Gece on iki sıralarında Kadir uyudu. Anlamsız bir huzursuzluk hissediyordum. Bu durum uyumamı engelliyordu. Kafamı dağıtmak için bir şeyler okumaya çalıştım; bir iki paragraftan sonra kitaptan kopup başka düşüncelere daldım. Anlayamadığım, izah edemediğim bir durum vardı. Bir ara ışığın yanmadığı odaya geçerek, bir süre dışarıyı kontrol ettim. Anormal bir durum yoktu. Bir nedene bağlayamadığım içimdeki sıkıntı geçmiyordu. Çok riskli olmasa o saatte evden çıkmayı bile aklımdan geçirdim. Saat üçü geçiyordu, belki uyurum diye lambayı söndürüp yattım. İki odalı ev, giriş katındaydı. Odaların pencereleri sokak tarafına bakıyordu. Bir zaman sonra dalmışım. Büyük bir gürültüyle uyanıp, ne olduğunu anlamaya çalışırken, kapıyı kırıp içeriye girdiler... Bir kısmı da camları kırıp, perdeyi koparmış, pencere korkuluğundan içeriye namluları doğrultmuşlardı. Yastık altında silahımız yoktu, olsa bile ona davranacak fırsat kalmamıştı. Dışarıya çıkardıklarında, bizim pencerenin dibinde çömelmiş vaziyette duran dört kişi gördüm. Kelepçeli olduklarını görünce durumu anladım. Bir çatışma olursa onları da aradan çıkarmayı düşünüyorlardı. Üzerimizde atlet ve külottan başka giysi yoktu. Tekmelerle dipçiklerle vurup, zafer naraları atıyorlardı.

Emniyet müdürlüğünde sanıyorum üç gün kadar kaldık. O süre boyunca dayak dışında tek bir lokma yemedik. Sorgu sual de yok. Sadece dövüyorlardı. Ellerim arkadan kelepçeli olduğu halde nezarethanedeki kalorifer borusuna bağladılar. Ayak seslerinden anladığım kadarıyla içeriye üç dört kişi

girdi. Bağlı olduğum borudan çözdüler. Kelepçe duruyor. Bir müddet dövdükten sonra biri hariç diğerleri gitti. O dövmeye devam etti. Bir ara sadece karnıma yumruk atmaya başladı. Karnımı kastım, yumrukların etkisini azaltmaya çalışıyordum. Fazla etkilenmediğimi görünce, vurmayı kesti ama orada olduğunu biliyordum. Gevşememi beklediğini anlayıp, istifimi bozmadım; taş gibi duruyordum. O sırada mideme bir yumruk indirdi. Ancak yine istediği sonucu alamamıştı. Ayak sesinden onun da gittiğini anladım. Artık gevşeyebilirdim. Gevşememle karnıma korkunç bir ağrının girdiğini hissettim. Neden sonra ter-su içinde uyandım. Kendime geldiğimde, bir süre, bana ne oldu diye anlamaya çalıştım. Sonunda ne olduğunu anlamıştım. Yanımda kalıp vurmaya devam eden son polis, karnımı gevşetmem için tuzak kurmuştu. Onun gittiğini sanmam için ayak sesleri çıkarıp, sessizce yanıma yaklaşmıştı. Bu darbeyle karnımın sol tarafında oluşan şişlik doğrulmamı dahi engelleyecek derecede ağrıyordu. Bu şişlik üç dört ay boyunca devam etti.

Yakalandığımızda, Kadir ile benim üzerimde sadece atlet-külot olduğundan, bize Tarzanlar diye sesleniyorlardı. Operasyonun boyutlarını kestiremiyor, kimlerin yakalandığını bilemiyordum. Polislerin konuşmalarının, sevinç naralarının, ikimizin yakalanmasından kaynaklanmadığını tahmin ediyorduk.

Yalancının Mumu...

On beş yıl ileri giderek o günlerle ilgili karşılaştığım ilginç bir karşılaşmadan bahsetmek istiyorum. 1994 yılında sevgili eşim Tülay'la evlenince, zamanla akraba çevresiyle de tanışmaya başladık. Amcaları, halaları, teyzeleri ve dayıları derken kimiyle bizzat, kimiyle de gıyabında tanıştım. Gıyaben tanıdıklarımdan biri, Doktor Vedat Aksakal'dı. Çok muhterem bir insan olduğunu daha sonraları onu tanıyınca anladım. Diğeri ise Başkomiser Turgıt Dede'ydi. Zaman zaman, hanımın tarafındakiler; "beni Vedat amca ameliyat etmişti, şunu şöyle iyileştirmişti, yok Turgut Başkomiser Erzurum'da falanları büyük beladan kurtarmıştı..." gibi sohbetler ediliyorlardı. Fazla ilgimi çekmediği için konuşulanları gayri ihtiyari

dinliyordum. Tülay bir keresinde, Turgut dayısının büyük bir operasyondaki başarısından dolayı komiser olduğunu, normalde komiserliğe tahsilinin yetmediğini anlatmıştı. Olağan bir hikâye olduğundan, bir şey sormadan dinleyip geçmiştim.

1996 yılında, dini bayramlardan hangisi olduğunu hatırlamıyorum ama, et yemediğimizi hatırlıyorum. Demek ki ramazan bayramıydı. Eşimin annesinin köyü olan Ardanuç'un Tütünlü köyüne gittik. Büyük dayısının evindekilerle bayramlaşıp küçük dayısı Orhan Dede'nin evine gideceğiz. Eve girdiğimizde içerinin çok kalabalık olduğunu gördük. Bayramın dışında ekstra bir şey vardı sanki. Evin en büyük odası olan salona geçtik. Koca salonda oturacak yer yok, halılarda bile oturanlar vardı. İçeridekilerle selamlaşıp, bayramlaştıktan sonra bir köşede kendime bir yer bulup oturdum. Biraz sonra baktım ki ilgi, başköşede oturan, yapılı, asma bıyıklı bir adamda toplanıyor. Fazla geçmeden, konuşmalardan bu kişinin gıyaben tanıdığım eşimin dayısı Başkomiser Turgut olduğunu anladım. Adamın odadaki oturuşu, başkomiserden çok emniyet genel müdürü kıvamındaydı. Evi dolduranların tavrı, başkomiserin köyde çok itibar gördüğünü belli ediyordu. Odadakiler sorular soruyor, o da işinin uzmanı edasıyla cevaplar veriyordu. İçlerinden biri, yeğenini bir telefonla karakoldan çıkardığı için teşekkür etti. Turgut Başkomiser, gayet mütevazı bir tavırla "Ne demek, biz kendi çevremize, hemşerimize yardımcı olmayacağız da kime olacağız?" diyerek, hemşerilerine nasıl yardımcı olduğunu anlatmaya başladı. Bazen de kariyerini tehlikeye attığından söz ederek, somut örnekler vermeye başladı.

"1981'in yaz aylarıydı. Samsun'da büyük bir terör operasyonu gerçekleştirdik. Elliden fazla azılı terörist yakalamıştık. Odamda oturuyorum, çağırdım çocukları, yakalananları ikişer ikişer odama getirmelerini söyledim. Baktım getirilenlerin içinde, 18-19 yaşlarında iki de çocuk var. Nerelisiniz? Artvinli. Neresinden? Borçka'dan. Ulan oğlum sizin ne işiniz var bu teröristlerin içinde? Ses yok. Yahu çocuklara bakıyorum, gencecik, fidan gibi çocuklar, içeriye atsan cezaevlerinde çürüyüp gidecekler, git, desem nasıl diyeyim, tehlikesi var. Kimin çocuklarısınız diye sordum. Birisi Avni Alpaslan'ın, dedi. Yani bizim Dediağaların çocuğu" (Kadirlerin sülalesi

Dediağa diye anılırdı). Hangi terör operasyonundan bahsettiğini "Dediağaların çocuğu" kısmında anladım. Adam bizim yakalanmamızı anlatıyordu. Bu noktadan sonra ben de odadakiler kadar dikkat kesildim.

"Şimdi, yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal. Baktım olacak gibi değil, vicdanım kabul etmiyor. Kaybolun ulan karşımdan bir daha karşıma çıkmayın, deyip çocukları gönderdim."

Odadakilerin kimi kafasını sallayarak, kimi sözlü olarak, takdir ve hayranlıklarını belirtirken; adam kasıldıkça kasılıyordu. Oturduğum yerden kalkıp odanın orta yerine geldim. "Başkomiser doğru söylüyor. Odasından siktir ettiği çocuklardan biri bendim. Bu bizi kovduktan on bir sene sonra dışarıya çıkabildik" deyince, odaya adeta ölüm sessizliği çöktü. Başkomiserin gardı fena düşmüştü. Kendi dahil kimseden çıt çıkmadı. Tekrar oturmayıp odadan çıkıp gittim. Hayır, sayemizde komiser olmuşsun, bari hakkımızı yeme! Tabii, hiç kimse de demiyor ki; yahu sen o zamanlar polis memuruydun. Senin odan ne gezer? Senin karşına, yakalanan teröristleri neden getirsinler?

Halk Çocukları(!)

Emniyet müdürlüğünde geçirdiğimiz bol kaba dayaklı üç günün sonunda, esas işkencehane olan eski Amerikan üssü, şimdiki sıhhiye taburu olan yere götürdüler. Burası, "soğuk hava deposu" dedikleri bir yerdi. Soğuk olmaya soğuktu ama tek özelliği bu değildi. Gözlerim bağlı olduğundan yanımda başka kimlerin olduğunu göremiyordum. Bulunduğumuz yerdeki görevlilerin asker olduğunu birbirleriyle kurdukları diyaloglardan anlıyordum. Askerlere teslim edilmiş olmamız bende tuhaf bir şekilde rahatlama duygusu oluşmasına neden olmuştu. Öyle ya, sonuçta bunlar vatani görevini yerine getirmek için askere gelen halk çocuklarıydı. İkisi kötüyse birisi iyi olmalıydı! Tam bunlar kafamdan geçerken, sert, yüksek sesle "Dinle burayı!" diye bağıran askerin emriyle yaptığım yorumlara ara vermek zorunda kaldım. Burada her şeyin kendileri olduğunu, Allah'ın bile yardım edemeyeceğini, tariflediği yerin kurallarını belirleyen "talimatlar" olduğunu

söyledi. Bu talimatları iyi dinlememizi, kesinlikle uymamızı, uymamamız durumunda hayal bile edemeyeceğimiz cezalara çarptırılacağımızı ilave ederek, "talimatlar" kısmına geçti:

1. Kimse kimseyle konuşmayacak.
2. Hiçbir koşulda maskeye dokunulmayacak.
3. Askerlere, komutanım diye hitap edilecek.
4. Oturulan yerden izinsiz kalkılmayacak.
5. İzin almadan konuşulmayacak.
6. Tuvalet ihtiyacı için tuvalete gitmek isteyene küçük için dört, büyük için sekiz sopa vurulacak.

Talimatların duyurulmasından sonra bir asker kolumdan tutarak duvara dönmemi söyledi. Duvarın ne tarafta olduğunu göremediğimden kendisinin çevirdiği tarafa doğru döndüm. Sadece duvara bakmamı söyleyerek, göz bağımı çözdü. Göz bağı yerine, yüzümüzü boydan boya kapatacak büyüklükte, kaput bezinden yapılmış bir maske taktı. Dokunulmaması gereken maske bu olmalıydı. Maskenin yüzümüzde sabitlenmesini, oldukça enli ve sert bir lastik sağlıyordu. Maskenin bezi, benden önce takanların salya ve kanlarıyla meşin kıvamına gelmişti. İğrenç bir kokusu olan bu maske oldukça dardı. Kafama uyguladığı baskı inanılmaz rahatsız ediyordu. O sırada askerlerden biri, "Maskesi dar olup değiştirmek isteyen var mı?" diye sorunca, askerler halk çocuğudur tespitimin ne kadar doğru olduğunu anladım. Elimi kaldırdım. "Başka yok mu?" Yanıt gelmedi. Demek ki benden başka kimsenin maskesi sıkmıyor. "Değiştirin bunun maskesini" dedi. Biraz sonra yanıma gelen asker, "yüzünü duvara dön" deyince olduğum yerde yarım daire çapında döndüm. "Tamam" dedi. Sıkı olan maskemi çıkardı. Yerine taktığı maskeyi takması bayağı zahmetli oldu. Bu diğerinden daha da dardı. Bir zaman sonra kafamın üst kısmını hissetmemeye başladım. O kadar sıkıydı ki, kafama geçirmeye çalışıyorken, enli lastikten çatırtılar geliyordu. Anlaşılan, askerin halk çocuğu olanına henüz denk gelememiştim.

Yemek ya da Kötek...

Günde iki öğün yemek veriyorlardı. Sabah çorba, akşam iki çeşit yemek. Akşam yemekleri geldi. Birinci yemeğin ne olduğunu bilmiyoruz. İkinci çeşit için, bulgur pilavının

fazlasından isteyen var mı, diye bir anons geldi. Tam elimi kaldıracaktım ki, maske değişimi aklıma geldi vazgeçtim. Oysaki açlıktan ölüyorum ama risk almadım. Tabaklar önümüze kondu. Maskeler burun ucu hizasına kadar katlandı. Atmaca kuşu gibi sadece gözlerimi aşağıya çevirerek tabakları görebiliyordum. Baktım nohutla pirinç pilavı. Nohut normal miktarda, pilav ise yemek kaşığıyla tam bir kaşık. Yemeye başlayınca, çenemin ağrılar içinde açılıp kapandığını, dişlerimin ağrısından ekmeği güçlükle çiğneyebildiğimi anladım. Doymadık, ama üç gün sonra bu kadar yemek yeterdi. Ertesi gün, pirinç pilavının fazlasından isteyenin olup olmadığını sorduklarında, el kaldırdım. Sonuçta pirinç değilse makarna ya da bulgurdur. İyi yemeğe kötü, kötüsüne iyi ad taktıklarını anlamıştım ama bulgur ile makarna da kötü değildi. Tabaklar geldi, maskeler burun seviyesine getirildi, bir baktım tahmin ettiğim gibi bulgur pilavı. Tabak tepeleme dolu. Ancak pilavın üstünde, yeni tutmaya çalışan kar kıvamında bir beyazlık var. Biz çocukken makarna ve pilava şeker serpiştirir öyle yerdik. Pilavın yanında mercimek yemeği var. Mercimeği bitirip pilava geçmeden bir anons duyuldu, "kimse tabağında yemek bırakmayacak". Anonsa ne gerek var, şekerli pilavı bırakır mıyım? İlk kaşıkla birlikte oyuna geldiğimi anladım. Pilav şekerli değil bol tuzluydu. Zaten doyamamışım, sopadansa pilavı yemek daha doğru geldi. Üçüncü gün, yemekler geldi. Fazlası anonsuyla ilgilenmeyi düşünmüyordum. Kendi kendime salak durumuna düşüp, kendime kızmaya başlamıştım. Yemekler dağıtılırken, "Eşek baklasının fazlasından isteyen var mı?" anonsu duyuldu. Baklayı o zamana kadar hiç yememiştim sadece adını biliyordum. Ancak "eşek baklasını" ilk kez duyuyordum. Bu iyi bir yemek olmalı ki böylesine kötü bir ad takmışlardı. Madem durumu çözdüm, bari değerlendireyim deyip, elimi kaldırdım. Tabaklar geldi, maske kalktı, görüntü çok kötü. Çalı çırpıyı bir kaba koyup üstüne su koysan daha iştah açıcı görünebilir. Çok kötü olduğu, tadına bakmadan bile anlaşılıyordu. Yine oyuna gelmiştim. Kendime çok kızdım ve eşek baklasını yememeye karar verdim. Askerler yemediğimi fark edince yanıma gelip neden yemediğimi sordular. Kararlı bir ses tonuyla "Ben bunu yemem" dedim.

"Ne, yemez misin?"

"Evet, yemem."

"Ne yersin?"

Bu soruların sonunun nereye gittiğini anlamamış gibi, "Ne var?" dedim.

"Yoğurt var, yer misin?"

"Onu yerim."

Etrafımda bir faaliyet başladı ama yoğurt sesine hiç benzemiyor. Son kez soruyoruz, tonunda bir sesle "Yiyor musun, yemiyor musun?" diye sordular.

Ben de son kez söylüyorum kararlılığında, "Hayır, yemiyorum" diye cevapladım. Cevabımın bitmesini bekleyip beklemediklerini hatırlamıyorum. Hatta ne kadar sürdüğünü de bilmiyorum. Kendime geldiğimde sırılsıklamdım. Ama eşek baklasını yemediğimi iyi biliyordum. O günden beri baklanın eşeksiz olanını yemeyi tercih ediyorum.

Hayalle Kâbus Karışınca!

İnsanın bazen hayalle gerçeği karıştırdığı anlar olur. Gerçek kısa sürede ortaya çıkınca, o anda hayal olduğu anlaşılır. Ama bu normal koşullarda böyle olur da olağanüstü koşullarda neyin gerçek, neyin hayal olduğu o kadar kolay ayırt edilemez. Bu ayrımın yapılamadığı yerlerden biri de Samsun bölgesinin işkence merkezi olan, yukarıda biraz bahsettiğim sıhhiye taburundaki soğuk hava deposuydu. Kesintisiz işkencenin yapıldığı bu yerde, günler, haftalar geçtikçe vücudun dengesi bozuluyor, kontrolü elde tutmakta zorlanıyorduk. İşkencenin uygulanmadığı anlarda bile dinlenme şansın yoktu. Çünkü o sırada başka birine yapılan işkencenin çığlıklarını dinletiyorlardı. Bu yöntem en az yapılan işkenceler kadar etkiliydi.

Kaç kişi olduğumuzu bir türlü tespit edemediğim bu yerde, birçoğumuza takma isimle sesleniyorlardı. Ayı, Ayı Yavrusu, Bitirim, Albay... Albay, gözaltına alınan arkadaşlardan birinin babasıydı ve gerçekten Albaydı. Benim adım ise "Kırık Kaburga" idi. Emniyette vurulan kontrolsüz bir darbe sonucu şişen sol tarafım yüzünden bu ismi almıştım. Bu isim takma işinin esas amacı, orada kimin olup olmadığını anlamamızı önlemekti. Bunun pek işe yaradığı söylenemez, çünkü önce-

den tanıdığımız birini, sesinden kolayca ayırt edebiliyorduk. Saat ve zaman kavramının olmadığı bu yerde, çoğunlukla duyulan ses, çığlık ve inlemelerden oluşuyordu. Çok sessiz dönemler, sanırım nöbetçinin dışında diğerlerinin uyuduğu, gecenin geç saatleriydi. Bir gece, henüz tam sessizliğin çökmediği saatlerde, askerler arasında "bir dakika, bir dakika, bu nereye gidiyor" diye bir konuşma duyuldu. Askerlerden biri "Nereye gidiyorsun? Bitirim" diye seslendi.

"Anneme kapıyı açmaya gidiyorum."

"Sen otur, biz annene kapıyı açarız" deyip başladılar vurmaya. Çığlıkları, işkencehaneyi ayağa kaldırdı. Bayılmış olacak ki bir süre sonra sesi kesildi. Daha işkenceciler yerlerine oturmadan, "Ayı Yavrusu sen nereye gidiyorsun?" sorusu duyuldu.

"Salatanın tuzu az olmuş, tuzu almaya gidiyorum."

"Sen zahmet etme, biz salatanın tuzunu katarız" dediler ve başladılar dövmeye. Bağırma sesleri kesilince dövmeyi bıraktılar. Kural kesindi; sesin çıkıyorsa sopa yiyebilirsin!

Düşündüğümde, bir türlü anlam veremiyordum. Bu nasıl bir şeydi? Haydi, Bitirim hayal gördü. O kadar çığlık, kıyametten sonra, Ayı Yavrusu salatanın tuzsuz olduğunu nasıl gördü? Eğer burada sopa atılmıyorsa, iki çeşit duruş pozisyonu vardı. Yat emri gelene kadar, yere oturup dizlerin göğsüne doğru kıvrılmış vaziyette durmak. Diğeri de, yat dediklerinde pozisyonu bozmadan yana doğru devrilmek. Aylarca bu pozisyonda oturma sonucu kıçı nasırlaşan arkadaşlar vardı.

Kaçıncı haftaydı bilemiyorum, köydeyim. Öğlene doğru evden çıkıp elli metre ilerideki bahçede bulunan büyük kiraz ağacına çıktım. Kirazlar tam olmamış. Dalların uç kısımlarındakiler olgunlaşmış ama onları da koparmak pek kolay değil. Şansımı zorlayıp dalların uç kısımlarına doğru temkinli bir şekilde yavaş yavaş ilerledim. Biraz daha, az daha derken, çat diye bir ses çıktı. Üstünde ilerlediğim dal kırılmıştı. Alttaki dala tutunayım derken o da kırıldı. Tutunacak bir şey kalmayıp hızla zemine doğru düştüğüm esnada gözümü kapatan kiraz yapraklarını yüzümden çektim. Köy, ev, bahçe, kiraz ağacı hiçbiri kalmamıştı. Etrafta yüzleri maskeli, betona kıvrılıp yatmış insanlarla, oturduğu sandalyede sızmış bir asker vardı. Kısa bir süre etrafa baktıktan sonra kendime geldim.

Gerçeğin kiraz değil, burası olduğunu kavrayınca, sessizce maskemi takıp olduğum yere kıvrıldım. Annesine kapıyı açmaya gidenle, salataya tuz koymak isteyen arkadaşların durumunu ancak anlamıştım. Orada delirmeyen yoktu ama hepsinin derecesi farklıydı.

Borçka Ticaret Lisesi'nde öğretmenlik yapan değerli hocamız İsmail Özbek, 12 Eylül'den sonra gözaltına alınıp, işkencehaneye çevrilen eski Artvin Öğretmen Okulu'na getirilmişti. Burada yüzlerce devrimci demokrat işkenceden geçirilmiş, Öğretmen Cengiz Aksakal, Şavşat'ın yiğit evladı Ensar Karahan işkenceyle katledilmişlerdi.

İsmail Özbek, günlerce süren fiziki ve psikolojik işkenceler sonucu, insanların dengesinin bozulduğuna, bazılarının bir ölçüde delirdiğine tanıklık etmişti. "Delilik sınırını geçenlerden birisi de Adnan Kurt isimli öğretmendi; Benden önce gidenlerin durumu çok daha kötüydü. Adnan Kurt isimli bir öğretmeni kalorifer borusuna bağlamışlardı. Gördüğü işkenceler sonucu psikolojisi bozulmuştu, kendisini Atatürk sanıyordu. 'Ben Adnan Atatürk' diyerek askerlere emirler yağdırıyordu. Adnan'ın sesi de güzeldi ama, sadece 'Çanakkale İçinde Vurdular Beni' türküsünü söylüyordu. Bir gün yine bu türküyü söylemeye başlayınca askerlerden biri 'kes şunu' diye bağırdı. O hiç oralı olmadan türküsünü söylemeye devam etti. Sözünün dinlenmemesine sinirlenen asker, Adnan'ın yanına gelerek, kafasına sert bir tekme attı. Tekmenin darbesiyle kafası kalorifer peteğine çarpan Adnan kanlar içinde kaldı. Kendine gelmediğini görünce doktora götürdüler. Ölmemişti ama hayati tehlikesi devam ediyordu..."

"Benim psikolojim de giderek kötüleşiyordu. Bir gece ailemi buraya toplayıp gözümün önünde işkence yapmaya başladılar. Yapmayın ulan işkenceci köpekler, diye bağırarak kendime gelince kâbus gördüğümü anladım. Bu olaydan birkaç gün sonra gece geç saatlerde yanıma gelen askerler gözlerimi bağlayıp avluya çıkardılar. Nereye götürdüklerini sormama rağmen hiçbir cevap vermediler. Sırtımı bir duvara yaslayıp yanımdan uzaklaştılar. Beni kurşuna dizeceklerini anlamıştım. Kafamda son söz olarak bir şeyler toparlamaya çalıştım ama toparlayamadım. O sırada 'nişan al' diye bir komut sesi duyuldu. Kafamda bir son söz dizemedim, bari

slogan atayım dedim ve başladım Kahrolsun Faşizm, Yaşasın Sosyalizm sloganını atmaya. Bir, iki, üç... Bir türlü ateş sesi gelmiyor, gelmedikçe de ben slogan atmaya devam ediyordum. Sesler kesildi. Kendime geldiğimde kurşuna dizilme olayının gerçek olmadığını anladım ama; Kahrolsun Faşizm, Yaşasın Sosyalizm sloganı atılmaya devam ediyordu. Kurşuna dizilmem hayal, slogan atmam gerçekmiş. Askerler herkese saldırarak feci şekilde dövdüler. Neden slogan attırdığımla ilgili ifademi aldılar. Nasıl olduğunu anlatınca, 'sen bizimle alay mı ediyorsun' diyerek tekrar dövdüler."

"Gözetim sürecinin sonunda tutuklanıp Erzurum Askeri Cezaevi'ne gönderdiler. Mahkemeler başlayınca, ilginç bir suçlamadan daha yargılandığımı fark ettim. 'Artvin gözetim yerinde, gözetim altında bulunan diğer tutuklulara slogan attırmak suretiyle galeyana gelmelerine, bu sırada kendini kaybeden Adnan Kurt'un aşırı heyecanlanarak kendisini kontrol edemeyip kafasını kalorifer peteğine vurarak ağır şekilde yaralanmasına neden olmuştur' diye suçlandım."

"Mahkemede durumu anlatınca, sorgu hâkimi Haşim Güner de kendini tutamayarak güldü. Bu suçlamadan beraat ettim."

Babamın Parasını Nasıl Yersiniz?

Soğuk hava deposuna yeni gelenler, gidip tekrar gelenler, yeni gelenlere talimatların okunması gibi işlemler sürüp gidiyordu. Bir gece, askerin "dur, kimsin sen" bağırışıyla sarsıldım. Karşı taraftan herhangi bir ses gelmeyince ne olduğunu anlayamadım ama, askerin paniklemiş bir hali vardı. Diğer askerlere seslendi. Onlar gelince birini dövmeye başladılar. Dövdükleri kişiden nereye gittiğini öğrenmeye çalışıyorlardı. "Tel örgülere kadar gidip geri geldim."

"Neden gittin?"

"Hava almak için."

"Hava almak için ha? Ulan buranın havasına ne olmuş da sen oralara kadar hava almaya gidiyorsun?" diyerek dakikalarca dövdüler.

Arkadaşın niyetinin ne olduğunu bilemesem de, askerlerin haberi olmadan, buradan çıkıp, daha sonra da geri geldiğini anlamıştım. Ancak kendiliğinden neden dönmüştü? Öyle ya,

buradan kaçmak için çıkılırdı. Daha sonra, soğuk hava deposundan çıkıp, hücre ve koğuşlara gidince işin aslını o zaman öğrenebildim. İşkenceci askerlerin, tutsaklara uyguladıkları insanlık dışı baskı ve işkenceler yüzünden kimsenin böyle bir şeye cesaret edemeyeceğini sanıyorlardı. Bu nedenle gece yarısından sonra tek nöbetçi bırakıp, diğerleri yatıyordu. Çünkü ben kirazdan düşerken de nöbetçinin bir kişi olduğunu, uyuduğunu görmüştüm. Demek ki bu arkadaşın çıkışı da nöbetçinin uyuduğu ana denk gelmişti. Anlattığına göre, kalkıp gidişini hiç hatırlamıyordu. Askeri bölgeyi çevreleyen tel örgünün dibinde otururken kendine gelmiş. Yani oraya kadar uyurgezer bir halde gitmiş. Kendine geldiğinde de tel örgüyü geçip gitmek yerine, uyuyarak gittiği yoldan uyanık olarak geri gelmişti. Sonuca bakılırsa tam olarak uyandığını söylemek hayli güçtü.

Soğuk hava deposu veya diğer adıyla buzhanedeki işkenceleri, orada kadrolu gibi olan, hiç değişmeyen altı tane askere yaptırıyorlardı. İşkence konusunda kendilerini oldukça geliştiren bu altı askerin altısını da, vur deyince öldüren tiplerden seçmişlerdi. Kendi aklıyla düşünme yetisi olmayan bu askerler, ezberletilenin dışında herhangi bir diyaloğa girmeye kalktıklarında işin içinden çıkamıyorlardı. Bu handikaplarını da en iyi bildikleri şeyle, işkenceye başvurarak kapatıyorlardı. Yeni getirilen birini buraya attıklarında kuracakları diyaloğun soruları belliydi. Aslında buna pek diyalog da denmezdi. Ezberletilen talimatları tekrarlardılar. Ezberin dışına çıkmak, işgüzarlık yapmak onlara göre değildi.

Bir gün yeni gelenlerden birini döverken, askerlerden biri hem vuruyor hem de kendince cevabı içinde sorular soruyordu. "Ulan vatan hainleri, bu devlet sizi okutuyor, iş veriyor, siz de kalkıp bu devleti yıkmaya çalışıyorsunuz... Bu devlet olmasa bize işi, parayı kim verecek..." diyerek dövmeye devam ediyordu. Dövülen arkadaş, askerin cehaletini anlayınca örgütleme refleksi harekete geçti. "Devletin işi bu, hem okutacak hem iş verecek. Bunları yapıyorken de babasının parasıyla yapmıyor zaten."

"Kimin parasıyla yapıyor?"

Bizimkisi iki kelimeyle askeri istediği kıvama getirmişti. "Kimin parasıyla olacak, senin babanın, benim babamın ödediği paralarla yapıyor."

Normalde, sen burada siyaset mi yapıyorsun, diyerek daha fazla saldırmaları gerekirken, tersine sopa durdu. Kısa bir sessizlik oldu. Şaşırdım. Askerlere haksızlık ediyorduk. Doğru dürüst anlatınca, anladıklarını hatta katıldıklarını düşündüm. Belki de ilk baştaki "Halk çocukları" düşüncem doğruydu. Abartısız, on dakikadan fazla zaman sonra askerlerden biri, resmen kükredi, "Ulan siz benim babamın parasını mı yiyorsunuz?" diyerek hücuma geçti. Tutsağı bayıltana kadar dövdüler.

Bit Yarışı...

Soğuk hava deposunda kaç hafta kaldığımı bilemiyorum. Ama büyük tuvalete hiç çıkamadığımı çok iyi hatırlıyorum. Tuvalet ihtiyacımız dayanılmaz bir hal almadan gitmek istemiyorduk. Çünkü buraya geldiğimiz ilk gün "talimatlar" bölümünde açıkladıkları gibi, küçük tuvalet dört, büyük tuvalet sekiz sopaydı. Asker kapıdan baktığı için küçük deyip büyüğe çıkma şansın da yoktu. İşin sıkıntılı yanı, sopanın, tuvalete gitmeden önce kıçımıza vurulmasıydı. Bu durum, küçükte değil ama büyük tuvalette sorun oluyordu. Tuvaletim geldi diye gitmek istiyorsun, popoya vurulan sekiz sopadan sonra kaybolduğunu fark ediyorsun.

Bir atlet, bir donla soğuk hava deposundaki günleri bitirip hücrelere geçince, üzerimize birkaç parça elbise bulduk. Hücre diye adlandırdıkları yerler, çeşitli büyüklüklerdeki, farklı yerlerde bulunan müstakil şekilde kulübelerdi. Bu yapıların, Amerikalılardan kalma silah depoları olarak kullanılan yerler olduğunu söylüyorlardı. İçerisi demir ızgaralı raflardan oluşuyordu. Bu rafları ranza olarak kullanıyor, verdikleri bir battaniyeyle demir ızgaranın üstünde yatıyorduk. Geldiğimiz yerle kıyaslarsak burası beş yıldızlı otel sayılırdı. Burada yemek üç günde bir veriliyordu. Yakınlarımız geliyor, ancak getirdikleri giyecek türü ihtiyaçları bırakıp dönüyorlardı. Haberleşme veya görüşme yasaktı. Bir de birkaç çeşit vitamin ilacının verilmesine müsaade ediyorlardı. Üç günde bir yemeğin verildiği yerde bu vitaminler çok değerliydi. Bu vitaminlerden en yaygın olanı "Calcium Sandoz"du. Hücrede beş kişiydik. Hücrenin dışında nöbetçi vardı ama içeriyle ilgilenmezlerdi.

Sorguya almadıkları günlerde dinlenip toparlanma şansımız oluyordu. Burada bulunanların içinde durumu en kötü olan bendim. Sol yanımdaki şişlik bir türlü inmiyor, aynı zamanda doğrulmama da engel oluyordu. Tuvaletler dışarıdaydı ve hücrelere uzak sayılırdı. Tuvalet ihtiyacın olsun olmasın herkesi götürüyorlardı. Ben iki arkadaşın kollarıma girmesiyle ancak gidip gelebiliyordum. Kolumdaki arkadaşlardan biri hiç değişmedi. O arkadaş Adnan Temur'du. Aynı operasyonda yakalanmıştık ama tanışmamız orada gerçekleşti. Güzel bir dayanışma vardı. Birini tanıyıp tanımamak çok önemli değildi. Durumu kötüleşenlere her türlü destek veriliyordu. Yalnız o hücrede bulunanlardan birinin bir davranışı beni çok şaşırtmıştı. Siyaseti ve ismi lazım değil, içimizde yaşça en büyük olan oydu ve ağır işkencelere maruz kalmamıştı. Bir gün, beni kastederek, diğer arkadaşlara, "Bu zaten yaşamaz, kısıtlı sayıda olan vitamin ilaçlarından buna vermeye gerek yok" dedi. Diğer arkadaşlar, esas buna vermemiz gerekir, diye karşı çıktılar.

Bu hücrelerin haricinde, daha büyük ve daha çok kişiyi doldurdukları koğuşlar vardı. Koğuşlardaki koşullar daha rahattı. Her gün yemek bile veriliyordu. Buralara sorgulaması bitenleri gönderiyorlardı. Koğuşlardaki en önemli sorun temizlik sorunuydu. Banyo yapma durumunun olmadığı bu ortamda ciddi hastalıklara yakalanma riski çok yüksekti. Bitlenmeyen yok gibiydi. Bit ya da bitlenme çok sıradandı. Hiçbir faaliyetin olmadığı bu ortamda birkaç yaratıcı arkadaş, bit yarıştırmaya başladı. Bir start çizgisi belirleyip bitleri koyuyorlar, startla birlikte herkes bitine bir kere dokunarak yarışı başlatıyordu. On beş santimlik pistte finişe ilk varan bit ve tabii ki bit sahibi yarışı kazanmış oluyordu. İlk başlarda yeterli ilgiyi görmeyen bit yarışları, katılımcıların çoğalması ve ortaya bir ödülün konmasıyla bayağı ilgi görmeye başladı. Bitler, koşmaya başladıktan sonra düz bir hatta ilerlemiyor, sağa sola hatta geriye dönenler bile oluyordu. Bit sahipleri, bir an önce finişe varmalarını sağlamak için dokunarak müdahalelerde bulunuyorlardı. Bu müdahalelere haklı olarak itiraz edenler oldu. Adil bir yarışın olmasını sağlamak için bit yarışlarına belli kurallar getirildi. Buna göre, bitler yarış başlamadan start çizgisine bırakılmayacaktı. Yarış başladıktan

sonra bit sahipleri bitlerine fiziki müdahalede bulunamayacaktı. Birinci gelen bitin sahibine bir paket Birinci sigarası verilecekti.

Yeni kurallara göre yapılan yarışlarda gördük ki, bitlerin çoğu finiş çizgisine varamıyor, çünkü finişe doğru değil istedikleri yöne doğru gidiyorlardı. Bazıları da hiç adım atmadan öylece duruyordu. Ama bir bit vardı ki o diğer bitlerin hepsinden farklıydı. Farkı, eşkâlinde değil, yarış karakterindeydi. Startla birlikte her bir yana dağılan bitlerin aksine, o düz bir hat çizerek emin adımlarla finişe doğru ilerliyordu. Bitin sahibi, Kurtuluş siyasetinden Samsunlu Tayfun'du. Sorgu sırasında ağır işkencelere uğratılmıştı, uzun süre Filistin askısında tutulması sonucu her iki kolu da sakat kalmıştı. Kollarındaki güç, elbiselerini giymesine bile yetmiyordu. Elleri her zaman çok soğuktu. Arkadaşlarının yaptığı masaj ve düzenli egzersizler sayesinde kendi kendine giyinip soyunabiliyordu.

Bitlerin yeteneğiyle sürekli birinci olan Tayfun, diğer arkadaşların yarışlara olan ilgisini azaltmıştı. Bu duruma çözümü yine kendisi buldu. Artık yarışlara katılmayıp yetiştiricilik yapacaktı. Zaten diğer bitler yarışmıyordu. Artık bir dal sigara karşılığı yetiştirdiği bitlerden birini verecekti. Yarışlara ilgi yeniden arttı. Artık hep aynı kişi kazanamıyordu. Bit yarıştırmak için Tayfun'dan bit almaya giden arkadaşların bazıları, bölge seçimi yaparak bit alıyordu. "Koltukaltından verdiğin bit iyi koşmadı, bu sefer uçkurundan ver" gibi.

Bundan Her Bok Olur!

İki ay kadar tutulduğumuz sorgulama yerinden, Kadir Özbayrak, Kadir Alpaslan, Çelik Saatçi ve beni Artvin'den gelen polis ekibi alarak Artvin'e götürdü. İki Kadir ve beni Borçka'da tutarak Çelik Saatçi'yi Artvin'e götürdüler. Borçka'ya inince, emniyet binasına almadan önce bir süre araçtan indirmediler. O bekleme süresince birçok polis bizi görmek için aracın yanına doluştu. Polislerin hiçbiri gerçekte bizi tanımıyordu ama gıyabımızda tanıdıklarını, "Kadir Alpaslan hanginiz, İbrahim Çelik hanginiz?" gibi sorulardan anlıyorduk. O sırada eskiden beri tanıyan biri de çıktı. Kadir

Özbayrak'ın köylüsü gece bekçisi. Adam gece bekçisinden çok oradaki polislerin amiri edasıyla, toplanan polisleri yara yara, içinde tutulduğumuz minibüsün kapısına kadar geldi. Oldukça sert bir tavırla bağırmaya başladı. "Kurtardınız mı ulan memleketi? Yaptınız mı devriminizi? Ulan devlete kafa tutulur mu? Tutarsanız böyle kafanızı kırarlar." Hayıflanır bir edayla sorduklarını kendisi yanıtlayan bekçi, Kadir'in hücumuyla neye uğradığını anlayamadı. Birbirimize kelepçeli olduğumuzdan hücumu hep birlikte yapmış olduk. Diğer polisler bize saldırıyorken, Kadir'in tehditleri devam ediyordu. Beklemediği tepki karşısında bekçi, şoka girmiş gibiydi. Araçtan indirilip nezarethaneye atıldık. Nezarethanenin zemini bir iki santim kadar su kaplıydı. Oturacak ya da yatacak herhangi bir şey yoktu. Nezarethanenin bir köşesinde beze sarılı bir buçuk metre uzunluğunda bir tahta vardı. Tahtaya sarılı bezi açınca, bunun bir pankart olduğunu gördük. Pankartta "Erkan Yoldaş Kanın Yerde Kalmayacak" yazıyordu. Bir süre hüzne kapılıp, hiçbir şey konuşmadan durduk. Hepimizin üzerinde çok büyük emekleri olan Erkan Abi'yi düşündük. Üçümüz de onunla ilgili anılarımızı geçirdik aklımızdan. O, devrimci mücadelenin Artvin'deki temel taşlarından biriydi. Borçka'nın mimarıydı. Özellikle Borçka'daki devrimciler, cesur olmayı da, kararlılığı da, mütevazılığı da, her şeyi ilk ondan görmüş, ondan öğrenmişlerdi. Mezarına asılan o pankartın nezarethaneye getirilmesi, onun hiçbir zaman kaybetmediği zafere olan inancını anlatıyordu sanki. Fiziksel çöküntümüz gitmiş, eski sağlıklı günlerimize dönmüştük aniden. Kadir, "arkadaşlar, buradan kaçacağız" diyerek nezarethanedeki sessizliği bozdu. Üçümüz de aynı şeyi düşünüyor olmalıydık ki hiç tartışmadan, plan yapmaya başladık. Aslında fazla seçenek yoktu. Tuvalete gitme bahanesiyle gerçekleştirecektik firarı. En uygun an o andı. Tuvalet için seslendiğimizde, nezarethanelerin olduğu kata iki polis iniyordu. Bunlardan biri tuvaletlerin olduğu yerde dururken, diğeri de nezaretin kapısını açıp orada bekliyordu. Üçümüz de sırayla gideceğimiz için, nezaretin kapısını kilitlemiyordu. Bundan yararlanıp, birimiz tuvaletin kapısındakini etkisiz hale getirirken, diğer ikimiz de nezaretin kapısındakini halledecektik. Büyük olasılıkla gece yarısından sonra bu iki

nöbetçinin haricinde kimse kalmıyordu. Aşağıdakileri etkisiz hale getirdikten sonra, yukarıdakilerin pek fazla önemi yoktu. Buradaki zafiyeti ilk gece tuvalete çıkardıklarında fark etmiştik. İkinci gece planı gerçekleştirmeyi kararlaştırdık. Önce en güçlümüz gidecekti tuvalete. Çünkü o tek başına olacaktı. Benim o konuda bir ünüm vardı, ama benden daha yapılı olan Kadir Özbayrak gönüllü oldu. Kadir Alpaslan'la ben de kapıdakini etkisizleştirecektik. Planın başarı şansı yüzde doksandı.

İkinci günün gecesini beklerken Kadir Alpaslan'ı ifade için yukarıya çıkardılar. Kısa süre sonra bir polis, Kadir'i geri getirdi. Baktık başka nezarete koyuyorlar. "Ne oldu? Neden ayrı bir yere koyuyorsun?" soruları cevapsız kaldı. Polis memuru bize cevap vermedi ama nezarethanenin kapısından içeri girmekte olan Kadir'e güçlü bir tekme salladı. Tekmeyle sarsılan Kadir, başladı polise saymaya, tehditler havada uçuşuyordu. Poliste çıt yok. Kapıyı kapatmamış olsa, muhtemelen Kadir polise saldıracaktı. Aslında bizimkinin dozaj artırması polisin hiç karşılık verememesinden geliyordu. Planımızı düşünerek, Kadir'e fazla abartmamasını söyledik. Aksi halde susacağı yok. O gün Kadir'i yanımıza alamadık. Aynı nezarette olmazsak plan suya düşerdi.

O gece, geldiğimiz gün kükreyip hücum eden bekçi yanımıza geldi. Üçümüz de dikildik, ona bakıyoruz. Demir parmaklıklara iyice yaklaşıp, sesini de kısarak, "Gençler siz beni yanlış anladınız, daha doğrusu anlayamadınız. Ben size o lafları mahsustan söyledim ki, nezarethaneye yanınıza yardım için rahatlıkla gelebileyim diye. Ona rağmen; komiser bunların yanına kesinlikle inmeyeceksin, dedi." Yeminler edip bizi inandırmaya çalışıyor, bizden ses çıkmayınca, ikna edip edemediğini anlamak için "Eee ne diyorsunuz?" diye sordu. Kadir, üzerine hamle yaparak, "S...ktir ol git başımızdan ... herif seni" deyince, bekçi demir parmaklıkların varlığını unutmuş olacak ki; ardına bakmadan koşarak gitti yanımızdan. Bekçi, belli ki hesapsız bir şey yaptığını düşünüp, ne olur ne olmaz deyip ilerisini sağlama almaya çalışıyordu.

Üçüncü gün, aynı nezarette kalmak isteğimizi kabul ettiler. Saat gece yarısını geçeli bir hayli olmuştu. Polislere seslemeye başladık. Bağırıyoruz, çağırıyoruz, gelen giden olmuyor.

Israrla çağırmamızı sürdürünce, polisin biri geldi; "Ne var? Ne istiyorsunuz?"

"Tuvalete gitmek istiyoruz."

"Buradaki tuvaletler tıkalı, yukarıya da çıkarmayın dediler." Bütün ısrarlarımızın sonunda, "nezarethaneye yapın" diyerek çıkıp bir daha da dönmedi.

Dördüncü gün Artvin'e götürdüler. Artvin Emniyet Müdürlüğü'nde her birimizi ayrı ayrı hücrelere attılar. Ertesi gün öğle saatlerinde hücrelerden çıkarıp büyükçe bir odaya götürdüler. Dördümüzü yan yana dizerek oturmamızı söylediler. Odada emniyet müdürü, siyasi büro amiri ile dört beş polis ve amirleri vardı. Hepsi çok iyiler, hiçbirine polis demezsin. Bizimle ilgili konuşurken, pek olumsuz bir şey konuşmayıp bizi de sohbete katmaya çalışıyorlardı. Bunun normal bir durum olmadığını bildiğimizden sorulanlara kısa kısa cevaplar veriyorduk.

Siyasi büro amiri bizi dikkatlice süzerek, "Müdürüm, bunların dördünü bana verecekler, bu dördüyle Artvin'de asayişi sağlarım. Başka da polis istemez" dedi. Amirler bunu gülerek karşılasa da, sanki biz kabul etmişiz gibi, polislerin bozulduğunu fark ettim. Belli bir süre bizi süzen başka bir amir, Kadir Özbayrak'ı göstererek, "Bundan çok iyi sivil polis olur" dedi. Diğerleri de, evet, doğru dercesine kafalarını salladılar. Hemen yanında oturan Kadir Alpaslan'a da "Bundan iyi bir zengin olur. Baksanıza tam bir zengin tipi var." Dördümüz de polis olacaktık ama sıra Kadir'e gelince alakasız bir alana geçildi. Sıra Çelik Saatçi'ye gelince, fazla zorlanmadan, "Buna uzun bir cop vereceksin, bundan iyi gece bekçisi olur." Diğerlerine değil ama, nedense gece bekçisi benzetmesine güldüler. Ben de bu tek taraflı sohbetin havasına kendimi kaptırmış olacağım ki; benden ne olacağını merakla beklemeye başladım. Herkese kolaylıkla bir sıfat yakıştırarak benzetme yapan polis amiri, bana gelince, biraz fazla düşündü. Baktı, baktı, kafasını yana çevirerek dudaklarını şekilden şekle soktu, gözlerini kıstı –bu kadar zorlanınca, benden çok önemli bir şey çıkacak diye düşünmeye başladım ki– "bundan her bok olur" dedi. Ve bir başkası arkadaşının tespitine onay verip, katkıda bulunarak, "Gerçekten doğru diyorsun, şunun tipine bak, bundan ne yapsan o olur". Bir anda kendi tipimi merak etmeye başladım.

Birazdan emniyetin koridorlarında bir hareketlilik başladı. Odadakiler, kapının girişinden bize doğru, emniyet müdürü başta olmak üzere yan yana dizildiler. Tam o esnada içlerinden biri, ayağa kalkın, derken eliyle de kalkın işareti yapıyordu. Birimiz kalkmaya yeltensek, hepimiz kalkacağız. Kimseden böyle bir hamle gelmeyince olduğumuz yerde kaldık. Kapıdan biri gözüktü, içeriye girmeden bir süre bizi izledi. Daha sonra, dört beş kez, "Ya gördünüz mü?" dercesine kafasını salladı ve gitti. Adam hiçbir şey konuşmayınca kim olduğunu gittikten sonra öğrendik. Valiymiş. Bir de valinin karşısında ayağa kalkmama sopası yiyerek, tekrar Samsun'a getirildik.

Sorgulama bitmişti. Cezaevine konmadan önce Samsun Adliyesi'ne toplu olarak götürüldük. Adliyede bekletildiğimiz yere gelen sivil biri, kimi kastettiğini, ne demek istediğini anlayamadığımız, "Bunlar, bu işin benimle ilgisi olmadığını nereden bilecekler? Sıkıyönetimin savcısı, hâkimi yok mu? Kendi işlerini kendileri neden yapmıyor?" diye söylenerek uzaklaştı. Suat Baysal'a, bu adamın ne demek istediğini sordum. "Bu adam, Ali Hadi'yi tedavisi için sevk etmeyen savcı. Sanırım sorguda Ali Hadi'ye bir şey olsaydı, cezalandırılacağına dair bir ifade geçmiş onun için bu şekilde konuşuyor." Aklıma bekçi geldi. Bunun durumu bekçiden daha vahimdi.

Gıyabi tutukluluğumuz vicahiye çevrilerek, Samsun E Tipi Cezaevi'ne konduk. Ayrı koğuşa koyarlar diye düşündüğüm isimlerin her birini ayrı koğuşa verdiler. Bir arada olmamız, savcılık ifadelerinde nasıl bir yol izleyeceğimizi belirlememiz açısından önemliydi. Suat, işkence altında alınan ifadelerin tümden reddedilerek, kabul edilmemesini söylerken, ben bütün eylemlerin kabul edilerek, siyasi savunma yapmamız gerektiğini söylüyordum. Kadir Alpaslan ve Azem Kurt benim gibi düşünüyordu. Yapılanları kabul etmemek üzerine kurulu bir savunma bende, savunamayacak işler mi yaptık, düşüncesini çağrıştırıyordu. Birbirimizi ikna edemiyorduk. Sonunda, Suat'ın "Savcılıkta reddedelim, daha sonra detaylı konuşur, sağlıklı bir karara varırız. Gerekirse mahkemede sizin dediğiniz gibi yaparız" demesiyle, ifadeleri kabul etmemek doğrultusunda karar verdik. Yani ikna olmasak da sonuçta çıkan karar buydu.

Katibe Bak!

Cezaevine konduktan iki hafta sonra savcılığa çıkardılar. Filmleri saymazsak gerçek hâkim ve savcıları iki hafta önce Samsun adliyesinde görmüştüm. Cübbelerinin yakaları bence çok komikti ama ben, gülecek durumda değildim. Askerler koğuşumdan alıp cezaevinin idari bölümüne götürdüler. Savcılığa gittiğimi biliyordum. İdari bölümde bir odada beklemeye başladım. Beni getiren askerler odadan çıkarak kapının dışında beklemeye başladılar. Beni beklettikleri odada, bir masanın başında oturmuş dosyaları karıştıran biri vardı. Kendisini işine öyle kaptırmıştı ki, beni fark edip etmediğinden bile emin değildim. Çalışkan memurun önünde bir de daktilosu vardı. Büyük olasılıkla kâtipti. Sonunda dosyalardan kafasını kaldırdı, "Geç şöyle otur" dedi. "Yok ben böyle iyiyim." Oturmaya ne gerek vardı, zaten savcılığa gidecektik. "O zaman biraz yaklaş."

Yaklaştım. "Adın, soyadın?"

"İbrahim Çelik."

"Evet, İbrahim Çelik, anlat bakalım, şu Halit Yılmaz'ın vurulduğu çatışmada sizde ne silahları vardı?"

Allah Allah, bu adama ne şimdi bizdeki silahların cinsinden? Biraz duraksayınca, "Evet, seni dinliyorum" dedi.

Savcıyla görüşmeden bu adama bulaşıp başıma iş açmayayım düşüncesiyle, "Ne silahı? Bizde silah milah yoktu!" dediğimde, adamın gerildiğini fark ettim. "Nasıl silah yoktu? Polis araçları delik deşik olmuş, sen bizde silah yoktu, diyorsun. Madem sizde silah yoktu, bu araçlar nasıl bu hale geldi?"

Cevap vermeyeyim diyorum olmuyor, verdiğim cevaplarla geçiştireyim diyorum, kurtaramıyorum. Acaba bu savcının kâtibi de, savcı gelene kadar ön hazırlık mı yapıyor? Olabilir, diye düşünüp, cevap vermeye devam ettim. "O çatışma aslında bir çatışma değildi. Polisler tek taraflı ateş ediyorlardı. O kadar çok ateş ettiler ki, polis otolarına da isabet etmiş olabilir" dedim.

Kâtip birdenbire gerildi, yüz ifadesi değişti, gözünün altından beliren tik birkaç kez seğirdi. Adama bir şey oldu ama benim söylediklerimle ilgili olduğunu düşünmüyordum. "Sen benimle dalga mı geçiyorsun? Memleketi kana buladınız, şimdi de, yok bizde silah yoktu, biz yapmadık, biz

etmedik diyerek g...nüzü kurtarmaya çalışıyorsunuz" deyip bağırmaya başladı. Bu sefer benim yüzümde de bir tik belirdi ki, kâtibinkine hiç benzemez! Kâtipsen kâtipliğini bil, sana mı kalmış bizdeki silahların ne silahı olduğu! Aynı sertlikte cevap verdim. "Sen kimsin de bana bu şekilde bağırıyorsun? Ne g...tünü kurtarmasından bahsediyorsun?" derken, Kâtip, "asker!" diye bağırdı. Askerler odaya girdi, "Emredin efendim". "Alın bunu, koğuşuna götürün." Askerler beni koğuşa doğru götürürken, askerlerin kâtibe karşı tavırları biraz kafamı karıştırdı. Sanki üst rütbeli komutanlarıymış gibi davranıyorlardı.

Koğuşa vardık. Erken geldiğimi gören arkadaşlar, "Ne oldu? Neden erken geldin?" diye sorunca; savcıya çıkmadan, kâtiple tartıştığımı. Onun da beni koğuşa geri gönderdiğini söyledim.

Arkadaşlardan, Ali Hadi Gözütok, "Ne kâtibi? Kâtibi nerede buldun da tartıştın?"

"Savcıya çıkmadan önce bir süre bir odada beklettiler. Orada bir kâtip vardı, onunla tartıştım."

Ali Hadi, "Kâtip nasıl biriydi?"

"Esmer, hafif kel, yanağında beni olan bir adamdı."

"O kâtip değil, sen, sıkıyönetim savcısı Hüseyin Akın'ın ta kendisiyle tartışmışsın."

Ben savcı olmadığından çok emindim. "Yok arkadaşlar, sizin yanlışınız var, o şahıs savcı değildi. Savcı olsa üzerinde cübbesi olurdu. Bu normal giysili bir adamdı."

"Savcı burada niye cübbe giysin ki? Burası adliye değil, duruşma da yok." Ben yavaş yavaş, tartıştığım kişinin kâtip değil savcı olduğunu anlamaya başlamıştım. Sanırım beni koğuşuma, kendisinin savcı olduğunu anlamam için göndermişti.

Öğlenden sonra tekrar alıp götürdüler. Baktım aynı odaya gidiyoruz. Odadaki adam da aynı. "Sayın Çelik, buyur otur." Böyle yerlerde "buyurlu" konuşmaları ilk defa duyduğumdan olacak, biraz şaşırdım. "Yok, yok Savcı Bey, ben oturmayayım, böyle iyiyim" diyerek hem kibarlığına karşılık verdim hem de savcı olduğunu biliyorum, demek istedim. "Hayır, buyurun oturun, oturun" diye ısrar edince oturdum. "Sayın Çelik, ben sorularımı sorarım, siz istediğiniz gibi cevaplayabilirsiniz."

–Adam baştan risk almak istemedi galiba– diyeceğim ama Savcı Bey diye hitap ettik, daha ne yapalım! Savcı, dosyayla alakası olmayan bir yerden konuşmaya başladı. Hatta samimi de bir hava oluşturarak söze İbrahim diyerek başladı. Bizim bizden başka dostumuzun olmadığından, Yunanistan'ın bir taraftan, Ermenilerin diğer taraftan bizimle uğraştığından, Asala terör örgütünün diplomatlarımızı büyükelçilerimizi acımasızca şehit ettiğinden bahsetti. Sonunda durdu. Bu konuda ne diyorsun dercesine bakmaya başladı. "Vallahi Savcı Bey, ben şimdi bunlarla bizim bir ilgimiz yok, desem siz yine inanmayacak, bir yerimizi kurtarmaya çalıştığımızı düşüneceksiniz!" diye bir espri yaptım. Ama Savcı bu esprime gülmedi. Herkes espriden anlamıyor tabii!..

Faşistin Cinsten Anladığı(!)

Cezaevine geldiğimizde sağ sol ayrımı yapılmadan herkesi aynı yere koyma politikası devam ediyordu. Cunta sağa da sola da karşı olduğunu bu şekilde anlatmaya çalışıyordu! Aslında bu uygulamanın patenti Ecevit'e aitti. Ondan da kendi atadığı cunta başı Kenan Evren'e geçmişti. Göstermelik olarak içeriye tıkılan faşistlerin sayısı bizim dörtte birimiz kadar bile yoktu. Bu sayısal dengesizlikten de olsa gerek, son derece sessiz ve problemsiz bir tavır sergiliyorlardı. O halleri bile rahatsızlık vermeye yetiyordu. Nasıl vermesin ki? Gözlük Ali denilen bir faşist, arkadaşımız Ali Hadi Gözütok'u vurmuş, Ali Hadi günlerce yoğun bakımda kaldıktan sonra yeniden hayata tutunmuştu; ikisi de aynı koğuşta tutuluyorlardı. Cuntanın karıştırıp, kaynaştırma projesini elbette bozuyorduk, onlarla asla konuşmuyor, hiçbir şey paylaşmıyorduk...

O günlerde, koğuşa gelen birkaç asker, "İsmi okunanlar maltaya çıksın" dedikten sonra, ellerindeki kâğıttan, isimleri okumaya başladılar. Okunanlar arasında benim ismim de geçince çıktım. Maltaya çıkınca diğer koğuşlardan da tutukluların çıkarıldığını gördüm. Çıkarılanların çoğunu tanıyordum. Maltada bulunanların çoğu ağır suçlamaların muhatabı insanlardı. İstedikleri isimler toplanınca, maltadaki kalabalığa hitap etmek için bir kişinin sandalyeye çıktığını gördük. Altmış yaşlarında, peruğa benzer saçlı bu adamın

yanında, cezaevi müdürüyle birlikte birkaç kişi daha vardı. Kalabalığa bir göz gezdirdikten sonra, konuşmasına başladı. Hıfzıssıhha Vakfı'ndan geldiklerini, kendisinin de Prof. bilmem kim olduğunu belirtti. Bizleri topluma yeniden kazandırmak için bizi tanımaları gerektiğini söyledi. Bunun için bir test yapacaklardı. Sorulara doğru şekilde cevaplar vermemiz halinde, sorunlarımızı tespit edip, çözümlerini bulacaklar ve böylece bizleri topluma yeniden kazandıracaklardı. Konuşmanın ardından sorulara "objektif" cevaplar alabilmek için olsa gerek, dağıtılacak test kâğıtlarına kesinlikle isim ve soyadı yazılmamasını belirtti.

Masa ve sandalyelerin bulunduğu bir salona götürüldük. Maltadaki kalabalık bu salona sığmayacağından, ikiye bölüp diğer grubu başka bir yere götürdüler. Test kâğıtları dağıtıldı. Baktım adı-soyadı kısmı yok ama, doğum tarihi ve doğum yerinin yazılması gereken bir yer var. Koca cezaevinde, Artvinli dört kişiydik yalnızca. Bunlardan Kadir'le ben Borçkalıydık; bizim de doğum tarihlerimiz aynı değildi. Yani, hangi test kâğıdının kime ait olduğunu anlamak çok da zor değildi. Kimlik bilgilerimi doğru yazdım. Ama sorulara saçma sapan cevaplar verdim. Gerçi sorular, verdiğim cevaplardan daha saçmaydı! Soruların yüzde doksanı cinsellikle, geriye kalan yüzde onu ise ekonomi ile ilgiliydi. Örneğin: *Hiç sevgiliniz oldu mu? Evlilik hakkında ne düşünüyorsunuz? Sevdiğin kızla evlenmek bütün sorunları çözer mi? Şimdiye kadar bir kadınla birlikte oldun mu? Hangi cinse ilgi duyarsınız?* Ve benzeri şekilde uzayıp gidiyordu. Belli ki sorunlarımızı uçkurumuzla ilişkilendirerek çözmeyi planlıyorlardı. Ya da siyasete bulaşmamızın kökenini buna bağlıyorlardı.

Bu test için çağrılanların arasında birkaç tane faşist de vardı. Bunlardan biri Ramazan isimli Samsunlu bir faşistti; namlusu kesik bir çifte ile bir demokratı öldürmekten yargılanıyordu. İdam edileceğini düşündüğünden ruh hali oldukça bozuktu. Ruhsal sorunları zamanla paranoyak bir hal almıştı ve yapılan her şeyin kendisine yönelik olduğunu sanıyordu. Doğal olarak, bu testin de onun için yapıldığına inanıyordu. Bunu belli etmemek için başkalarını da çağırmışlardı! Yemekhanede oturduğumuz sırada Ramazan; "Sorulardan bu testin sırf benim için yapıldığını anladım. Onun için hepsini çok

düşünerek ve dikkatlice cevapladım!" dedi. Arkadaşlarından biri, "Senin için yapıldığını nereden çıkarıyorsun?" diye sordu. "Ne demek nereden çıkarıyorum? Sorulan sorulardan açıkça anlaşılıyor. Mesela otobüste birisi ayağınıza bassa ne tepki verirsiniz, diye soruyor. Bak bak, dikkat et cezaevinde demiyor, otobüste diyor. Ben cezaevindeyim, otobüste nasıl olayım?" Bu açıklamalardan kimse bir şey anlamadı. Ama o devam etti: "Soruların arasına tuzak sorular da serpiştirmişler. Mesela: Hangi cinse ilgi duyarsınız, sorusu bunlardan biriydi." Arkadaşlarından birisi dayanamayıp "Ramazan, tuzak bunun neresinde?" diye sordu. Ramazan, nasıl anlamazsın dercesine bakıp, "bu soruyla benim başkasının karısında kızında gözüm olup olmadığını anlamaya çalıştıklarını anladım. Ben de 'hemcinsime' diye cevapladım!" Çevresindekilerin güldüğünü görünce, sinirlendi. "Ne yani, kendi karımız dururken, başkasının karısına mı bakalım?" Bu defa biz de gülmeye başladık. Tuhaflığın nerede olduğunu anlayamasa da, herkesin gülmesi Ramazan'ı kuşkulandırmıştı, hızlıca bahçeye çıktı.

Satranca Yeni Kurallar...

Koğuşlarda çok sayıda insan vardı. Bir arada yaşamanın koşulu, başkalarının rahatsız olacağı davranışlardan, gürültülü faaliyetlerden kaçınmaktı. Bu sebeple, kimsenin rahatsız olmayacağı, sessiz oyunlar oynamayı tercih ederdik. Mesela, akala dediğimiz, harf atarak kelime üretip bulmaca doldurma oyunu gibi. Ama bu koşullara en çok uyan oyun, satrançtı. Hem sessiz hem de şans faktörü olmayan bir oyun olduğundan, tartışma ve itiraza da meydan vermiyordu. Satrancın en uygun oyun olduğu kesindi de, içeride her şey gibi o da yasaktı; satranç takımı vermiyorlardı. Israrımıza rağmen satranç takımını alamayınca, çözüm bulmak bizlere düştü. Kitap yok, dergi yok, doğru düzgün gazete yok, neyle meşgul olacaksın?

Çözüm bulmakta fazla zorlanmadık. Kantine iki renk sabun sipariş ettik. Elimizde, kalemtıraşla Permatik (bir jilet markası) vardı. Sabunlar da geldi, Permatik'in sapını eriterek kalemtıraş bıçağını monte ettik. İpliği testere gibi kullanarak sabunları otuz iki eşit parçaya böldük. Kendi imalatımız

bıçakla başladık sabunlara şekil vermeye. Piyonlar, atlar, filler derken taşlar iki takım halinde hazırlandı. Yalnız ufak bir sorunumuz vardı. Kantinde renkli sabun olmadığından taşların hepsi beyazdı. Arkadaşlardan biri, "o iş kolay", diyerek bir miktar eski gazeteyi alıp tuvaletlerin olduğu yerde yaktı. Gazetelerin küllerine taşların bir takımını atarak karıştırdı. Artık taşlar siyah-beyaz olmuştu. Kantinden aldırdığımız kartona altmış dört kareyi de çizince takım tamamlandı. Başka bir meşgale olmayınca, satranca talep hayli artmıştı. Oynamak için sıraya girilecekti. İkinci bir takımı yaparak buna da çözüm bulduk.

Bir, bir buçuk aydan sonra faşistler de kendi satranç takımını yapmaya başladılar. Yapmasına yaptılar ancak oynadıklarını pek göremiyorduk. Yemekhanede bir masaları vardı, onlar o masayı kullanıyorlardı. Bizim masalara doğru çekinerek bile bakamazlardı. Çünkü bazen bir bakış kavga nedeni olabiliyordu. Bu pek tercih edecekleri bir şey değildi.

Bir gün havalandırma saati gelince herkes bahçeye çıktı. O gün keyifsiz bir haldeydim, üzerimde bir ağırlık vardı. Bahçeye çıkmak yerine yemekhanede kalmayı tercih ettim. Faşistlerden birkaçı da çıkmamıştı bahçeye. Masaya kollarımı yastık yaparak, kafamı koydum. Aslında uykum yok ama gözlerimi kapatarak dinlenmeye çalışıyordum. Belli bir süre sonra faşistlerin masadan şah, sesi geldi. Başımı kaldırdığımda, satranç oynadıklarını gördüm –vay be, demek ki oynuyorlarmış– diye düşündüm. Sanki bizim görmemizi istemiyorlardı! Ben tekrar kafamı koyup gözlerimi kapadım. Biraz sonra, içlerinden birisinin, "Ne yapıyorsun? Şah, dedim, sen başka hamle yapıyorsun, şahını kaçsana!" dediğini duydum.

"Şahı nasıl kaçayım? Hiçbir yere gitmiyor ki?"

"O zaman mat olsun, oyun biter."

"Olur mu? Oyun niye bitsin? Bu oyun sadece şahla oynanmıyor ya! Şahı yesen de geriye bir sürü taşım kalıyor. Ben onlarla oyuna devam ederim."

Gülmemeye çalışıyorum ki, şüphelenmesinler. "Doğru ya" deyip şahı yedi. Bu şekilde devam ediyorlardı. Onların kuralına göre, hiç taşı kalmayan yenilmiş sayıldı.

O günlerde biz bunlarla aynı koğuşta kalmak istemediğimizi, dolayısıyla koğuşlarımızın ayrılmasını talep ettik.

Cezaevi idaresi bu talebimizi kesin bir dille reddedince, çözümü bulmak da bize düştü. Bunlara, bütün koğuşlarda aynı anda saldırıp iyice dövecektik, idare de ayırmaya mecbur kalacaktı. Haberleşmeyi sağlayıp günü saati belirledik. Öğle yemeğinden sonra bütün koğuşlar harekete geçecekti.

Bizim hesabın bir kısmı tuttu, koğuşları ayırdılar ama herkesi değil; kavganın elebaşı diye düşündüklerini ayırdılar. Sol görüşlülerden oluşan bir koğuş yapıp, bizi oraya koydular. Bir araya gelince, kavganın ayrıntıları da konuşulmaya başlandı. Azem Kurt'un anlattıklarına çok gülmüştüm. Birinci koğuştaki kavgayı organize eden Azem'di. Doğal olarak, arkadaşlarına ilk hareketi de kendisinin yapacağını söylemişti.

"Söylemesine söyledim de, durduk yere, hiçbir gerekçe olmadan, gidip yumruk atmak kolay değil. Bir taraftan da zaman geliyor, hemen faşistlerden iki kişiye, 'bahçeyi süpürün' dedim. Hiç itirazsız başladılar süpürmeye. Bu defa 'tozuttunuz her tarafı, sulayın da öyle süpürün' dedim. Yine itiraz eden yok; sulayıp, süpürdüler. Saat geldi, ben hiçbir bahane bulamadım. Sonunda 'ulan, sulayın dedimse bu kadar mı sulayın!' deyip yumruğu yapıştırdım." Velhasıl, bu kavga sonucu onlardan kurtulana dek, bizim koğuştaki faşistler satrancı dama gibi oynadılar.

Yalan Makinesi...

"Kötü muamele" ve "Münferit olay" ülkemizdeki sistematik işkenceyi örtbas etmek için kullanılan iki kelimedir. İşkence kanıtlanamayıp, iddia düzeyinde kalırsa kötü muamele, kanıtlanırsa münferit olay diye geçiştirilir. Aksi halde, polis teşkilatının morali bozulup, görevini yapamaz hale geleceğinden; münferit olay ya da kötü muameleden öteye geçilmez. Yani, işkencenin sistematik olduğu kabul edilmez. Aslında bu durum, ülkemizdeki polislerin hassasiyetini bilmemekten kaynaklanıyor. Böyle şeyler polislerin moralini kesinlikle bozmaz. Eğer yaptıkları ortaya çıkarsa, işte o zaman bozulurlar. Dikkat etmek lazım!

İşkence yöntemlerinin ilk sırasını falaka alırken, kaba dayak, tazyikli su, elektrik ve Filistin askısı bunları izler. Fiziki işkencelerin yanı sıra bir de psikolojik olanları vardır. Sevdiklerine kötülük yapma tehdidi, gözlerini bağlayıp

yüksek bir yerden atma tehdidi gibi. Gerçi yüksek bir yerden atılanların sayısını düşününce, bunun psikolojik bir yöntem olarak kullanıldığını söylemek güç! Bir de ben hiç denk gelmedim ama, bir yalan makinesi iddiası vardı. İddiası diyorum, ben görmediğim gibi görene de rastlamadım. Ta ki Samsun E Tipi Cezaevi'ndeyken koğuşa getirilen Murat isimli bir tutukluyu tanıyana kadar.

Yemekhanede oturuyordum, zayıf, esmer, sarsılarak yürüyen birisi geldi. Adettendir, hoş geldin, geçmiş olsun, dedik. Devamında, neden getirildiğini sordum. Murat, anlatmaya koyuldu. Konuşma biçiminden; "r"leri titreterek uzatmasından siyasi olmadığı anlaşılıyordu.

"Sorma birader, polisler eve geldiler, beni evden aldılar, karakola götürüp vurdular, vurdular, durdular." (Bu arada, "vurdular, vurdular, durdular"dan sonra durup, başparmağını üst dişlerine koyarak kafasını geriye doğru atıp, "ıh" sesi çıkarıyordu). "Vurdular, vurdular durdular, ıh."

"Tabii, karakolda vururlar, dururlar, tekrar vururlar da ben şu 'ıh'ı anlayamadım?"

"Nasıl anlamazsın birader, konuşmadım yani."

"Tabii tabii, konuşmayıp direnmek lazım da, suçlama neydi? Ne soruyorlardı?"

"Silah soruyorlardı."

"Söyledin mi?"

"Yok be birader, söyler miyim? Ben söylemesine söylemedim de, beni o yalan makinesi mahvetti."

Anlattıkları ilginç bir yere doğru gidince, devamı gelsin diye ben de katkıda bulunayım deyip, "Evet bizi de o makine mahvetti... Peki nasıl oldu?"

"Nasıl olacak birader, getirdiler makineyi bağladılar, biraz sonra ekranında 'Lü' yazdı."

"Tabii, o makine yazar da, 'Lü' ne demek?"

"Nasıl 'Lü' ne demek? Tabii ki, on-dört-lü demek."

"Öyle ya on dörtlü demek, ben bir anda çözemedim."

"Birader, o kadar direndim de, polisin gidip babamın mezarını bir sopayla eşip tabancayı bulması çok zoruma gitti valla."

"Geçmiş olsun Murat, sen fazla yatmaz çıkarsın" deyip yanından ayrıldım.

Bütün suçu yalan makinesine yükleyen Murat'a yalan makinesinin babasının mezarını nasıl yazdığını sormayı akıl edemedim. Herhalde "Lık" diye yazdı, derdi! Öyle ya "Me-Zar-Lık!"

Açık vermeden, sonuna kadar dinlediğimden, yalan makinesine inandığımı sanıyordu. Aslında, anlattığı şey, yalan makinesinden ne anladığıydı sadece. Ama yine de beni aptal yerine koymuştu. Bunun altında kalamazdım. Birkaç saate, koğuştaki birçok arkadaşa hikâyeyi anlatıp, yaptığım planı söyledim.... Ertesi gün havalandırma saati geldi, herkes bahçeye çıktı. İkişer üçer kişiler halinde volta atmaya başladık. Bizim yalan makineci tek başına geziniyor. Volta atan arkadaşların yanından geçerken, arkadaşlardan biri Lüü diye bağırdı. Bizimki duraksar gibi oldu, sesin geldiği yöne bakıp devam etti. Peşine başka taraftan Lüü, derken, giderek artmaya başladı. Bizimki içeriye yöneldi, yanımdan geçerken bana bir bakış attı, "Bana bakma birader, hepsinin on dörtlüsünü yalan makinesi ele verdiğinden, arada bir böyle bağrışırlar, seninle ilgisi yok!" desem de, inanmadı. Gardiyana seslenip başka koğuşa gitmek istediğini söyledi.

Kalas Ne İşe Yarar?

Her şeyde olduğu gibi mahpusluğun da acemiliği oluyor. O dönemde aramızda deneyimliler olmadığından kendi tecrübemizi kendimiz edinecektik. Acemilik sadece bizde değildi, cezaevi idaresi de bizden farksızdı. Bizden çekindiklerini o nedenle üstümüze gelmediklerini çok sonra fark ettik. Korkulacak bir yanımızın olmadığını anladıklarında, bizler Amasya Cezaevi'ne gitmiştik.

Cezaevindeki ilk aylarımızdı. Yatakhaneden çıkarken, ellerimi arkadan bağlamış vaziyette yürüyordum. O sırada içeriye, başlarında bir çavuşla birlikte dört beş asker girdi. Çavuş bana bakıp "indir ellerini" diye bağırdı. Ben ellerimi indirdim ama çavuşun emrinden dolayı değil, tepki vermek için! "Sen kime bağırıyorsun?" deyip, üstüne yürüdüm. Tepkim karşısında sesi kesilen çavuş, askerlerle birlikte yatakhaneden koşarak çıktı. Şaşırdım. Bu kadar korktuklarını bilsem, daha önce bağırırdım diye kafamdan geçirerek yemekhaneye indim.

Öğle yemeği gelmişti. Daha henüz yemekler dağıtılmamıştı, masalarda sadece ekmek vardı. Bir dilim ekmek alıp yarısını ısırdığım anda, merdivenlerden bizon sürüsü geliyor gibi bir uğultu duyduk. Birkaç saniyede yemekhaneye onlarca asker dolmuştu. Herkes şaşkın bir vaziyette onlara bakıp, ne olduğunu anlamaya çalışırken, başlarındaki subay, "Nerede o?" diye bağırdı. Daha "kimi soruyorsunuz?" diyemeden yatakhanede karşılaştığımız çavuş; "Komutanım işte buydu" diye beni gösterdi. Askerler beni kaptığı gibi maltaya çıkardılar. Baktım cezaevi müdürü birkaç subayla beraber maltada duruyor.

Yüzbaşı, "Sen misin ulan benim çavuşumu kovalayan?"

"Hayır, ben kovalamadım, kendisi kaçtı!"

"Sen benimle alay mı ediyorsun saygısız herif, şu haline bak, ağzında sakız geviş getiriyorsun."

Bu sırada hiçbir fiziki müdahale yok, ama sonunun nasıl biteceği belli. "Ağzımdaki sakız değil, ekmek; davetsiz getirilince ağzımdan çıkarmaya fırsatım olmadı."

"Ooo beyefendiyi davetle çağırmamız gerekiyormuş, atın bunu bir hafta katıksız hücreye."

Oradan doğruca hücreye götürdüler. Üzerimde doğru düzgün giysi yok, ayağımda da terlik var. Kocaman bir yere götürüp bıraktılar. Koğuştan daha geniş ve ferah olan yerin hücre olamayacağını, beni buraya geçici olarak attıklarını düşündüm. Gece on ikiden sonra aralarında çavuş ve onbaşı bulunan dört beş asker geldi; kapıyı açıp içeri girdiler. Ellerinde yiyecekler vardı. "Bunları ye, biz kapları birazdan alırız" deyip, başka ihtiyacımın olup olmadığını sordular. Koğuştan giyecek bir şeyler istedim. Onlar fazladan iki de battaniye getirmişlerdi. Bu işte bir tuhaflık vardı, ama ne olduğunu anlayamadım. Kapları almaya gelen askere, neden yardımcı olduklarını sordum. "Neden olacak, sana bakmak bizim görevimiz. Keşke onu yakalayıp iyi bir dövseydin!" deyince durumu anladım. İkinci gün ile son günü saymazsak, hücredeki durumum askerler sayesinde koğuştakinden daha rahattı.

İkinci gün, "Sen benim çavuşumu nasıl kovalarsın?" sopası vardı. Son gün "akıllandın mı?" sorusuna verdiğim "ben deli değilim ki, buradan akıllanılıyorsa gelin siz yatın" cevabının sopasını attılar.

Koğuşa döndüğümde, dönemin ünlü silah kaçakçısı Haydar Malkoç'u koğuş başkanı yapmışlardı. Haydar Malkoç; Samsun, hatta Karadeniz bölgesindeki önemli silah kaçakçılarından biriydi. Sivil yapılanmanın dışında, emniyet içinde üst düzey amirlerle, hatta askeriyede önemli rütbedeki subaylarla bağlantısı vardı. Altmış yaşlarında "ağır abi" görünümlü bir adamdı. Kimseyle pek diyaloğa girmez, idarenin yemeklerini yemez; kantinden aldırdıklarına da bazı laubali tipler tacizde bulunurlardı. Uzun bir tespihi vardı. Yemeğine sarkıntılık edenleri, bu tespihi kamçı gibi kullanıp uzaklaştırmaya çalışırdı. Benimle arası iyiydi. Sofrasına ısrarla davet etmesine rağmen, teşekkür eder, teklifini geri çevirirdim.

Haydar Dayı, yeni başkan olarak ilk içtimasını yaptı. Aslında bu yeni bir uygulamaydı. Öncesinde koğuş başkanı, koğuşu sıraya sokup, içtima verme işleriyle uğraşmazdı. Gelirlerdi, kendilerince kaçabilecek olanlara bakar, "Tamam Kadir buradaysa diğerleri de buradadır" diye bir de espri yapıp giderlerdi. Çavuş, onbaşı ve bir grup askerden oluşan içtima alma ekibi gelip, önümüzde durdular. Biz onlara bakıyoruz, onlar Haydar Dayı'yı işaret ediyorlar.

Çavuş; "Neden tekmil vermiyorsun?"

"Ne tekmili?"

"Ne tekmili olacak, koğuşun tekmilini vereceksin."

Haydar Dayı hiç istifini bozmadan, "Kime tekmil vereceğim?"

Çavuş, "Kime olacak tabii ki bana."

Haydar Dayı istifini bozmadan, gayet sakin bir biçimde, "Kusura bakma ben sana tekmil vermem. Eğer tekmil verilecekse senin bana vermen lazım. Çünkü ben askerde topçu çavuşuydum. Sen ise piyade çavuşsun. Topçu çavuşu piyade çavuşuna tekmil vermez. Tekmil de vermiyorum, başkanlığı da bırakıyorum" dedi ve yemekhaneye doğru yürüdü. Çavuş, kızarıp bozardı ve hiçbir şey diyemeden çıkıp gitti. Daha sonraki yıllarda yaptıklarını gördükçe, bu acemiliklerini yâd ederdik.

Haydar Dayı, sevimli bir adamdı. Çavuşa kafa tuttuktan sonra daha da sempati kazanmıştı. Havalandırmaya çıkınca yanına gidip, birlikte volta atmaya başladık. Söze ilgisini çekecek bir yerden girdim. "Bayram Türkdönmez'in evinden

aldığımız silahlar güzel silahlardı" aniden durdu. Gözlerini yüzüme dikti. "O silahları alanlar siz miydiniz?" Şaşırdığı her halinden belli olsa da buna pek anlam verememiştim. "Vay anasını" deyip yürümeye başladı. Bir süre birlikte yürüdükten sonra, anlatmaya başladı.

"Silahları evden alanlar biz polisiz, ihbar var, evi arayacağız, demişler. Biz bunu gerçekten polisin yaptığını düşündük. Bayram'ın oğlunu emniyete götürüp birçok polisi gösterdik. Kimin yaptığını tespit etmek için bir hafta boyunca polis otosuyla Samsun'da dolaştırdık. Aslında önemli olan giden silahlar değildi. İçimizde bir köstebeğin olduğunu düşünüyorduk."

Araya girdim. "Haydar Dayı; polisleri çocuğa gösterdiğinizi söylüyorsun, bunu nasıl yaptınız?"

"Onu emniyetteki adamlarımız yaptı. Zaten bizi paniğe sevk eden de buydu. Emniyette bu kadar adamımız varken, bunu hangi polisler yaptı?"

Bu sohbetten sonra Haydar Dayı ile samimiyeti iyice ilerlettim. "Her yerde bu kadar adamınız varken bu iş size kadar nasıl ulaştı?" diye sordum.

"Sanırım durumu fark edip pay alamayanlar, diğerlerini ele verdi."

Bir müddet konuşmadan yürüdük. "İbrahim, hiçbir şey zoruma gitmedi de, beni emniyete bağışladığım minibüslerle yakalayıp götürmeleri çok zoruma gitti."

"Sorguda çok hırpaladılar mı?"

"Hayır, aslında hırpalayacaklardı ama ben müsaade etmedim."

"Nasıl etmedin?"

"Sorgulamaya götürdüklerinde gözlerimi bağladılar. Hiçbir şeyi göremiyorum. Elime bir şey tutuşturdular. 'Tut bakalım Malkoç, bu nedir?' diye sordular. Tutunca bunun bir kalas olduğunu anladım; 'herhalde kalastır!' dedim.

'İyi bildin, bakalım ikinci soruyu bilecek misin? Bununla ne yapılır?'

'İnşaat yapılır.'

'Başka?'

'İskele yapılır.'

'Başka, başka?'

'Kırık döküklerinden odun, sağlamlarından çatı yapılır..'

İçlerinden birisi, 'Malkoç, bununla adam dövülür adam!' dedi. Ben de, 'eh döverseniz dövülür' dedim.

'Döveriz tabii ki; şimdi söyle bakalım, Mustafa'ya kaç silah verdin?' diye sordular, 'Beş tane' dedim..."

"Haydar Dayı, hiç direnmeden mi söyledin?"

"Ne direnmesi? Mesele o kalası vurdurmamak, onu bir iki vururlarsa zaten ölürüm, öldükten sonra direnseni ne olur? Mustafa'yı getirip yüzleştirdiler. Ona benden kaç silah aldığını sordular. Mustafa da 'elli tane' dedi. Bunun üzerine bana döndüler. 'O benden daha gençtir, onun hatırladığı doğrudur!' dedim."

Bu sefer ben bir şey sormadan, "Adam, kalası baştan tutturdu, istersen kabul etme..." diye başlayıp diğer detayları da verdi.

Muhbir!

Samsun E Tipi Cezaevi'nin askeri kısmında bizi faşistlerden ayırmadıkları dönemde, sol gruplar aramızda bir komün oluşturmuştuk. Bu benim cezaevindeki ilk komün deneyimimdi. Aslında komün, yeme-içmede oluşturduğumuz ortaklaşmayı, idareden gelen baskılara karşı dayanışmaya çevirebildiğimiz bir mekanizmaydı. Bencillikleri nedeniyle komüne katılmayan birkaç kişi vardı. Daha doğrusu onlara gelen parayı, parası olmayanlarla paylaşmak istemiyorlardı. Sayı olarak biz ve "Kurtuluş" grubu çoğunluğu oluşturuyorduk. Partizan ile Halkın Kurtuluşu birer ikişer kişiden oluşuyordu. Kurtuluşçu Cengiz Kaya, Yılmaz Demiral, Havzalı Rasim ve bit yetiştiricisi Tayfun da bu koğuştaydı.

Rasim çok sevdiğim bir arkadaştı. Kurtuluşçu olmasına rağmen benimle daha çok vakit geçirirdi. O dönemde sabah yatakhaneleri boşaltıp, yatma saatine kadar açmazlardı. Koğuşta yatabilmek için istirahatli olmak gerekiyordu. Rasim arkadaş, rahatsızlığı nedeniyle revire çıkmış, iki gün istirahat almıştı. Akşamdan fırsat bulamadığından, sabah, birini muhbirlik yaparken yakaladığını anlattı. "Benim orada yattığımı fark edemediğinden koğuşta kaldı. Yatakhane mazgalından, idareden gelen bir astsubaya koğuştaki durumu rapor etti."

Muhbir, Enver Kaplan isimli kendi arkadaşlarından biriydi. "Cengiz'le bu konuyu görüştüm. Enver'i komünden atıp uygun bir şekilde cezalandırmak gerektiğini söyledim. Cengiz diğer arkadaşlarla görüşüp ne yapacağımıza birlikte karar vermemizi istedi."

Sonrasında birkaç arkadaşla birlikte Kurtuluşçu arkadaşlarla bir araya geldik; aldıkları kararı açıkladılar. "Nasıl olsa idare aramıza bir muhbir sokacak. O zaman bunu aramızdan atmaya gerek yok. Biz bunun muhbir olduğunu bilmiyormuş gibi yaparak kontrol edelim. Zaten, idareye ne bilgisi verecek? Gizli bir şeyimiz mi var?" diyerek komünden atmayacaklarını söylediler. Hiç tartışmaya girmeden, "Biz bir muhbirle aynı sofrada yemek yemeyiz" diyerek komünden ayrılacağımızı söyledik. Daha dağılmadan, askerler koğuşu bastı. Ellerinde bir liste; ismi okunan şöyle ayrılsın, böyle ayrılsın, diyerek koğuşu dağıttılar. Biz muhbir Enver'i komünden atamadan, Enver hepimizi koğuştan attırdı. Rotasyonda baktım Enver de benim gittiğim koğuşa geldi. Gittiğimiz koğuşta muhbirliğini değil ama sakız çiğnemesini bahane ederek iyice bir benzettim. Her şeyi idareye ispiyonlayan adam, kendisini dövdüğümü söylemedi.

Daha sonra öğrendik ki, Enver Kaplan, Kurtuluşçu falan da değilmiş. Onu tanıyan kimse olmamasına rağmen herkes, "ben tanımıyorum ama tanıyan biri vardır elbet" diyerek adamı soruşturmamışlar. Sonunda bu adamın Mit görevlisi olarak, başlangıçtan, sorgu sürecinden beri aramıza sokulduğunu öğrendik...

Acemilik!

Faşistlerle aynı koğuşlarda kaldığımız süre boyunca toplu tavır koyma, birlikte direnebilme refleksini tam anlamıyla gerçekleştiremedik. Bunun nedenleri; işkenceden yeni çıkmıştık ve henüz birbirimizi yeterince tanımıyorduk. Ayrıca acemilik de vardı; bu koşullara nasıl direneceğimizi bilmiyorduk. Bizden önce gelen bir grup arkadaş; yemek duası yapmayı reddettikleri için saatlerce maltada tek ayak üstünde bekletildiklerini anlattılar. Tek ayak üstünde neden beklemişlerdi! Elbette korktuklarından değil, ikinci refleksi gösterecek tecrübeleri olmadığından.

Muhataplar da pek tecrübeli değillerdi. İtiraz ettiğimiz şeyi ille de yaptırmaya çalışmayıp, başka bir yaptırımı uygulamaya koyuyorlardı. Yeni geldiğim koğuşta, havalandırma saatinde, bir subay, denetimindeki bir grup askerle avluya geldi. Komutanları toplanmamızı istedi ve ardından konuşmaya başladı. Yarın öbür gün buradan çıkacaktık. Her Türk genci gibi vatani görevimizi yapacaktık; askere gidince zorluk çekmememiz için, temel eğitimleri burada vereceklerdi. Burada öğrendiklerimizi, oradakilerle pekiştirerek rahat bir askerlik yapacaktık... Hepimizi bir sıkıntı sardı; subayın dediklerini kimsenin yapmaya niyeti yok ama itiraz eden de çıkmadı... Eğitime hemen başladılar. "Sağa dön, sola dön, rahat, hazır ol" komutlarını atlayıp "bir asker yere nizami bir şekilde nasıl yatar?" diye soran komutan, çavuşa "nizami yatış şeklini" göstermesini emretti. Sonra da sırayla bu hareketi yaptırmaya başladılar. Sıra bana geldiğinde, henüz ne yapacağım netleşmemişti! Ama yere yatmayacağım kesindi.

Komutan, "Evet, sıradaki..."

"Ben bu hareketi tam anlayamadım? Tekrar gösterebilir misiniz?"

"Oğlum, yap bakalım görsün." Asker hareketi yaparken, ben de kafamı küçük hareketlerle sağa sola sallayarak hareketi kaydediyormuşum gibi yaptım.

"Yine tamamını kavrayamadım! Tekrar yapabilir misiniz?"

"Yap oğlum." Asker tekrar yaptı.

"Bu hareket çok karışık ben yapamam."

"Nasıl yapamazsın? Herkes yaptı."

"Hayır ben yapamam."

"Yap diyorum sana" diye bağırınca, aynı ses tonuyla "Yapmıyorum" diye bağırıp, devam ettim. "Askere de gitmiyorum. Kim gidecekse onlara yaptırın." Arkamı dönüp yemekhaneye doğru yürüdüm. Hiçbir müdahalede bulunmadan çıkıp gittiler. Daha sonraki yıllarda bu tip durumlarda neler yaptıklarını görünce, buradaki acemi ve çekingen hallerine anlam veremedim. Askerler gidince arkadaşların bir kısmı yemekhaneye geldiler. İçimizde, yaşça hepimizden büyük olan TKP'li bir Felsefe öğretmeni vardı. Yemekhaneye gelip boynuma sarılıp teşekkür ederek övgü dolu sözler söylerken, gözlerinin dolduğunu fark ettim. "Sen yatsaydın sıra bana

geliyordu, beni sen kurtardın İbrahim!" dedikten sonra, "Sizi keşke dışarıda tanısaydım da bir katkım olsaydı!" diye ilave etti. Bu sözünü hiç unutamam...

İlk örgütlü eylemimizi faşistlerden ayırıp sadece sol görüşlülerden oluşturulan 1. koğuşta yaptık. Yataklardan kalkmama eylemi. Üst katın yatakhane, alt katın yemekhaneden oluşan alanını, ikiye bölerek iyice daraltıyorlardı. Sabahın köründe kaldırıp, yatma saatine kadar ne zaman açılacağı belli olmayan havalandırmayla, otuz kırk kişinin doluştuğu yemekhanede tutularak adeta cezaevi içinde cezaevi hayatı yaşatıyorlardı. Bu uygulamanın kaldırılması için başvurularımız olduysa da dikkate alınmadı. Karar aldık, sabah askerler geldiğinde kimse yataklardan kalkmayacak, yatakhaneyi boşaltmayacaktı.

Sabah askerler geldi. Normalde askerler geldiğinde bir kısmımız kalkmış oluyordu. Kimsenin kalkmamış olduğunu görünce; biraz şaşırdılar. "Günaydın, günaydın, günaydın" diye bağırarak ranzaların arasında dolaşmaya başladılar. O günaydını da köpek çağırma makamında söylüyorlardı. Sanki, günaydın, günaydın değil de, karabaş, karabaş, karabaş gibi diyorlardı. Kimsenin kalkmayıp, kalkmak için de herhangi bir hareket etmediğini gören askerler kısa bir şaşkınlıktan sonra, dürtükleyip battaniyeleri çekiştirmeye başladılar. Aldıkları tepki karşısında müdahaleyi kesip yatakhaneyi boşalttılar. Tekrar geleceklerini düşündük; ancak gelen giden olmayınca, saat sekiz gibi kalkmaya başladık. Vay be, bu kadar kolaymış da boş yere aylardır eziyet çekiyormuşuz, diye düşünmeye başladığımızda içeriye, başlarında komutanlarıyla birlikte bir sürü asker doluştu. Başlarındaki subay, "siz emirlere karşı mı geliyorsunuz?" dedi. Suat Baysal "Biz sabah erken saatte kaldırılıp, yatakhanenin kapanmasını istemiyoruz. Bu emre karşı gelmekse evet, geliyoruz. Şimdiden sonra da kalkmayacağız" diyerek talebimizi net ve kararlı bir şekilde ifade edince; subay ne yapacağını bilmez halde, askerlere dönerek: "Oğlum, sabah kalkmayanlar kimlerdi?" diye sordu. Aslında hiç kimse kalkmamıştı; ama askerler biri buydu, diğeri şuydu, bu da vardı, diyerek beş kişiyi ayırdılar. Subay, "çıkarın bunları dışarıya" komutuyla beş arkadaşı alıp çıktılar. Yataktan kalkmadık, tekrar geldiklerinde, yaptığımızı savunup, devam

edeceğimizi söyledik ama hepimiz yatıyorduk; bu arkadaşları da vermiyoruz refleksini gösteremedik.

Dışarıya çıkarılan arkadaşlardan biri bizim davadan yargılanan Yusuf Dilber'di. Diğerleriyle kıyaslandığında, Yusuf onların yanında öğrenci sayılırdı. Ancak dışarıda bunlara "yatın, başlayın sürünmeye" dediklerinde Yusuf'un dışındakiler yatıp sürünüyor Yusuf, yatıp sürünmeyince onu maltaya götürüp falakaya yatırıyorlar. Yusuf'u kısa süre sonra koğuşa getirdiler. Yusuf, falakanın acısını unutmuş, nasıl yatıp sürünürler, diye ateş püskürüyordu. Aslında, burada diğer arkadaşlar cesur değildi, direnemediler; Yusuf yatmayı kabul etmeyerek o cesareti gösterdi, gibi bir şey demek istemiyorum. Burada, direnme refleksinin ya da doğru tavrı koyma eksikliğinin olduğundan bahsediyorum. Buradaki öğreticimiz Yusuf Dilber'di. Yataktan kalkmayacaksın, yere yatmayacaksın, sürünmeyeceksin, gücün yettiğince karşı koyacaksın. Burası yeni bir yerdi. Buralarda bu tecrübeleri biriktirerek birer direnişçi olduk ve direnişler örgütledik. Dışarıdan gelen arkadaşlar Yusuf ile kendi hallerini kıyaslayınca, keşke biz de yatıp sürünmeseydik, demekten kendilerini alamadılar.

Bu olaydan sonra bir daha sabahın köründe kalkmadık, yatakhaneyi kapattırmadık. Ama diğer koğuşlardaki durum değişmedi. Direnmeden olmuyor. Bizi ayırıp bir koğuşa toplamadan önce, faşistlerle karışık kaldığımız koğuşlardaki özellikle hukuki durumu hafif olan arkadaşların bazıları, yapılan baskıların bizim yüzümüzden olduğunu düşünüp, biz gidersek rahat edeceklerini sanıyorlardı. Oysaki bunun bizimle bir ilgisinin olamayacağı çok açıktı. Biz oradayken henüz bir sistematiği olmayan baskı ve işkenceler, biz gittikten sonra tam bir sistematik kazanmıştı. İşi tutsakların tırnaklarını sökmeye kadar vardırmışlardı.

Hoş Geldin Dayağı!

Bir yıl Samsun cezaevinde kaldıktan sonra, Amasya E Tipi Cezaevi'ne sevk edildik. Bir cezaevinden diğerine kalabalık gruplar halinde sevk edilmek tam bir işkenceydi. Önce ikişer ikişer birbirimize kelepçeliyorlardı. Daha sonra kalın bir zinciri boydan boya aramızdan geçirip, kelepçelendiğimiz

bileklerimizden, sevk zinciri dedikleri bu zincire bağlıyorlardı. Yürüme ve durma anlarını ister istemez hep birlikte yapmak durumundaydık. Sıkılan kelepçe ve zincirin oluşturduğu baskı, kollarımızı, daha araca binmeden uyuşturmuştu. BMC marka eski bir kamyon olan, sevk aracının demirden yapılmış kapalı kasasına bindirildik. Kapı kapatıldıktan kısa süre sonra, havanın aşırı sıcaklığına, içerinin havasızlığı eklenince içerisi tam bir cehenneme döndü. Kan ter içinde kaldık. Amasya'ya vardığımızda hepimiz yarı baygın haldeydik... Bir cezaevinden, diğerine nakledilenler, yeni yerde "hoş geldin" dayağına tabi tutulurdu. Araçtan indiğimizde "ölmüş eşek kurttan korkmaz" durumunda olduğumuzdan hoş geldin dayağını düşünecek halde değildik. İçeriye geçtik. Dağıtım yapacakları alanda topladılar. İğneden ipliğe aramadan geçerken; bir subayın, benim savunmalarımı dikkatlice incelediğini fark ettim. Daha önce savcılık ifadelerinde her şeyi reddedip, yaptığımız eylemleri mahkemede kabul ederek, siyasi savunma yapmaya karar vermiştik. Subayın okuduğu metinler, mahkemede yapacağım siyasi savunmanın taslaklarıydı. Aynı şekilde Kadir Alpaslan da bir savunma hazırlamıştı. İkimiz de mahkemede siyasi savunma yapacağımızdan emin olduğumuzdan metinleri önceden hazırlamaya başlamıştık. Savunmaları inceleyen subay, "Bunlar kimin?" diyerek elindeki dosyaları kaldırdı.

"Benim!"

"Ne bunlar?"

"Onlar benim savunmalarım."

"Savunmaların mı?"

"Evet, savunmalarım."

"Gel buraya." Sesini kıstı. "Böyle savunma olur mu? Sizin merkez davasının nasıl savunma yaptığından haberiniz yok mu?" diyerek azarladı adeta. "Ben bunları görmedim! Koğuşa gidince hepsini imha edin. Avukatlarınıza diğer davaların nasıl savunma yaptığını sorun, kimsenin bu şekilde savunma yapmadığını göreceksiniz" diyerek nasihat de verdi.

"Tamam" deyip dosyalarımı aldım. Hoş geldin sopası da olmadı. Daha sonra bu subayın, kitap alma hakkımız doğduğunda, ciddi miktarda kitap alıp bize bağışladığını biliyorum.

Devrimciler Merdivenden Düşerse, Faşist de Düşer...

Samsun ile Amasya aynı tip cezaevleri olduğundan, fiziki koşulları da aynıydı. Fatsa ve Yeni Çeltek davalarının sanıkları daha büyük olan Amasya Cezaevi'nde tutuluyorlardı. Orada da Samsun'da olduğu gibi ayrı ayrı koğuşlara konulduk. Beni 8. koğuşa verdiler. Aslında 8. koğuş, 9. koğuşla birlikte tek koğuş gibiydi. Yatakhaneleri ayrı, yemekhane ve havalandırma ortaktı. Ayrıca, 10., 11. ve 12. koğuşlarla da havalandırma ortaktı. Bunlardan en kalabalık olanı 12. koğuştu. Koğuş mevcudu yüz yirmi kişiden daha fazlaydı. Voleybol sahasından biraz daha büyük olan havalandırma alanını, bu beş koğuşla birlikte, yaklaşık altı yüz kişi ortaklaşa kullanıyorduk. Kişi başına düşen oksijen miktarını belirlemek çok zor ama yetersiz olduğu aşikârdı.

Amasya Cezaevi'ne gittiğimizin ikinci ayında, 12. koğuşa bir tutuklu getirildi. Ancak yeni geleni koskoca koğuşta tek bir kişi bile tanımıyordu. Oysa normalde, ya birileri tanır ya da ortak tanıdıklar vardır. Bunun üzerine, 12. koğuştaki arkadaşlar, yeni geleni diğer koğuşlara sorup araştırdılar. Sonunda bir tanıyan çıktı. Ama tanıyan çıkmasa onun açısından daha iyi olacağı kesindi...

Faşist cunta, ülkeyi yarı açık cezaevine çevirip, bazı bölgelerini zindanlara, bazı noktalarını da işkencehaneye dönüştürmüştü. Buraların genel adı "gözetimevi" idi. Elbette yapılanların ismiyle alakası yoktu; gözetimevlerinde, "gözetmek" hariç, her türden insanlık dışı uygulama vardı. Onlarca aydın, demokrat, devrimci bu gözetimevlerinde katledildiler. Yüzlercesi sakat bırakıldı, binlercesi işkenceden geçirildi. Hemen her bölgenin kendine ait gözetimevi olurdu. Öldürülen ya da işkence sonucu sakat bırakılan insan sayısına göre ünlenen çok sayıda gözetimevi vardı. Amasya bölgesinin ünlü gözetimevi, Suluova Et ve Balık Kurumu'ydu. Buranın sorumlusu, işkencecibaşı Yüzbaşı Atasoy Fitos, en az bu gözetimevi kadar ünlüydü. O dönem burada yapılan işkenceleri anlatmayacağım. Ancak yapılan onca ağır işkence yetmezmiş gibi, işkencecilerle faşistler işbirliği yaparak, faşistlere devrimcileri dövdürüyorlardı. Plan şöyle işliyordu; bir grup faşist, koğuşlarından çıkarılıyor ve

uygun olan yere yerleştiriliyordu. Daha sonra kurban edecekleri kişiye, idareden çağırıldığını söyleyen bir asker, onu dışarıya çıkarıyordu. Tek bir askerin gözetiminde idareye götürülen arkadaş, koridorda faşistlerle "tesadüfen!" karşılaşıyordu. Faşistler, "Ne bakıyorsun? Bize mi güldün?" gibi bahanelerle saldırarak, planı uyguluyorlardı. Bu yöntemle devrimciler sıklıkla faşistlere dövdürülüyordu. Bu saldırılar öldüresiye dövmek cinsinden olduğundan, kendilerini sağlama almak isteyen idareciler, işi resmiyete dökerek, olaya karışanların ifadesine başvuruyorlardı. İfadeler ve kavga gerekçeleri hep aynıydı: "Koridordan geçerken, bize laf attı. Biz de karşılık verince arbede çıktı; o esnada merdivenlerden düştü." Her seferinde saldırganlar, tanık kurbanın bu şekilde düştüğünü söylüyorlardı. Bu durum hiç değişmeden aylarca devam etti...

Diğer koğuşlarda yapılan araştırma sonucunda, 12. koğuşa gelen kişiyi tanıyan, onun faşist olduğunu söyledi. Herhangi bir yanlışlık olmasın diye arkadaşlarca yeniden etraflıca soruşturuldu. Yanlışlık yoktu. Durumdan emin olununca gereği yapıldı; kapının önüne bırakıldı. Fikri Abimiz başta olmak üzere, normal rahatsızlıklarda bile birçok arkadaşımızı hastaneye yetiştirip kurtulmasını sağlamayan yönetim, bu faşisti derhal hastaneye yetiştirip kurtardı.

Olayın akabinde, iç güvenlik amiri Hilmi Sabuncu, onlarca askerle birlikte 12. koğuşu bahçeye çıkardı. Diğer koğuşlarla birlikte biz de kapı ve pencerelere yığıldık. Henüz bir müdahale olmadığı için sessizce izliyoruz. Sabuncu'nun "Bunu kim yaptıysa ortaya çıksın, yoksa biz çıkarmak zorunda kalacağız" tehdidinden kimse etkilenmedi. Neden bahsettiğini anlamadıklarını söylediler. Sabuncu biraz daha sertleşerek: "Neden olacak, dövülen kişiyi dövenlerden bahsediyorum." Arkadaşlar, dövme olayının olmadığını, adamın koşarken sendeleyip, merdivenlerden düştüğünü, söylediler. Sabuncu'nun öfkesi artmıştı. "Biz yine de tek tek soralım da günah bizden gitsin!" dedi. Çavuşun biri başladı sormaya:

"Nasıl oldu?"

"Merdivenden düştü."

"Nasıl oldu?"

"Merdivenden düştü..."

Herkesin aynı cevabı vermesi, Sabuncu'yu adeta çileden çıkardı ve bağırmaya başladı.

"Bu nasıl merdivenden düşmektir? Adam üç yüz basamaklı merdivenden düşse bu hale gelmez. Adamın sağlam yeri kalmamış, siz benimle dalga mı geçiyorsunuz?" diyerek, hiddetle tutsaklara baktı. Onun bütün hiddetine aldırmayan Mehmet Özcan arkadaşımız, hiç istifini bozmadan, gür bir sesle önemli bir hatırlatma yaptı. "Et Balık'ta hep biz düşüyorduk, biraz da onlar düşsün. Onlarca merdivenden düşen bizim arkadaşımıza inanıyordunuz da, bunlardan birinin düşmesine neden inanmıyorsunuz? Evet, ben de gördüm, merdivenden düştü."

Mehmet Özcan'ın bu sözlerinden sonra, yüzlerce kişinin patlattığı alkış, Sabuncu'nun yüz ifadesini şekilden şekle sokmuştu. Askerlere, boşaltın, emrini vermeden önce, kafasını sallayarak, "Sizin dediğiniz gibi olsun" diyerek çıkıp gitti.

Aramıza atılan bu faşistin nasıl bir hataya kurban gittiğini sonradan öğrendik. Cezaevine girişte, hangi davadan yargılandığı ve görüşü soruluyordu. Oysa bu vatandaşa idaredeki görevli gereken sorulardan önce nereli olduğunu soruyor. O da Fatsalı olduğunu söyleyince diğer sorulara gerek duymuyor. Velhasıl, adam bu çok bilmiş idarecinin kurbanı olmuştu.

Hafik Kaymakamı

Faşist cuntayı beklediğimiz halde, iktidara el koyduklarında bocalayıp şaşırdık. Özellikle 12 Eylül öncesi sıkıyönetim ilan edilen bölgelerdeki arkadaşlar, açık faşizm koşullarının, mevcut koşulların biraz daha sıkılaştırılmış hali olacağını söylüyorlardı. Koşullara uygun hazırlık ve yapılanmaları oluşturmakta gerektiği kadar titiz davranılmadı.

Bu bölgelerden birisi de Sivas'tı. Buradaki faşistlerin, Maraş benzeri katliam girişimlerine, Sivas halkı, devrimcilerin öncülüğünde karşı koymuştu. Katliam engellenmiş ama sonrasında ilan edilen sıkıyönetime engel olamamışlardı. Kısa sürede sıkıyönetim koşullarına da adapte olan devrimciler, geçmiş faaliyetlerini aksatmadan yürütmüşlerdi. Giderek zorlaşıp, sertleşen mücadeleye hazırlanma çerçevesinde yürütülen faaliyetlerden biri de silah kullanma ve atış talimleriydi. 11 Eylül günü Abidin Akbulut'un da aralarında bulunduğu

bir grup arkadaş, Sivas'tan kalkıp, Hafik ilçesinin kırsalına silahla atış talimi yapmaya gidiyorlar. İlçenin hayli dışında olduklarından, olağandışı hareketliliğin farkına varamıyorlar. Doğal olarak da cuntanın geldiğinden haberleri yok. Onları tanıyan ve kaldıkları evi bilen köylülerden birisi, radyo haberlerinde ordunun yönetime el koyduğunu duyunca koşarak onların yanına varıyor. Heyecanlı bir şekilde, sanki müjdeli bir haber verir gibi;

"Devrim yaptılar! Devrim yaptılar!" diye bağırıyor.

"Ne devrimi? Devrimi biz yapacaktık, kim yapmış?"

"Ordu yapmış!"

Kısa süreli sessizliğin ardından, bizimkiler ilçeden çıkmak için alelacele yola koyulurlar. İlçenin çıkışına yaklaşınca kalabalık bir jandarma grubunun yolu kestiğini görürler. Çatışmaktan başka şansları kalmamıştır. Ancak taşıdıkları silahlar çok sayıdaki jandarmayla çatışıp, kaçmalarını sağlayacak cinsten değildir. Arkadaşlardan biri, "burada birinin yanına gelmiş yapıp, bir eve girelim" der. O anda başka alternatifleri olmadığından kimse ses çıkarmadan, en yakındaki eve yönelirler. Jandarmalar henüz şüphelenmediklerinden, onlara doğru bakmaktadırlar. Bizimkiler gözlerine kestirdikleri evin kapısına dayanıp, "Mustafa amca... Mustafa amca.." diyerek kapıyı çalarlar. Bu ev Hafik kaymakamının evidir. Bizimkiler kendilerinden son derece emin bir şekilde kaymakam konağının kapısına vurunca, jandarma komutanı onların kaymakamın misafirleri olduğunu düşünür. Darbenin ilk gününden kaymakamın misafirlerini sorgulamak doğru gelmez... Sonrasında Abidin, "Çaldığımız kapının, kaymakamlığa ait olduğundan haberimiz yoktu. O sırada birisi kapıyı açsaydı, ne söyleyeceğimizi hiçbirimiz bilmiyorduk. Oradan ayrıldığımızda, gördüğümüz manzarayı hiçbirimiz tahmin dahi edemezdik. Kentlerin giriş çıkışları, mahalleler, dağ, taş, her yer askerle dolmuştu..." diye anlattı.

Yat Kâzım Yat!

Cunta ülke genelinde öyle bir insan avı başlattı ki, ucunun nereye kadar gideceğini hiç kimse kestiremiyordu. Öyle ki, siyaset dışı, sade vatandaşlar bile, ummadıkları baskı ve iş-

kencelere maruz kalıp, ağır bedeller ödemişlerdi. Kıyısından köşesinden siyasete bulaşanlar potansiyel suçlu, yasadışı örgüt üyesi hatta militan muamelesi görüyorlardı.

Artvin bölgesinde sistemin ötekileştirdiği, "Poşa" diye adlandırılan bir halk kesimi vardır. Bunlar bir anlamda Artvin'in Romanlarıdır. Düzen ve onların siyasi temsilcileri bu insanları yok sayıp, sorunlarının çözümü konusunda hiçbir çaba göstermez. Bu sebeple düzenin yarattığı problemleri en fazla Poşalar hisseder. Poşalar, devrimcilerin kendilerine gösterdiği yakın ilgiyi karşılıksız bırakmayıp, kısa zamanda devrimci saflarda yer alırlar. Derneklere gelip gider, mitinglere katılır, aktif mücadeleye katılırlar. İçlerinden Ahmet ve Kâzım isminde iki genç Artvin Halkevi'ne sıklıkla uğramaya başlar. Tartışmaları dinler, sohbetlere dahil olur, bazen de eğitim çalışmalarına katılırlar. Bu etkinlikler sonucu daha önce bilmedikleri siyasi terimleri de ilk kez burada duyarlar ve anlamlarını öğrenmeye başlarlar.

İriyarı, babayiğit bir genç olan Kâzım, 12 Eylül sabahı arkadaşı Ahmet ile birlikte çalışmaya gitmek için yolda buluşurlar. Her ikisi de darbeden habersizdir. Çok gitmeden askerler önlerini keser ve silahları üzerlerine doğrultarak yere yatmalarını emreder. Ahmet talimata uyarak derhal yere yatar. Ama Kâzım, ne olduğunu anlayamadığı bu saçma emre uymayı reddeder. "Yere yat!" komutlarına kulak asmayınca, üzerine saldıran askerler onu yere yatırmaya çalışırlar. Zorlanınca da onu dövmeye başlarlar. Arkadaşının dayak yediğini yattığı yerden çaresizce izleyen Ahmet, onun yere yatınca sopadan kurtulacağını düşünüp, "Yat Kâzım yat... Faşizm uyguluyorlar" der.

Şakanın Böylesi!

Çok güçlü olmadığımız köylerden birisi Berta'ydı. Orada yaşayan Akif arkadaşımızın evine büyük bir olasılıkla, ihbar sonucu baskın yapılıp, aranır. Aramada evde bir adet çakar almaz tabanca bulunur. Akif çok aktif birisi olmasa da devrimcilerle ilişkilidir, köyünde birtakım faaliyetler yürütür. Hakkında herhangi bir bilgi ya da geçerli bir delil yokken evde buldukları çakar almaz tabancı yüzünden gözaltına

alınır. Doğruca Artvin gözetimevine getirilen Akif, askerlerin onun hakkında fazlaca bilgileri olmadığının farkındadır. Bu duruma uygun direnme stratejisi geliştirir; saf bir köylü gibi davranıp, ona yöneltilen suçlamaları kabul etmeyecektir.

Akif'i gözetimevine getirdikleri anda işkenceye başlarlar. Onu bir taraftan dövüp, diğer taraftan soru yağmuruna tutarlar; "Silahı nereden buldun? Kimden emir alıyorsun? Diğer silahlar nerede?" gibi. Bu sorulara Akif; "Ne emri? Ne silahı? Siz neden bahsediyorsunuz?" deyince. "Biz seni konuşturmasını biliriz!" diyerek falakaya yatırıyorlar. Arada falakayı kesip, "Öt bakalım" diye bağırıyorlar. Akif de yattığı yerden, iki elini kalçaları üzerinde çırparak "Üüü-rü-üü" diye horoz taklidi yapıyor. Akif'in onlarla dalga geçtiğini anlayan işkenceciler, ona daha fazla yükleniyorlar.

Akif, birkaç gün boyunca yapılan işkenceler karşısında direnmeye devam eder. Sorgucular, numara mı yaptığını, yoksa gerçekten saf birisi mi olduğunu tam olarak anlayamazlar. Bu yüzden bir gece Akif'e değişik bir işkence yöntemi uygulanır. Gözetimevinin, elli metre yakınındaki, Çoruh Nehri üzerinde beton bir köprü vardır. Akif'i sabaha karşı üç gibi bu köprüye götürürler. Koltukaltlarından bir halata bağlayıp, köprüden aşağıya sarkıtırlar; belinden başlayarak göğsüne kadar değen suya, boğazına kadar batar. Yukarıdaki işkenceciler, konuşup konuşmayacağını sorarlar. Akif onları, "Konuşacağımı konuştum, başka ne diyeyim?" diye yanıtlayınca, "Biraz daha indirin!" komutunu duyar. Çenesinin altına kadar suyun içine battığından, ipi biraz daha gevşettiklerinde ağzı, burnu suyla dolar. Boğulmamak için çırpınmaktadır. Artık konuşacağını düşünen işkenceciler, onu biraz yukarıya çekip, rahat nefes almasını sağladıkları esnada, Akif aşağıdan yukarıya doğru seslenir. "Yaptığınız şakanın anasını s..kerim ulan! Az daha boğuluyordum. Çıkarın beni buradan!" Bunun üzerine sorgucular dan birisi "Ulan bu gerçekten de safın önde gideni. Biz de bir bok sanmıştık!" der ve Akif ertesi gün serbest bırakılır. Böylece Akif direnme stratejisine sadık kalarak, Erzurum Cezaevi'ne gitmekten ve yargılanmaktan kurtuluyor.

Görüşme Çilesi!

Amasya Cezaevi'nde görüş günleri salı günü yapılırdı. Burada ailelerimizle yaptığımız görüşmeler tam bir rezillikti. Aslında yapılan şeye görüşme demek çok doğru değildi; "Görüş"ü vardı da "me"si yoktu! Ya da görüşmek kelimesi olumsuz anlamda, "Görüşme!" emrine dönüşüyordu. Velhasıl bizler, görüşmecilerimizle görüşemiyorduk! Yani, görüyor ama konuşamıyorduk, yani görüşme eylemi tamamlanmıyordu. Bunun esas nedeni, görüş yerlerinin mimari yapısından kaynaklanan, fiziki durumlarıydı. Yan yana dizilmiş birçok kabinin olduğu bu alanlarda, arasında boşluk olan iki kalın cam vardı. Cam duvarlar, görüşmeci ile tutsağın seslerinin birbirlerine ulaşmasını engelliyordu. Birbirimizi rahatlıkla görebiliyorduk. Görüş kabinleri iki metre yüksekliğindeydi. Bütün kabinlerde, boydan boya uzanan, neredeyse bir varil çapındaki borunun üzerinde çok sayıda küçük delikler bulunuyordu. Bu mesafeden, o küçücük deliklerden sesimizin karşı taraftan duyulması mümkün değildi. Aslında görüş yerine birkaç kişi alınsa, bağıra çağıra bir biçimde görüşçüne sesini duyurursun ama çok sayıda görüşçü aynı anda görüştürüldüğü için güçlü bir uğultudan başka hiçbir şey anlaşılmıyordu. Bu duruma bir çözüm bulabilmek, derdini görüşçüsüne anlatabilmek için, aradaki cam bölmenin oturtulduğu, elli altmış santim yüksekliğindeki beton yükseltiye karşılıklı olarak çıkarak, sesimizi duyurmaya çalışıyorduk. Bu sefer de birbirimizi göremiyorduk. Yukarıdan "Anne" diye seslenip, eğilip camdan yüzünü görmeye çalışıyorsun. O sırada birisi "teyze hoş gelmişsin!" diyor. Yandaki kendisine söylendiğini sanıp, "Yavrum ben yengen, yengen, teyzen değilim" diyor.

Ben anneme "ne var ne yok iyi misiniz?" dediğim esnada, yandan biri, "Babamlar nasıl?" diye soruyordu. Onun sesi benimkini bastırınca, eğilip annemle birbirimize baktık. Annemin, "Oğlum baban öleli kaç yıl oldu, sen buralarda delirdin mi?" der gibi baktığını gördüm. Bir bakışa fazladan anlam yükledim belki ama, oradaki durumun anlattığımdan fazlası var, eksiği yoktur. Orada en anlaşılır şey, görüş bittiğinde birbirimize salladığımız ellerimizdi. Bunun hoşça kalın, güle güle anlamına geldiğini herkes biliyordu(!)

Koğuşlara döndüğümüzde bir iki gün görüş muhabbetleri yapılırdı. Arkadaşlardan birisi görüşme anını anlattı. "Ben babamla konuşurken, yandaki 'baba çamaşır getirdin mi?' diye bağırınca, babam da 'oğlum geçen hafta getirdim ya, vermediler mi yoksa' dedi. 'Yok baba verdiler, o ben değilim', deyince, babam, 'sen değil misin?' dedi..." Her şeyin birbirine karıştığı bu görüşlerin ertesinde yoğun bir mektup yazma faaliyeti başlardı. Ne yapalım, en azından mektupları anlaşılmaz kılan bir engel yoktu. Derdimizi en iyi mektuplarda anlatabiliyorduk.

Oradaki görüş günlerinde dikkat çeken bir şey de, görüş günü olan salı günlerinin yemek menüsüydü. Tavuk, pirinç pilavı, cevizli kadayıf. Bu menü görüşçülerimizin bekletildiği yerdeki menü tahtasına yazılırdı. Ailelerimiz de çocuklarına iyi yemekler veriliyor sanırdı. Pekâlâ, bu yemekler gelir miydi? Gelirdi. Ancak tavuğun içinden tavuğun eti hariç her şeyi çıkardı; tüyü, teleği dahil. Bir gün arkadaşlara, "bunlar tavukları kümesten çıkarıp direkt kazana atıyorlar" deyince gülmüşlerdi. Kısa zaman sonra bir arkadaşın tabağından tavuğun ibiği çıkınca dediğime geldiler. Yani oradaki tavuk yemeği, tavuğun kemiği, tüyü, teleği ve ibiğinden ibaretti. Pilav taşsız gelmezdi; "bir pilavda da bu kadar taş olmaz ki!" dedirtecek cinsten. Fazladan taş ilavesi durumu vardı galiba. Kadayıfın cevizinde değildik, zaten görenimiz de olmadı ama, hiç olmazsa miktarı tadımlıktan öte olsaydı!

Heyecanı Diline Vurunca...

Amasya Cezaevi'nde, biz bize bir ortamın olması bazı değerlendirme sohbetleri yapmaya, eğitim çalışmaları tadında faaliyetler yürütmemize olanak sağlıyordu. Fatsa ve Yeni Çeltek gibi kitlesel dava sanıklarının burada toplanması, her kesim ve her yaştan insanın bir arada olması anlamına da geliyordu. Buradakiler, devrimcilere ekmek verenden tutun da valiye küfrettiği için içeri atılana kadar geniş bir yelpazeyi kapsıyordu.

Bunlardan biri Çamaşlı Halis Uygun'du. Halis Dayı altmış yaşlarında, orta boylu, sempatik bir adamdı. Çamaş'ta kahvehane işletiyordu. Onu asıl sempatik kılan küfürlü konuşmasıydı. Yeri geldi mi, küfrünü hiç esirgemez, yapıştırırdı. Bazı

arkadaşlar, Halis Dayı'nın hassasiyetlerini iyi bildiğinden, ona küfür ettirmek için uğraşırlardı. Onun küfürlerinden, bir kişi hariç kimse rahatsız olmazdı.

Ordu bölgesinde ivme kazanan halkın örgütlü mücadelesi, giderek daha da yükseldi. Bu durum çok geçmeden egemenlerin de dikkatini çekti. Bu kesim örgütlü mücadeleden rahatsızlık duyduğundan, boş durmayıp bu mücadelenin önünü kesmek için tedbirler almaya başladılar. Yoğun mücadelenin yaşandığı ilçelerden birisi olan Çamaş'tandı Halis Dayı...

Çamaş'taki mücadeleyi, Sedat Hoca *Fırtınalı Denizin Yolcuları* kitabında kısaca anlattı. 4 Temmuz Fındık Mitingi'nin valilikçe, keyfi bir şekilde yasaklanmasının ardından, mitingin tarihinden bir gün önceki toplantıda; "faşist baskılara ve işkenceye karşı" bir protesto gösterisine dönüştürülmesine karar verildi. Bu karar 4 Temmuz'da hayata geçirildi ve miting büyük bir kitlesel gösteriye dönüştü. Sedat Hoca'nın bizzat uyarılarına rağmen Şehittin Tırıç dayanamayıp, mitinge katılıyor. Kitlenin önüne geçmesine Özgüç Tuncay engel olmaya çalışsa da, Şehittin yoldaş bu uyarılara kulak asmıyor. Devrimci sorumluluğu gereği en öne geçip, inisiyatif almaya çalışınca, jandarmanın başındaki bir başçavuş onu görüp, ateş emri veriyor. Şehittin'in vurulduğunu gören Özgüç de emri veren başçavuşu tabancayla vuruyor. Bir anda ortalık savaş alanına dönüyor. Halk, jandarmanın ateşine karşılık vererek onları geri püskürtüyor. Kaçamayıp yaralanan jandarmaların silahlarını da alıp hastanelere gönderiyorlar. Halis Dayı, bu olayları saniye saniye izleyenlerden birisiydi. Durduk yere Çamaş'a getirilip bir okula yerleştirilen askeri birliğin, ilçede estirdiği terör ve uyguladığı baskılardan sonra, düştükleri durum Halis Dayı'nın çok hoşuna gitmişti. Vurulanlara üzülmeye üzülmüştü ama, daha çok halka bu uygulamaları reva görenlere kızıyordu.

Halis Dayı savaş alanına dönen Çamaş'taki kahvehanesini kapatıp köyüne gitmek için yola koyulur. Ancak çatışmanın atmosferinden çok etkilenmiştir, bir türlü aklından çıkaramaz. Sanki çatışanlardan biriymiş gibi ajite olmuştur. Bu ruh haliyle yürürken, karşısına Fatsa'dan Çamaş'a destek için gelen komando birliği çıkar. Birliğin komutanı, "Amca, bu teröristlerin ne tarafa gittiklerini gördün mü?" diye so-

runca; Halis Dayı Çamaş'taki çatışmanın psikolojisinden kurtulamadığı için; "Şu tarafa gittiler, sizden önce gelenlerin anasını s...tiler, isterseniz siz de gidin!" der. Kısa süren şoku atlatan komutan, "Vurun kelepçeyi, alın bunu araca!" emrini verir. Halis Dayı umursamaz bir tavırla askerlerin arasına oturur; ruh hali, "bunu da gördüm ya, ölsem gam yemem" kıvamındadır. Operasyonlarda elde ettikleri tek başarı, Halis Dayı'nın ele geçirilmesi olan komandolar, Fatsa'ya geri dönerler. Halis Dayı'yı tutuklar ve ağır işkencelere tabi tutarlar. Bunlar, jandarmaya verdiği yanıta duygularını da karıştırması nedeniyle gelmişti başına.

Perşembe Efirli Cezaevi'ne konulan Halis Dayı, gencecik insanlara yapılan işkenceleri görünce kendisine yapılanları unutur ve belki bir faydası olur diye, "gençler, siz gençsiniz, acıya dayanamazsınız, çok sıkışır da dayanamayacağınızı anladığınız anda, biz bilmeyiz, Halis bilir" deyin, diye tembihler. Gençlerden biri, belki kurtulurum umuduyla, "Ben sorduğunuz isimleri bilmem!" der. "Peki kimi biliyorsun?" sorusuna da "Halis Uygun'u" diye cevap verir. İşkenceciler birbirlerine bakıp, "vay be, Halis efendi neymiş de haberimiz yokmuş" diye şaşırmışlar. Bunun üzerine Halis Dayı'yı tekrar işkencehaneye alıp, günlerce ağır işkenceler uyguluyorlar. Halis Dayı'nın ağzından tek bir kelime alamıyorlar. Çünkü bildiği veya işkencecilere vereceği hiçbir bilgi yok.

Hikâyenin sonunda, "Halis Dayı, bilsen anlatır mıydın?" diye sorunca, kısa bir süre yüzüme baktı; "Bilsem bin kere anlatırdım. Bilmediğim halde bir şeyler uydurmaya çalışıyordum; o da vurunca dağılıyor, bir şey de uyduramıyordum." "Pekâlâ; bir daha olsa jandarmaya yolu aynı şekilde tarif eder misin?" Muzip bir şekilde gülümsedi; "Niye tarif etmeyeyim ki, anasını s...eyim!" Halis Uygun yaklaşık üç yıl sonra tahliye edildi.

Faşizm Helvası...

Amasya Cezaevi'ndeki yemekler en çok da mide problemi olan arkadaşlar için büyük sıkıntıydı. Aslında bize de normalde askerlerin yediği karavanadan veriliyordu; tutsaklar için ayrıca yemek yapılmıyordu. Ancak sorun, bu yemeklerin bize gelene kadar yolda uğradığı müdahalelerdi.

Yemeklerin, çıktığı gibi gelmediğini, hem yemeğin içinden çıkıp, çıkmayanlardan hem de daha önce geldiğimiz yerdeki karavanalardan biliyorduk. Mide problemi olan arkadaşlara, kısıtlı olanaklarımızla kantinden bir şeyler aldırıyor ya da kendimiz bir şeyler yaparak beslenmelerini sağlıyorduk. Koğuşta yapılanlar tam anlamıyla yoktan var etmeydi! Bunun mucidi de koğuşumuzdaki Ali Güven'di; namı diğer Dost. Gerçekten de Ali, arkadaştan öte tam manasıyla güvenilir bir dosttu. Elinden her şey gelirdi; yemek artıklarından mucizeler yaratırdı. Ekmek kırıntılarını attırmaz; onları kurutup ufalar, çiğköftelik bulgur kıvamına getirirdi. Peynir tenekesinden yaptığımız tek kullanımlık sobayı, meyve kasasının parçalarıyla tutuşturup, bir irmik helvası yapardı ki; ben halen o lezzette irmik helvası yemedim. Ali Dost, benim helvayı çok sevdiğimi bildiğinden, bana torpilli davranırdı. Ben de fazla abartmadan itiraz eder, sanki kabul etmek istemiyormuşum gibi davranırdım. Bu helvanın cezaevindeki adı irmik helvası değil, Faşizm Helvasıydı. Olur da bir gün dışarıya çıkarsak, "Faşizm Helvaları" adı ile bir marka yaratıp, üretime dışarıda da devam ederiz, diye şakalaşıyorduk.

İmamın Sarığı!

Koğuşlarda sayıları çok fazla olmasa da, yaşlılarımız da vardı. Bunların büyük çoğunluğu, Halis Dayı gibi ya jandarmaya yol tarif ederken ağzından küfür kaçırmış ya devrimcilere ekmek vermiş ya da siyasetle hiç ilgisi olmadığı halde, bölgede yürütülen baskı ve terör operasyonlarında darp edilip, hakarete uğrayan kişilerdi. Mesela bunlardan en ilginci bir köyün imamıydı...

Köye baskın düzenleyen askerler, kaçakları saklıyorsunuz, onlara yardım ediyorsunuz gerekçesiyle köyün bütün erkeklerini cami meydanında toplar. Askerler, topladıkları köylülere hakaretler edip şiddet uygularken, imam camiden çıkıp, duruma müdahale etmek isteyince bu şiddet ve hakaretten payına düşeni alır. Köyde kaçak falan olmadığını, köyden hiç kimsenin yardım ya da yataklık etmediğini söyler. İmam, itirazlarına devam ederken, askerlerden birisi "Yalan söylüyorsun!" diyerek yüzüne sert bir tokat indirir. Tokatın şiddetiyle sarsılan imamın başındaki sarık düşer.

Düşen sarık yuvarlanarak askerlerin başındaki yüzbaşının önüne kadar gider. Yüzbaşı, sarığı iyice bir çiğnedikten sonra, askerin elinden aldığı tüfeğin süngüsüyle delik deşik eder. Bu manzara karşısında, kendini kaybedip, cinnet geçirme noktasına gelen imam, yüzbaşıya saldırıp, onu ciddi şekilde hırpalar. Yüzbaşı, uğradığı saldırının şokunu üzerinden atar atmaz; "alın bunu götürün," talimatını verir. Savcılığa çıkarılan imama, devletin kolluk kuvvetlerine neden saldırdığı sorulur. İmam, gördüğü onca işkenceye rağmen; "O komutan benim sarığımı çiğneyip süngüledi. Ha sarığımı süngülemiş, ha beni süngülemiş; sarığımı süngüleyen beni de süngüler... O daha fazlasını hak ediyordu ama yanındaki askerlere dua etsin!" şeklindeki ifadesini hiç değiştirmemiş. Bunları anlatıp, bir süre sessiz kaldıktan sonra; "Gençler ben aslında devrimcileri sevmezdim; sizleri devlete düşman vatan haini olarak bilirdim. Bu başıma gelenler, sizi tanımama neden oldu. Artık ben de devrimciyim, ama namazıma karışmayın; diğer her şeye varım" diye tamamladı sözlerini. Hep birlikte gülüştük. İmam üç yıl gibi uzun süren tutukluluğundan asla şikâyetçi olmadı.

Ah, Bir Görsem!

Koğuşumuzun, dayı ve amcalarından biri de Mahmut Amca'ydı. Mahmut Amca'nın ağzında tek dişi vardı. Okuma yazması olmayan, esmer sevimli bir adamdı. 12 Eylül öncesi dönemde tam anlamıyla bir iç savaş yaşanıyordu. Memleketin büyük bir bölümünde şiddetin dozu artarak sürüyordu. Devletin içindeki bazı kurum ve yapıların desteklediği faşistler tarafından bazı bölgelerde katliamlar gerçekleşiyordu. Devrimcilerin örgütlü olduğu yerlerde halkın da desteğiyle bu tür katliamlar önlenebiliyordu. Ancak Maraş gibi devrimci örgütlenmelerin çok zayıf, dolayısıyla da halkın örgütsüz olduğu bölgeler katliama uygun alanlar olarak seçiliyordu. Benzer katliamlar, Sivas ve Çorum'da da denenmiş ama başarılı olamamışlardı.

Memleketin genelinde bunlar yaşanırken, Fatsa'da huzur içinde bir arada yaşayan insanlar, sorunlarını kendileri çözüyordu. Hatta yıllar boyunca süren, kronik sorunlar bile, birkaç ayda çözülüyordu. Kavganın gürültünün olmadığı,

halkın kardeşçe yaşadığı bir yerdi Fatsa. Demokratlıktan zerre nasibini almamış bir zat nedense demokrasi kahramanı olarak tanınırdı. Bu kişi, Fatsa'daki uygulamaların örnek alınmasını söylemek yerine, adeta demokrasi laboratuvarı olan Fatsa'yı "Çorum'u bırak Fatsa'ya bak" diyerek hedef göstermişti. Akabinde de demokrasiye, kardeşliğe alerjisi olan karanlık güçler, devletin militarist güçlerini de yanlarına alarak, Fatsa'ya bakmaya başladılar. İlçeye yığılan tanklı toplu orantısız güç karşısında, bu ziyaretin pek "dostça" olmadığı bellidir. Bunun üzerine halk demokrasisinin öncüleri, ilçe merkezinden, etraftaki fındıklıklara çekilirler. Sayıları kalabalık olduğundan, barınma ve beslenme gibi sorunlar ortaya çıkar. Barınma işini civardaki evlerin kapılarını açmasıyla çözseler de kaldıkları evlere yük olmamak için beslenme meselesini halletmek üzere ilçeden birini bulurlar. İşte bu kişi Mahmut Amca'dır. Mahmut Amca'nın, ekmek teknesi olan bir at arabası vardır. At arabasıyla nakliye işleri yapıp, evine ekmek getirmektedir. Bizimkiler Mahmut Amca'ya bu işle ne kadar para kazandığını sorarlar, "daha fazlasını verirsek iki günde bir verdiğimiz adrese, istediğimiz erzakı getirir misin?" teklifinde bulunurlar. Mahmut Amca, "elbette getiririm, benim işim bu" diyerek işi kabul eder.

Özel bir misyonla Ordu'ya atanan Ordu valisi Reşat Akkaya, kamuoyunca pek tanınan, bilinen bir sima değildi. Hatta bölgede sürekli, sivil korumalarıyla birlikte tebdili kıyafetle gezerdi. At arabası olan birinin araziye çekilen devrimcilere erzak taşıdığı istihbaratını alırlar. Yapılan araştırma sonucunda bu kişinin Mahmut Amca olduğu anlaşılır. Bilgi, Vali Reşat'a gidince, şürekâsıyla birlikte Mahmut Amca'nın kapısına dayanır. Kapıyı vururlar, Mahmut Amca dışarıya çıkıp onları içeriye buyur eder!

Reşat, "Yok buyurmayacağız, bir şey sormaya geldik."

"Buyurun sorun."

"Sen, duyduğumuza göre bu devrimcilere ekmek veriyormuşsun?"

"Ben devrimci falan bilmem, benim kapımı ekmek için çalana da ekmek veririm."

"Güzel. Pekâlâ, bu Ordu valisi Reşat Akkaya'da çalsa verir misin?"

Mahmut Amca'nın Reşat Akkaya ismini duymasıyla birlikte, yüz ifadesi değişir. Kaşlarını çatıp, derin bir nefes alır. Devamında, kafasını da sallayarak; "Ah bir görsem, anasını s...mem mi?" Bunun üzerine Mahmut Amca evinin önünde feci şekilde dövülüp, gözaltına alınır. O da kendini tutamayıp, lafını esirgemeyen diğerleri gibi üç yıl kadar, baskı ve işkencenin hüküm sürdüğü koşullarda tutsak edildi.

Uydurma suçlamalarla on binlerce insanın yargılandığı davalarda, hüküm oluşturmakta zorlanan cunta mahkemeleri, çareyi "itirafçı yasası" çıkarmakta buldu. Böylece itirafçıların vereceği bilgileri kullanarak hüküm oluşturacaklardı. Henüz "itirafçı yasası" çıkarılmadan önce; Amasya Cezaevi'nde devrimcilerle aynı koğuşta kalmayı reddedip, cezaevi idaresine, "bizim bunlarla bir ilgimiz yoktur" mesajı veren, daha doğrusu devrimcilerin yanında kalmaktan korkan kıytırık solcular vardı. Koğuşlarının adı da "Kıytırıklar Koğuşu"ydu. İtirafçı yasası çıkarılınca bunların tamamı itirafçı oldu. Bu itirafçıların hiçbiri, sadece duygu ve düşüncelerini, kendine has mizaçlarıyla, samimi olarak karşısındakilere ifade eden Halis Dayı, İmam ve Mahmut Amca kadar olamamışlardır.

Tavlahane...

Amasya Cezaevi'nde yaklaşık bir yıl kadar kaldıktan sonra, 1983'ün 12 Mart'ında Erzurum'a götürüldüm. İki sivil polisin eşlik ettiği yolculuk oldukça rahat geçti. Girişteki işlemlerden sonra B Blok 1. koğuşa gönderildim. İdaredeki askerlerin tavırlarından, içerinin durumunu üç aşağı beş yukarı kestirmiştim. Sıkıntılı bir durum yok gibiydi. Koğuşa gönderilince tahminimde yanılmadığımı, hatta, tahminimden daha fazla rahat bir ortamın olduğunu anladım. Ancak bu rahatlık, elde edilen haklarla ilgili bir rahatlıktı. Yoksa binanın ve koğuşların fiziki durumu çok kötüydü. Arka taraf toprak zeminle aynıydı, hafif meyilli bir çayır gibi görünümü vardı. Önden bakınca bir kapı ve yanında bir pencere, koğuşlar içeriye doğru tünel ya da sığınak gibiydi. Osmanlı'dan günümüze kadar değişik dönemlerde farklı amaçlarla kullanılmış cephanelik de olmuş, en son at ahırı olarak kullanılmıştı. Altındaki kemer şeklindeki boşluklar da koğuş olarak kullanılıyordu.

Cumhuriyet döneminin başlarında bir süre "tavlahane" olarak kullanılan bu yapı 12 Eylül döneminde siyasi tutukluların hapsedildiği bir cezaevine dönüştürülmüştü. Koğuşlarda ranza yerine, koğuşun bir cephesini boydan boya, diğer cephesini yarıya kadar kaplayan iki katlı tahtadan raf şeklinde yapılmış yatma yerleri bulunuyordu. İki koğuş arasında kalan boşlukta, her iki koğuşun yemekhanesi vardı. Bu kapsamda, B Blok'ta altı koğuş, üç yemekhane bulunuyordu. A Blok'ta ise sekiz koğuş vardı, ayrıca yemekhaneleri yoktu. Her koğuşun yemekhanesi içindeydi. Yani yatakhane yemekhane iç içeydi. Yan yana uzayan bloklardaki koğuşların önü boydan boya havalandırmaydı. Tabii A Blok, B Blok havalandırmaları ayrı ayrıydı. Çünkü her iki bloğun arasında birkaç kemerden oluşan bir boşluk vardı ve bu boşluk iki bloğun irtibatını kesiyordu. Orada sadece Artvin Devrimci Yol davası tutukluları vardı. Dolayısıyla, birçoğu dışarıdan tanıdığımız arkadaşlardı. Buradaki görüşme yeri ve görüşme sürelerini Amasya ile kıyaslarsak, baş başa yapılan bir görüşme sayılırdı. Bahçe boyunca sıralanan görüş yerleri, önceden tanıdığımız ailelerle de görüşme olanağı sağlıyordu.

Ailelere Moral(!)

Erzurum'da bulunan Karskapı Askeri Cezaevi'nde, o dönem Türkiye'nin başka yerlerinde pek rastlanmayan, nispeten iyi sayılabilecek koşullar vardı. Aslında yasaklarda pek azalma yoktu ama sistematik işkence durmuştu. Havalandırma gün boyu açıktı. Ailelerimizle daha iyi koşullarda görüşebiliyorduk... Cezaevi idaresiyle diyalog halindeydik. Kurulan bu diyaloğu sürekli zorlayarak, son derece insani taleplerde bulunuyorduk. Bunların başında son derece yetersiz sayıda olan kitapların kısıtlama yapılmadan verilmesi, haftada bir dışarıdan balık ya da et alınması, açık görüş günlerinde görüşçülerimizin koğuşlara alınıp, görüş süresince koğuşlarda kalması gibi talepler geliyordu. Bu taleplerimiz büyük ölçüde kabul edilince, ne yalan söyleyeyim, şaşırdım. Bunun üzerine, hepimizi iki ay sonra yapılacak açık görüşün heyecanı sarmıştı. Kolay değil, yıllar sonra ailelerimizle, birinin kontrolü olmadan baş başa görüşebilecektik.

Bu olanak son derece kıymetliydi. Ailelerimizle geçireceğimiz süreyi sıradan bir görüşme düzeyinde tutmayıp, hepsine hitap edecek toplu bir etkinliğe dönüştürmeliydik. Bunun üzerine neler yapılabileceğini tartışmaya başladık. Çeşitli öneriler arasından üç tanesi kabul gördü. Bu öneriler; bir folklor ekibi kurup, gösteri yapmak; bir tiyatro grubu oluşturup skeçler oynamak, bir koro kurulup ailelerimize konser vermekti... Folklor ekibinin sergileyeceği gösteri, daha çok eğlence amaçlı olacaktı. Ama diğer ikisi, faşist cuntaya mesaj niteliğinde olacaktı. Bu etkinliklerde, onların iddia ettiklerinin aksine, baskı ve işkenceyle yılmayacağımızı, işimizin henüz bitmediğini, mücadelenin devam ettiğini, duvarlarının bize vız geldiğini gösterecektik. Böylelikle ailelerimize moralin yanı sıra mesaj da vermiş olacaktık. Zaman kaybetmeden çalışmalara başladık. İşbölümü yapıldı, bana da koronun kurulup çalıştırılması görevi verildi.

Yirmi beş kişilik Karskapı Korosu'nu oluşturduk. Koronun üyelerini seçerken, hiçbir müzikal ölçü şartı aramadan, tamamen gönüllülerden oluşmasını tercih ettik. Bu durum belki daha çok çalışmamızı gerektirdiyse de şikâyet eden olmadı, daha şevkle çalışıldı. Herkes heyecanlı ve hevesliydi, ama Beşir Çavuş, Ethem Kara, Ekrem Demirel, Temel Topal, Temel Koç ve Hüseyin Topaloğlu ekstra bir enerji ve heyecan katıyorlardı çalışmalara. Repertuar seçimini yaptık ve parçalar üzerinde çalışmaya başladık. Repertuarı oluşturan parçaları daha çok marşlardan seçmeyi tercih ettik. Parçaların çoğu, mücadeleyi, direnmeyi ve zafere olan inancı anlatan parçalardı. Bu marş ve türkülerin arasında, bazı arkadaşlar şiir de okuyacaklardı. Hazırlık için yeterli süremiz vardı. Planlı bir çalışmayla görüş gününe kadar rahatlıkla hazırlanabilirdik.

Çalışmalar bitti. Karskapı Korosu konser verecek kıvama gelmişti. Görüş günü de yaklaşmış, birkaç gün kalmıştı... Nihayet açık görüş vakti geldi, görüşçülerimiz içeriye alınmaya başlandı. Bu açık görüşün içinde gün boyu birlikte geçireceğimiz haberini ailelerimize önceden bildirdiğimiz için oldukça kalabalık gelmişlerdi. Önce saatler süren hasret giderme faslı yapıldı. Kimi bahçede dolaşarak, kimi devasa rafları andıran tahtadan ranzalarda otururak uzun uzadıya sohbetler edip, hasret gideriyorduk. Konser saati yaklaştığın-

dan, son hazırlıkları gözden geçirmek için ailemle görüşmeye ara verip, koğuşa gittim... Koğuşta, üst ranzada Mevlüt Vayiç annesiyle, birkaç yatak ileride de Fikret Tantoğlu babasıyla oturmuş sohbet ediyorlardı. Her iki arkadaş da Hemşinlidir (ki daha önce Fikret'ten bahsetmiştim) biri Hopalı, diğeri Kemalpaşalı olduğundan, aileleri de birbirini dışarıdan tanıyorlardı.

Hemşinliler özellikle kendi aralarında küfürlü konuşan insanlardır. Hatta bazıları cümlenin bir yerine küfür koymadan konuşmaz. Aslında buradaki küfür, bildik küfür anlamı taşımaz, cümleyi tamamlayan, samimiyeti ya da hayreti veya tepkiyi belirten bir ünlem olarak kullanılır. Fikret'in babası Kasım Amca, bir şeyler anlatırken, konuşmasını kesti. Dikkatli bir şekilde, annesiyle görüşen, Mevlüt Vayiç'e baktı. Belli ki tam emin olamıyordu; "Do Mevlüt sen misin?" diye seslendi. (Buradaki Do, Hemşinlilerin bazen cümlenin, bazen bir ismin başına koydukları bir ünlem anlamı taşır). Mevlüt; "Benim Kasım Amca tanıyamadın mı?" Kasım Amca iki elini birbirine çarparak, "Do ananı s...yim, sen burda miydin?" diyerek, şaşkınlığını belirten bir tepki verince, Mevlüt'ün annesi ağzını yazmasıyla kapatıp gülmesini gizlemeye çalışıyordu. "12 Eylül'den sonra beni de tutuklayıp buraya getirdiler." Kasım Amca şaşkınlığını bir türlü üstünden atamayıp, tepki vermeye devam ediyordu. "Do anani s...yim, vallahi da, billahi da ben seni dışarda biliyordum."

Konser vakti geldi, herkesin bahçede toplanması istendi. Koğuşlar boşaldı, Karskapı Korosu, bahçenin tel örgü tarafındaki yerini aldı. Üç nöbetçi kulesinin kontrol ettiği bahçe, konsere hazırdı. Koronun şefi olarak, koronun karşısındaki yerimi aldım; konser başladı. İlk parçamızı söyledik. Normal sayılabilecek ölçüde alkış aldık. Konser ilerledikçe alkışın şiddetinin düştüğünü fark ettik. Koronun yüzü düştü, moralimiz bozulduysa da belli etmedik. Tıpkı, folklor ekibindeki bir çocuğun düşen alt giysisine aldırmadan, oyununu oynamaya azimle devam etmesi gibi, parçalarımızı söyledik. Koromuz fena sayılmazdı, çok kötü söylemiyordu, ancak sonuna doğru alkışlar iyice azaldı. Bana manasız gelen bu durumu anlamak için geriye dönüp bakmak istedimse de, bozulduğumuz anlaşılmasın diye yapmadım.

Konserin sonunda, Hüseyin Topaloğlu bir şiir okudu; biz de sol yumruklarımızı havaya kaldırarak, şiir bitene kadar öylece durduk. Yine yeterli alkış yok. Dinleyicileri selamlamak için geriye döndüğüm esnada; Hüseyin Topaloğlu'nun babası oldukça yüksek sesle, bize doğru bakarak, "siz bu kafayla buradan s...kimin başını çıkarsınız" diye bağırdı. Kalakalmıştık; "Bir buçuk aylık emeğin karşılığı bu muydu?" dercesine birbirimize baktık. Korodaki arkadaşlardan biri yapılan tezahürata hak veren bir açıklama yaptı: "Arkadaşlar, biz konsere başladığımızda herkesin keyfi yerindeydi. Ailelerin parçaları dinledikçe tedirgin olmaya başladıklarını ve bize değil nöbetçi kulelerine doğru bakmaya başladıklarını fark ettim. Herhalde askerlerin bize ateş edebileceklerini düşünüp, tedirgin oldular." Bizim niyetimiz mesajla birlikte moral vermekti ama, farkında olmadan ailelerimize tedirginlikle birlikte korku da vermiştik.

Ablam Güner, kardeşim Davut ve annem ile açık görüşte.
Erzurum Karskapı Cezaevi.

Serbestlik Bol Geldi!

Belki de ailelerimiz haklıydı. Biz onların gözünden bakamadığımız ya da bakmadığımız için onların hissettiklerini anlayamıyorduk. Bahçedeki etkinliğimize, kulelerden ateş etmediler ama bu etkinliklerden kısa süre sonra deyim yerindeyse cezaevinde darbe yaptılar. Evet evet yapılan gerçekten tam bir darbeydi. Akşamdan yattık, sabah baktık kapılar açılmıyor.

"Ne oldu? Neden kapıları açmıyorsunuz?"

"Emir böyle."

"Kim verdi bu emri?"

"Müdür verdi."

Saatler geçti, öğle vakti oldu; biz halen kapıların açılacağı umudu taşıyoruz. Onca emek onca mücadele ile kazanılan haklar, bir gecede yok olamazdı. Belki de, 2 ve 3 No.lu cezaevlerinin buraya getirilmesiyle ilgili geçici bir durumdu! Darbeden bir gün önce 2 ve 3 No.lu cezaevlerini kapatıp, orada yatmakta olan arkadaşları da, Artvin Devrimci Yol davasından tutukluların bulunduğu, 1 No.lu Askeri Cezaevi'ne getirmişlerdi. Gün boyu anormal bir durum olmadığından, kapıların açılmamasını, yeni getirilen arkadaşlarla ilgili koğuş düzenlemesi yapıldığından kaynaklandığını düşündük. Derken öğleden sonra gerçeğin ne olduğu anlaşıldı.

Karskapı'da yıllarca sürecek olan baskı, işkence ve zulüm dönemi başlamıştı. İşkenceci başı, cezaevine o günlerde gelen cezaevi müdürü Yarbay Remzi İpekçioğlu'ydu. Kendi deyimiyle, "bizi adam etmek için gönderilmişti". Durumun sıradan bir kapıların kapatılması meselesi olmadığını, baskı ve işkence döneminin başladığını anlamakta gecikmedik.

Daha önceki cezaevi müdürü Albay Soydan'ın bu görevden alınarak yerine Remzi İpekçioğlu'nun getirilmesi ülke genelinde uygulanan tek tip elbise ve benzeri yıldırma politikalarının Karskapı'da da uygulanması içindi. Yarbay daha Önce Sovyetler Birliği'nde askeri ataşelik yaptığını, komünizmi iyi bildiğini, hatta İsrail'in Filistinli direnişçilere karşı uyguladığı işkence yöntemlerini çok iyi bildiğini söylerdi. Kum çuvalı uygulaması ile de bildiklerini uygulamada çok yetenekli olduğunu göstermişti.

Herkesin görevini yapmaktan başka seçeneği yoktu. Onlar kapıları açmayınca, biz de içeriden barikat kurarak onların girmesine izin vermiyorduk. Aynı gün, açlık grevine başladık. Görüş gününe birkaç gün vardı. İlk görüşçüsü gelenler çıkacak, içerideki durumu anlatacaklar ve devamında başka kimsenin görüşe çıkmayacağını, diğer görüşçülere aktarmalarını isteyeceklerdi.

Ardahanlının Sopası...

Görüş günü geldi. Görüşmeler saat onda başlıyordu. İlk isimler okundu. İsmi okunanların koğuş kapıları dışarıdan açılıyor, akabinde içerideki barikat kaldırılıyor; giriş çıkışlar bu şekilde sağlanıyordu. Dışarıya ilk çıkanlar, Artvin Devrimci Yol davasından yargılanan Ahmet Yücel Çiftçi, Ali Balcı ve Şinan Saraç isimli arkadaşlardı. Bu arkadaşlardan Ahmet Yücel Ardahanlı; Ali, Hopa, Kemalpaşalı; Sinan Ardanuçluydu. Görüş yeri bahçe duvarından açılan pencereler olduğu için koğuşlardan rahatlıkla görünüyordu. Bütün koğuşlar kapı ve pencerelere yığılmış vaziyette bekliyorduk. Görüşmeye çıkan arkadaşlar içeridekilere haksızlık olmasın diye, görüşmecileriyle yaptıkları görüşmeyi içerideki durumun aktarılmasıyla sınırlı tutmuş ve kişisel görüşmeye girmemişlerdi. Bu nedenle, görüş erkenden bitmişti. Görüşmeyi bitirip koğuşlarına yönelen arkadaşların önü askerlerce kesilip, idareye götürülecekleri söylendi. Arkadaşlar buna itiraz ettiler, görüş için dışarıya çıkmışlardı, şimdi de koğuşlarına dönüyorlardı. Askerler ısrar edince, Ahmet Yücel, "İdareye ne için götürüleceğiz?" diye sordu.

"Saç ve bıyıklarınız kesilecek, ondan sonra koğuşlarınıza gönderileceksiniz."

"Hayır, gitmiyoruz! Koğuşlarımıza geri döneceğiz."

İnatlaşma giderek büyüyordu. Biz de, koğuş pencereleri ve kapı mazgallarından bağırarak itirazımızı dile getirmeye başladık. Dışarıdaki arkadaşların etrafını çavuş, onbaşı ve erlerden oluşan otuz kişilik bir grup kuşattı. İş kısa sürede itiş kakışa, akabinde saldırıya dönüştü. Bağırarak slogan atmanın yanı sıra hep birlikte kapılara vuruyorduk. Bu sesler cezaevinin duvarlarını aşıp, civardaki mahallelere kadar ulaşıyordu.

Saldırının daha başlarında Ahmet Yücel'den daha cılız olan Ali ile Sinan, askerlerin arasında kaybolmuştu. Ahmet Yücel ise mukavemet gösterip, gitmemek için direniyordu. Olayın karşılıklı itiş kakıştan çıkıp saldırıya dönüştüğü anda, Ahmet Yücel askerlerin arasından çıkarak, hızla üçüncü koğuşun penceresine doğru koşmaya başladı. Ali ve Sinan'ı zapt edenler hariç, tamamı Ahmet Yücel'i kovalamaya başladılar. Kısa sürede Ahmet Yücel'in üçüncü koğuşun penceresine koşma nedeni, geriye döndüğünde karşılaştığı askeri yere sermesinden anlaşıldı. Üçüncü koğuştan ona, öncesinde bir biçimde tedarik edilip, saklanan bir sopa verilmişti. Sopayı kullanış tekniği çok farklıydı. Hafif şekilde sol el ve ayağı önde olacak şekilde yan duruyor, sağ elindeki sopayı, sağ bacağının arka kısmına yapışık bir şekilde tutarak ilerliyor, karşısındaki menzile girdiği anda, sopayı karşısındakinin göremeyeceği noktadan, sırtından havalandırıp karşısındakinin kafasına indiriyordu. Sopayı yiyen ne olduğunu anlamadan yere seriliyordu. Dört beş tanesini bu şekilde yere serince; geriye kalanlar kaçmaya başladılar. Ellerindeki coplar Ahmet Yücel'in sopası karşısında cetvel gibi etkisiz kalmıştı. Ahmet Yücel kaçmaya çalışanlardan birkaçını daha yere serdikten sonra, sopası kırıldı. Askerlerin düştüğü durumu gören nöbetçiler, kulelerden havaya ateş açmaya başladılar. İçeridekiler kapıları kırıp dışarıya çıkmaya çalışıyorlardı. Eğer dışarıya çıkabilsek, havaya edilen ateşin üzerimize edileceği kesin olsa da, Ahmet Yücel'in ortaya koyduğu tavır, bizi öyle bir noktaya getirmişti ki tankla topla üstümüze gelseler gözümüzü kırpmadan üzerlerine yürürdük. Dışarıdan gelen takviyeyle birlikte, kırılan sopasıyla, mermisi bitmiş silahşora dönen Ahmet Yücel'i kontrol altına aldılar.

Ahmet Yücel Çiftçi'nin bu eylemi, burada bir geleneğin başlamasına önayak oldu. Asker her gördüğü yerde saldıramıyor; gerekli teçhizat ve yeterli sayıda askeri temin ettikten sonra saldırıyordu. Buradan bir dost tavsiyesinde bulunmak isterim, "Bir Ardahanlının elinde sopa varsa, arkanıza bakmadan kaçın!" benden söylemesi...

Saldırıya Karşı Kenetlenme...

Direniş, açlık grevi ve koğuşlara girilmesini engelleyen barikatlarla devam ediyordu. Hiçbir şekilde içeriye kimseyi sokmuyor, mahkemeler de dahil olmak üzere biz de dışarıya çıkmıyorduk. Yarbay Remzi İpekçioğlu, direniş boyunca bahçeye gelip tehditkâr konuşmalar yapıyordu. Tehditlerinden hiçbirimiz korkmuyorduk. Bu adam, o güne kadar tanıdığımız işkencecileri bile gölgede bırakacak denli, çirkef, aşağılık, namussuz biriydi.

İçerideki tansiyonun bir türlü düşmemesi üzerine, Yarbay Remzi, üniversiteye gidip, açlık grevindeki bir insanın kaç gün sonra yatağa düşeceğini sormuş. Onlar da bir hafta ile on gün arasında yatağa düşeceklerini söylemişler. On gün sonra koğuşlara girmeyi deneyince, kimsenin yatağa düşmediğini ve kırdığımız masa sandalyenin demirleriyle beklediğimizi görünce beş gün daha gelmediler. On beşinci günde durumda bir değişiklik göremeyince, şebeke suyundan koğuşlara şekerli su verildiğini iddia ederek, suyumuzu kestirdi. Açlık değil ama susuzluk hepimizin yatağa düşmesine neden oldu. On yedinci günde gaz bombalarıyla saldırarak içeriye girdiler.

Yirmi gün süren açlık grevi, taleplerimizin önemli bir kısmının kabul edilmesiyle son buldu. Açlık grevinin üzerinden birkaç gün geçmesine rağmen, verilen sözlerin tutulmayacağına dair işaretler aldık. En önemli sinyal; açlık grevi boyunca, sinirlerimizi, psikolojimizi yıpratmak amacıyla, gün boyu, bahçeye yerleştirilen, kocaman hoparlörle yüksek volümde dinlettikleri, o yılların popüler grubu Trio'nun "Da.. Da... Da... Aha... Aha... Aha" şarkısının aynı şiddette çalınıyor olmasıydı. Şarkının, sadece "Da.. Da... Da... Aha... Aha... Aha"dan ibaret olan sözleri, sinirlerimizi yıpratarak onların amacına hizmet etmişti. Özellikle kesik kesik söylenen, "Aha... Aha... Aha..." kısmı başladığında, grevin son günlerinde bile, herkes yatağından doğrulup, bir eliyle, diğer kolun bileğini kavrayıp, kavranan kolun yumruğunu sıkarak, yukarı aşağı hareketlerle "Aha... Aha... Aha.." diyerek özellikle Yarbay Remzi bahçede göründüğünde koro halinde tempo tutardık. Belli etmese de en az şarkının bizi gerdiği kadar etkileniyordu.

Açlık grevinden sonra verilen sözlerin hiçbiri tutulmadı. Aksine, yeni kurallar dayatıp, sistematik işkenceye başladı-

lar. Kuralların başında, saç ve bıyıkların kesilmesi, her gün bahçeye çıkıp askeri kurallara göre içtima verilmesi geliyordu. Aslında buradaki amaç saç, bıyık ya da içtima değildi; tutsakların onurlarını kırarak, aşağılayarak itibarsız hale getirmekti. Bunu bildiğimizden, direnişimizi dayattıkları ilk noktadan, yani saç-bıyık ve içtimadan başlatarak taviz vermeden sürdürdük. Böylece tam bir yıl sürecek olan, fiili direnişimizi başlatmış olduk.

Saç kesme işi iki ayda bir geliyordu ama bitmesi haftalar sürüyordu. Tutsak başına, birkaç asker görevlendirdikleri için saç kesme operasyonları tam bir meydan muharebesine dönüyordu. Bizim saçımızı kesmek, yabani bir sürünün yününü kırkmaktan daha zordu. Zaten saçın tamamını kesemez, bir yerinden tren yolu açar bırakırlardı. Böyle çirkin bir halde dolaşmamak için, geriye kalanını kendimiz hallederdik. Bu ihtiyaç, aramızdan berberlerin çıkmasına yol açtı. Berberlerden en ünlüsü Ekrem Demirel olsa da kimse ona tıraş olmak istemezdi. Çünkü bir kişinin saçını en erken dört saatte bitirebiliyordu.

Esas yoğunlaştıkları, içtimanın dışarıda ve askeri kurallara göre alınması noktasıydı. Biz de "Amaç saymaksa koğuşlarda da sayabilirsiniz. Bunun için dışarıya çıkmamıza gerek yok. İçtimanın dışarıda alınması konusunda ısrarcı olmanız, niyetinizin sadece içtima olmadığını gösteriyor. Dolayısıyla biz içtima için dışarıya çıkmayacağız" dedik. Her sabah koğuş mevcudunun üç katı kadar askerle koğuşlara gelerek, güç kullanıp içtima için bizi bahçeye çıkarmaya çalışıyorlardı. Biz de çıkmamak için kol kola girerek birbirimize kenetleniyorduk. Bazen bütün koğuşların dışarıya çıkarılması öğle saatini buluyordu. Yarbay Remzi, güvenli bir mesafede durarak, bu uygulamaları bizzat yönetiyordu. Geldiklerinde bizi kenetlenmiş olarak görünce, "bunlar yine halaya durmuş" diye kendince espri yapardı. Dayağa başlamadan önce çok sayıda asker bizleri çeke çeke çıkarmaya çalışırdı. Sadece çekip itmenin çok zor ve zahmetli olduğunu görünce, zincirin bazı halkalarını koparark, birkaç parça halinde çıkarmayı denediler. Gerçekten de parçalar kopunca, dışarıya çıkarmaları daha kolay oluyordu. Bunu engellemek için elimizden geldiğince birbirimizden kopmamaya, kopan noktayı yeniden birleş-

tirmeye çabalıyorduk. Bu defa, kenetleri koparabilmek için zincirin bazı noktalarını coplayarak koparmaya çalışıyorlardı. Ellerimizi kenetten çözmediğimiz için askerler istedikleri gibi vuruyor ama biz karşılık veremiyorduk.

Sırtlanların Arasındaki Geyik!

Yeni durumda, askerler vurmaya başladıklarında nasıl davranacağımıza karar vermek zorundaydık. Çok radikal öneriler yapıldı. İçlerinden en mantıklı öneri; askerler vurmaya başladıklarında robot gibi durmak yerine kenetlenmeyi çözüp, uygulanan şiddeti engellemekti. Böylece, kendimizi savunabilecektik.

Ertesi gün içtima almaya geldiler. En başa koğuş başkanımız Ethem Kara geçti. Ethem, gerçekten soyadı gibi esmer, gözü kara bir arkadaşımızdı. Her günkü rutin, "Çıkın-Çıkmıyoruz" diyaloglarının ardından çekiştirmeler, itiş kakışlar başladı. Zincirin baş tarafı bahçeye çıkıncaya kadar coplu saldırıya başlamadılar. Birkaç kişilik halka, bahçeye çıkınca saldırı emri geldi. Askerler bir anda itip çekiştirmeyi bırakarak coplarını çıkardılar. Tam vurmaya başlayacakları anda, biz de kenetlerimizi çözüp savunma pozisyonu aldık. Beklemedikleri bu hareket karşısında, çoğu askerin copu havada kaldı. Sert bir savunmayla karşılaşınca bir anda geri çekildiler. Geri çekilenlerin üzerine Ethem yürüyünce, kaçmaya başladılar. Sekiz on kişilik grubu önüne katan Ethem, salladığı yumruk ve tekmelerle onları kovalıyordu. Daha kalabalık ikinci grup asker de Ethem'in peşine takıldılar. Ama Ethem'in arkasından gelenleri takar gibi bir hali yoktu. O, önüne kattığı askerlere odaklanmıştı. Kovaladığı grubu bahçenin sonunda tel örgülere sıkıştırdığında, arkasından gelen grup ona yetişti. Ethem'in geriye baktığını gördük sadece. Sonrasında sırtlanların arasındaki geyik gibi kayboldu.

Ethem'i götürüp, bizleri içeriye doldurup kapıları kapattılar... Arkadaşımızı dışarıda döverek, hücreye atmışlardı. Ertesi gün Ethem Kara'yı koğuşa getirdiler. Ethem'e "Askerlere saldırma kararımız yoktu, onlar saldırdığında, kenetleri çözüp kendimizi savunacaktık. Sen neden böyle bir şey yaptın?" dedik.

"Evet, kararımız öyleydi ama bana vuranları itince geri çekildiler, üzerlerine yürüyünce kaçmaya başladılar, dayanamadım; başladım kovalamaya. Bir de arkamdan gelenlerin siz olduğunu sanınca tekme tokat saldırmaya başladım. Arkamdakilerin siz olmadığını anladığımda iş işten geçmişti."

Bu olaydan sonra bir süre daha çekerek-iterek çıkarmaya çalıştılar.

Teneke Tuvalet!

Grevin bitiminden sonra istisnasız her kesimde problem yaşanmaya başlandı. Komaya girmeden doktor çağırılması, hastaneye kaldırılmak söz konusu değildi. Üstüne üstlük, bir de ishal salgını başladı. Elbette koğuşlar ebeveyn banyolu değildi(!) Tuvaletler dışarıda, bahçenin sonundaydı. Askere sıkıştığımızı söyledik, "Bu saatte tuvalete çıkmak yasak; kapıyı açamam!" dedi. Sanki ishal saat dinlermiş gibi! Israrlarımız protestoya dönüştüğünde, asker idareye bildirmeye gitti. Çatlayacak vaziyette, onun geri gelmesini bekledik. Geri geldiğinde; "Tamam izin verdiler, kapıyı açıyorum, koğuş adına üç kişi çıksın!" dedi. "Üç kişi mi? Ne üç kişisi? Üç kişi geriye kalanlar adına nasıl sıçacak?" Tepkileri üzerine askerler kapıyı açmadan çekip gittiler.

Kömür tenekesinden klozet, battaniyeden paravan yapıp, koğuşun dip köşesinde portatif bir tuvalet yaptık. Mide problemlerinden dolayı, geğirmelerimizden çıkan çürük yumurta kokusunun üzerine, yeni inşa ettiğimiz tuvaletten yükselen kokular da eklenince, koğuşun havası dayanılmaz bir hal aldı. Koğuşun sahip olduğu tek pencereyi sürekli açık tutmamız da fayda sağlamıyordu. Koğuşlardan yükselen bu ağır kokuya kendileri de dayanamamış olacaklar ki; Yarbay Remzi, koğuşlarda tuvalet yaptırma faaliyeti başlattı. Tuvaletlerin yanı sıra bir başka sürprizinin daha olduğunu söyledi. Bu sürprizin, yarbayın "tabutluk" dediği, yirmi beş tane yeni hücre olduğu, kısa sürede duyuldu.

İshal sıkıntısı bittiğinde, koğuştaki portatif tuvaleti kaldırdık. Yaşadığımız şeyler bize, daha önce 3 No.lu Cezaevi'ndeki ishal meselesini hatırlattı.

Toplu İshal!

3 No.lu Cezaevi bildiğimiz klasik cezaevlerine benzemiyordu. Daha çok iki katlı okulu çağrıştıran bir binaydı. Faşist cuntanın zindanlara doldurduğu insanların sayısı yüz binleri aşmıştı. Mevcut cezaevlerinin kapasitesi yetmeyince, koşullarına bakılmadan birçok yer cezaevine çevrilmişti. 3 No.lu Cezaevi de bu yerlerden biriydi. Bina cezaevi amacıyla yapılmadığından, koğuşlarında tuvalet yoktu. Bir askeri birliğin içindeki bu binanın etrafı duvarlarla çevrili de değildi.

Bazen bütün cezaevinde ishal başlardı; böyle zamanlarda yemeklere ishal edici bazı maddeleri özellikle kattıklarını düşünürdük. Yine böyle bir günde, koğuşlarda başlayan ishalin ardından, tuvalet problemi oluştu. Öğle yemeğinden sonra, bağırsaklarda başlayan hareketlenme, "Acaba? Yine mi?" sorularını doğurdu! Kısa sürede kuşkularımızda haklı çıktık. Koğuş kapısının önüne yığılıp, kapılara vurmaya başladık.

"Ne var?"

"Kapıları açın, ishal var."

"Durun, idareye soralım, izin verirlerse açalım."

Herkes kendini tutmuş, ani hareketlerden kaçınıyordu, nefesi dahi kontrollü alıp veriyorduk. Bütün koğuş bu durumdayken, Erhan Altun ranzasında oturmuş, koğuşun düştüğü duruma gülüyordu. Gülme ama ne gülme? Aralıksız kahkahalar atarak...

Kapının önünde bekleyenlerin en ön sırasında Recep Önder, namı diğer Niko, duruyordu. Kendince uyanık, kapı açılınca tuvalete ilk o gidecek. Oysa, kapılar açıldığında, en son gitmeye bile razıyız. Bütün koğuşlar aynı problemi yaşadığından, diğer koğuşlar da taleplerinin gerçekleşmesini bekliyorlardı. Hayli zaman geçmesine rağmen, idareden ne bir cevap geldi ne de kapılar açıldı. Çaresiz bir durumda kapıların önünde beklerken, cezaevi çevresinden olağandışı sesler gelmeye başladı. Pencerelerden bakınca, zırhlı araçların cezaevinin etrafını kuşattığını gördük. Kapıların açılmasından umudu kestiğimizden, yavaş yavaş, ani harekette bulunmadan, ranzalarımıza oturduk. Niko kapının dibinde beklemeye devam ediyordu. "Niko, gel otur, bunların kapı falan açacağı yok" dediysek de, pek oralı olmayıp, beklemeye devam etti. Bir süre sonra, Niko'nun eğilip pantolonunun

paçalarını çorabının içine sokmaya çalıştığını görünce, hepimiz durumu anladık. Niko rahatlamıştı! Bunu gören Erhan'ı gülme krizi tutmuştu. Erhan'ın kahkahalarına tebessüm edecek mecalimiz dahi yoktu. Kahkahalarına devam ederek üst ranzasındaki yatağından doğrulup inmeye çalıştığı anda; "hah, hah, haa..." dedi ve gülmesi aniden kesildi. Demek ki bazı insanların bağırsakları daha uzundu! Erhan ishalden bir saat sonra etkilenmişti!

Bu arada kapıların neden açılmadığını saatler sonra öğrendik; cezaevinden adli müşavirlik telefonla aranarak, cezaevinde toplu ishal olduğu söylenmiş. Mahkûmlar kapıların açılmasını istedikleri için bu durumda ne yapmaları gerektiğini öğrenmek istemişler. Bunun üzerine adli müşavirlik; "Ne kapısı, ne açması! Siz kapıları tutun, biz takviye kuvvet gönderiyoruz!" yanıtı gelmiş. Meğer, cezaevi yetkilisinin "toplu ishal" ibaresi, adli müşavirlikte, "toplu isyan" olarak anlaşılmış! Bunun üzerine de zırhlı araç desteği göndermişler.

Tabutluk...

Yarbay Remzi'nin "tabutluk" dediği hücrelerin inşaatı henüz bitmeden, "Yeni yaptırdığım tabutluklar bitsin, ben sizi o zaman göreceğim" sözünü yineleyerek, tehditler savuruyor, direnişte ön plana çıkan arkadaşların isimlerini telaffuz ederek, "Onlarınkini özel yaptırıyorum, girdiler mi bir daha çıkamayacaklar!" diyordu. Psikopat kişiliğe sahip, bu kindar yarbay, her ay yeni bir uygulama başlatır, bunu sürekli yineleyerek, tutsaklara psikolojik işkence yapardı. Sıklıkla vurguladığı yaptırımların umduğu kadar etki yaratmadığını anlayınca kendini aşağılanmış hissederdi.

Nihayet hücreler bitip, kullanıma hazır hale geldiler. Onca emek ve para harcanarak yapılan "eserlerinin" boş kalmasını istemiyordu. Amacına uygun yeni uygulamalar icat edip, hücre cezalarını artırması gerekiyordu. Böylece hücre cezasının niteliği değişti; herhangi bir itiraz, yüksek sesle konuşmak, hatta ters bir bakışı bile hücre suçu kapsamına aldı. Mesela, geçmişte yaptığımız açlık grevini gerekçe gösterip, ifadelerimizi almaya başladılar. Bu uygulamayı hücre cezası vermek adına başlattığını bildiğimizden, geçmişteki eyleme

ilişkin ifade vermeme kararı aldık. Gün boyu götürdükleri tutsakların ifade vermemeleri üzerine, ertesi gün "Neden ifade vermiyorsunuz?" sorgusu için çağırıldık...

Mahkemelere gidiş gelişlerde yapılan aramalara bazı değişiklikler ilave ederek, itiraz etmemizi sağlamayı amaçlıyordu. "Üzerlerini aratmadıkları..." nedeniyle hücre cezaları veriyorlardı. Aramalardaki yeni ilaveler, kemeri açıp, pantolonları aşağıya indirme uygulamasıydı. Haliyle buna karşı çıkıyorduk. Biz yapmayınca kendileri açmaya başladılar. Bu durum, askerlerin pek hoşuna gitmiyordu. Bir erkeğin pantolonunu açmakla küçük düşürüldüklerini düşünüyorlardı. Memnuniyetsizliklerini belli etmek için pantolonla birlikte her şeyi çekip indirirlerdi. Gerçi siyasi tutsakların malı meydanda olurdu! Ama Erzurum'un eksilerde dolanan soğuğu olmasa! Pantolonu açan askerlerin rahatsızlığı da eklenince, uygulama uzun sürüyordu. Mahkeme duruşmalarına vaktinde gidilemiyordu. Bunun üzerine bu uygulamadan kısa süre sonra vazgeçtiler. Onun yerine, daha pratik olan, "paralel" dedikleri yöntemi devreye soktular. Pantolonunu açmayanı, dört asker, kol ve bacaklarından tutarak yere paralel şekilde havada tutuyorlar, karşılıklı iki asker de kaba etimizi copluyorlardı. Bu pantolonu indir-giydir işinden daha pratik sayılırdı.

Toplu Gösteri!

Paralel uygulamasının başladığı dönemde, duruşmalara götürülmek üzere, gruplar halinde koğuştan çıkarılıp, otobüslere bindiriliyorduk. Otobüslere binmeden önce;

"Pantolonunu aç."

"Açmıyoruz."

"Alın paralele."

Onlarca cop darbesinden sonra bırakıyorlardı. Bir süre sonra, popolarımızın rengi Afrikalıların tenine benzedi. Şişmanların popoları ise cop darbeleriyle çatlayıp kanadığı için rengi bir şeye benzemiyordu. Onlarınkini görünce yakınmaya utanıyorduk. En sıkıntılı yanı da, kanayan etlerimize yapışan çamaşırlarımızın çıkarılmasıydı. Bu işkence yöntemini etkili şekilde protesto etmek için mahkemelere taşıdık. Önceden düğmeleri açılarak tek düğmeyle tutturulan pantolonlarımızı,

duruşma başladığında hep birlikte indirerek, popolarımızı mahkeme heyetine çevirip, işkenceyi tutanaklara geçirmelerini istedik. Eylem askerlerin müdahalesiyle sonlansa da son derece etkili oldu. Bu eylemlerde oldukça ilginç manzaralar da yaşandı. Artvin Devrimci Yol davasının kalabalık olması nedeniyle, eylem "toplu gösteriye" dönüştü. Artvin Devrimci Yol davasının mahkeme yargıcı Yüzbaşı Haşim Güner, mahkeme salonunda yapılan bu eyleme, görevli askerlerin müdahalesini engelleyerek, tutanaklara geçirilmesini sağladı. Ayrıca, bu durumu adli müşavirlikle görüşüp çözeceği sözünü de verdi.

Aradan geçen bir aylık sürede değişen bir şey olmadığı gibi, işkenceler de hız kesmeden devam ediyordu. Bir gün dışarıya çıkarılıp arama noktasına götürüldüğümüzde, bizden önce çıkarılanların paralele alınıp dövüldüğüne tanık olduk. Bunlardan biri Aşkale, Devrimci Yol davasından yargılanan Mihrali Yazıcı'ydı. Diğer arkadaş, cop darbeleri indikçe çığlıklar atmasına rağmen, aynı cop darbelerine maruz kalan Mihrali'nin çıtı çıkmıyordu. Uygulamaları, başında durarak bizzat yöneten Yarbay Remzi, Mihrali'nin bağırmadığını fark etti; yanına yaklaştığı askerlere daha güçlü vurmalarını emretti. Mihrali'nin direnci Stalin'in iradesine benziyordu. Durumdan şüphelenen yarbay, askerlere pantolonun çıkarılmasını söyledi. Mihrali'in iyi direnen arkadaşlarımızdan birisi olduğunu biliyorduk, ama gördüklerimiz yaratıcılığı karşısında da hayrete düşmemize neden oldu. Pantolon çıkarıldı, donu olduğundan daha kabarık duruyordu. Donun lastiği çekildi; içinden, döşeklerin doldurulmasıyla ya da parka içliklerinde kullanılan muflon parçalarının birbirine eklenmesiyle yapılmış, dört parmak kalınlığında bir tampon çıktı. Neden bağırmadığını anlayamadık! İlle canının yanması mı gerekiyor? Sırf bağırmadığı için tamponunu yakalatan Mihrali sayesinde, paralel uygulamaya "Pantolonu çıkararak paralele almak!" kuralı getirildi.

Cezaevi cephesinde değişen bir şey olmayınca; mahkeme yargıcı Haşim Güner'e, verdiği söz hatırlatıldı. Yargıç, salona göz gezdirdikten sonra önündeki dosyaları kapatıp, arkasına yaslandı. Bir müddet de öyle durarak, ileriye doğru uzandı; "Çocuklar" diye konuşmaya başladı; "ben size söz verdiğim

üzere Adli Müşavirle görüştüm. Gördüklerimi anlatıp bunun önüne geçilmesini istedim. Bana verdikleri cevap..." kısa bir duraklamadan sonra kürsünün üzerinden biraz daha ileriye uzanıp, " 'Önüne bir bok koyduk yiyeceksen onu ye; sana ne cezaevinde olanlardan? Sen cezaevi müdürü müsün?' şeklinde oldu." Yargıcın, durumumuzdan etkilendiği her halinden belliydi. O gün, duruşmayı bitirip, yargılamaya devam etmedi.

Üç Gün Neyse de!

Yarbay Remzi'nin büyük umutlarla yaptırdığı yirmi beş adet "tabutluk" hizmete açılmıştı(!) Aslında iki kat halinde, altlı üstlü yirmi dört hücrenin sığabileceği yere, kenarda kalan boşluğu değerlendirip, bir hücre daha sıkıştırılmıştı. Hücrelerin boyutu tabuttan halliceydi. Boydan çaldıklarını yüksekliğe ilave etmişlerdi; dizler kırılarak, karına doğru toplanıp, yatılabilecek uzunluktaydı.

Yer darlığından, orada hep iki aşamalı olarak gerinirdim. Ayaklarımı katlayıp, kendime doğru çekerek belden yukarımı esnetirdim. Daha sonra belden yukarımı kamburlaştırarak belden aşağımı gererdim. Hücrenin eni de hayli dardı. İki elini yumruk yapıp birbirine yasladıktan sonra dirseklerin yanlara açılmasıyla duvara değerdi. Yükseklik ise bayağı kambur bir şekilde ayağa kalkılabilecek kadardı. Demir kapının altında, yaklaşık on santim yüksekliğinde bir boşluk vardı. Yemek ve tuvalet kapları o boşluktan alınıp verilirdi. Kapının orta yerinde de askerlerin içeriyi kontrol etmeleri için on santimlik bir mazgal deliği vardı. Üstteki hücreye su döküldüğünde, tavandan süzülen damlalar alt hücreye geçiyordu. Her hücreye su dökülmesi gerekmiyordu nasılsa!

Oldukça havasız ve son derce nemli olan bu hücrelerde, bir hafta kalıp çıkınca belli bir zaman düz bir hatta yürümekte zorlanıyorduk. Hücrede geçen süre boyunca tüm ihtiyaçlar bu küçücük alanda görüleceğinden, üç günlük hücre cezalarında büyük tuvaletimizi yapmazdık. Galiba, kendimizi buna şartladığımızdan, üç gün boyunca sıkışmazdık. Ama bir hafta, on güne yapacak bir şey yoktu. Yarbay Remzi, Erzurum'un -30^0'ye varan soğuğunda tutarak üç günde bizi yıldırabileceğini düşünüyordu. Bu sürede pes etmediğimizi

görünce hücre cezasını 10-15 güne kadar çıkardı. Ama yine de istediği sonucu alamadı.

Tünel...

1983 yılında B Blok 4. koğuş tutukluları bir tünel kazmaya başladılar. Bir yıl kadar süren bu kazı faaliyetinin en enteresan yanı çıkan toprağın askerlere taşıtılmasıdır. Tabii askerler taşıdıklarının toprak olduğunu bilmiyordu.

Isınmak için kullanılan kömür sobalarında çıkan toprak yakılarak rengi cürufa benzetiliyordu. Askerler cüruf niyetine tünel toprağını taşıyordu.

İçine elektrik tesisatı bile çekilen bu tünel bitmesine karşın Yarbay Remzi İpekçioğlu dönemiyle birlikte getirilen yeni uygulamalarla 4. koğuşa firarı desteklemeyecek insanların gelmesi sonucu kaçış gerçekleşmedi.

İki Fırt Sınırı...

Cezaevindeki her ortamda olduğu gibi, hücrelerin de kendine özgü bir kültürü, saflığı, samimiyeti vardır. Koğuşlardaki arkadaşlıklar burada daha farklıdır. Hücre, hile, riya, yalan, bencillik kaldırmaz. Yemeklerin tadı olmasa da sohbetler çok keyiflidir. Anıların en kıymetlileri burada paylaşılır; fıkraların en güzelleri burada anlatılır. Bir de en keyifli sigara burada içilir. Açlık grevleri ve hücreler hariç, tutsaklığım boyunca sigara içmedim. Gerçi hücrede öyle sigara paketi bulunmazdı, oraya giderken bir iki dal götürebilirsen ne âlâ. Onu da öyle tek başına tellendirmek olmazdı! El ayak çekilip, gelen giden kesildiğinde, sigara yakılırdı. Bu arada diğerleri de sırasını beklerdi. Adam başı iki fırt çekilir ve sigara yan hücreye geçirilirdi. Kimse kimseyi görmese de hiçbirimiz üçüncü fırta tenezzül etmezdik.

Hücreye yeni gelen herkesten böyle bir beklenti vardı; ne getirdiğine mutlaka bakılırdı. Önce koğuşlardaki havadisler sorulur, ardından da zulada bir şeyin olup olmadığı. Benzer bir günde, hücreye yeni gelen arkadaş boş gelmemişti. Vakit geldi, sigara ateşlendi. İki fırt çeken, kolunu hücrenin mazgalından çıkararak yan hücreye uzattı. Yandaki de yanındaki hücreye. Hücrelerin standarda uyan tek ölçüsü genişlikleriydi.

Eni biraz daha geniş olsa, sigara dolandırmanın imkânı olmazdı! İkinci kişi de iki fırt çekip, üçüncü sıradaki Mehmet Çalık'a uzattı. Mehmet, hakkı olanı içine çekip, sigarayı mazgaldan bitişiğindeki Beşir Çavuş'a uzattı. Ancak Beşir'in eli sigarayı almak için uzanmayınca, Mehmet, kısık sesle, "Beşir, Beşir" diye seslendi. Beşir'den ses çıkmayınca, zincir koptu. Duman boşa gitmesin diye Mehmet, arkadaşlardan izin isteyerek sigarayı içmeye devam etti. Bu arada, bütün hücreler, dışarıdaki nöbetçiyi huylandırmayacak şekilde Beşir'e seslemeyi sürdürüyordu. Mehmet, sigarayı dibine kadar içtikten sonra; Beşir'den "Ne var?" sesi geldi. Mehmet hariç, herkes Beşir'e ateş püskürdü. Mehmet Çalık ise "Arkadaşın üzerine bu kadar gitmeyin, ne yapsın? Elinde olmayarak uyumuş, o da istemezdi böyle olsun!" dediğini hatırlamıyorum.

Erzurum'un Ahlaklı Sağcıları(!)

9. Kolordu kapsamında, Artvin, Kars, Ağrı ve Sivas bölgelerinde tutuklanan insanlar Erzurum Askeri Cezaevi'nde yargılanıyorlardı. Beş binden fazla insanın gelip geçtiği Erzurum askeri cezaevlerinde, 1984 yılında gerçekleşen tahliyeler sonucu mevcudun azalmasıyla bütün davaları 1 No.lu Askeri Cezaevi'ne topladılar. Artvin Devrimci Yol, en kalabalık olan davalardan biriydi. Onun ardından, PKK ve Özgürlük Yolu davaları geliyordu. Bu üç davanın haricinde yargılananları on kişiyi geçmeyen çok sayıda dava da vardı. Tabii her dava ayrı bir siyasi grup anlamına geliyordu. Bu çeşitliliğe rağmen, cezaevinde her grubun temsil edildiği bir yapı, herkesin içinde yer aldığı tek komün vardı. Bu kolektif yapı ve komün Karskapı dağıtılıp kapatılana kadar devam etti. Kamuoyu desteğinden uzak, ücra bir bölge olan Erzurum cezaevlerindeki direnişin başarısı bu kolektif yapılanmanın sayesinde olmuştur.

Artvin Devrimci Yol davasının duruşmaları, Erzurum'un Erzincan çıkışında bulunan Cemal Gürsel Kapalı Spor Salonu'nda yapılıyordu. Cezaevi ise, kentin Kars çıkışındaydı. Yani haftanın dört günü Erzurum'u boydan boya gidip geliyorduk. Yirmiden fazla belediye otobüsünden oluşan konvoy yola çıktığından, araçların gittiği güzergâh trafiğe kapatılırdı.

Trafiğin kapatıldığını gören Erzurum'un milliyetçi ve "ahlaklı" vatandaşları –ki bunların çoğu güzergâhtaki esnaflar olurdu– ahlaksızca el-kol hareketleri yapmaya başlarlardı. Bir keresinde aynı güzergâhtan geçerken, hareket çekmek için yerini alamamış birini gördük. Adam elindeki kasaları yere bırakmak istemiyordu. Telaşla yürüyerek, kasaları dükkânına bırakıp, bize hareket çekmeye niyetliydi. Son otobüsün de geçmekte olduğunu görünce, yetişemeyeceğini anladı ve elindeki kasaları bırakamadan dirseğiyle hareket çekmeye çalıştı. Ama cezaevinin bulunduğu mahalleye geldiğimizde durum tam tersiydi. 12 Eylül öncesi solcuların bulunduğu nadir yerlerden birisi olan bu mahallede, özellikle çocuklar el sallar, zafer işareti yaparlardı.

Öğle yemeğini mahkeme salonunun bulunduğu yerde verirlerdi. Yargılamanın ilk başlarında ben henüz Erzurum'a gelmemiştim. Dolayısıyla bizzat tanık olmadığım ama birçok arkadaşın anlattığı birkaç şeyi aktarmak isterim.

Devrimi Yapsaydınız!

Duruşmaların başladığı ilk günler, belki de ilk duruşma, kimlik tespitleri yapılıyor. Sıra Borçka sanıklarından Ali Yılmaz'a gelince, önceden hazırladığı cümleleri sıralayarak, "Sizler emperyalizmin ve onun Türkiye'deki temsilcisi tekelci burjuvazinin mahkemeleri olarak bizleri yargılayamazsınız, bizi ancak..." diye devam etmeye çalışırken, mahkeme yargıcı Haşim Güner, "Bir dakika... Bir dakika..." diyerek iki elini havaya kaldırır. Ali sustuğunda devam eder. "Bir kere şunu baştan söyleyeyim, biz kimsenin mahkemesi değiliz. Biz hukukçuyuz ve önümüzdeki yasalara göre yargılamamızı yaparız. Siz devrim yapmaya yola çıkmıştınız ama yapamadınız. Eğer yapsaydınız, o zaman yargılamalar devrimin yasalarıyla yapılacaktı. Yapamadınız! Önümüzdeki yasa da bu." O günlerde böyle bir açıklama, bir yargıçtan, hem de askeri yargıçtan kolay kolay duyulmazdı. Ezberi bozulup, bocalayan Ali; sağına soluna bakarak, salondan destek bekler. Salondan bir tepki gelmeyince, konuşmanın devamını getirmez ve yerine geçer.

Rahmetlinin Kılıcı...

Mahkemede ifadelerin okunup, tanıkların dinlendiği günlerden birinde, Borçka Orman İşletmesi'nde çalışan bir yöneticinin ifadesi alınmaktadır. Aslen Artvinli olmayan bu adam, adı geçen olayın aynı zamanda mağdurudur. Geçmişte, yetkilerinden aldığı gücü, Orman İşletmesi'nde çalışan solcu demokrat insanların üzerinde baskı aracı olarak kullanmıştır. Yetmez gibi, boş gezmediğini belli etmek için, taşıdığı silahı dairedekilere göstermiştir. Adamın küstahlığını abartması üzerine Borçka'daki arkadaşlardan birkaçı adamın karşısına çıkmışlar. Silahını alıp iyi bir ders vermişler. Hastane, rapor, ifade derken; davacı olan bu faşist, kendisini dövüp silahını alanların kimler olduğunu anlatır. Ama polis, "Sen bunları boş ver" beni dövüp silahımı alan Erkan Uzuneminağaoğlu'dur, diye ifade ver ki onu tutuklayalım. Bunların başı Erkan'dır" diye yol gösterir. Polisin bu teklifi, müşteki tanık faşistin işine gelir. Muhtemelen o da, Erkan'ın kim olduğunu, Borçka'daki namını biliyordu.

Bu süreçte, 12 Eylül gelir. Cunta, sokakta, evde, dernekte, dağda, taşta devrimci avına çıkar. Erkan Uzuneminağaoğlu da 24 Aralık 1980 tarihinde bir grup arkadaşıyla birlikte pusuya düşürülür ve çatışma başlar. Erkan Abi'nin arkadaşlarına nasihati, "Mümkünse ölülerimizi düşmana bırakmayın! Ama yaralılarımızı asla bırakmayın!" şeklinde olurdu. Grup, kuşatmayı yarıp çıkmayı başarmasına rağmen, Erkan Abi bir arkadaşlarının yaralanıp çemberin içinde kaldığını fark eder. Grubun tamamını tehlikeye atmamak için, yaralanan arkadaşı Taner Uzun'u tek başına almaya gider. Tam başarmak üzereyken o da yaralanır ve uzun süren bir çatışmanın ardından ikisi de katledilirler.

Erkan Abi'nin öldürüldüğünü duyan bu faşist, karakola giderek, kendisini dövüp silahını alanın Erkan Uzuneminağaoğlu olmadığı yolunda ifadesini değiştirip, yeni isimler verir. Daha sonra, davalar açılıp, duruşmaya mağdur tanık sıfatıyla çağrılınca seve seve gelir. İfade vermesi için söz verilen tanık, özgüvenli ve keyifli tavırlarla kürsüye çıkar. İfadesini verirken, mahkeme yargıcı Yüzbaşı Haşim Güner de önündeki dosyaları karıştırmaya devam etmektedir.

"Efendim, falanla filan geldi, benim silahımı alıp beni darp ettikten sonra gittiler."

"Silah ruhsatlı bir silah mıydı?"

"Hayır, efendim, ruhsatı yoktu."

"Ruhsatsız silah taşımanın suç olduğunu bilmiyor musun?" diye sorunca, salondakiler yargıcın giderek sertleştiğini, ama tanığın buna pek anlam veremediği anlarlar.

"Biliyorum efendim, ama o günün şartlarında can güvenliğimiz için taşıyorduk." Morali bozulan tanık, anlamsızca, yardım talep eden bakışlarla diğer üyelere bakar. Kürsüye yürürken takındığı özgüvenli ve keyifli tavrı gitmiş, "Bu ne biçim yargıç? Beni dövenleri değil de, silahımın ruhsatını soruyor?" diyen biri gelmiştir.

Haşim Güner, "Pekâlâ, sen daha önceden, beni dövüp silahımı gasp eden kişi Erhan Uzuneminağaoğlu'dur demişsin; daha sonra ise ifadeni değiştirerek, beni dövüp silahımı gasp edenler bunlardır demişsin. Neden önce Erkan yaptı deyip, sonra ifadeni değiştirdin?"

"Efendim, 12 Eylül öncesi ortam malumunuz. Ben o zaman, bunlar yaptı demeye korktum, onun için Erkan Uzuneminağaoğlu yaptı dedim."

Haşim Güner'in yüzü daha tanığın sözleri bitmeden gerilmişti. Sözleri biter bitmez, "Sen ne diyorsun be adam? Zamanında, kılıcının iki tarafının da kestiği rahmetliden korkmadın da, bunlardan mı korktun? Geç yerine!"

Haşim Güner'in bu tavrına salondaki gülümsemeler de eklenince, tanık, deyim yerindeyse, mosmor olmuştu. Tanıklığına da, geldiğine de pişman bir vaziyette, duruşma bitene kadar salona hiç bakmadan, kıpırtısız bir halde öylece oturdu...

Heyet Şive Bilmeyince!

Bazı yörelerin şivesi o kadar faklı olur ki, çoğu kelimesi anlaşılmaz. Bu yüzden kelimeler konunun ne olduğuyla ilişkilendirilerek anlaşılmaya çalışılır. Artvin bölgesinin de kendine has bir şivesi vardır. Ancak bu, Artvin bölgesini tümüyle kapsayan bir şive değildir; ilçeden ilçeye, köyden köye farklılık gösteren bir zenginliği vardır. Bizde Türkçeyi

düzgün konuşanlar, ya yüksek okul mezunudur ya da bölge dışında çok kalmıştır. Diğer türlü herkes şiveli konuşur. Tabii ki burada bahsettiğim şive, "gidiyor musun?" yerine, "cideryir misun, gideyer misin, gideyi misin, gidiyon mu..." türünden değildir. Böyle olsa, konuşanın ne demek istediği zorla da olsa anlaşılır. Yabancı dil ayarında bir şiveden bahsediyorum.

Şavşat'ta bir gelin kayınvalidesini doktora götürür. Doktor, yaşlı teyzeye şikâyetini sorunca, "Doktor Bey, bazen belden aşağı ayaklarum mucurlanup kaliyer" der.

"Anlamadım teyze, nasıl oluyor?"

Doktorun anlamaması üzerine gelin devreye girerek, "Doktor bey sen annemun konuşmasindan anlıyamasin! Şikâyetini ben anlateyim; arada bir annemun beldan aşağisi kaklaşup kaliyer." Bunun üzerine doktor bir tercümana ihtiyacı olduğu anlar.

İlçe bazında devam eden yargılamalarda duruşma sırası Şavşat bölgesinin tanıklarının dinlenmesine gelir. Tanık, teşhis yaparken bir taraftan da konuşmaktadır. "Efendim, ben Şavşat'ta anacaddede yürürken bununla bu gelip benim kollarıma girdiler. Ve bir taraftan da vurmaya başladılar. Bir müddet bu şekilde gittikten sonra, bu geldi, bana bir vurdu, ben kanala düştüm. Ben o zaman anladım ki, bunlar beni dövüyor."

Haşim Güner, sanıklardan, tanığın ifadesine karşılık söz almak isteyen var mı diye sorunca, İbrahim Aydın söz alıp mikrofonun başına geçti. "Efendim, ben tanığı tanımam. Kendisini de dövmüş değilim. Ben o gün caddede yürüyordum. Birini dövüyorlardı. O sırada silahlar patladı, ben elacama koverdum!"

Haşim Güner, "Ne yaptın, ne yaptın?"

"Elacama koverdum." Bunun üzerine Haşim Güler, tekrar İbrahim'e sormanın manasız olacağını düşünmüş olmalı ki; sol tarafında oturan mahkemenin diğer üyelerine dönerek,

"Ne diyor, siz anladınız mı?" diye sorar. En son sırada oturan askeri hâkim Yüzbaşı Müzmir Yüce, "Kaçtım demek istiyor galiba."

Haşim, tekrar İbrahim'e dönerek,

"Kaçtım mı demek istiyorsun?"

"Evet, kaçtım."

Aslında, İbrahim arkadaşın ifadesinin karşılığını "kaçtım" kelimesi tam anlamıyla karşılamıyor. Oysa "Elacama koverdum" cümlesi "Allah ne verdiyse, koşmaya başladım" anlamına geliyor. "Kaçmak" sözcüğü, olayla bir bağlantı iması taşıyor. "Eylemi gerçekleştirdikten sonra koşarak olay yerinden uzaklaştık!" gibi. Ama ikincisi öyle değil, kendisiyle alakalı olmayan bir olaydan zarar görmemek için can havliyle, Allah ne verdiyse, bütün gücüyle kaçtığını ifade ediyor. Mahkeme heyeti Şavşat şivesi bilmediği için İbrahim'i olayla bağlantısı var diye değerlendirdi. Şive bilseler beraat ederdi.

Soldan sağa: İbrahim Aydın, Ekrem Demirel, Mehmet Çalık, Cihan Akbaş. Bursa Cezaevi.

Şive İnceltmeye Gelmez!

Borçka bölgesinin şive zenginliği diğer bölgelerle kıyaslanamayacak kadar çeşitlidir. Bunun nedeni, Gürcü, Laz, Ermeni (Hemşinli) kesimlerden insanların burada yaşamasıdır. Borçka'daki mücadelede, yazıhanelerin bulunduğu köprübaşı mevkii, önemli bir konuma sahipti. Faşistlerin tek tutunabildikleri yer olmasına rağmen, faşistlere terk edilecek bir yer değildi. Her şeyden önce, transit yolun üzerindeydi. Otobüs ve minibüslerin uğrak yeri olduğundan, herkesin

bir biçimde yolunun düştüğü bir merkezdi. Dahası, okullara gidiş gelişin yapıldığı güzergâhın da üstüydü.

Aslında, devletin kolluk kuvvetlerinin desteği olmasa, faşistlerin oralarda tutunma şansları yoktu. Her türlü desteklenmelerine rağmen, faşistlerin geldiği haberi alındığı anda, toplu bir şekilde gidilip müdahale edilirdi. Kaçmaya fırsatları varsa, şanslı günleri olurdu. Ama insanın şansı her zaman yaver gitmeyebilir.

Burada, faşistlerin hedef almaya çalıştıkları yer, Borçka'daki devrimci mücadelenin önemli ayaklarından birini oluşturan Borçka Ticaret Lisesi öğrencileriydi. Militan bir kadroya sahip olan bu okulun öğrencileri, kendi savunmalarını yapmanın yanı sıra yazıhane bölgesine gelen faşistlere de gereğini yapıyorlardı. Mehmet Çalık, Borçka'daki devrimci mücadelenin en ön saflarında yer alan, aynı zamanda okuldaki örgütlemeyi gerçekleştirenlerden biriydi.

Yine bir gün, gelen haber üzerine, okuldan toplanıp yazıhaneler bölgesine gidiyorlar. Aynı gün okula gitmeyen Mehmet Çalık da orada. O gün faşistler kaçamayıp iyi bir ders alıyorlar. Karakola sığınmak zorunda kalan faşistler, şikâyetçi olup, kendilerini dövenlerin isimlerini veriyorlar. Verdikleri isimlerin çoğu o gün orada olmayan, devrimci mücadelenin ön saflarında yer alan arkadaşlar. Bunlardan biri de Mehmet Çalık'tı elbette.

Olayın tanık ve müşteki ifadeleri okunduktan sonra, mahkeme yargıcı Haşim Güner, sanıklardan söz almak isteyen var mı, diye sordu. Mehmet Çalık söz alıp, mikrofonun bulunduğu kürsüye çıktı. Tanık-müştekilerin iddialarına cevap vermek için konuşmaya başladı. "Efendim, ben tanıkların iddia ettiği gibi o gün orada değildim. Zaten ben o gün ökülde de değildim" deyince, yüzlerce kişinin bulunduğu mahkeme salonundan bir uğultu yükseldi. Sarı olan Mehmet Çalık'ın rengi kızarmıştı. Mehmet, şivesinin kurbanı olmuştu. Yani koca salonda Borçka şivesiyle konuşmak kaba kaçar diye, konuşmasını inceltmek istemiş, ama yanlış yerini inceltmişti.

Nasuh Mitap, Mehmet Çalık. Bursa Cezaevi.

Kel Dana!

Yargılamalar ilçe bazında yapılmasına rağmen, bütün sanıkları mahkeme salonuna götürüyorlardı. Ardanuç sanıklarının yargılanması yapılırken, merkez ve diğer ilçelerin sanıkları gün boyu duruşma salonunda oturuyorduk. Kimi çaktırmadan kitap okumaya çalışırdı; kimi mahkemeyle ilgili notlar alıyormuş gibi yapıp bir şeyler yazıyordu. Bir

de en arka sıralarda oturup, oyun oynayanlarımız vardı. O günlerin favori oyunu "Bir Kelime Bir İşlem" oyunuydu. Oyun iki kişiyle oynanır, bir de hakemin olması gerekir. Hakemin görevi, oyunun kurallarını kontrol etmek, tartışmalı durumları çözüme kavuşturmaktır. Anlaşmazlık daha çok kelimelerden çıkardı, bitişik mi, değil mi, anlamlı mı, yoksa uydurma mı gibi...

Bir gün, Gürsel Tantoğlu ve Seyhan Odabaş'la birlikte yan yana arka sıralarda oturuyoruz. Seyhan kâğıt kalem çıkarıp, "Bir Kelime Bir İşlem" oynamayı teklif etti. Ben istemeyince, Gürsel'e teklif etti. O kabul edince, bana da "bari hakem ol!" dedi; kabul ettim. Oynamaya başladılar. Hakeme pek iş düşmüyordu. Oyun dengede gidiyorken, sonlara doğru ibre Gürsel'in lehine dönmeye başladı. Gürsel, yenmeyi yenilmeyi pek önemseyen bir arkadaş değildi. Ama aynı şeyi Seyhan için söylemek olanaksızdır. Aslında Seyhan, daha çok Gürsel'e yenilmeyi istemezdi. Çünkü kendisinin, Gürsel'den daha bilgili ve zeki olduğunu düşünüyordu. Onun için de oyunu iyice önemseyip, yenilmemeye çabalıyordu. Aslında böyle bir şeyi açıkça söylesen, kesinlikle kabul etmez; ama dışarıdan bakıldığında bu durum açıkça seziliyordu... Oyunun sonuna gelindi ama Seyhan bir türlü üstünlük sağlayamadı. Bir kelime ve bir işlem kalmıştı. Kelimenin, Gürsel'in bulduğu kelimeden daha uzun olması, işlemi de Gürsel'den daha erken çözmesi, daha doğrusu Gürsel'in yanlış yapması gerekiyordu. Gürsel işlemi yapamayınca, Seyhan durumu eşitledi. Kelimeyi de Gürsel'in bulduğundan daha çok harfli olursa oyunun galibi olacaktı. Gürsel'in kelimesi altı harfliydi. Yedi harfli bir kelime Seyhan'ı galibiyete taşıyacaktı. Seyhan, "Yedi harf" dedi. Gürsel hayretle, "Yedi harf mi?" diyerek, bulduğu kelimeyi sordu. Seyhan, "Kel Dana" diye cevapladı. Gürsel, cevabı tekrar ederek soruya çevirmesiyle birlikte, ikisi arasında bir tartışma başladı. Gürsel, kel dananın kelime anlamını sordu; Seyhan, saçı dökülmüş danaya kel dana denir, diye cevapladı.

"Dananın saçı mı olur ki, dökülsün?"

"Saçı olmaz ama tüyü dökülürse kel olur."

Öyle bir gülme tuttu ki, bir türlü kontrol edemiyordum. Hakeme danışmasalar da, resmen müdahale edeceğim; ama gülmemi engelleyemiyordum. Benim krize dönüşen gülmem

sırasında onlar tebessüm dahi etmeden, hararetli bir şekilde, saçı olmayan bir dananın nasıl kel olacağını tartışıyorlardı. Gürsel, dananın keline takıldığı için, bu kelimenin bitişik yazılmayacağını düşünemiyordu. Gülme krizi yüzünden duruşmadan atılmamak için kendimi sıka sıka ter su içinde kaldım. Böylece duruşmadan atılmadım. Gürsel "Kel Dana" ibaresini kabul etmese de Seyhan kendini galip ilan etti.

Dalgınlığın Böylesi...

Bölge insanının bütün özelliklerini taşıyan Gürsel Tantoğlu, fedakâr, sempatik, cesur, epeyce de dalgın bir arkadaştı. Bu dalgınlıklardan kaynaklanan sıkıntılarla ilgili arkadaşlarının takılmalarını, şakalarını anlayışla karşılardı.

İşkencelerin başladığı dönemde zaman zaman saldırılara sert karşılık verilerek, adeta meydan kavgası yapılırdı. Koğuşlarda tuvalet olmadığı, gece saatlerde tuvalet ihtiyacı için kapıların açılmadığı zamanlardan birinde, Gürsel sabaha karşı sıkışır. Herhangi bir duruma karşı gece bir, bazen iki arkadaşımız koğuşta nöbet tutardı. Gürsel o gece nöbetçi olduğu için koğuştaki tek uyumayan kişidir. Koğuşun uyumasını da fırsat bilen Gürsel, pencerenin demirlerinin arasından, bahçeye çişini yapmaya kalkar. Ne amaçla oraya sindiğini anlayamadığımız bir askerin üstüne işediğini fark eden Gürsel, işini tamamlamadan yarıda kesmek zorunda kalır. Askerle Gürsel'in arasında başlayan tartışmanın gürültüsüne hepimiz ayağa kalktık. Askerler gitti ama, konunun burada kapanmayacağı belliydi. Zira, sidik mağduru asker, kendisini görmemesinin mümkün olmadığını, dolayısıyla, bilerek işediğini iddia ediyordu. Gürsel, "Göremedim, görsem yapar mıydım?" diyerek kendini savundu. Ancak, işin badiresini atlattıktan sonra, "Duvarın dibine sinmiş, koğuşu dinliyordu. Onun içip yaptım" demeye başladı. Doğrusunun birinci iddiası olduğunu biliyorduk elbette...

Gürsel'in bu icraatı yüzünden, zaten normal geçmeyen içtimada ekstra bir saldırının olacağı kesindi. Bunu, askerlerin daha kalabalık gelmelerinden anlamıştık. Derhal, geceki olayı gündeme getirdiler; "Nöbetçi askerin üstüne işeyeni verin?" Biz olayın bir kaza olduğunu, kasıtlı yapılmadığını

söyledik. Onlar, "Nasıl kasıt yok? Orası çiş yapma yeri mi ki, çişini yaptı?"

"Doğru, orası çiş yapma yeri değildi, ama nöbet yeri de değildi. Ne işi vardı askerin pencerenin dibinde?"

"Asker nerede duracağını size mi soracak?

"Kabahat sizden kaynaklanıyor. Gece boyunca tuvalete yasak koydunuz!"

Böylece karşılıklı cepheleşip, gardlarımızı aldık. Herkes eline bir şey geçirmeye çalışırken, Gürsel de eline aldığı ağaç saplı küçük kömür küreğini askerlere doğru atar gibi yapıp, tehdit ediyordu. Son hamlesini çok sert yapıp geri çekince, küreğin metal kısmı sapından çıkıp, hızla bir askerin alnına çarptı. Askerin alnı yarıldı, yüzü kan revan içinde kaldı. Olaydan sonra tansiyonun çok yükseldiğini gören komutanları, askerleri geri çekti.

B Blok'ta banyo yapılacak alan yoktu. Hamam A Blok'taydı. Haftada bir gün, koğuş sırasıyla banyoya götürülürdük. Haftada bir gün olunca hiç kimse gitmemezlik etmezdi. Hamamdaki kurnaların başına ikişer kişi olarak dağılır, bir an önce yıkanmaya bakardık. Bazı kurnaların suyu daha tazyikli akıyordu. Genelde bu tip kurnazlıklara pek rastlanmasa da tazyikli su akan kurnaları tespit eden bazı arkadaşlar, orayı kapmak için grubun önünden giderlerdi. Bunlardan biri de Gürsel Tantoğlu'ydu. Kurna arkadaşlığını aynı kişiyle, Temel Topal'la devam ettiriyordu. Toplu halde banyo yaptığımız için, iç çamaşırımızı çıkarmadan yıkanırdık. Vücudumuza sardığımız havlunun gerisinde de temiz çamaşırlarımızı giyerdik. Yine bir banyo sonrasında, Gürsel bir taraftan çamaşırlarını karıştırıp, bir taraftan da söyleniyordu. Bunu gören Temel, ne olduğunu sorunca, "Do, ben donumu almayı unutmuşum, ne yapacağım şimdi?" dedi.

"Ne yapacaksın, fanilanı giyeceksin, ıslak donu giyemezsin ya!"

"Doğru diyorsun, donumu da koğuşta giyerim."

Bir hafta sonra tekrar banyo için hazırlanmaya başladık. Hazırlıkları yaparken Gürsel'i don konusunda uyarıp, kurnazlığını yüzüne vurduk; "Gürsel iyi akan kurnayı kapacağım diye acele edip yine donunu almayı unutmayasın!" Kurnazlığı kabul etmeyen Gürsel, donunu aldığını söyledi.

Hamama vardık, herkes kurnaların başına geçerek aceleyle soyunmaya başladı. Zaman kısıtlı, kimse soyunmayla vakit kaybetmek istemiyor. Yan kurnadaki Gürsel de herkes gibi aceleyle soyunurken, sıra alt fanilasına gelince indirmesiyle geri çekmesi bir oldu. Fanilasının belini tutmuş vaziyette öylece kaldı. Temel, ne olduğunu sorunca, "Do, Allah bela vermesin, benim donum yok!" dedi. Hepimiz, Gürsel'in bu defa da temiz don getirmeyi unuttuğunu sandık. "Gürsel, arkadaşlar donunu almayı unutma uyarısı yaptığı halde, yine nasıl unutursun?" deyince, "Arkadaşlar onu aldım da, kıçımdaki don yok" cevabını verdi. Başladık kahkahalarla gülmeye. Adam bir haftadır donsuz gezmiş, kıçından haberi yok! Gürsel o gün fanilasıyla yıkanmak zorunda kaldı.

Duruşmanın başlamasına az bir zaman kala, salondaki yerlerimizi almaya başladık. Yerime oturdum, biraz sonra Gürsel de gelip yanıma oturdu. İyice yerleştikten sonra bacak bacak üstüne attı. Kısa süre sonra, hızlı bir şekilde bacağını indirip, etrafa göz attı. Ne olduğunu anlamadıysam da sormadım. Az sonra sessizce yere doğru eğilip, çorabını çıkardığını gördüm. Çıkardığı çorabını cebine koyarken, dayanamayıp, ne yaptığını sordum. "Sorma, sabahtan bu yana ayağımın biri bir türlü ısınmıyor... Meğerse çorabın birini giymeyi unutmuşum, kimse görmeden diğerini de çıkarıp cebime koydum."

Faşist Ordunun Şavşat'ta Ne İşi Var?

Artvin'in ilçelerinin çoğunda devrimci örgütlenme güçlüydü. Ama, özellikle kitleselleşme noktasında Ardanuç ve Şavşat diğerlerinden öndeydi. Mesela, Borçka'da faşist güçlere karşı ciddi bir üstünlüğümüz olmasına rağmen, buna denk düşen geniş bir kitle tabanımız yoktu. Güvenlik güçleri Şavşat'ın bu özel durumundan rahatsızlardı. Son derece sakin bu ücra ilçede yapılan olaysız bir yasal miting sonrasında jandarma kalabalığı tarayarak tam bir katliam yapmıştı. Açılan ateş sonucu beş kişi ölmüş, otuz kişi de yaralanmıştı.

Seksenli yıllara gelindiğinde, Şavşat'ta devrimcilerin ulaşamadığı, ne bir köy ne de bir mezra kalmıştı. Çetin mücadele ve ciddi emekler sonucu elde edilen bu başarıyı, Şavşat halkı

bir şenlik yaparak taçlandırmak ister. Organizasyonlar yapıp, çalışmalara başlarlar. Hazırlıklar tamamlandığında, 12 Eylül faşist darbesi gerçekleştiğinden, şenlik yapılamadı.

Faşist cunta, Şavşat'ta devrimcilerle selamlaşan insanlardan tutun da süt veren ineğe kadar topyekün bir imha politikası yürüttü. İpe sapa gelmez nedenlerle binlerce insan işkenceden geçirildi. Yüzlercesi terörist sayılarak, zindanlara dolduruldu. Bölgedeki, demokratik kitle örgütlerinin tamamı yasadışı işlem gördü. Oralarda bulunan her şeyden suç delili yaratıldı. Bu deliller arasında Şavşat'ın halk ozanlarından Âşık Yanari'nin şiirleri de vardı. O da yazdığı şiirlerden dolayı terörist kabul edilip, ağır işkencelerden geçirildi. Âşık Yanari, Erzurum Cezaevi'nde Artvin Devrimci Yol davasında yargılanıyordu.

Âşık Yanari'ye yöneltilen suçları önündeki dosyadan okuyan Haşim Güner, sorgusuna başladı. Muhtemelen yargıç, tek faaliyeti şiir yazmak olan Yanari'nin dosyasında suç teşkil edecek bir faaliyetin ya da eylemin olmadığını görmüştü. Şiirleri bir dernekte ele geçirildiği için yargılanıyordu.

Haşim Güner; "Bu dosyada yer alan şiirleri sen mi yazdın?"

"Evet efendim, ben yazdım."

"Pekâlâ, 'Faşist Ordu' başlıklı şiir de sana mı ait?"

"Evet efendim bana ait."

"Bu şiirin bir kıtasında diyorsun ki 'Faşist Ordu, Ordu Burada.' Kim bu faşist ordu?"

"Efendim bu şiir bana ait ama orasını değiştirmişler. Ben öyle yazmamıştım."

Yargıç, "Şiirin burasının da sana ait olduğunu biliyorum, sen kimi kandırmaya çalışıyorsun?" der gibi gözlerini kısıp Yanari'ye baktı. "Pekâlâ, senin yazdığın nasıldı?"

"Efendim, benim yazdığımda 'Faşist Ordu Orada Burada', diye yazıyordu. Yani Afrika'da, Latin Amerika'da. Yoksa ne işi var Şavşat'ta."

Haşim Güner, Yanari'nin şair yanını, hazırcevap olmasını takdir edercesine kafasını yana çevirip, gülümseyerek arkasına yaslandı.

Farklı Bir Yargıç!

Yüzbaşı Haşim Güner, o dönemdeki meslektaşlarından farklı bir hukukçuydu. Gerek yargılamasını yaptığı, Artvin Devrimci Yol davası sanıklarına yaklaşımı gerekse düşüncelerini açıkça beyan etmesi onu diğerlerinden ayırıyordu. Polisle işbirliği yapıp eften püften suçlamalarla tanıklık yapanlara çok kızar ve onları mahkemede sıkıştırarak küçük düşürürdü.

Bir gün bu tip tanıklardan birini kaldırarak, "ifadende, 'köyün hızlı devrimcisiydi' demişsin". Adam hemen devreye girerek, "Evet efendim, öyleydi" diye cevapladı.

"Nasıl hızlıydı?"

"Bayağı hızlıydı."

"Ne kadar hızlıydı mesela."

"Çok hızlıydı efendim, en hızlısı oydu."

"Ne kadar mesela 100 metreyi kaç saniyede koşuyordu?"

Adam bocalamaya başladı. "Öyle hızlı değil efendim; devrimci olarak hızlı."

Adamın kendisini ikna etmeye çalışmasına sinirlenen yargıç, "Devrimcilik diye bir hız mı var? Bana bu adamın hızını anlat, hızlı mı koşardı? Hızlı mı silah çekerdi? Neyi hızlı yapardı?"

Adam, madara olmuş bir vaziyette bir şey söyleyecekti ancak Haşim Güner'in sert şekilde, "Geç yerine" diye bağırmasıyla irkilip, süt dökmüş kediler gibi yerine geçip oturdu. Bu şekilde fırça yiyip yerine geçenlerin ortak davranışı, sanıkların olduğu tarafa bakmaktan çekinmeleriydi.

Kars'taki gruplardan birinin yargıcı, duruşmada tanığın ifadesini alırken, tanık, "Efendim ben dükkânımın önünde otururken bir silah sesi geldi. Baktım 100 metre ileride insanlar koşuşuyordu."

Hâkim müdahale eder. "Düş biraz düş."

"Neyi düşeyim efendim?"

"Mesafeyi düş, senin dükkândan orası yüz metre olamaz."

Tanık çaresizce, mesafeyi kısaltır. "Evet 100 metre yoktu seksen metre kadar..."

"Düş daha düş."

"Elli metre kadar..."

"Evladım sana düş diyorum, senin dükkânla silahın patladığı yerin arası en fazla 10 metredir."

Tanık suratını asıp, "Evet efendim 10 metreydi."

"Yaz kızım, ben o gün dükkânımın önünde oturuyordum. On metre ileriden bir silah sesi geldi. Silahın atıldığı tarafa bakınca ... gördüm ki..." Böyle hâkimler de vardı.

Haşim Güner, işkencede direnenlere karşı oldukça saygılıydı. Enver Karagöz ve Kâzım Köroğlu'na bu saygısını açıkça belli eder, saatler, bazen günler süren konuşmalarını kesinlikle kesmezdi.

İşkenceciler, Enver Abi'nin, ağzından tek kelime bile alamamışlar. Onu, Artvin'deki işkencehaneden Erzurum'a naklederken, Erzurum'daki bir karakola götürüp, "Sen nasıl konuşmazsın!" diyerek yere yatırmışlar. Kaşıklarla ağzını açıp, döktükleri kaynar suyla ağzını, boğazını yakmışlardı. Uzun zaman konuşamadı. Sonraları Enver Abi'yi dikkatle dinleyip, ne dediğini anlamaya çalıştık. Haşim Güner, onun mahkemedeki ifadelerini, hiç kesmeden sonuna kadar dinler; anlayamadığı yeri tekrar ettirirdi. Anlamadan geçmezdi. Elbette, yargıcın niteliğine vurgu yapmak için bunları yazdım. Yoksa Enver Karagöz'ü anlatmak benim haddim değil... Ama Enver Karagöz hakkında ne söylemek istersin, deseler:

"O Artvin'deki devrimcilerin mayasıydı."

"O bölgedeki hareketin hem temel hem de köşe taşlarından biriydi."

"O işkencede ser verip, sır vermeyen İbrahim Kaypakkaya'mızdı."

"O hayatının her döneminde devrimci oldu, son nefesine kadar devrimci kaldı ve devrimci öldü."

"O, Enver Karagöz'dü ve Enver Karagöz olmak kolay bir şey değildir."

"Birçoğumuz, 'Enver' olduk ama hepimiz Enver Karagöz gibi olmayı çok istedik..." derim.

Sihirli Değnek...

Haşim Güner'in saygıda kusur etmediği kişilerden biri de Kâzım Köroğlu'ydu. Kâzım Köroğlu, kimimizin abisi, kimimizin amcası, ama hepimizin hocasıydı. Kâzım Abi, Savcı Ali Rıza Sunay'a laf giydirdiği anlarda, Haşim Güner ona duyduğu hayranlığı belli ederdi. Kâzım Abi'nin, savcının id-

dialarına verdiği alaylı cevaplar, savcının kıpkırmızı olmasına, Haşim Güner'in de bıyık altından gülmesine neden olurdu.

Bir gün iddianameden Savcı Ali Rıza Sunay, Kâzım Köroğlu ile ilgili iddiaları okurken, "Sanık Kâzım Köroğlu'nun Rize ve Karadeniz bölgesinin diğer illerini örgütlediği; daha sonra Artvin bölgesine gelerek kırsal kesimleri örgütlediği; gerilla yapılanmasını oluşturduğu; sonunda kendisinin de kırsal kesimde güvenlik güçleriyle girdiği silahlı çatışmada yakalandığı..." diye devam ediyor.

"Sanıklardan iddia makamının iddialarına diyeceği olan var mı?"

"Var." Kâzım Abi söz aldı. Herkes saatlerce konuşup savcının iddialarını çürüteceğini düşündüğü bir sırada; o "İddia makamının iddialarına katılıyorum! Kâzım Köroğlu denilen adamın elinde sihirli bir değnek vardı. Karadeniz bölgesine geçip, sihirli değneğini Karadeniz dağlarına doğru sallayıp, oraları örgütlerdi. Oradan Artvin bölgesine geçerdi, elindeki sihirli değneği Artvin dağlarına doğru sallayıp, oraları da örgütlerdi" dedi ve yerine geçti.

Savcı Ali Rıza kızarmaya başladı. Kızarmakla kalmadı; sanığın kendisiyle dalga geçip, iddia makamını küçük düşürdüğünü söyleyip, sanık hakkında işlem yapılmasını talep etti. Haşim Güner, gayet sakin bir şekilde, "Ben hakaret görmedim. İddianamedeki iddialar sanığın anlattıklarından farklı değil" diyerek konuyu kapatınca; Ali Rıza Sunay iyice kızardı. Haşim Güner dominant bir karakterdi. Mahkemenin tek "hâkimi" oydu, mahkeme başkanı ise tam anlamıyla aksesuardı. Diğer üyeler mahkeme heyeti tamamlansın diye oturan, yalandan hâkimler gibi davranırken, Savcı Ali Rıza Sunay da şamar oğlanı vazifesi görüyordu...

Zurnanın Son Deliği...

Yargıcın en zorlandığı anlar, yeri geldiğinde küfür edememesiydi. Bir gün Gürbüz Top'un sorgulamasını yapıyordu. Gürbüz'ün söyleyecekleri bitti. Kısa bir sessizlik oldu. Yargıç, önündeki dosyaların içine dalmış karıştırmaya devam ediyordu. Bir anda, "Orospu çocuğu" diye bir ses yankılandı. Ses mikrofondan geliyordu, küfrü eden Haşim Güner'di.

Bunu fark ettiğinde iş işten geçmişti. Gürbüz Top, kendisine küfür edildiğini anlamamıştı. Ancak amcasının oğlu Osman Top, bu küfrün Gürbüz'e yönelik olduğunu anlayıp, tepki göstermişti. Yargıç, Osman'ın tepkisine hak veren bir tavırla konuyu büyütmeden kapattı. Sonraki yıllarda itiraf yasası gündeme gelince, Gürbüz Top, Artvin Devrimci Yol davasının en etkin çalışan baş itirafçısı oldu. Yargıcın, mikrofonun açık olduğunu unutup ettiği küfür, Gürbüz'ün dışarıda yediği, bizim de orada öğrendiğimiz bir halttan kaynaklanmıştı. Haşim Güner, davanın sanıklarına karşı düşmanca duygular beslemez, arada verdiği mesajlarla sanıklara hak verdiğini belli ederdi. Neresinden tutsan elinde kalacak nitelikteki bir dava dosyasını mevcut hukuk çerçevesinde, elle tutulur hale getirirdi. Gürbüz Top itirafçı olup, ensemizde boza pişirmeye başladığı günlerde, ona küfür ettiğinde Osman'ın verdiği tepkiyi hatırlattı. "Ne diyorsun Osman Top, haksız mıymışım?" Osman, soruyu cevapsız bırakarak, yargıcın haklı olduğunu belirtmiş oldu.

Mahkemede, karar aşamasına doğru gidilirken, kime ne ceza verileceğini, genel olarak nasıl bir karar çıkacağını Askeri Hâkim Binbaşının (davalar başladığında yüzbaşı olan Haşim Güner, davanın sonuna doğru binbaşı olmuştu. O davada Haşim Güner'in yerine başka bir yargıç olsaydı, davayı bitirene kadar albay ya da yarbaylığa kadar yükselirdi) ifadelerinden anlardık. Savcı Ali Rıza Sunay (bu arada o da binbaşı olmuştu), Haşim Güner'in bir duruşmada "Tetiğe dokunmayan benden ceza beklemesin!" sözlerinin onun gerçek düşüncelerini yansıttığını anlamıştı. Bunun üzerine, itirafçı Gürbüz Top ile birlikte kumpas kurarak, Haşim Güner'i Devrimci Yol sempatizanı olmakla suçlayarak, hakkında dava açılmasını sağlamıştı. Bu davadan bir şey çıkmayacağı açıktı. Bunu onlar da biliyordu; ancak amaç başkaydı; sonuna yaklaşılan Artvin Devrimci Yol davasında kararı Haşim Güner'e verdirmemekti. Bunda da başarılı oldular. Haşim Güner, mahkeme heyetinden alındı, yerine Şefik Mutlu isimli bir yargıç getirildi. Ona yargıç demek de pek doğru değil. Çünkü yargıç dediğin kararı kendi verir. Oysa bu adam eline verilen kararı bize tebliğ ediyordu.

Haşim Güner'in o günkü mahkemelerin işleyişini anlatan bir benzetmesi vardı: "Biz bu işte zurnanın son deliğiyiz; bize gelene kadar gayda çalıyorlar, biz son delik olarak o gaydayı değiştirmeye çalışıyoruz." Aslında o, zurnanın son deliğiyle birçok kaideyi değiştirdi. Onun içindir ki, zurnayı elinden aldılar.

Sol Darbe!

1984-85 yıllarına gelindiğinde Fatsa davasındaki Halis Amca, Mahmut Amca gibi "teröristler" tahliye edilmişlerdi. Ancak, benzer suçlardan başka davalarda yargılanan teröristlerden bol miktarda vardı. Bu azılı teröristlerden biri de Ardahan'ın Beberek (Hoçovan) köyü muhtarıydı.

Hoçovan, solcu bir köydü. Solculuğu geçmiş yıllara dayanan bu köyde, yediden yetmişe herkes solcuydu. Böyle bir köyde muhtarın da solcu olması son derece doğaldı. 12 Eylül darbesi yapılınca, köydeki örgütsel ilişkiler içinde yer alan devrimciler kırsal kesime çekilmiş, köyde düz solcular kalmıştı. Darbenin ilk günlerinde halk, cuntanın yaptığı açıklamalara kulak vererek, darbecilerin yapmak istediklerini anlamaya çalışıyor, kendi aralarında yaptıkları sohbetlerde yorumlar yapıyorlardı.

Bir kısmı askeriyenin yönetime el koymasının iyi olduğunu, en azından akan kanın durduğunu söylerken; bir kısmı da kanın falan durmayıp durumun daha da kötüye gittiğini iddia ediyordu. Darbenin solu hedef aldığını söyleyenlerin yanı sıra, bunun hem sola hem de sağa yönelik olduğunu dile getirenler de vardı. İçlerinden biri ise çok farklı pencereden bakıyordu. O kişi Hoçovan'ın muhtarıydı. Muhtar, köy kahvesinde herkesi dinler "Arkadaşlar, hiçbiriniz darbenin nasıl bir darbe olduğunu anlayamamışsınız" sözleriyle hiçbirine katılmadığını ifade ettikten sonra, orada bulunanlara, "Arkadaşlar darbenin nasıl bir darbe olduğunu nasıl anlarız?" diye sorar.

Köylüler muhtarın sorusuna soruyla karşılık verdi.

"Nasıl anlarız muhtar?"

"Söyleyin bakayım, darbe, kim iktidardayken yapıldı?"

"Demirel."

"Demirel'in partisi nasıl bir parti?"

"Sağ bir parti."

"Çok doğru; Adalet Partisi, sağ bir parti olduğuna göre, darbe de o iktidardayken yapıldığına göre, darbe SOL bir darbedir arkadaşlar!" der ve yaptığı analizin, köylülerce nasıl karşılandığını anlamak için, "Ne diyorsunuz?" dercesine bir süre susar.

Köylülerden biri, "Valla muhtar doğru söylüyor, hiçbirimiz darbenin sol bir darbe olduğunu anlayamadık."

Bir başkası, "Seni boş yere muhtar seçmemişiz, boş adam değilmişsin vesselam!" derken; bir kısmı hiçbir yorumda bulunmayıp, muhtarın tespitine kuşkuyla baktıklarını belli ederler. Bunlardan biri, "Muhtar, diyelim ki senin dediğin doğru. İkisi de darbe değil mi? İster sağ, ister sol olsun. Bundan bize ne?" diye sorar.

Muhtar, kahvedekilere bir göz gezdirip, hafifçe başını sallar.

"Arkadaşlar bundan bize ne olur mu? Darbe sol bir darbe, biz de solcuyuz. Bu darbeden bize de bir şeyler düşecektir elbet."

Kahvehanedekilerin bir kısmı, "olabilir" diye düşünürken, muhtarın yaklaşımı diğerlerinin kafasına yatmaz.

Ertesi gün köye gelen jandarma yüzbaşısı, muhtarı yanına çağırtır. "Muhtar, bu köyde ne kadar devrimci, solcu varsa hepsinin listesini istiyorum!" Muhtar, "Eee, demek ki benim tespitim doğru. Sol bir darbeden payımıza düşeni almak için solcuları tespit ediyorlar!" diye düşündüğünden, sağ elini yumruk yaparak göğsüne yaslar. "Komutanım evelallah ben başta olmak üzere hepimiz devrimciyiz!" Komutan, onun şaka yaptığını sandığından bir süre şaşkınlıkla ona bakar. Sonra oturduğu yerden kalkar. "Evelallah muhtar. Başta sen olmak üzere, hepiniz yürüyün karakola."

Muhtar, Erzurum Askeri Cezaevi'nde iki yıldan fazla bir süre yattıktan sonra tahliye edildi. Arzuladığı gibi olmasa da sol darbeden payına düşeni bu şekilde almıştı.

Güvenli Yer Kalmadı!

Karskapı'da işkence hız kesmeden devam ediyordu. Saldırılar, içtima uygulamasını askerler gibi dışarıda vermek

istemediğimizden kaynaklanıyordu. Bu konudaki direnişimizi kıramadıkları için ikinci bir uygulamaya geçemiyorlardı. İçtima konusunda geri adım atarsak, ardından gelecekleri kestirebildiğimiz için direnişin zaafa uğramamasına azami ölçüde dikkat ediyorduk. İşkenceciler, "siz kazandınız" diyemeseler de direnişi de kıramıyorlardı. Tek çareleri, daha güçlü saldırarak, direnişi kırmayı denemekti. Öyle de yaptılar. Daha çok askerle daha şiddetli saldırmaya başladılar.

B Blok 2. koğuşta Ağrılı Baki Kağan isimli bir arkadaş vardı. Baki, Türkçeyi pek iyi konuşamıyordu. Onu anlamak için çok dikkatli dinlemek gerekiyordu. Yakalanmadan önce bir operasyondan kurtulup tek başına arazide ilerlemiş, izini kaybettirdiğinden emin olunca da kalaşnikof silahını yanına yaslayıp, bir kayanın dibine oturarak, dinlenmeye çalışmış. Birkaç günün yorgunluğu, uykusuzluğu kısa sürede sızmasına neden olmuş. Jandarmanın arazi taraması sırasında Baki fark edilmiş. Etrafını kuşatan jandarmalar, onun uyuduğunu anlamışlar. Yanına kadar yaklaşan komutan, onu tüfeğiyle dürtükleyerek uyandırmış.

"Burada ne yapıyorsun?"

Baki, uyku sarhoşluğu ve yakalanmış olmanın şokuyla, "Koyun otlatıyorum" demiş.

"Etrafta ne koyun var, ne kuzu." Komutan, kayaya yasladığı silahı göstererek, "Pekâlâ, bu nedir?" diye sormuş.

Baki silahına bakıp, şaşırmış gibi; "Pıiy bunu kim koymuş?" demiş.

Hikâyesini bize anlatırken "Silahın bana ait olmadığına inanmadılar!" diye ekliyordu. Bir mahkeme dönüşünde, birlikte yargılandığı arkadaşı anlattı.

Yargıç, Baki'ye "Siz ne yapmaya çalışıyordunuz?" diye sordu.

"Valla efendim, Türk ordusunu önümüze katmış gidiyorduk; daha sonra ne olduysa anlayamadık, toplayıp buraya getirdiler."

Yargıç, "Demek, Türk ordusunu önünüze katmış gidiyordunuz ha?"

"Evet, efendim, katmış gidiyorduk."

Baki'nin böyle saf bir yanı olsa da en önemli özelliği bayılmasıydı. Günde bir kez bayılırdı.

İçtima vermeme direnişinin kırılması için başlatılan şiddetli saldırılar, askerlerin can güvenliği için koğuşlarda yapılmazdı. Bizi bahçeye çıkardıklarında başlatılırdı. Bahçeye çıkarana kadar, birbirine kenetlenen koğuş mevcudunu, denizden balıkçı teknesine çekilen içi balık dolu ağ gibi çeke çeke çıkarırlardı. Ağın tamamı çekildikten sonra da saldırı başlardı. Henüz üzerimize tek bir cop inmeden, Baki küt diye bayılırdı. Baki'nin kolundaki arkadaşlar, bayılan arkadaşlarını havada taşıyarak koğuşa götürürdü. İstisnasız her içtimada bayılan Baki'nin sayesinde iki kişi o günkü dayaktan kurtulurdu. Bunu fark edince, Baki'nin kolları kıymete bindi. Artık her isteyen, Baki'nin koluna kafasına göre giremiyordu. Baki'nin koluna girecek olanları önceden belirliyorduk. Seçimi de, hasta ve bir gün önce çok dayak yemiş arkadaşlar arasından yapıyorduk. Bu iş çok iyi olmuştu. Aslında her koğuşa bir Baki lazımdı.

Sivas Devrimci Yol davasından yargılanan arkadaşlardan, Abidin Akbulut ve Musa Uyar'ın birlikte yargılandıkları ayrı davaları vardı. Mahkeme dönüşü bahçede bekletiliyorlardı. Aynı günlerde, bloklar arası yanlış bir haberleşme yüzünden, açlık grevine başlamıştık. Grevde olduğumuz için gelen yemekleri koğuşlara almıyorduk. Getirilen yemekler gün boyu koğuşların önünde karavanalarla bekletiliyordu. Koğuşa alınmayıp birbirine kelepçeli halde tutulan Abidin ile Musa, askerlerle tartışmaya başladılar. Askerlerin saldırmasıyla tartışma kavgaya dönüştü. İki arkadaşımız, çok sayıdaki askere, aslanlar gibi karşılık veriyorlardı. Saldırı esnasında koğuşların önüne kadar gelen Abidin ile Musa, bir anda karavanaları tekmeleyerek, yemeklerin hepsini yerlere döktüler. Bunun üzerine tekrar şiddetli bir saldırı gerçekleşti ve bu iki arkadaşımızı ciddi şekilde darp ettiler.

Sabah, içtima vakti geldiğinde, Abidin ile Musa, fazlasıyla hak ettikleri Baki'nin güvenli kollarına girdiler. Herkes kol kola girerek klasik pozisyonu aldı. Bahçeye çıktığımızda, askerler saldırıya geçti, kenetleri çözüp savunma pozisyonuna geçtik. Abidin ile Musa birazdan bayılacak olan Baki'yi taşıyacaklarından, kollarını Baki'den ayırmadılar. Normalde asker copu kaldırdığında bayılan Baki, bu defa dimdik ayaktaydı. Askerler, Baki'nin bayılmasına o kadar alışmışlardı ki,

bayılmadığını görünce, ilk önce vurup vurmama konusunda tereddüt ettiler. Birkaç cop darbesinden sonra bayılmadığını görünce; askerlerin tereddütü kalmadı. Var güçleriyle saldırmaya başladılar. Sanki dövemedikleri zamanların da hıncını çıkarıyorlardı. Ama nafile, Baki hiç etkilenmiyor. Adeta tunçtan bir heykel gibi devrilmeden duruyordu. Baki'nin bayılmasını bekleyen Abidin ile Musa ayının kızılcığın dibinde beklemesi gibi umutsuzdular. Saldırının şiddeti iyice artınca Abidin ile Musa, Baki'nin kollarından adeta döküldüler. Artık hiçbir yer emniyetli değildi. Baki'nin kolları bile. Koğuşa girdik. Abidin sinirli sinirli volta atarken, birden durup Baki'ye döndü. "Sen niye bayılmadın arkadaş" diyerek tepki gösterdi. Aslında, bayılmadığına ya da bayılamadığına en çok Baki üzülmüştü.

Kaplanın Ağzındaki Yavru!

Direnişi kırmada etkili olacağını düşündüklerinden, sürekli rotasyon uygulayarak koğuşlarımızı değiştirirlerdi. Kolektif yapı ve tek bir komünün olması, bu rotasyonların direnişe olumsuz etki yapmasını engelliyordu. Kolektif yapı, farklı ses ya da davranışların önüne geçerek, birlikte davranmamızı sağlayan bir yapıştırıcı niteliğindeydi.

B Blok, 6. koğuştaki, içtimaya direniş pratiği bizlere çok sayıda deneyim kazandırdı. Saldırı anında nasıl davranacağımızı, birbirimize nasıl destek olacağımızı, bir koğuşa saldırıldığında diğerlerinin ne yapması gerektiğini, üzerimizdeki giysilerin ne olacağını deneyimler sonucu öğrendik. Bu tecrübeler, direnişin zaafa uğramamasını sağlıyordu. Örneğin, askerlerin kolaylıkla yakalayıp kontrol altına alabileceği (parka gibi) hareket kısıtlayan giysileri giymiyorduk. Koğuştaki bir kişi hariç! 1978 yılındaki kaçış serüveninde varmaya çalıştığımız Akpınar köyünden, yarı Laz yarı Gürcü, okumuş bir arkadaşımız olan Hasan Hatinoğlu, askere vurulmasını doğru bulmadığından, şiddetle karşıydı. Hiç kimse ona "ille askere sen vur" demese de, koğuşun tamamı üzerinden hiç çıkarmadığı parkasını içtimalarda giymemesinde ısrar ediyorlardı. Bu uyarıları dikkate almayan Hasan, içtimalara parkasıyla çıkmaya devam etti.

İçtimalardaki saldırıların şiddeti ayar tutmuyordu. Kimi zaman birkaç itiş kakışla biten içtima, bazen dakikalarca süren meydan muharebesine dönebiliyordu. Her sabah olduğu gibi içtima almaya geldiler. En son koğuş olan bizlere sıra gelene kadar şiddet normal düzeydeydi. Sıramız gelince, kenetlendik, çıkmamakta direniyorduk. Hasan'ın parkası her zamanki gibi üstündeydi. Onu parkasından çekerek bahçeye sürüklediler. Kenetleri çözmek için vuruyorlardı. Kenetleri çözdük, bir anda ortalık savaş alanına döndü. Kıskıvrak yakalanıp kontrolsüz darbelere maruz kalmamak için sürekli hareket halinde bahçede dönüp duruyorduk. Tek tük, kalabalık asker topluluklarının arasında kalanlarımız da oluyordu elbette; o gün üç kişiyi kaptırdık. Bunlardan biri potansiyel kurban Hasan Hatinoğlu'ydu. Etrafında fazla asker olmamasına rağmen, iriyarı bir asker Hasan'ı parkasının kapüşonundan yakalamış, başka askerlere ihtiyaç duymadan evire çevire dövüyordu. Hasan, bu çam yarması askerin elinde, bir kaplanın dişleri arasında tuttuğu yavrusu gibi görünüyordu. İndirilen cop darbelerini yemekten başka çaresi kalmamıştı.

Sürüden koparılan diğer iki kişi ise, Faik Şirin ile Hasan Yaşar'dı. Faik Borçkalı, Hasan ise Artvinliydi. İkisi de dirayetli arkadaşlar olsalar da karşılarında orantısız güç vardı. Faik, tel örgünün dibine sıkıştırılmış onlarca askerin cop darbelerine maruz kalırken, Hasan da tel örgülere tırmanıp cop darbelerinden korunmaya çalışıyordu. Tel örgünün tepesine kadar çıkan Hasan, cop menzilinden çıkmıştı. Askerler ona aşağıya inmesini söylerken, Hasan, "Geri çekilip bahçeyi boşaltın, yoksa inersem kötü olur!" diyordu. Askerler ile Hasan arasındaki tehdit içeren pazarlık birkaç kez tekrarlandı. Sonunda, bir asker tel örgüye tırmanıp Hasan'ı bacağından yakalayıp indirdi. Hasan Yaşar, gerçekten doğru söylüyormuş, kötü oldu!

Epeyce hasar almış bir vaziyette koğuşlara döndük. Faik, Hasan Hatinoğlu'na çıkışır gibi, "Sen bana Gürcüce ne diyordun?" diye sordu.

"Dediğimi anlamadın mı?"

"Anlamasına anladım da, ben kendimi kurtaramıyorum. Sen arkamdaki askeri tut da bir döveyim diyorsun. Tutabilsem, beni döveni tutardım."

Gün dediğin hemen geçiyor. Ertesi gün içtima vakti geldi. Hazırlıklara başlayınca, Hasan Hatinoğlu birkaç uyarıyı içeren kısa bir konuşma yaptı. "Arkadaşlar, herkes rahat hareket edebileceği giysiler giysin. Parka kesinlikle giymesin. Bugüne kadar askere vurulmasına karşı çıkıyordum, yanılmışım; herkes elinden geleni esirgemesin." Hep bir ağızdan, "Günaydın Hasan!" diyerek gülmeye başladık.

İshalden de öte!

Açlık grevinden sonra koğuş ranzaları sökülmüştü. Onların yerine ahşap olmayan demir ranzalar verildi. Ama o ranzaları söküp şiş yaparız diye, somya yaylarını söküp, onların yerine alüminyum perçinler takmışlardı. Bu perçinlerin esnekliği olmadığı gibi kolaylıkla kopabiliyorlardı. Bu nedenle, yataklara aniden oturamıyor, rahatça yatıp kalkamıyorduk. İkinci değişiklik önemli bir gelişmeydi; koğuşlara tuvalet yapılmıştı. Artık ishalden korkumuz yoktu. Her koğuşta iki tane tuvalet vardı. Bunlardan birini tuvalet, diğerini de duş almak için banyo olarak kullanıyorduk.

Bazen gereğinden fazla süslenmiş yemekler gelirdi. Bu yemeklere kuşkuyla baksak da yemekten başka çaremiz yoktu. Yine böyle albenili bir yemek; fırında sebzeli tavuk gelmişti, hem de tepsilerle. O günlerde yaşadığım diş problemi nedeniyle birkaç gün çorbanın haricinde pek bir şey yiyemediğimden, fırında sebzeli tavuğun tadına dahi bakamadım. Gece yarısı koğuştaki gürültüye uyandım. Yavaşça doğrulup yatağımda oturdum. Baktım koğuştaki iki tuvaletin önünde de kuyruk olmuştu. Herkes telaşla sırasının gelmesini bekliyordu. Durum, ne olduğunu sormaya gerek olmayacak kadar aşikârdı.

İçeride, Ardanuçlu arkadaşlardan Fahri Taban vardı. Ondan sonra içeriye girecek olan Ağrılı Nurettin Basut kapının önünde bekliyordu. Nurettin Basut ile Fahri Taban öğretmendiler. Nurettin, Fahri Hoca'ya seslenmekten çok yalvarıyor, kapıyı ise vurmuyor, adeta okşuyordu. "Fahri Hoca, biraz acele et! Az bir çık, ben de hemen girip çıkacağım." Çaresiz bir talebe gibi yalvarışlarına, içeriden oldukça

gür ve özgüvenli bir yanıt geldi. "Tamam çıkıyorum!" Dışarı çıkan Fahri'nin sıkıntıyı atlatıp, rahatladığı her halinden anlaşılıyordu. Bu sefer sıradaki, kapıyı okşayıp acele edilmesini istedi. Nurettin Hoca, içeriden, gür bir sesle "Tamam" diye bağırdı. "Tamam" sesini duyunca, az önceki yalvaran sesin bu adamdan çıktığına inanmakta zorlandım. Fahri Taban, ellerini sabunlayıp ranzasına yöneldi. Üst kattaki yatağına çıkmak için, alt ranzanın demirine basarak, bir ayağını kendi yatağına attı. Öylece kaldı. Ayağına kramp girdiğini düşünürken, toplanıp yeniden tuvalet kuyruğuna girdi. O sırada Nurettin Basut tuvaletten çıkıp ellerini sabunlamaya başladı. Tam durularken, o da öylece kilitlenip kaldı. Yavaşça toplanıp yeniden kuyruğa girdi. Böyle durumlarda insan, "iyi ki benim başıma gelmedi" diye düşünüp, gülüyor. Bundan dolayı olsa gerek, beni bir gülme krizi tuttu; engellemek ne mümkün. Benim kahkahalarla gülmeme, arkadaşların bir tebessümle katılması bir yana, bulunduğum tarafa bile bakmıyorlardı. Kahkahalarım sarsıntıya dönüşünce, ranzanın alüminyum perçinleri koptu ve alt ranzaya düştüm. O hızla alt ranzanın perçinleri de koptu. Olanlar, kimsenin umurunda değildi. Herkes canıyla uğraşıyordu. İnsanın derdi neresindeyse canı orasında olurmuş! Dönerli şekilde ilerleyen tuvalet kuyruğu sabaha kadar sürdü. Çünkü bu öyle bir ishaldi ki, bir girenin üç kere daha tuvalete girmesi gerekiyordu.

Ertesi gün birlikte voltaya çıktığımız Nurettin Basut, ishalin nasıl bir şey olduğunu tasvir etmeye çalıştı. "İbrahim, sen gece kahkahalarla gülüyordun ama, bizim durumumuz sandığından çok daha fenaydı. İshal falan değil, acayip bir şeydi. Kendini sıka sıka kıpırdamadan bekliyorsun. Sıram gelip bir otursam ne var ne yok gitse de kurtulsam diyorsun; oturuyorsun, 'pırrrt'. O kadar; başka bir şey yok. Bu 'pırrt' yüzünden mi bu hale düştüğünü düşünüyorsun. Sabaha kadar birkaç pırrt için tuvaletin kapısında dönüp durduk. Kurşun mu desem, cıva mı desem; adamın içinden aşağıya doğru iniyordu. Otursam ne var ne yok gidecek, rahatlayacağım sanıyorsun, ama sadece, pırrt o kadar..."

Camış Savunması!

Sistematik işkencenin başlamasıyla birlikte, serbest dönemde getirttiğimiz kitapların hepsi toplatılıp alındı. Cuntanın ağzından yayın yapan birkaç gazete dışında okunacak bir şey vermiyorlardı. Oysa, kitap okumak en önemli meşguliyetlerden biriydi. Olmaması ciddi bir boşluk oluşturuyordu. O boşluğu çeşitli oyunlarla doldurmaya çalışıyorduk. Bu oyunların içinde satrancın yeri çok farklı olsa da, daha çok çocukluğumuzda oynadığımız dağ, nehir, şehir, amiral battı ya da aznif dediğimiz dominoyu oynardık. Domino hariç diğer ikisini oynamak için kâğıt kalem yeterliydi. Ama domino için domino taşı gerekiyordu. Dışarıdan domino taşı verilmeyince, yemekhanedeki sandalyelerin yırtılmış muşambasından domino taşları yaptık. Yırtık sandalye bulmakta pek zorlanmıyorduk, zira sağlam sandalye zaten yoktu. Yeni bir rotasyonla 5. koğuşa gitmiştik. Oldukça kalabalıktık; tam kırk beş kişi. Koğuş başkanımız Sivas Devrimci Yol davasından Ragıp Demirkol'du.

Domino oynarken, askerler baskın yapar gibi hızla içeriye daldılar. Köşe bucağa bakarak koğuşun en dibine, bizim olduğumuz tarafa doğru geldiler. Onlar yaklaşırken, Seyhan, "el yapımı" domino taşlarımızı almalarına engel olmak için battaniyenin ucundan tutarak, taşların üzerine attı. Domino taşları battaniyenin altında kalmışlardı. Ama askerlerden birisi, Seyhan'ın bu hareketini fark edip, şüphelendi. Bir şey sakladığımızı düşünen asker, yatağın altına, yastığın altına, öteye beriye bakarak küçük çaplı bir arama daha yaptı. Son anda battaniyenin katını açtı ve bizim domino taşlarını bulup, "Kimin bunlar?" diye sordu. "Kimsenin değil!" dedik. Aslında reddetmemiz manasızdı. Birinin olsa ne fark edecekti. Yine de kimse sahiplenmedi.

Ertesi gün, içtimaya geldiklerinde, koğuş başkanına, "Sandalyeleri kesip, domino taşı yapmışsınız! Bunu yapanları söyleyin, söylemezseniz biz bulup çıkaracağız" dediler. Koğuş başkanı Ragıp Hoca, "Sandalye falan kesildiği yok. Kesilecek sağlam bir sandalye olmadığı gibi bizim de size söyleyeceğimiz kimse yok!" diyerek kısaca cevap verdi. Ancak karşı taraf, verilen cevabı beğenmemiş olacak ki askerlere, "Oğlum tek tek yüzlerine bakın ve domino oynayanların kim

olduğunu bulun" dedi. Domino taşlarını bulan asker, teşhis için önümüzden ilerlerken, Seyhan'a doğru hamle yapıp; tam "buydu" diyecekken, Seyhan, "siz beni kovamazsınız, ben istifa ediyorum" tavrıyla, ileriye çıktı. "Bendim" Seyhan'dan başkasını tanımadıkları için bizim de istifamızı vermeye gerek yoktu. Seyhan'ı götürmelerine itiraz ettik. Beş dakikalık bir arbededen sonra onu götürdüler. Ertesi gün geldi. Dövüp, diğerleri kimdi diye sormuşlar, söylemeyince hücreye atmışlardı. Seyhan "Kıymetimi bil, bak adını vermedim" diye takılınca, ben de "Verseydin de bir de benden yeseydin!" dedim. Biz bu konunun kapandığını düşünürken, idare kolaylıkla kapatmayacağını bir gün sonraki içtimada belli etti. Domino oynayan diğer üç kişiyi de istiyorlardı. Tabii, domino oynayan olarak değil, sandalye kesen olarak. Ragıp Hoca koğuş başkanı olarak, bunun bir işkence bahanesi olduğunu söyledi. "Götürüyoruz dediğiniz arkadaşımıza işkence yapıp hücreye attığınızı biliyoruz. Biz kimseyi vermiyoruz!" diyerek tavrımızı açıkladı. O gün rutin kargaşalarla içtima alıp gittiler.

Dördüncü gün, içtima için geldiklerinde daha önce yapmadıkları bir şey yaparak, bizi atlayıp 6. koğuşa geçtiler. Bize torpil geçmiş olamazlardı! Bu işte bir bit yeniği vardı. Derhal bazı tedbirler almaya başladık. Üstümüzü daha iyi giyinmek, dışarıya adam kaptırmamak gibi şeyleri konuşup, yapılması gerekenleri tekrar ettik. Bahçedeki asker sayısı iki üç katına çıkmıştı. Direkt koğuşlara saldırıp, sonra da bahçeye çıkardılar. Bahçede dizildik. Karşımıza da adam başı birkaç asker düşecek şekilde askerler dizildi. Yerden yığma, şişman görüntüsüyle adeta bir topacı andıran Aziz Başçavuş ortada dolaşarak, "Bizi uğraştırmayın, sandalyeleri keseni söyleyin, hepinizi koğuşunuza göndereyim" diyerek, "son teklif" tarzı bir pazarlık konuşması yaptı. Teklifi karşılık bulmayınca, yanındaki çavuşlara dönüp, "Oğlum biz yine de tek tek soralım, günah bizden gitsin!" emrini verdi. Çavuşlar veya komutanları sorulan soruya istedikleri cevabı alamayacaklarını bildikleri halde nafile bir tur düzenlediler. Aslında bunu yaparak, "Biz işkenceden yana değiliz, buna bizi siz zorluyorsunuz" demek istiyorlardı.

Bütün formaliteler tamamlanmış, sıra finale gelmişti. Askerler saldırıya hazır vaziyette, komutanlarından gelecek

işareti bekliyorlardı. Bizim ise hazır olmaktan başka şansımız yoktu. Karşılıklı, orantısız iki cephe halinde dururken aklıma bir muziplik geldi. Ben, yapıp yapmamayı düşünürken saldırı başladı. Adam başı düşen asker sayısının fazlalığı, saldırıya saldırıyla karşılık vermek yerine, iyi bir savunma yapmayı gerektiriyordu. Gardımızı alıp kendimizi savunduk; gelen cop darbelerini biçimsiz yememeye çalışıyorduk. Ama bu saldırı sadece tek taraflı alınan gardla atlatılacak gibi değildi. Gardımızı çift taraflı alacaktık, hem önden hem arkadan. Nasıl mı? "Camış Savunma" tekniğiyle; kıç kıça vererek. Bu savunma taktiğiyle arkadan gelecek kontrolsüz cop darbelerine maruz kalmıyor, önden gelenleri de kollarımızla engellemeye çalışıyorduk. Abartısız, saldırı 10-15 dakika sürdü. Askerlere beş dakika dinlenme molası verdiler. Mola bitti, yeniden hücuma geçerken biz de savunma pozisyonumuzu aldık. Saldırıdan bir süre sonra arkama şiddetli bir cop darbesinin gelmesiyle geriye döndüm. Sinan Demir yere düşüp, bayılmıştı. Artık tek başına kalmış bir camıştım. Daha fazla dayanamayıp yere düştüm. Ne kadar devam ettiklerini tam olarak kestiremesem de, koğuşa iki ayak üstünde girenin olmadığını biliyorum. Hatta koğuşa girince epey bir zaman, hiç kimse üst ranzalara çıkamadı. Yerlere uzanıp, soluklanarak kendilerine gelmeye çalıştılar. Biraz toparlanınca saldırı başlamadan önce aklıma gelen muzipliği anlatım. "Aziz Başçavuş askerlere saldırı emrini verdiğinde, 'durun' diye bağırmayı düşündüm. Onlar sandalyeleri kimin kestiğini söyleyeceğimi sandıkları anda 'Pehlivan, Pehlivan; Altta Kaldım Diye Üzülme, Üste Çıktım Diye Sevinme; Allah Allah İllallah' diyerek peşrev çekecektim. Hep birlikte, askerlere doğru yürüyecektik." Ancak kimselerin gülmeye takati yoktu. Yattıkları yerde "hıh, hıh" sesi çıkararak inliyorlardı. Hepimizin toparlanması bir saati buldu. Halay çekip marş söylemeye başladık. Pencereden bakan askerler; "Allah Allah, bunlar biraz önce dövdüğümüz koğuş değil mi?" der gibi şaşkınlıkla birbirlerine bakıyorlardı. Epeyce toparlayınca, Sinan Demir'e, "Sen bayıldıktan sonra, ben de bayılana kadar sopa yedim" dedim. "Ben bayılmamıştım, bayılma numarası yapmıştım. Numaramı yutmadılar, bu defa gerçekten bayıldım" dedi. Sen camış savunmasını bırakıp numara yaparsan sonun böyle olur.

Kırkpınar er meydanını anımsatan manzaranın ortaya çıkardığı bu hikâye, uzun yıllar cezaevleri arasındaki mektuplaşmalarda kullandığımız şifre oldu. "Bu aralar güreşlere rağbet var" deniyorsa işkencenin olduğunu, ki genelde rağbet vardır. "Güreşlere ilgi yok" deniyorsa, durumun normal olduğunu anlıyorduk.

Teknoloji Savaşı...

Yarbay Remzi İpekçioğlu, saldırıları bizzat yönetir; işkenceleri büyük bir keyifle izlerdi. Yeni "buluşlarının" yanı sıra eski, bildik, kum torbası işkencesi gibi, yöntemlerden de vazgeçmezdi. Ancak kum torbası işkencesinin Yarbay Remzi versiyonu farklıydı; kocaman bir çuvala doldurulan kum, bir halatla yüksek bir yerden asılıyordu. Tutsak önceden belirlenen bir noktada iki asker tarafından, gözleri bağlı vaziyette tutuluyordu. Diğer iki asker de kum torbasını, çekilebilecek en son noktaya kadar çekerek, düzeneği hazır hale getiriliyorlardı. Gerilen torba (çuval demek daha doğru) bırakıldığında, hızla kurbana çarpıyordu. Çarpmanın şiddetiyle askerlerin elinden sıyrılıp, hayli uzak bir noktaya savrulan kurban düştüğü yerden kalkamıyordu. Bu aşağılık yöntem birkaç kişiye uygulandıktan sonra, bırakıldı. Devam etmesi halinde ölümler kaçınılmazdı. Bu işkenceye bir kere bile maruz kalanlar hastaneye kaldırıldılar, uzun zaman da toparlanamadılar...

Askerleri üzerimize salıp, ağır işkenceler uygulatırken, kendisi de emniyetli bir noktada durup konuşurdu. "Bakın, siz burada, devletin güvencesi altındasınız. Sağlığınızı, güvenliğinizi sağlamak benim görevimdir." Bazen, güvenliğimizi sağlayan bu işkenceciye, kontrolü kaybedip ağır küfürler ederdik. O da "Edin, edin benim ne anam ne karım ne de kızım var" derdi. Arkadaşlardan biri, "Kızın ile karını anladık da, anan nasıl yok, mağaradan mı çıktın?" diye sorunca; "Evet, mağaradan çıktım" dedi. Bence mağaradan bile çıkmamıştır.

Son uygulamalarından birisi de, televizyonda sadece Kenan Evren'i izletme-dinletme projesiydi. Tasarladığı işkence yöntemlerinin propagandasını bizzat kendisi yapar, sonra da uygulamaya geçerdi. Koğuşlara ayrı bir elektrik hattı çekilin-

ce, bunun, "Kenan Paşa dinletisi" projesiyle ilişkili olduğunu anladık. Bunun üzerine, kendi aramızda Remzi'nin planını boşa çıkarmanın yöntemlerini tartışmaya başladık. Öncelikle, nasıl bir sistem kuracaklarını bilmemiz gerekiyordu. Sistem tamamlanmadan, bu hattın sadece televizyonlar için çekildiğini, merkezdeki şalter ile kontrol edileceğini öğrendik. Aynı zamanda fen bilgisi öğretmeni olan İsmail Özbek, yapılan sistemin nasıl işleyeceğini duyunca, "Bunu halletmek kolay" dedi. İsmail Hoca, tükenmez kalemin yay, kapak ve benzeri parçalarını kullanarak bir sistem kurdu. Cezaevinde, idarenin bilmediği gizli, aktif bir elektrik hattı vardı. Sıvanın altında kalan bu hattın, dışarıdan kabloları dahi görünmüyordu. Bizler bu gizli hattı tespit ettiğimizden, priz takıp kullanıyor ve sonra kamufle ediyorduk. İsmail Hoca'nın sistemi elektriği bu hattan alacaktı.

İki taraf da hazırlıklarını bitirdi. Haber saatinde Yarbay Remzi, bahçede belirdi. Pencere kenarlarına ve şalterin başında konumlandırılan askerler yerlerini aldı. O dönem, TRT'deki protokol haberleri, Kenan Evren ile başlar; konuşması ve icraatı ile ilgili havadisleri bittikten sonra diğer haberlere geçilirdi. Kenan Evren haberleri bitince, Remzi, "İndir şalteri" diye bağırdı. Ve konuşmaya başladı: "Bundan sonra böyle! Size lazım olan haberleri dinletip televizyonu kapatacağım. Yani bugünden itibaren Kenan Paşa'dan başka kimseyi dinlemek yok." O esnada, pencere kenarlarına konumlanan askerler, şalteri kaldırılıp indirerek, televizyonun açılıp, kapandığını kontrol ediyorlardı.

İçlerinden birisi, telaşla "Komutanım televizyon çalışıyor" dedi.

Remzi, sert bir tonda bağırdı. "Oğlum, şalteri indirsene."

"İndirdim komutanım."

"Oğlum, ses şimdi geliyor mu?"

"Geliyor komutanım."

"Şalteri kaldır."

"Kaldırdım komutanım. Ses kesilmedi komutanım."

"Oğlum doğru düzgün indir şunu..."

Remzi, bunun nasıl olduğunu bir türlü anlamıyordu, sinirinden küplere binmişti. Güreşi kaybetmiş öküz gibi bahçeyi

hızla terk ederken, uğraşları ve azminden dolayı güçlü bir alkışı hak ettiğini düşünüp alkışladık! Ama o yanlış anladı!

İllegal hattımız, birçok işimizi gördüğünden önemliydi. Uzun zaman boyunca kullandığımız bu hat, itirafçılık olayının başlamasıyla birlikte deşifre oldu. İtirafçılar, samimi olduklarını gösterebilmek için, zulalanmış prizleri bile söyleyip ele verdiler.

Bölge Karmaşası...

Son aylarda ortak savunmalarımızı yapabilmek için Samsun Devrimci Yol davasından yargılanan arkadaşların bulunduğu Erzincan Cezaevi'ne sevk edilmem yönünde verdiğim dilekçe neticesinde Erzincan Cezaevi'ne sevk edildim.

Giriş işlemlerinden sonra koğuşlara vermeyip, tek kişilik bir hücreye attılar. Ama bu hücre Erzurum'daki hücrelerle kıyaslandığında, son derece geniş ve lükstü. Gökyüzünü gören bir penceresi, kısa mesafeli de olsa volta atabileceğin bir alanı dahi vardı. Üç gün sonra koğuşa götürdüler.

Koğuşa ilk girdiğimde, bir şey çok dikkatimi çekti; koğuştaki arkadaşların hepsi son derece sağlıklı ve gürbüz görünüyorlardı. Onların yanında, Afrika'da açlık sınırındaki insanlar gibi kaldım. Belli ki açlık grevi ve ardından gelen yoğun işkenceler hepimizi sandığımızdan çok daha fazla çökertmişti. Ancak hepimiz aynı durumda olduğumuzdan, kıyaslama yapamıyor, görünümümüzün normal olduğunu sanıyorduk. Erzincan Cezaevi'nin yemekleri çok iyiydi. Her siyasi grup kendi koğuşunda kalıyordu. Bizim koğuşta iki kişi hariç herkes "Devrimci Yol" siyasetindendi. Ancak hepsi aynı davadan yargılanmıyordu. Rize, Pazar, Sivas davalarının yanı sıra, Tokat'tan, Trabzon'dan, Rize'den, Artvin'den, Sivas ve Erzincan'dan hatta Adana ve Malatya'dan bile birer ikişer kişi vardı. Bu kadar çok bölgeden insanın aynı koğuşta olması, her bölgenin kendine özgü bir şivesinin olması önemli bir zenginlikti. Ama bu kadar çeşitliliğin de kendine göre sıkıntılı yanları vardı. Bazen konuşulanı anlayamıyor, birkaç kez tekrar ettirmek durumunda kalıyorduk.

Mide Tankı...

Türkçesi en zor anlaşılan, Tonya bölgesiydi. İyi kulak verip, dikkatli dinlenmediğinde, yabancı bir dil konuştukları sanılabilir. Bizim koğuşta Tonya şivesinin temsilcisi Tonya Devrimci Yol davasında yargılanan Raci Yeşilbaş'tı. Raci arkadaş, Tonya'ya özgü tüm özellikleri bünyesinde barındırıyordu. Mesela, Tonya şivesinde "T" harfi yoktur, "T" yerine, "D" harfi kullanılır. "Ge" sesi de yoktur onun yerine de "K" sesi kullanılır. Trabzon değil, Drabzon; Göbek değil, Köbek; Tır değil, Dır denir...

Birkaç saatlik havalandırma süresince güneşten yeterince yararlanmak için belden yukarı soyunup dolaşır veya otururduk. Emin Ekinci ve Raci ile biraz volta attıktan sonra duvar dibine oturduk. Raci, "köbeğe bak köbeğe" deyince, bahçe kapısına doğru baktım. İdaredeki subayın köpeğinin geldiğini düşündüm. Emin gülerek, "ne köpeği? köpeği nerede gördün?" deyince Raci, hafifçe kızardı. "Köbek değil, köbek, köbek" diyerek Emin'in göbeğini gösterdi. Böylece meramını anladık.

Havalandırmadan sonra koğuşa girdik. O günlerde günün belli saatlerinde toplu kitap okur, tartışma yapardık. Bir kişi okur, diğerleri de dinleyerek notlar alırdı. Okunan bölüm bitince görüşler alınır, sohbet başlardı. Mustafa Sönmez'in bir kitabını okuyoruz. Okuma sırası Raci'ye geldi. Bölüm, taşıyıcılıkla ilgili. Konu taşımacılık olunca, cümlelerin içinde çok miktarda TIR kelimesi geçmeye başladı. Raci, okumasında sorun yok, o kendince su gibi okuyor; ama biz anlamakta zorlanıyoruz. Sayfalar ilerledikçe, TIR kelimesi, "DIR... DIR..."a dönüştü. Ben itiraz ettim, "Arkadaşlar bu bölüm Raci'ye göre değil! Şahsen ben Raci'nin okuduklarını DIR DIR diye anlıyorum. Bu bölümü başka bir arkadaş okusun" deyince, Raci itiraz etti: "Habunun nesini anlamadın! 'DIR'a 'Dır', diyorum, Dren mi diyeyim?" (Tren mi?)

Bir gün Raci'nin mide ağrısı tutmuştu, askerden ilaç istedi. "Bana revirden dank getirsene." "Dank"ı öyle bir söyledi ki, "Tank" gibi anlaşıldı.

Asker, "Ne tankı? Ben tankı nereden getireyim?" dedi.

Raci, "Revirden getireceksin."

"Revirde Tank'ın ne işi var? Olsa bile buraya tank sığar mı?"

"Kardeşim, dank değil, dank istiyorum dank! Mide dankı."

Tahtakurusu Şiiri...

Erzincan'da tahta kurularıyla başımız dertteydi. İdareden gelen ilaçların bir etkisi olmuyor, bu haşereden bir türlü kurtulamıyorduk. Bunun üzerine, idareye bir ilaç adı verdik. Onlar da araştırmışlar; kullanılan alan kapalıysa, bir hafta kimsenin girmemesi gerekiyormuş. Bunun üzerine, "Biz sizi bir hafta nerede saklayalım?" dediler. Biz de "izne gönderin, bir hafta sonra döneriz!" dedik, inanmadılar.

Tahta kuruları, bazı arkadaşları daha çok seviyorlardı. Bunlardan birisi de Raci arkadaştı. Sabahlara kadar tahta kurularıyla mücadele eder; korunmak için olmadık yöntemler denerdi. Ancak bir türlü başarılı olamazdı. Raci'nin kendisine büyük gelen uzun, kalın çizgili pijamaları vardı. Bir gece o pijamalarının kollarını bağlayıp paçalarını çorabın içine soktu. Kafasına da parkasının kapüşonunu geçirip boğazını bağladı. O şekilde yattı. Bir saat sonra Raci kıpraşmaya, ardından da kaşınmaya başladı. Aldığı tedbirler işe yaramamıştı, iptal etti. Bir kâğıt kalem alıp yazarken, "Bunların paraşüt birlikleri var herhalde, karadan bütün yolları kestik, havadan indirme yaptılar" diye de söyleniyordu. Sabah kalktığında, "Arkadaşlar, dün gece bir şiir yazdım, onu okumak istiyorum" dedi ve okumaya başladı:

"Yeşil çehreli bir dost, kesmek için tahtakurusunun yollarını, bağlamıştı pijamasının kollarını."

"Kafiye güzel. Eee, devam et."

"Hepsi bu kadar."

Tabii. Türkçesi bozuk olan sadece Raci değildi. Spordan gelmiştik. İkinci kattaki yatağımda oturmuş dinleniyordum. Tokatlı bir arkadaş, leğeni bulamadığını, bütün koğuşa anons ediyordu; "İleğeni nereye kodunuz?"

Sivaslı arkadaşlardan Cuma Türk, "Ona öyle denmez, leğeni nereye kodun, denir" dedi.

Bu iki arkadaşın Türkçelerini düzeltmek için Kemal Kestioğlu devreye girdi; "Arkadaşlar, ona öyle denmez, leğeni

nereye koydun" (tabii yazarken, orijinal sesleri aktarmak olanaksız. Kemal'in Laz şivesiyle söylediği sesleri Türkçe harflerle veremiyorum. Onu da siz tahmin edin).

Recep Memişoğlu dayanamayıp, atıldı. "Haburada bir Turkçeyi sokamadunuz gitti" Böylece, hepsinin Türkçesini düzeltti...

Parmak Yerine Burun...

Kemal Kestioğlu, "Bülbül havalanmış yüksekte uçar" türküsünü söylerken Okan Telatar gülmekten yerlere yatınca, Kemal, türküyü kesip neden güldüğünü sordu. Okan da, "Ona, 'bulbil' değil, bülbül denir" dedi. Kemal kızmıştı. "Arkadaş biz bulbul demesini de biliriz, ama dikkat etmiyoruz, ne var yani."

Koğuşta, 12 Eylül'den sonra kırsal bölge yapılanmasında yer almış bir daktilomuz vardı. İstanbul bölgesinden Erdoğan Resimci arkadaşımız, daktiloda, çok iyi şekilde, on parmak yazıyordu. O tarihlerde bu tip beceriler başlı başına bir meslekti. Erdoğan arkadaş, koğuşta on parmak daktilo yazma kursu açtı. Kurs ücretsiz olunca katılım çok oldu. Kursiyerlerin içinde ben de varım. Önce ellerimizi daktiloya nasıl yerleştireceğimizden başlayıp, sırasıyla öğretmeye başladı. Bir hayli yol aldık. Özellikle egzersiz yaparken yazdığımız "kara kara kartallar" bölümünü süratle yazıyorduk. Kursiyerlerden Pazar davasından yargılanan, Pazarlı Mustafa Korkmaz –namı diğer Parpali (Lazca kelebek)– en ufak tefek olanımızdı. Aslında cüssesi neyse de elleri ufacıktı. Belki de kendine göre normaldi ama daktilonun tuşlarına yetişemiyordu. İşaretparmakları, en çok harften sorumluydular, ancak Mustafa en uzak noktadaki harflere ulaşmıyordu. O harflere basabilmek için elini yerleştirdiği tuşlardan kaldırması gerekiyordu. Kaldırınca da tekrar elini doğru bir şekilde tuşlara oturtabilmek için gözünü yazdığı metinden ayırıp, daktilonun tuşlarına çeviriyordu. Bu durum, zaman kaybına yol açıp, hızlı yazmasını engelliyordu.

Bir gün, Mustafa'nın ranzasındaki yatağa kurulduğunu gördüm. Kucağına bir yastık koyup daktiloyu üzerine yerleştirmiş, yazı yazıyordu. Sıra işaretparmağının yetişemediği

harflere gelince, benzer sorunlarla karşılaştı. Aklıma hemen bir çözüm geldi. Mustafa'nın burnu, renginin kırmızılığı, eğriliği, heybeti, her şeyiyle katışıksız bir Karadenizli burnudur. Yüzüne göre hayli büyük olan burnu, daktilo yazarken kamburlaşmıştı. Burnunun aldığı pozisyon, parmaklarının yetişmediği harflere daha yakın mesafedeydi.

Yanına yaklaşıp, "Mustafa, parmaklarının yetişmediği harflere elini tuşlardan kaldırmadan dokunabilirsin" dedim.

"Elimi kaldırmadan nasıl dokunacağım, parmaklarım yetişmiyor ki?"

"Hafif bir hareketle burnun tuşlara değer."

Bunun üzerine Mustafa, gülmekle sinirlenmek arasında bir ifadeyle baktı bana. "Kaybol git başımdan Allahsız seni."

Ne yazık ki bazı insanlara iyilik yaramıyor. Ama benim önerimin bir faydası oldu. Daha sonraki daktilo çalışmalarında, kamburlaşmadan, dik durarak burnunu daktiloya sokmamaya çalıştı.

Dev-Genç Bu mudur?

Parpali Mustafa, Pazar'da antifaşist, antiemperyalist mücadeleye çok etkin bir biçimde katılmıştı. Pazar'da devrimci hareketin yaratılmasında çok önemli görevler alıp ciddi katkı sunmuştu. Kısacası, Parpali Mustafa, nerede halka karşı haksızlık, adaletsizlik, eşitsizlik ve baskı varsa, orada burnunu her şeye sokmuştur.

Mustafa, 1980 öncesi Pazar'da Dev-Genç başkanlığı yapıyordu. Memleketin her yerinde olduğu gibi, karaborsa, o bölgenin üzerine de karabasan gibi çökmüştü. Bıçak halkın kemiğine kadar dayanmıştı. Halkı inim inim inleten karaborsacılar, yoksul halk için ciddi bir sorundu. Yaptıklarının suç olmasına rağmen ilgili makamlar umursamamış, mesele kangrene dönmüştü. Bunun üzerine sorunu çözmek devrimcilere kalmıştı. Örgütlülüğümüzün güçlü olduğu –örneğin Fatsa– yerlerde de devrimciler bu tip sorunları tamamen çözmüştü.

Pazar'da, köyden inen yaşlı bir teyze, bir çuval şeker almak için bir dükkâna gider. Şeker de karaborsa satılmaktadır. Yaşlı teyze bir çuval şeker almak istediğini söyler. Karaborsacı

dükkân sahibi, eğer bir çuval un ile bir çuval da pirinç alırsa şekeri verebileceğini söyler. Yaşlı teyze, parasının ancak şekere yettiğini, un ile pirinci alacak parası olmadığını söyler. Bütün yakarışlarına rağmen, karaborsacının tavrında hiçbir değişiklik olmaz. Şekerden umudu kesen teyze, dükkândan çıkar. Çaresizce bir köşede oturup ağlamaya başlar. Yaşlı teyzenin ağladığını gören bir genç yanına gelip, neden ağladığını sorar. O da umutsuzca durumu bir kez de bu gence anlatır. Duyarlı genç, teyzeyi dinledikten sonra, "Teyze senin sorununu bir tek Dev-Genç çözer" der. Teyze ağlamasını keser. Gencin ciddiyetini anlamaya çalışırcasına kısa süreli bir incelemeden sonra, "Yavrum, bu Dev-Genç neresidir?" diye sorunca, delikanlı Dev-Genç'in yerini tarif eder. Yani, Devrimci Gençlik Derneği'nin yerini... Ama Pazar'daki Devrimci Gençlik Derneği'nin tabelasına; kocaman "DEV" ibaresinden sonra küçük harflerle "rimci" yani "DEVrimci GENÇlik" yazılmıştı. Bundan dolayı herkes derneği DEV-GENÇ, diye bilirdi.

Gencin tarifiyle, yaşlı teyze Dev-Genç'in olduğu binaya gelir. Ancak yaşlı bir insanın çıkmakta zorlanacağı, minare merdivenlerini andıran basamaklar vardır. Birçok derneğin yer aldığı bu binada Dev-Genç beşinci kattaydı. Yaşlı teyze çaresiz bu parkuru da tamamlayıp Dev-Genç'e çıkar. Teyzeyi gören arkadaşlar kısa bir şaşkınlık geçirirler. Şaşkınlıkları, kendilerinin bile güçlükle çıktığı bu merdivenlerden teyzenin nasıl çıktığıyla ilgilidir. Şaşkınlıklarını üzerlerinden atan arkadaşlar, "Teyze buyur, hoş geldin" dedikten sonra, büyük ihtimalle yanlışlıkla geldiğini düşünerek, kimi aradığını sorarlar. Teyze, "Yavrum ben Dev-Genç'i arıyorum" der. Dernekte o anda, aralarında Dev-Genç başkanı Mustafa'nın da bulunduğu sekiz ila on kişi vardır. Teyzenin "ben Dev-Genç'i arıyorum" sözlerinin ardından Mustafa, "Teyze, Dev-Genç benim, ne yapacaksın Dev-Genç'i?" der. Yaşlı teyze Mustafa'yı tepeden tırnağa süzdükten sonra, kafasını yana büker. "Yavrum ben yaşlı bir kadınım, beni alaya almayın" Mustafa, teyzenin kendisini Dev-Genç'e benzetemediğini anlar ve teyzeye daha samimi yaklaşarak, derdinin ne olduğunu söylemesini ister. Teyze, Mustafa'ya bunun neresi "Dev-Genç" der gibi baksa da, derdini anlatmaktan başka çaresinin olmadığını bildiğinden, anlatmaya başlar. Mustafa,

onu dinler ve sorununu en kısa sürede halledeceklerine dair söz verir. Mustafa, o sırada dernekte bulunan Okan ve birkaç arkadaşı da yanına alarak karaborsacının dükkânına gider. O sırada teyzenin köyüne giden araç da kalkmak üzeredir. Bizimkileri gören dükkân sahibi, "Gençler hoş gelmişsiniz" diyerek ilgilenir. Mustafa, teyzeden şeker parasını alır ve dükkân sahibine bir çuval şeker vermesini söyler. Karaborsacı, "Arabaya mı atılacak" deyip, bir çuval şeker ile birlikte bir çuval un ile pirinci de atar. Teyze Dev-Genç Mustafa'ya dualar ederken, Mustafa teyzeyi araca bindirip gönderir. Dükkâna girip şekerin kaç lira tuttuğunu sorar. Adam, şu kadar deyince Mustafa, şekerin parasını verir. Adam, "Un ile pirinç de vardı, onları kim verecek?" der. "Biz senden sadece şeker istedik, un ile pirinci sen verdin. Onları yaşlı teyzeye yardım amacıyla verdiğini sandık" deyince adam çileden çıkar. "Sizi kaymakama şikâyet edeceğim" der ve dükkândan çıkıp gider.

Gerçekten de kaymakama kadar çıkıp, durumu anlatarak, gereğinin yapılmasını ister. Kaymakam bunu dinledikten sonra koltuğuna yaslanıp, "Aslında bu gençler benim yapmam gerekeni yapmış, kusura bakma benim senin için yapacak bir şeyim yok" deyip onu geri gönderir. Aslında kaymakamın tavrı karaborsacıya daha ağır gelmiştir.

İnce Memet California'da

Erzincan Cezaevi'nin o günlerdeki koşulları oldukça rahattı. Günlük gazeteler veriliyor. Kitaplarda fazla bir kısıtlamaya gidilmiyordu. Elbette yasak olan kitaplar da vardı. Ama onların da birçoğunu basit bir istek değişikliği ile içeriye aldırmıştık. Örneğin, Lenin'in kitapları yasaktı. Aldıracağımız kitapların listesini yaparken Lenin'in *İki Taktik* kitabını, Lenin adıyla isteyince listeden çıkarıyorlardı. Ama İliç Ulyanov diye isteyince kitap geliyordu.

İkinci taktiğimiz de vardı ama, biz bu yasakları tek taktikle çözmüştük. Kitaplar geldiğinde, okunması için dağıtılmadan önce hepsi ciltlenir öyle dağıtılırdı. Çünkü çok sayıda insanın okuması, kitapların dağılmasına neden oluyordu. Bu konuda el becerisi iyi olan arkadaşlar ciltleme işini ya-

parken, Tanzot'lu (Ardanuç'un bir köyünün eski adı) Murat da çok önceleri adını duyduğu *İnce Memet*'i bir türlü okuma fırsatının olmadığını söyleyip, bu kitabı istedi. Arkadaşlar, henüz ciltleme işinin bitmediğini, tamamladıklarında kitabı ona vereceklerini söylediler; derken ciltleme işi bitti, Tanzot'lu Murat da *İnce Memet*'i alıp okumaya başladı. Biraz okuduktan sonra, "Arkadaşlar bu kitapta İnce Memet yok" dedi. Arkadaşlardan birisi, "Biraz oku canım, hemen kitabın başında olacak değil ya, ilerledikçe İnce Memet de çıkar karşına" diye yanıtladı. Bizimkisi üç dört gün sonra "Yahu arkadaşlar, taa California'ya geldik, İnce Memet yine yok" deyince, herkes "ne California'sı" dercesine Murat'a baktılar. Meğer, ciltleme esnasında *İnce Memet* ile *Gazap Üzümleri*'nin kapağı karışmıştı. Haydi, "İnce Memet" yok, fark edemedin, peki diğer isimlerin de Türkçe olmadığını nasıl fark etmedin? Murat, *Gazap Üzümleri*'ni, *İnce Memet* niyetine okuduğundan hiçbir şey anlayamadığını söyleyip, *Gazap Üzümleri*'ni yeniden okumuştu.

Şah Mat!

Erzincan 1. No.lu Askeri Cezaevi'nin binasının orta yerinde, bir bahçesi vardı. Bütün koğuşlar sırayla bu voleybol sahası büyüklüğündeki bahçeyi kullanırlardı. İçtimalar da bu bahçede alınırdı. Sırası gelen koğuş bahçeye çıkıp, yan yana dizilir ve bir-iki-üç... sayarak devam ederdi.

Sivas Devrimci Yol davasında yargılanan Ahmet Yaprak isimli, Adanalı bir arkadaşımız vardı. Bir kısmımız satranç oyununu dışarıdan biliyordu. Ama çoğumuz cezaevinde öğrendik. Satranç bazı arkadaşlarda hastalık derecesinde bir tutku halini almıştı. Bu arkadaşların satranç oynamanın dışında başka herhangi bir faaliyetleri yoktu. Bunlardan biri de Ahmet Yaprak'tı. Ahmet, kendine ait bir satranç takımı ve bir de satranç öğrenme kitabı getirterek, gün boyu satranç oynardı. Oynamadığı nadir zamanlarda da satranç öğrenme kitabını açarak işin teorik kısmını geliştirirdi. Ahmet'in tutkusu hastalık derecesine varmış ve insanları satranç oynayalım mı, teklifiyle bunaltmıştı. Oyun oynamayı teklif edecek diye kimse Ahmet ile göz göze gelmek istemiyordu. Bu konuda

defalarca uyarıldı. Ancak uyarılara kulak asmayan Ahmet, aynı azim ve kararlılıkla satrançta ilerleme çabasını sürdürüyordu. Olanca çabasına rağmen her satranç karşılaşmasında yeniliyordu. Kısaca, yoğun çabalarla geldiği nokta ancak çoban matı olmasını engelleyecek düzeydeydi...

Ahmet'in satrançla bütünleştiği günlerden birinde, içtima için bahçeye çıktık. Yan yana dizildik, askerlerle birlikte subayın gelmesini bekliyorduk. Yüzbaşı geldi, çavuşun dikkat çekmesiyle birlikte, baş taraftan bir-iki diye saymaya başlandı. Ahmet'ten önceki 10 dedi, Ahmet "Şah" dedi. Şah'tan sonra hangi sayının geldiğini kimse bilmediğinden, onun "Şah" çekmesiyle, sayma işlemi kesintiye uğradı. Yüzbaşı, Ahmet'e yaklaşarak, "Ne şahı?" diye sordu. Ahmet "Mat şahı" diye cevap verince, subay kendisiyle dalga geçildiğini düşünerek, askerlere "Alın bunu" talimatı verdi. Koğuş başkanı arkadaş, Ahmet'in durumunu izah ederek yüzbaşıyı zorlukla ikna etti de Ahmet "Mat" olmaktan kurtuldu. Ama epey bir süre 10'dan sonra kaç gelir esprisi yapılmaya devam etti.

Erzincan'a, Samsun davasındaki yargılandığımız arkadaşlarla ortak savunma yapma nedeniyle gelmiştim ama bu arkadaşların hiçbiriyle karşılaşma şansım olmadı. Onlar da Erzincan'daydı ama farklı cezaevlerinde tutuluyorduk. Bir yıla yakın bir süre Erzincan 1 No.lu Askeri Cezaevi'nde tutulup, tekrar Erzurum 1 No.lu Askeri Cezaevi'ne götürüldüm. 1 Numara konusunda çok şanslıydım, her daim birinci kaldım.

İşkenceyi Paylaşmak!

Tekrar Karskapı Cezaevi'ndeydim. Ancak bu sefer beni A Blok'a vermişlerdi. Karskapı'da değişen bir şey yoktu. Sistematik işkence hız kesmeden devam ediyordu. Ancak uygulanan baskı ve işkenceler, direnişi kırıp teslim almaktan çok, idarenin yenilgiyi kabul edememesinden kaynaklanıyordu. Direnişi kıramadıklarını kabul etmeseler de gerçeği görüyorlardı. O güne kadar bütün grupların ortak direnişinin başarısı, bir yanlış bilgi ve devamındaki gelişmeler ile oldukça sıkıntılı bir duruma sokulmuştu.

Birinci açlık grevinden sonra verilen sözlerin tutulmaması üzerine başlattığımız fiili direnişin birinci yılına, direnişi daha

da yükseltmiştik. Bu haliyle, yıllarca daha bu fiili direnişi sürdürme potansiyeli ve kararlılığı vardı. Durum böyleyken, neden kaynaklandığını anlayamadığımız bir şekilde B Blok, A Blok açlık grevine başlamış diyerek greve başladı. Aslında, iki blok arasındaki haberleşme olanakları kısıtlıydı. Muhtemelen iletişim kopukluğundan kaynaklı, irademiz dışında, hiç hesapta olmayan bir açlık grevine başlamıştık. Durumun aslı anlaşılınca, grev sonlanabilirdi ama bunu sağlayacak ortak bir irade ortaya konulmadı. Hatta, amacının ne olduğu pek belli olmayan bu greve birçok arkadaş inanmadığı halde umutsuzca destek verdi...

A Blok'la B Blok'un tek haberleşme kanalı olan mahkeme gidiş gelişleri o günlerde verilen bir aradan dolayı kesilmişti. Geriye sadece onlarca askerin gözetiminde gidilen hamam yolu üzerindeki haberleşme kalıyordu. Aslında pek haberleşecek bir durum da yoktu. Grev başlamış, devam ediyordu. Grevin anlamsızlığından dolayı bloklar birbirine ne yapacaklarını soruyorlardı.

A Blok'un hamamına, B Blok'taki bir koğuştan arkadaşlar gelmişti. A Blok'tan Kürt bir arkadaşımız, Ahmet Kaya, onların önünden geçerken, yetersiz Kürtçesiyle, "Grev ke, Devam ke" diye bağırarak greve devam kararını Kürtçe duyurmuş oldu. Onun söylediğini tutsaklar kadar askerler de anlamıştı. Oysa Ahmet'in amacı, Kürtçe konuşarak askerlerin anlamasını engellemekti.

Yeri gelmişken, Ahmet Kaya'dan bir iki söz etmeden geçmek olmaz. Ahmet, Halkın Yolu siyasetinden Kars, Digorlu bir arkadaşımızdı. Ahmet'in birçok olumlu yanı vardı ama benim hafızamdan gitmeyen iki özelliğinden bahsedeceğim. Mehmet Yılmaz ile çok samimiydiler. Okunacak pek bir şeyin olmadığı bu dönemde, ikisi de dağ, nehir, şehir oyununu sıklıkla oynarlardı. Çoğunlukla Mehmet yenerdi. Ama Ahmet de kesinlikle pes etmez, azimle yenmek için çabalardı. Ahmet örgüt yöneticisiydi, Mehmet ise militandı. Muhtemelen bu sebeple, Ahmet yenilgiyi gurur meselesi yapıyordu. Bu benim fikrim tabii. O farkında olmasa da, davranışları onu ele veriyordu. Bu biraz da işin şakası. Ahmet Kaya'nın esas özelliği inançlı ve direngen bir devrimci olmasıydı. Kuşkusuz herkes direniyordu ama o, direnişe lokomotiflik yapanlardan

biriydi. Ahmet ile birlikte Mehmet Yılmaz'ı da idareye götürürken, askerler Mehmet'i dövmeye başlıyor. Arkadaşını dayaktan kurtarmak için, Ahmet, "Adamsanız beni dövün de göreyim" diyerek, onları tahrik ediyor. Bunun üzerine askerlere Mehmet'in yerine kendisini dövdürerek, işkencenin bile paylaşılacağını göstermiştir. Ahmet, bu davranışını birçok kez tekrarlayarak, paylaşımda, dayanışmada sınır olmayacağının örneğini veren bir arkadaş olmuştur.

Adam Başına Bir Lider!

Grevdeki tuhaflığı sezen idare, üstümüze daha şiddetli gelerek direnişi dağıtmaya çalışıyordu. Düzenli olarak, her gün bütün koğuşları bahçeye çıkarıp, içeride arama yapıyorlardı. Aramada sadece bir yeri arıyorlardı. Döşeklerin içini. Bütün döşeklerin bir yanını sökerek, içlerini koğuşun orta yerine boşaltıyorlardı. Biz de her gün, bahçe dönüşünde, döşek yüzlerini elimize alıp, koğuşun orta yerindeki, daha çok da parka içliklerinden oluşan kumaş kırpıntılarını içlerine doldurarak, yeniden döşek yapıyorduk.

Önceki açlık grevindeki kararlılığımız bu grevde gerçekleşmedi. En iyi yaptığımız ve bir direniş hattını oturtarak diğer yaptırımların önünü kestiğimiz fiili direniş devam ederken, bir iletişim kopukluğu nedeniyle yapılan açlık grevinin bize bir şey kazandırmayacağını bilmemizdi. Ayrıca, bu eylemin başarısızlıkla sonuçlanması halinde diğer kazanımlarımızı da kaybedebilirdik. Greve aynı anda başlanmamıştı. Önce B Blok, iki gün sonra da A Blok açlık grevine başladı. Bu durumu, cezaevi idaresi, kendi aramızda görüş ayrılığına düştüğümüz şeklinde yorumlamasına neden oldu. Aslında durum tam olarak böyle değilse de, görüş ayrılıkları vardı. Daha doğrusu, grev gündeme geldiğinde, henüz tartışma aşamasındayken, yani kesin karar alınmadan, bloklardan biri greve başlamıştı.

Daha önce de belirttiğim gibi, cezaevindeki kitlenin yarısını Devrimci Yolcular oluşturuyordu. Bizden sonra PKK ve Özgürlük Yolu siyasetleri de kalabalık gruplardı. Diğer grupların mensubu olan arkadaşların sayıları ikişer üçer kişiden fazla değildi. Ancak bu gruplar, biraz da kendi po-

zisyonlarından dolayı, oradaki topluluğun taşıyamayacağı tarzda radikal eylem yöntemleri öneriyorlardı. İkinci açlık grevinin öneri ve ısrarcıları da onlardı. Biz buna karşı çıkıp engellemeye çalışırken, grev başladı. Çelişkili durum idare tarafından fark edilince, şiddetli bir şekilde üstümüze geldiler. Daha önce erteleyip, bir türlü gündeme getiremedikleri yaptırımları uygulayarak, tek tip elbiseyi de dayattılar. Grevdeki dökülmeleri gören idare, her geçen gün baskı ve saldırılarını artırıyordu. Cezaevinin lider kadrosunu ayırarak 3 No.lu Cezaevi'ne götürdüler. Lider kadro olarak 150 kişiydik, diğer kitlemiz de aynı sayıdaydı. Yani 300 kişinin, 150 kişilik lideri vardı. Adam başı bir lider(!)

Güve ya da Soğuk!

Bizi 3 No.lu Cezaevi'ne götürürken, elbiselerimizi de alarak bahçede topladılar. Yarbay Remzi, askerlerin arkasına geçip konuşmaya başladı. "Tam 150 adet tabut siparişi verdim. Açlık grevinde 151 kişinin ölmesini istemiyorum. 150 ölü yeter. 150 ölüden sonra bütün taleplerinizi kabul edeceğim. Ben 150 ölü istiyorum!" Kendince iradesi zayıf olanları korkutup grevden vazgeçirmeye çalışmak istiyordu. İşkence yapmaktan başka hiçbir yeteneği olmayan bu işkencecinin en etkili işkencesi kötü esprileriydi; onun esprilerini dinlemektense falakaya yatırılmaya razıydık. Elbette duygularımızı açık etmiyorduk. Eğer esprilerinin bizde oluşturduğu tahribatı sezerse, tam anlamıyla yanardık! Bahçedeki konuşmasında, bazı arkadaşların soyadlarını anarak korkunç esprilerini sürdürdü. "Zeynel Demirçivi'nin tabutuna çivi çakacağım; Sabri Çamur'un tabutuna çamur süreceğim." Çevresindekilerin gülmesini bekliyordu. Onlar da adamın rütbesi nedeniyle zoraki de olsa gülüyorlardı.

3 No.luya götürüldük. Buradaki 150 kişilik lider kadro, onar on beşer kişilik koğuşlara dağıtıldık. Benim olduğum koğuşta, Yalçın Temur, İbrahim Aydın ve Erdem Aydın da vardı. Tek tip elbiseyi giymeyi reddettiğimiz için buraya gelirken üzerimizde sadece atlet, gömlek ve şort vardı. Herkese birer battaniye verdiler. Mevsim sonbahar, havalar geceleri bir hayli soğuk. Ranzaya oturup ayaklarımı uzattım ve battaniye-

yi üşüyen bacaklarıma sardım. Biraz sonra bacaklarımda bir iğnelenme ve kaşınma başladı. Başlarda çıplak olan bacaklarımı battaniyenin tüylerinin kaşındırdığını düşündüm. Ancak kaşıntı giderek artınca, buna basit bir battaniye tüyünün neden olmadığını anladım. Kaşıntı dayanılmaz hal alınca, battaniyeyi üzerimden atmak zorunda kaldım. Battaniyeyi atmama rağmen bacaklarımdaki kaşıntı arttı. Bacaklarımda kabarcıklar oluşmuştu. Kaşıdıkça daha da artan kaşınma isteği bacaklarımın kanamasına neden oldu. Arkadaşlar, kollarımı tutarak kaşınmama engel olmaya çalışıyorlardı. Ne olduğunu o zaman anlayamadığımız şeyin, güve olduğunu daha sonra öğrendik. Meğer, bana düşen battaniye güveliymiş. Battaniyesiz kalmayı ya da güve ısırıklarının bende oluşturduğu alerjiyi düşünecek durumda değildik. Çünkü Karskapı'dan gelen haberler pek iç açıcı değildi. Bizimle hiç uğraşmıyorlar, 1 No.lu'da kalanlara daha çok baskı uyguluyorlardı. Çözülmeler başlayınca, bazı tavizler verilerek grev sonlandırıldı. Bu yapılmasa durum daha kötü bir noktaya gidecekti. Zararın yarısından dönerek, tamamen teslim olmanın önüne geçilmeye çalışıldı. En azından bu anlamda amacımıza ulaştığımızı söyleyebilirim.

Güven Sınavı!

Bir yıl boyunca, vermediğimiz içtimayı, kendi elimizle teslim etmiştik. Yine de onların istediği şekilde olmadı. Yani esas duruşa geçmeden, sayma işlemini yapmadan, sadece dışarıya çıkıp yan yana dizilecektik. Öyle de yaptık. Ancak onlar bununla yetinmeyip esas duruşta durmamızı istiyorlardı. Yapmayınca, bu bahaneyle saldırıya geçtiler, bizim de direnişi başlatacağımız nokta belirlenmiş oldu.

Aylarca "ayaklarınızı birleştireceksiniz" saldırıları yapıldı. Daha önceki içtima vermeme dönemindeki kavgalar yaşanmasa da ufak tefek itiş kakışlar alevlenip, büyük saldırılara dönüşüyordu. A Blok 5. koğuştayız; içtima için dışarıya çıktık. Yan yana dizilip, beklemeye koyulduk. Askerlerin başında, yeni gelen bir başçavuş vardı. Adam, iskeletin üniforma giymiş haline benzediğinden ona Kilin lakabını taktık. Daha henüz işkence ortamına adapte

olamadığından, askerlerin arkasında tedirgin bir halde durarak içtimanın alınışını izlerdi.

Adı ve soyadı benimle aynı olan, İbrahim Çelik isimli bir çavuş vardı. O gün ayak birleştirme kontrolünü o yapıyordu. Baştan başlayıp benim yanıma kadar geldi. Önümde durup ayağını kaldırıp, tekme atacakmış gibi yaptı. Ben ayağımı çekince suratıma bir yumruk attı. Beklemediğim bu darbeyle yere düştüm. Dudağımın patladığını, ağzıma akan kandan anladım. Düştüğüm yerden bir hışımla kalkarak yumruğu atan çavuşun üzerine yürüdüm. Çavuşun diğer askerlerin arkasına geçmesiyle birlikte bir anda bütün arkadaşlar askerlerin üzerine yürüdü. Bir baktık, en başta Killing kaçıyor. Kaçtılar, ama daha kalabalık geleceklerini biliyorduk. O gün değil, ama ertesi gün kurt köpekleriyle birlikte geldiler. Köpeklere pek iş düşmeden, üstümüzü başımızı paramparça ettiler. "Üst Araması" başlıklı saldırı kapsamında soyulduk, üzerimizde sadece donlarımız kaldı. Donumuzu çıkarmadılar ama ellerindeki sopa ve coplarla, önden ve arkadan donumuzu çekiştirerek bacak aralarımızı da aramış oldular. Yüz ifadelerine bakılırsa aradıklarını bulduklarını söyleyebilirim.

Elbiselerle çıktığımız bahçeden, donlarımızla koğuşa dönerken; bahçenin uzak köşesinde, bir arkadaşın baygın vaziyette yerde yattığını gördüm. Arkadaşımızı orada bırakamazdık. "Arkadaşlar, bir arkadaşımız bayılıp bahçede kalmış, gelin onu da koğuşa alalım" diye seslendim. Sadece Seyithan Korkmaz duymamıştı ama tereddütsüz dönen o oldu. Bayılan arkadaş Recep Önder'di. Hani, ishalde pantolonunun paçalarını çorabına tepen Recep, namı diğer Niko. Seyithan ile birlikte Niko'yu koğuşa götürene kadar bir ton dayak daha yedik. Arkadaşımızı taşıdığımız için, kollarımızla savunma da yapamıyor, coplar sırtımızda kabak gibi patlıyordu. Niko'yu koğuşta ayıltıp yatağına yatırdık. Saatler geçmesine rağmen kıpırdamadan uyuması dikkatimi çekti. Battaniyeyi kaldırınca renginin beyazlaşıp ağzından gelen kanın döşeğinde gölleştiğini gördüm. Uyandıramıyorduk. Hepimiz, öldüğünü düşündük. Kapılara vurarak, hastaneye götürülmesini sağladık. Kurtulmuştu. Ama biraz daha geç fark etseydik, kurtulma şansı yoktu. Seyithan, Kawa siyasetinden, Ardahanlı bir arkadaşımızdı. Bu olaydan sonra

arkadaşlığımız iyice pekişti, birbirimize olan güvenimiz daha da artmıştı...

Kan Parası...

O günlerde bana bir para kâğıdı geldi, imzaladım. Para Yusuf amcamdan geliyordu, oldukça yüksek miktardaydı. Muhtemelen, o güne kadar hiç para göndermediğindendir. Tabii, gelen paranın hepsini hemen vermiyorlardı; her hafta iki bin lira çekebiliyordum. Bana gönderilen elli bin liradan, her hafta izin verilen miktarda çeksem altı aya ancak biterdi.

Cezaevinde tek komün, her koğuşta da komün sorumlusu vardı. Hangi hafta kimlerin, ne kadar para çekeceğini, ihtiyaçlara göre onlar belirlerdi. Büyük çoğunluğumuzun ekonomik durumu parlak değildi. Haliyle, düzenli parası gelen arkadaşların sayısı sınırlıydı. Bu sebeple ben her hafta para çekmeye çıkıyordum. Hazıra dağ dayanmazmış; altı ay sonra bizim çok sandığımız para suyunu çekti. Beni idareden çağırdılar, gittik. Baktım idarecilerin hepsi orada. Bir durum var ama hiçbir tahminde bulunamıyorum. Yarbay Remzi de orada. Şaşkın bir halleri var.

Müdür, "İbrahim, senin Yusuf Çelik diye tanıdığın birisi var mı?"

"Evet var, amcam olur."

"Pekâlâ amcan sana para gönderdi mi?"

"Amcamdır gönderebilir" diyerek kesin konuşmadım. Bir şeylerin olduğundan şüpheleniyorum ama henüz anlamış değilim.

"Amcan Yusuf Çelik nerede ikamet ediyor?"

"Artvin, Borçka'da."

"Senin Mersin'de akraban var mı?"

"Yok da bunları bana neden soruyorsunuz?" diyerek, soru sorma aşamasına geçtim. Birbirlerine bakıp bana döndüler.

"İbrahim, sana altı ay önce gelen elli bin lira para var ya..."

"Evet."

"O para buradaki bir çavuşa gelmiş. Babası, oğluna teskere parası göndermiş. Çavuşun adı soyadı seninkiyle aynı olunca para yanlışlıkla sana verilmiş. Çavuş arkadaşlarından borç para alıp memleketine gidince iş ortaya çıkmış. Babası Yusuf

Çelik, genelkurmaya bir şikâyet dilekçesi yazarak, oğluna gönderdiği paranın bulunmasını istemiş. Anlayacağın parayı bizden istiyorlar."

"Siz de biliyorsunuz biz parayı yedik. Ve ben o kadar parayı geri ödeyemem. Ama arkadaşlarla bir görüşeyim, ona göre size bir şey söyleyelim."

Yapacak bir şeyleri olmadığından, koğuşa gidip konuşmamı istediler. Koğuştaki arkadaşlara durumu açıklayıp, paranın verilmesinden yana olmadığımı söyledim. Zaten gerekçem de vardı. Bu çavuş, içtimada yumruk atıp dudağımı patlatan kişiydi; "Kan parasına" sayalım, dedim. Arkadaşlar, böyle bir şeyin bize yakışmayacağını söyleyip, düşünceme katılmadılar... Aldığımız şekilde geri ödeyebiliriz önerisi ağır bastı. Tekrar idareye gittim, cevabımı heyecanla beklediklerini, ama endişeli olduklarını da görebiliyorum.

"Ne oldu İbrahim?"

"Tamam, arkadaşlar ödeyelim, dediler."

Müdür, "Tabii canım, size de bu yakışır zaten" diyerek sevincini gizleyemedi. Kolay değil, parayı kendileri ödemek durumunda kalabilirlerdi.

"Tamam, ödeyeceğiz, ama aldığımız şekilde ödeyeceğiz."

"Nasıl yani?"

"Her hafta iki bin lira şeklinde."

Müdür, "Nasıl olur? Bu şekilde elli bin lirayı ödemeniz altı ayı bulur."

"Başka türlü ödeyemeyiz. Kabul ederseniz, bu şekilde öderiz."

Erzurum Karskapı Cezaevi'nin son mevcudu.

Böylece bize havadan gelen parayı çok kolay yememize rağmen oldukça zor ödedik.

Şiirin Açıklaması...

Birinci açlık grevinden sonra o kadar çok hücre cezası vermişlerdi ki, hücrelerin mevcut kapasiteyle bu cezaların tamamlanması yıllarca sürebilirdi. Verilen cezaların boşa gitmemesi için sivil cezaevinin hücrelerini de devreye soktular. O süre içinde bir yıla yakın Erzincan'da kalmam nedeniyle bana verilen hücre cezalarının unutulduğunu düşünüyordum. Ancak yanılmıştım. Döndüğümde, Karskapı'nın hücreleri dolu olduğu için sivil cezaevinin hücresine götürdüler.

O günlerde birçok etkinliğin yanında bir şiir yarışması organizasyonu yapacaktık. Koğuşlarda konuşup, yeteneği olan arkadaşların bir şeyler yazmalarını söyledik. Fazla katılımlı, güzel bir etkinlik olsun istiyorduk. Bu yüzden, özellikle nazımızın geçtiği arkadaşlara kesinlikle şiir yazmalarını söyledik. Ben de çok uğraşıp, bir şeyler karaladım. Yarışmayı, Celal Yavuz ile ben organize edecektik.

Erzurum Kapalı Cezaevi'nin hücresine gittiğimde, Karskapı Cezaevi'nden bazı arkadaşların da orada olduğunu gördüm. İçlerinden biri, Artvin Devrimci Yol davasında yargılanan Şavşatlı, Erdinç Küçükaltun'du. Erdinç, güzel şiir okuyan, aynı zamanda da şiir yazan bir arkadaşımızdı. Hazır orada karşılaşmışken yarışmaya katılacağı şiiri yazıp yazmadığını sordum. Cevap gelmeyince, duymadığını düşünerek tekrar sordum. Kapalı sivil cezaevinin hücreleri Karskapı'nın tabutluklarından daha iyiydi. Işıksız, havasız olsalar da en azından genişlerdi. Birbirimizi göremesek de rahatlıkla sohbet edebiliyorduk. Erdinç, soruma olumsuz cevap verdi. Yarışmaya katılmamasına şaşırdım doğrusu. Aynı zamanda nedenini de merak ediyordum.

"Sen katılmayacaksın da kim katılacak?"

"Aslında bu hücreye gelene kadar katılmayı çok istiyordum. Hatta büyük bir heyecanla şiirimi de yazmıştım. Siz gelmeden önce buradaki hücrelerde adli mahkûmlar vardı. Onlarla ortak bir nokta yakalayıp sohbet kuramayınca, kendilerine 'size bir şiir okumamı ister misiniz?' diye sordum.

İstediklerini söylediler. Ben de Nazım'ın 'Salkım Söğüt'ünü okudum. Beğendiklerini düşünerek, iki tane de kendi şiirimi okudum. Küçük çaplı bir alkıştan sonra içlerinden biri, 'Abi ilk okuduğun bir boka benzemiyordu. Ama son okuduğunu bir daha okusana,' dediğinde, edebiyata dair özgüvenimi yitirdim. O mahkûmun isteğini bile yerine getiremedim. Tekrar okumamı istediği şiir yarışmaya katılacağım şiirdi." Cezaevine döndüğümüzde, Erdinç'i yarışmaya katılması konusunda ikna ettik.

Etkinlik günü yaklaştığında, Celal Yavuz ile birlikte şiirleri topladık. Hopa, Kemalpaşalı Şerafettin Çelik de nazımız geçen arkadaşlardan birisi olduğundan, bizi kırmayıp "Sen de bir şiir yaz" teklifimizi kabul etmişti. Şerafettin arkadaştan yazdığı şiiri alırken, şiir yazdığı kâğıda eklenmiş bir dosya kâğıdı gördüm. Yazdığı şiir çok kısa olduğundan alttaki kâğıdın şiirin devamı olmadığı belliydi. Yanlışlıkla verdiğini düşünerek ikinci kâğıdı şiirden ayıracağım sırada Şerafettin müdahale ederek, kâğıdı ayırmamı engelledi.

"Şerafettin, bu sadece şiir yarışması, öykü yarışması değil. Bunu şiire neden ekledin?"

"Onu ayırma, o kâğıtta şiirin açıklaması var; şiirde neyi anlattığımı açıkladım. Onu okumadan şiiri kimse anlayamaz."

Şerafettin'in şiir açıklamasını okumamıza rağmen dereceye giremedi. Erdinç'in şiiri birinci seçildi. Benim şiirim ikinci oldu. Ama Erdinç'in şiirinin birinci olduğu yarışmada ikinci olunca, adli mahkûmun tepkisi aklıma geldi ve bir daha şiir yazmadım.

Bir Lisan, Bir İnsan...

1985-86 yıllarında, cezaevini yabancı dil öğrenme merakı sardı. Ben de "bir lisan bir insan" şiarına uyarak İngilizce çalışmaya başladım. İngilizceyi Fono'nun fasiküllerinden çalışıyorduk. O tarihlerde A Blok 5. koğuştaydım. Koğuşun büyük çoğunluğu, yabancı dile ilgi gösterip, İngilizce çalışmaya başlamıştı. Birkaç ayda bayağı bir yol almış, okuduğumuzu anlar duruma gelmiştik. Artık birbirimize basit sorular soruyor, İngilizce cevaplar alıyorduk. Biraz daha ilerletince, derdimizi İngilizce anlatmaya da başladık. Ancak bir sorun vardı;

anlatabiliyorduk, ama anlatılanı anlayamıyorduk. Okuyunca anlıyorduk, aynı bölümü başkası okuyunca anlayamıyorduk. En azimli İngilizce çalışanlardan birisi olan Cafer Yılmaz, "Arkadaşlar, bizim kulak dolgunluğumuz eksik olduğu için karşımızdakinin sorduğunu, başkasının okuduğunu anlayamıyoruz. Bu eksiğimizi, birbirimizle daha fazla İngilizce konuşarak giderebiliriz" diyerek durumu özetledi. Birkaç gün birbirimizle daha çok İngilizce konuştuk ve işi daha da ileri götürerek, günün belli saatlerinde Türkçe konuşmaya kısıtlama getirdik. Artık herkes derdini İngilizce anlatmak zorunda kalacak, böylece kulak dolgunluğu sorunumuz kalmayacaktı.

Akşam saatleriydi, Türkçe konuşma yasağının kalkmasına bir saat kadar vardı. Cafer Yılmaz, demir kapının mazgalından bahçeye bakıp hava alıyordu. O sırada 7. koğuşun havalandırma saati dolmuş, koğuşlarına geri dönüyorlardı. Tam bizim kapının önünden geçerken 7. koğuştaki arkadaşlardan birisi Cafer'e "iyi akşamlar" dedi. Cafer de İngilizce saati olması nedeniyle "Good evening" diye karşılık verdi. Cafer'in İngilizcesini duyan asker "Sen ne dedin?" diye kapıya hücum ederek, Cafer'e müdahale etti. Cafer, askerin sorusunu cevaplamaya, İngilizcesinin yetmeyeceğinin farkındaydı. Gerçi, yeterli olsa da asker anlamayacağı için bir şey ifade etmeyeceğini bildiğinden onu yanıtsız bıraktı.

Akşam yemeğinden sonra sessiz sakin her birimiz bir köşeye çekilmiş otururken, koğuşun önüne çok sayıda askerin yığıldığını gördük. Bu hayra alamet değildi! Hızlı bir şekilde toparlanıp kapıyı tutmaya hazırlanırken, koğuş başkanı arkadaş durumu anlamak için niye geldiklerini sordu. Başlarındaki subay, "Bu koğuştan birisi askere küfür etmiş, kim ettiyse siz verin! Aksi takdirde biz girip alacağız" dedi. Allah Allah! Saldırmak için çok bahane duymuştuk ama bu tür bir iftiraya ilk kez tanık oluyorduk. Biz küfür değil kavga ederdik.

Koğuş başkanı, "Böyle bir olay yaşanmadı. Aksi halde, başkalarının da duymuş olması gerekirdi. Koğuştan adam almak için bahane uyduruyorsunuz. Kimseyi vermeyeceğiz!" dedi. Hareketlenme başladı, subay, "İçeriye girip teşhis yaptıracağız" dedi.

Bunun üzerine Cafer ileriye doğru atıldı. "Siz ne yapmaya çalışıyorsunuz, açık konuşun."

İçlerinden bir asker, "Komutanım küfür eden buydu" dedi.

Cafer şaşırmıştı. "Ne küfrü etmişim? Yalan konuşuyorsun. Durduk yere ben sana neden küfür edeyim?" Asker ısrarla, etti komutanım, diyordu.

Cafer, "Ben kapının mazgalından dışarıya bakarken, bu asker orada duruyordu. O sırada kapının önünden geçen 7. koğuştan bir arkadaş iyi akşamlar dedi. İngilizcemizi geliştirmek için günün belli saatlerinde sadece İngilizce konuştuğumuzdan ben de ona İngilizce 'Good evening' dedim."

"Hah komutanım, öyle götlü mötlü bir şeydi ama tam anlayamadım."

Biz gülünce, askerler bozulsalar da yapacakları bir şey kalmamıştı. Ama burada başlarındaki subayın da hakkını vermek lazım. Cafer'in İngilizcesini anlayacak kadar İngilizcesi varmış ki, askerleri toplayıp gitti de sopadan kurtulduk. Az daha bu dil sevdası başımıza iş açıyordu.

Cafer Yılmaz, Kadir Alpaslan, İbrahim Çelik. Erzurum Karskapı Cezaevi.

İki Tür İşkenceci!

İnsanların uğraştıkları işler, kişilikleri, sahip oldukları düşünce ya da ideolojilere göre şekillenir. Bazen kısa süre havadan sudan konuşan birinin bile siyasi görüşü açığa çıkar. Karakteri konusunda önemli ipuçları verir. Bazen de geçici olarak yapılan işler bile insanın kişiliğini esir alır, eski halinden eser bırakmaz, bambaşka biri olur. Bunun en iyi kanıtı, cezaevindeki asker gardiyanlardır. İlk geldiğinde, insani özellikler taşıyan bir asker, kısa süre sonra insanlıktan çıkıp bambaşka bir şeye dönüşür.

3 No.lu Askeri Cezaevi'ndeki bir gardiyan bu durumun iyi bir örneğidir. Cezaevinde serbest, yani baskı ve işkencenin olmadığı dönemlerde, Felemez isimli Elazığlı bir asker gelmiş. Felemez o kadar iyiymiş ki, koğuşlar arası voleybol turnuvaları düzenlendiğinde, sorumlu olduğu koğuşu diğer koğuşlara karşı fanatik bir şekilde destekler, galibiyete herkesten çok o sevinirmiş. Tipik bir köy delikanlısı olan Felemez, askere gelene kadar, tırpan sallayıp, ırgatlık yapan, yoksul bir ailenin çocuğuymuş. Köyünden ilk kez askerliğini yapmak için çıkmış. Hiç parası gelmediğinden, sigara gibi bazı ihtiyaçlarını bizim arkadaşlar karşılıyormuş. Bu arada da sıklıkla, "Felemez, sen düzgün bir Anadolu çocuğusun ama buradaki iyi koşullar değişip işkence başlayınca, diğerleri gibi sen de bizi dövüp işkence yapacaksın!" diye hatırlatıyorlarmış. Felemez bu tespite şiddetle karşı çıkarak, sorumluluğundaki koğuşta bulunan Mehmet Çalık'a dönüp, "Mehmet Abi siz ne diyorsunuz? Ben size nasıl vururum? Bunu yapmaktansa firar eder giderim" dermiş.

Serbest dönem, yalancı bahar misali erken biter. Cezaevinde işkence dönemi yeniden başlar. Felemez de idare ile bizimkiler arasında kalır. Önceleri, bu duruma kendince bir çözüm bulmuş; vurur gibi yapıp, vurmamaktadır. Hal böyle olunca, saldırı anında herkes Felemez'den dayak yemek ister. Ama bunu kimsenin seçme şansı yoktur; her seferinde insanın şansına Felemez çıkmaz elbette. Benzer bir saldırı sırasında, Mehmet Çalık, Felemez'in eline düşer. Mehmet, şanslı gününde olduğunu düşünür. Ancak, Felemez Mehmet'e vurduğu gibi duvara yapıştırır. Felemez'in hayvani güç denemesiyle, duvara tutunan Mehmet yere düşmeyip, ayakta

kalmayı başarır. Bunun üzerine, Mehmet, bakışlarıyla önceki hatırlatmasını yapar; "Bari yavaş vur" der. Ancak, Felemez, "Mehmet, ben vurdi sen düşmedi. Komutana ayıp oldi" diyerek kısa sürede iyi bir işkenceci olduğunu kanıtlar.

Bir de mesleğini bilinçli olarak seçmiş, yaptığı işten keyif alanlar vardır. Daha çok polisler gibi. Her bölgede, döneme özel ünlü bir işkenceci vardır. Bunların çoğu zaman bir lakabı da olur. 12 Eylül öncesinde, Artvin merkezdeki bir işkenceci bu tarife fazlasıyla uyuyordu. Aslında, yapılan baskı ve işkencenin tarzı, insanlık suçu olduğu gerçeğini değiştirmez. İnsanları yıldırmak, mücadeleye katılmalarını engellemek gibi nedenlerle yapılır. Bu amaç çerçevesinde, işkenceci işkencelerin dozunu giderek ağırlaştırıyor, kurbanlarına her gün yeni birini ilave ediyordu. Yasal şikâyetlerden bir sonuç alınamamasından da cesaretlenerek işlerini korkusuzca yapıyorlardı. Birçok insanın korkulu rüyası haline gelen bu işkenceciyi, Artvin'deki arkadaşlar infaz etme kararı alıyorlar. Kaldığı, gidip geldiği yerler, zaman aralıkları gibi istihbaratlar edinip, eylemi planlıyorlar. Ekiptekilerden birisi, Artvin'de yürütülen antifaşist mücadelede ön saflarda yer alan, önemli katkılar sunan militan arkadaşımız Beşir Çavuş.

Nihayet eylem günü gelmiş. Bekledikleri yer ve saatte işkenceci polis görünmüş. Eylemi gerçekleştirecekleri anda, polisin elinden tutup, onunla birlikte yürüyen 4-5 yaşlarında bir çocuğu fark ediyorlar. Çocuğu görünce, eylemi iptal edip, polisin karşısına dikiliyorlar. Beşir Çavuş, "Biz seni, işlediğin insanlık suçlarından dolayı infaz edecektik. Bu sefer seni çocuğuna bağışladık. Ama sen bu suçu işlemeye devam edersen, bir dahaki sefere gözünün yaşına bakmayız. Bunu bilesin!" diye uyarıyor ve polisi gönderiyorlar. İşkencehanenin aslan parçası, tehlike karşısında çocuğunun arkasına saklanacak kadar kedileşiyor.

Olaydan aylar sonra darbe yapılır ve devamındaki aylarda Beşir Çavuş yakalanır. Sorgulama sırasında ağır işkencelere maruz kalmış, bitkin ve perişan halde atıldığı hücresinde yerde yatmaktadır. O sırada hücresinin kapısı açılır ve içeriye biri girer. Perişan halde yerde yatan Beşir'i ayağıyla dürterek, "Beni tanıdın mı?" diye sorar.

Beşir adama bakar. "Hayır, tanıyamadım."

"İyi bak bakalım, tanıyabilecek misin?"

"Hayır, tanıyamadım, kimsin sen?"

Başında dikilen adam, "Tanıyamadın ha, tanıyamazsın tabii, ulan ben de tanınacak hal mi bıraktınız" diyerek bağırmaya başlar.

Beşir şaşkın bir vaziyette, "Biz ne yaptık da tanınmaz hale geldin?"

"Ne yaptınız ha, daha ne yapacaktınız? Ben kimim biliyor musun? Vurmak için önüne çıkıp, vurmayıp çocuğuma bağışladığınız polisim."

"İyi ya, vurmayıp bağışlamışız, daha ne istiyorsun?"

Polis sesini daha da yükselterek, "Demek bağışladınız ha!? Ulan siz benim hayatımı karartttınız be. Ben o günden beri ne işkence yapabildim ne terfi alabildim. Evde huzurum kalmadı, ailemle ilişkilerim bozuldu. Beni vurmaktan beter ettiniz ulan. Bitirdiniz beni, insanlıktan çıkardınız!" deyip hücreden çıkıp gidiyor.

Beşir bunları anlattıktan sonra, "Şaşırdım kaldım! Kendi durumumu unutup, resmen acıdım adama! Düşünsenize, eylemden vazgeçerek, adama daha büyük kötülük yapmışız!" dedi.

Bu İşte Bir Terslik Var!

Pek ilgisi olmayan ama yukarıda anlattıklarımın çağrıştırdığı bir hikâyeyi anlatmak istiyorum. Hani insanın ideolojisinin kişiliğine yansıması, karakterini belirlemesi meselesine dair. Ama burada, karaktere göre ideolojinin seçilmesi söz konusu olabilir. Yani, Hoca Ali, Ali Hoca durumu.

Olay, Şavşat'ın yedi yüz hanelik duble köyü Suloban'da (Pınarlı) yaşanır. Suloban, sol eğilimli bir köy olmasına rağmen, köyde faşistler de mevcut. Her mahallesi, küçük bir köy büyüklüğünde olan köyde sağcıların ağırlıkta olduğu bir mahalle vardır. Bu mahallede oturanların çoğunu Astarlar diye anılan bir sülalenin mensupları oluşturmaktadır. Ve bu sülalenin tamamı sağ görüşlüdür. Köydeki her türlü melanet bu mahalleden çıkmaktadır.

Köyün dörtyol ağzına yerleşmiş bir çarşısı vardır. Bu çarşıda dükkân ve kahvehaneler bulunur. Bu kahvehanelerden

birinde oturmuş, çayını içen yaşlı bir amca, yan masada oturan daha önce rastlamadığı birini görür. Kılık kıyafeti hayli düzgün olan bu adam amcanın dikkatini çeker. Masasında oturanlarla siyaset konuşan adam, bilmiş laflar edince, meraklanan yaşlı amca sandalyesini adamın masasına doğru çeker. Bu bilmiş görünümlü adamın masasındaki sohbet hararetini kaybedince, amca devreye girer. Adamın yanıtını mutlaka bileceğine inandığı bir soru sorar.

"Beyefendi, size bir soru sormak istiyorum."

"Buyur amca."

"Bu sağ sol işi nedir? Bunlar neden birbirine düşmandır? Sağcılık nedir? Solculuk nedir? Bana bunu anlatabilir misin?"

"Ne demek amca, severek anlatırım. Amca, sağcılar vatanını, milletini ve bayrağını seven, geleneklerine bağlı, dininde imanında, namazında niyazında, inançlı, dürüst insanlardır."

"Ya solcular?"

"Solcular ana bacı tanımazlar. Ahlaksız, dinsiz imansız, vatan haini, din düşmanı; yani bildiğin komünistler işte."

Yaşlı amca adamı biraz süzer, dudağını kıvırır, başını yana eğerek açıklamaların aklına pek yatmadığını belli eder. "Beyefendi, ya sen iyi anlatamadın ya da ben iyi anlayamadım. Senin dediklerinde bir terslik var."

"Ne tersliği? Ne iyi anlatamaması? Senin anlayacağın şekilde anlattım, daha nasıl anlatayım?"

"Beyefendi, bu iş senin anlattığın gibi olsa, bizim köydeki Astarların hepsinin solcu olması lazım, ama bunların hepsi sağcı."

Dörtyola Sığmayan Tek Yola Sığar mı?

Suloban demişken, başka bir hikâye ile devam edeyim. Şavşat'ın en yüksek ve en büyük köyü olan Suloban'da dükkânların bulunduğu dörtyol ağzı, alana sığmayacak kadar kalabalıktır. Birçok devrimciyi yetiştiren bu köy, oldukça politiktir. Sedat Göçmen'in, *Fırtınalı Denizin Yolcuları* kitabında, "Sadece bir köyden yüzlerce insan dağa çıkmıştı" diye bahsettiği köy Suloban'dır.

12 Eylül'den kısa bir süre önce köyde yazılama yapan gençler, dükkânların bulunduğu yere gelirler. Yazılama yapmak

için oldukça müsait bir duvara, "Tek Yol Devrim" sloganını yazarken, kahvehanenin önünde oturan yaşlı bir amca da onları izlemektedir. Yazılan Tek Yol Devrim sloganını okur, ama ne anlama geldiğini anlayamaz. Gençler uzaklaşıp gittiği için onlara da soramaz.

Kısa süre sonra gelen 12 Eylül döneminde başlayan insan avı kapsamında, ilgili ilgisiz önlerine gelen herkesi gözaltına aldılar. Uydurma deliller, işkence altında alınan ifadelerle insanları suçladılar. Yüzlercesini tutuklayıp zindanlara doldurdular. Suçlamalar arasında, imece usulü (bölgede Neker denir) hayvanlarına yaprak kesen köylüleri, "Neker komitesi" kurmak; devrimcilere bağış olarak verilen 5-10 tane kuzuyu sürüsüne katarak baktığı için, Devrimci Yol'un çobanlığını yapmak gibi "eylemler" de vardır. Devrimcilere ekmek verenden, selam verene kadar, herkesin suçlu sayıldığı yerde duvarlara yazı yazmak haydi haydi suç sayılırdı. Yazılama suçunu işleyen Suloban'ın gençleri de zindana atılmışlardı.

İki üç yıl sonra başlayan mahkemelerde, özellikle bu tür şeylerle suçlanan insanlar birer ikişer tahliye edilmeye başlanınca, çok sayıda insan özgürlüğüne kavuştu. Bunlar arasında, Suloban'ın yazılama yapan gençleri de vardı. Tahliye olan gençler köylerine giderken, köy kahvesinin önünde, "Tek Yol Devrim" sloganını yazarken onları izleyen yaşlı amca ile karşılaşırlar. Yaşlı amca onları görünce, "Hoş geldiniz gençler, hepinize geçmiş olsun" dedikten sonra, "Ne oldu sizin bu Tek Yol işi?" diye sorar. Gençler onca zulme rağmen inançlı ve kararlıdırlar. "Ne olacak dede, elbette devam ediyor. Biz yapamazsak bizden sonrakiler yapacak" deyince, ihtiyar, gözlerini kısıp burun kıvıran bir edayla, "Peh, devam ediyormuş, ulan, dörtyola sığmayan Suloban Tek Yola sığar mı hiç?" diyerek, slogandan ne anladığını izah eder...

Reçel Sefası!

Cezaevlerinde yemekler genellikle çok kötü ve yetersizdi. Bu durum en çok mide problemi olan arkadaşları etkiler, onlara kendi olanaklarımızla bir şeyler yapmaya çalışırdık. Genellikle de kantinden peynir, reçel gibi yiyecekler alarak

bu sorunu çözmeye çalışırdık. Yani, peynirle reçel hasta yiyeceğiydi, ilaç sayılırdı.

Horlama, koğuş gibi bir arada kalınan yerlerde her zaman sıkıntı verir. Eğer, bir koğuşta çok sayıda horlayan varsa, horlama sesleri kükremeye dönüşür. Bir gece geç saatlerde, her tondan horlama sesi yükselmeye başladı. Çok rahatsız olup, uyuyamayan arkadaşın biri yatağından kalktı ve eline bir kalem alıp koğuşun orta yerine geçti. Kalem olan eliyle birlikte diğer elini de baş hizasında havaya kaldırarak orkestra şefi pozisyonunu aldı. Ve başladı koğuş horlayıcılarını yönetmeye.

Bir de çok horlayıp, ilk akşamdan yatanlar vardı; Partizanlı Ali Mete gibi. Arkadaşlar, "Bari erkenden yatma, herkesle birlikte yat; belki uykuya dalar da senin horlamanı duymayız" deseler de prensipli ve disiplinli arkadaşımız Ali Mete bu uyarılara kulak asmazdı. Ali Mete'yi geç yatmaya ikna edemeyince; iki arkadaş aralarında bir plan yaptılar. O uyuduğunda, ağzına bir kaşık reçel dökeceklerdi. Böylece boğulma tehlikesi geçirip korkacak, bir daha erken yatmayacaktı. Ancak planı yapanlardan birisi, Seyithan Korkmaz, diğer arkadaşına ihanet ederek Ali Mete'yi bundan haberdar eder. Ali Mete reçel gibi, cezaevinin lüks yiyeceğini duyunca heyecanlanır.

"Seydo, reçeli ağzıma sen dök de, biraz yiyeyim."

"Nasıl yani?"

"Şimdi ben yine aynı saatte yatıp horlamaya başlayacağım, sen de uyudu diyerek reçeli vereceksin. Ben boğuluyor numarası yapıp yutunca bir kaşık daha vereceksin!"

Akşam Ali Mete'nin yatma saati gelince, ikinci plandan haberi olmayan arkadaş, herkesle birlikte yatması konusunda onu tekrar uyarır. Ali Mete her zamanki gibi oralı olmaz. Yattıktan bir müddet sonra horlama sesi yükselir. Reçel planını uygulamak için reçel getirilir. Seydo, "Verin reçeli, ben dökmek istiyorum" der. Horlamasıyla ranzayı titreten Ali Mete'nin ağzına bir kaşık reçeli döker. Bir iki boğuluyormuş gibi sesler çıkaran Ali Mete, verilen reçeli yutmuş ve aynı şiddetle horlamaya devam etmiştir. Bir kaşık, bir kaşık daha derken, çevredekiler müdahale ederler. "Vermeyin reçeli, görmüyor musunuz adam kaşık kaşık yiyor." Kendini daha

fazla tutamayan Ali Mete gülmeye başladı. Ali Mete, Seyithan'ı ele vermedi. Çok zaman sonra Seyithan kendisi itiraf etti.

Acı Biberle İmtihan...

Ekrem Demirel arada bir "Çullu Pepe" dediğimiz yumurtalı ekmek yaparak beslenmemize takviyede bulunurdu. Ekrem, saç yapma işi gibi yumurtalı ekmeği de büyük bir keyifle yapardı. Eğer o kadar keyif almasa, bir kişinin saçını dört saatte bitirmezdi herhalde. Çullu pepe yapacağı gün sabah erkenden kalkar, bayat ekmekleri itinalı bir şekilde düzgünce dilimlerdi. Dilim sayısını koğuşun mevcuduna göre ayarlardı. Yağı tavaya koyup kömür sobasının üstünde kızdırırdı. Sabah yatağından kalkan, elini yüzünü yıkayıp sobanın etrafındaki yerini alır ve Eko'yu izlerlerdi. Sobanın yaydığı sıcaklıktan kısa sürede mayışırlardı. Ekrem, yumurtaya bandığı ekmek dilimlerini kızgın yağın içine atınca, gereğinden fazla kızan yağ çevresindekilerin üzerine sıçradı. Kolunu sallayanlar, elini tutanlar sobanın etrafından kaçtılar. Aşçı tecrübesiyle durumu fark edip, önlem alan Ekrem zarar almaz. Sıçrayan yağ darbelerinden kaçıştan on beş saniye sonra Ekrem, ekmekleri tavaya yeni atıyormuş gibi "Arkadaşlar dikkat edin yanarsınız" diyerek uyardı. Çullu pepenin hatırı az değildir!

Ekrem gibi yan sanayi aşçıların yanı sıra orijinal aşçılarımız da vardı. Neredeyse her koğuşta becerikli bir aşçı bulunurdu. Son zamanlarda, yani 1986-87 yıllarında bizim koğuşun aşçısı Salih Karagöz'dü. Salih, Şavşat Yukarı Koyunlu (Süles) köyünden, çalışkan, becerikli ve çok mütevazı bir arkadaşımızdı. O, koğuşun anası gibiydi. Yoktan var eder, bulur buluşturur ortaya bir yemek çıkarırdı. Her şeyi çok güzel yapardı, özellikle salatayı kimse onun gibi yapamazdı.

Bir gün öğle yemeğinin yanında bir salata yaptı ki "yeme de yanında yat" tadında! Yemek ile bol acı biberli salatayı afiyetle yedik. Acıyı pek yemiyor olsam da salata o kadar güzeldi ki acısına aldırmadım. Yemeği yiyip masaları topladıktan sonra Seyithan ile birlikte volta atmaya başladık. O sırada Salih, yatağına yatarak, battaniyenin bir ucunu kafasının arkasına sıkıştırıp, dizlerini dikti ve battaniyeden çadır kurdu. Bir süre volta attıktan sonra Salih'in kurduğu

battaniyeden çadırın orta yerinin kıpırdadığını fark ettim. bu kıpırtı aynı ritimde aşağı yukarı sallanmaya başladı. Nerede olduğunu unuttuğunu düşündüğümden, geçerken ranzaya bir uyarı tekmesi attım. Salih, bu uyarıyı yanlış anlamış olacak ki ortam müsait diye hareket iyice arttı. Biz bize olsak sorun değil de başka siyasetlerden birkaç arkadaş da vardı yanımızda. Baktım duracak gibi değil! Kafasını açacak şekilde battaniyeyi çektim. Yüzü kıpkırmızıydı. "Salih ne oldu? Ne yapıyorsun?"

"Sorma."

"Bir de sormayalım öyle mi?"

"Hayır o anlamda değil, mahvoldum anlamında."

"Ne oldu? Delirtme insanı, nasıl mahvoldun?"

Salih sesini iyice kıstı. "İbrahim, benim şeyim biber gibi yanıyor."

"Ne zamandan beri?"

"Yemekte başladı."

"Salih, sen salatayı yaptıktan sonra ne yaptın?"

"Hiçbir şey yapmadım. Tuvalete gittim."

"Çabuk kalk tekrar gir tuvalete ve oralarını bol suyla yıka."

Salih epeyce rahatladıktan sonra, "Ben acının ağızla gözü yaktığını bilirdim, meğer orayı daha beter yakarmış!" dedi.

"Sadece orayı değil, dikkat et ....yıda yakar," uyarısını yaptım.

Allah'ını Seven Sosyalistler...

Şive zenginliği açısından Erzurum 1 No.lu Cezaevi, Erzincan Cezaevi'nden aşağı değildi. Her şivenin dışarıdan dinlenince komik gelen ilginç bir tınısı vardı. Çoğu arkadaş kendisininkini değil diğerlerinin şivesini komik bulurdu. Bu durum, siyasi mücadeledeki bazı etkinliklerde komik olayların yaşanmasına neden olurdu.

Bölgelerin sorunlarını dile getiren mitinglerde, soruna özel üretilen sloganlar atılırdı. Mitinge sadece bölge insanı katılmışsa sorun olmazdı. Sloganları kendilerine has şiveleriyle atsalar da ortak bir ses çıkıyordu. Örneğin Gale, Ardahan tarafında, bölgenin sorunlarını dile getiren, "Otta, Ette, Sütte Sömürüye Son" sloganı Ardahan, Göle veya Kars'ta atılırsa

ses sloganın yazıldığı şekliyle çıkardı. Ama Şavşat, Ardanuç veya Artvin'de atıldığında "Otda, Etda, Sutda Somuruya Son" halini alırdı.

23 Temmuz 1979 yılında Şavşat'ta düzenlenen mitinge, ilçe nüfusunun iki katı kadar kitle katıldı. Miting karnaval havasında devam ediyordu. Mitinge gelenlerin çoğunluğunu bölgenin yoksul köylüleri oluşturuyordu. Bunların çoğu da ilk defa bir mitinge katılıyorlardı. Bölgede sürekli yapılan siyasi çalışmalar, köylüleri bilinçlendiriyordu. Ayrıca duymadıkları ya da yabancı oldukları siyasi terimleri, sloganları kısa sürede kavrayıp, benimsiyorlardı. Bu çalışmaların toplu sohbet ve seminerleri, köylerin çoğunluğunda bulunan Halk Odaları'nda yapılmaktaydı. Köylülerin inşa ettiği bu binaların en büyük ve görkemlisi Şavşat'ın Şalcı (Cuvarep) köyünde inşa edilmişti. Cuntanın ilk hedefinde Halk Odaları vardı.

Bir askeri birlik, Şalcı köyüne gelir. Askerlerin bütün köyün erkeklerini işkenceden geçireceğini bilen köylüler, köyü terk edip ormanlara doğru çekilirler. Birliğin başındaki subay köydeki terk edilmişliği fark eder. Bir yandan da Şalcı Köyü Halk Odası'nın görkemini inceler. O sırada, belki de köyde kalan tek erkek olan bir dede, camiden çıkıp evine doğru yürümektedir. İhtiyar dedeyi gören subay, onu yanına çağırır. Subay, Halk Odası'nı göstererek, "Bunu kim yaptı?" diye sorar. Dede, tebessüm ederek, elini kaldırır ve binaya doğru sallar. "Vallaha komutan Allah'ını seven bir tuğla koydu!" Aslında dede bu şekilde söylerken, binanın kolektif bir çalışmayla yapıldığını değil de, yapanın belli olmadığını anlatmaya çalışır. Yani isim vermez. Subay, sert bir şekilde tepki göstererek, "Sen ne söylüyorsun be ihtiyar, Allah'ını seven bunu yapar mı?" diye azarlar.

İşte köylerdeki bu çalışmalar, Şavşat'taki mitingin ilçe nüfusunun birkaç katı olmasını sağlamıştı. Kadın, erkek, genç ihtiyar, herkes bu mitinge gelmiş sorunlarını dile getiriyor, taleplerini sıralıyor, özlemlerini haykırıyordu. Çok heyecanlı ve coşkulu giden mitingin en hararetli anı alana yaklaşıldığında yaşanıyordu. Kitle sloganları çığlık kıvamında, ajite olmuş bir şekilde atarken, sıra "Kahrolsun Faşizm, Yaşasın Sosyalizm" sloganına gelir. Slogan atılırken kortejdeki kadınlardan biri, yanındakinin sloganı tersten attığını (Kahrolsun Sosyalizm

Yaşasın Faşizm) fark eder. Tempolu bir şekilde slogan atmayı sürdürürken, bir taraftan da arkadaşını dirseğiyle dürter. "Kız oyla degil o bizuğ, kız oyla degil o bizuğ" diye uyarır.

Bu miting boyunca hiçbir gerilim ya da olay olmamasına rağmen egemenler hayli rahatsız oldular. Ekonomik ve demokratik taleplerin dile getirildiği bu yasal mitingi, otomatik silahlı jandarmalara tarattılar. Beş kişinin öldüğü, onlarcasının yaralandığı bu katliamda, otomatik silahlara, taş ve sopalarla karşı koyan halk jandarmaların üstüne yürüyerek, saldırıyı geri püskürtmüştü. Kaçmak zorunda kalan jandarma, kaymakamlık binasına sığınmak zorunda kalmıştı. Geride kalanlar uzun süre karakoldan dışarıya çıkamamıştı.

Fitnet'in Marifetleri...

1980'li yıllara gelindiğinde bölgedeki antifaşist, antiemperyalist mücadele daha da yükselmiş. Yeni durumda oluşan ihtiyaçlar doğrultusunda yeni yapılanmalara gidilmişti. Mücadeleyi uzun vadeli yürütmenin şartı, bu yapıların sağlam bir şekilde oluşturulmasıydı. En önemli yapılanmalar, kırsal kesimde sürüyordu. Şavşat kırsalında da geleceğin gerilla grupları oluşturuldu. Henüz koşullar zorlaşmadığı için yapılan sığınaklar yerine devrimcilere kucak açan, ilişkide olduğumuz evlerde kalıyorlardı. Bu evlerden biri de, öğretmen Besim Yiğit'in eviydi. Aynı zamanda kendi çocukları da devrimci olan Besim Amca, kapısını devrimcilere her zaman açık tutmuştur. Bölgedeki grup, bir akşam Besim Hoca'nın evine misafir olur. Sıkıntılı bir bölge olmamasına rağmen, köye geç saatte girip, kimseye gözükmeden eve girerler. Yemek, çay, sohbet derken geç olur ve yatarlar. Besim Hoca, erkenden kalkar ve kahvaltısını yapıp okuluna gider. Bizimkiler kalktığında, Besim Hoca'nın sevgili eşi Huriye Teyze onlara güzel bir kahvaltı hazırlar. Kahvaltıyı yaptıktan sonra keyif çayının yanında birer sigara yakıp afiyetle içerken, kapı çalınır. Ters bir durumun olma olasılığı düşük olsa da hafifçe toparlanıp, dikkatlerini kapıya verirler. Kapıyı açan Huriye Teyze, onların duyacağı şekilde, "Buyur Fitnet Hanım" der. Hava soğuktur. Misafiri sobanın yandığı odaya buyur eder. Onları başka bir odaya geçirme şansının olmadığını bilen Huriye Teyze, içeridekilerin kim olduğuna dair yalanını ha-

zır eder. Oysa teyzemiz odaya girdiğinde bizimkiler yoktur. Davetsiz gelen misafir yüzünden başka odaya geçme fırsatı bulamayan dört arkadaş, oturdukları odadaki karyolanın altındadırlar. Tam rahatlamışken, Huriye Teyze'nin aklına, Fitnet Hanım'ın müstehcen konuştuğu gelir, sevinci kısa sürer. Kadın sansürsüzce dedikodu yapmak için Besim Hoca gittikten sonra gelmiştir. Bütün bunları kafasından geçiren Huriye Teyze'yi sıkıntı basmıştır.

Fitnet Hanım, "Burası sigara kokuyor. Besim Bey yeni mi gitti yoksa?" diye sorar.

"Hayır, yeni gitmedi. Dişim ağrıyor da, birisi sigara iyi gelir demişti, içtim ama bir faydası olmadı."

Fitnet Hanım, sohbeti teyzenin korktuğu yerden açar. "Filancaya yollu diyorlar, günahı boynuna ama falancayla tenhada görmüşler." Huriye Teyze, onun söylediklerini duymamış gibi yapıp başka bir konu açar. Bir müddet sorunsuz giden sohbeti Fitnet Hanım tekrar kendi ilgi alanına çeker. Karyolanın altındakiler yüzünden iyice sıkıntıya giren Huriye Teyze, "Fitnet Hanım böyle şeyleri konuşmayalım" der. Bu tür şeyleri ilk kez konuşmayan kadın, Huriye Teyze'nin neden rahatsız olduğuna bir anlam veremez. Uyarıya aldırmadan, konuşmasını kaldığı yerden sürdürür. Ve Huriye Teyze'ye en can alıcı soruyu yöneltir. "Kız Huriye, sen Besim Bey ile ilişkiye girdiğin anda nereye bakıyorsun?" Huriye Teyze, "Kız Fitnet, böyle şeyleri konuşmayalım" dese de kadın umursamaz. "Kız Huriye sen kari, ben kari, neden rahatsız oluyorsun ki?" Huriye Teyze "tabii, sen kari ben kari, yatağın altındaki dört adamdan haberin yok çünkü" diye düşünmektedir... Fitnet Hanım gittikten sonra karyolanın altından çıkan arkadaşların kollarındaki ısırık izleri birkaç gün silinmez. Gülmemek için başka yöntem bulamamışlardır.

Açlık Başa Vurunca!

Başında Mevlüt Ustabaş'ın bulunduğu bir grup, sığınaklarda yiyecekleri bittiği için daha fazla açlığa dayanamayıp köye inerler. İlişkide olduğumuz bir eve gizlice yaklaşırlar. Kapıyı çaldıklarında, evin hanımı açar. Kadın, eşi gibi politik biri olmadığından bizimkileri görünce korkar, onları içeri

almakta tereddüt eder. Bunu fark eden Mevlüt, "Kapıda kaldık, bizi içeriye almayacak mısın?" der. Kadın, eşinin evde olmadığını söyleyerek, bir anlamda içeriye girmelerini istemediğini belli eder. Başka çarelerinin olmadığını bilen Mevlüt, "Biz eşinin gelmesini bekleriz" deyip içeriye girer. Bir arada otururlar. Kadın iyice korkmuş, tedirgin olmuştur. Bizimkiler kadına, tedirgin olmasını gerektirecek bir durumun olmadığını anlatsalar da, pek faydası olmaz. Saatler geçmesine rağmen adam gelmez. Evin hanımı o panikle, aç olup olmadıklarını sormaz. Oysa, günlerdir midelerine tek bir lokma girmediğinden, açlıktan kıvranmaktadırlar. Adamın ne zaman geleceği de belirsiz olunca bizimkilerin sabrı iyice tükenir. Kadın, oturdukları odadan, arada bir dışarıya çıkmaktadır. Böyle bir arada, Mevlüt, Kars'tan gelen "Tejo" kod adlı Ekrem Karaoğlu'na, "Kadın içeri gelince, bana biraz da kızarak Kürtçe bir şeyler söyle" der.

"Ne söyleyeyim?"

"Tejo, ben Kürtçe mi biliyorum, ne söylersen söyle, ama mutlaka bir şey söyle"

Biraz sonra evin hanımı içeriye girer girmez Tejo, Mevlüt'e dönerek, sert bir tonda Kürtçe bir şeyler söyler. Tedirginliğini bir türlü üzerinden atamayan kadın, Tejo'nun, anlamadığı bir dilde çıkışından iyice rahatsız olur. Mevlüt "tamam, tamam" diyerek, Tejo'nun omuzuna dokunarak, onu yatıştırmaya çalışır. Kadın korkuyla Tejo'nun ne dediğini sorar.

Mevlüt, "Önemli bir şey değil, korkmanıza gerek yok, siz bunun kusuruna bakmayın."

"Madem önemli değil, bana neden açıklamıyorsun?" der.

"Ne söylediğini diyeceğim ama sen dikkate alma! Arkadaşımız, arada böyle patavatsızlıklar yapar... Diyor ki; bunlar bize yemek vermeyecek mi? Ama sen zahmet etme."

"Olur mu öyle şey ben heyecandan unutmuşum."

Kadın hemen sofrayı hazırlar. Açlıktan bitik vaziyetteki ekip karınlarını doyurup, adamın gelmesini beklerler. Bu defa canları çay çeker! Evin hanımı yine oralı değildir. Mevlüt, bir fırsatını bulup Tejo'dan yine Kürtçe bir şeyler söylemesini ister. Tejo kızgın bir ifadeyle Mevlüt'e Kürtçe bir şeyler söyler. Mevlüt yine eliyle omuzuna vurarak, "tamam, tamam" der ve Tejo'yu sakinleştirir.

Kadın yine tedirgin olur, "Yine ne diyor?" diye sorar. Mevlüt, "Yenge sen bunun kusuruna bakma" diyerek, durumu geçiştir gibi yapar. Kadın ısrar edince de, "Bunlar yemekten sonra çay demlemeyecekler mi, diyor ama sen zahmet etme!" der. Kadın, "kusura bakmayın akıl edemedim, şimdi demliyorum" der. Çay demlenip içmeye başlandığı anda evin erkeği de eve gelir. Kadının tedirginliği bir anda dağılır, morali yerine gelir.

Birlikte çay içip sohbet ederken, Tejo sert bir şekilde Kürtçe bir şeyler söyler. Ev sahibesi bu sefer korkmaz ama, merakından, "Yine ne diyor?" diye sorar. Bizimkiler gülmeye başlayınca, ev sahipleri bir şey anlayamaz. "Ne oldu, neden gülüyorsunuz?"

Mevlüt, "Ne dediğini anlamıyoruz da ona gülüyoruz."

Kadın, "Anlamıyor musunuz?"

"Evet, anlamıyoruz."

"Daha önce söylediklerini nasıl anladınız?"

"O zaman da anlamadık yenge. Ama, yemekle çayı da başka türlü elde edemezdik!"

Ayaktakiler, soldan sağa: Seyhan Odabaş, Mevlut Ustabaş, Mehmet Çalık, Cafer Yılmaz, Temel Koç, Sabri Çabur. Oturanlar: İbrahim Çelik, Kadir Alpaslan, Beşir Çavuş, Tümay Durukan. Erzurum Karskapı Cezaevi.

Sedat Göçmen, Amasya-Tokat kırsalındaki arkadaşların kış geldiğinde yiyecek sorunu çekmemeleri için kış öncesinde kavurma hazırlatırdı. Biz şehirdekilerin payına da kavurmadan bir miktar düşerdi. Operasyonlar yoğunlaşınca, yeterli altyapısı olmayan kırsal kesimdeki arkadaşların koşulları daha da zorlaştı. Temel sıkıntının yiyecek bulmak olduğunu söylersek, koşulların ne kadar kötü olduğu anlaşılabilir. Yani, çözümü gayet basit olan hazırlıkları ertelememiz, birçok arkadaşımızın yakalanmasına, hatta ölümüne sebep oldu.

Ezanın Şifresi...

Hopa, Borçka ve Kemalpaşa ilçelerinde, özellikle Gürcü, Laz ve Hemşinlilerden oluşan değişik etnik gruplar yaşardı. Borçka'nın kırsal kesimindeki devrimci gruplardan biri çoğunluğu Hemşinlilerden oluşan, Çaylı köyüne gider. Hani ilk kaçak olduğumda, saklanırken, bizim sırrımızı bizden saklayan köylülerin köyü. Giden grubun içinde bulunan Mevlüt Ustabaş'ın evine gidilecektir. Burası, Artvin'in genelinden daha kırık, bitki örtüsü de daha yoğundur. Arazinin yapısı saklanmaya ve ilerlemeye son derece elverişlidir. Arazidekiler kolayca fark edilmez. Bu avantajın yanı sıra, fark edildiklerini de anlayamamak gibi önemli bir dezavantaj da vardır.

Düşük bir ihtimal olsa da, grup fark edilmemek için azami dikkat göstererek eve varır. Yemeklerini yiyip, çaylarını içerler. Mevlüt'ün babası, Muhammet Amca, aynı zamanda köyün imamıdır. Bir müddet sonra Muhammet Amca, eve epeyce uzak olan camiye gitmek için onlardan izin ister. Muhammet Amca camiye yaklaşırken, alt kısmından, köye doğru gelmekte olan askeri araçları görür. "Demek ki çocuklar köye girerken birileri fark edip ihbar etmiş!" diye düşünür. Evdekileri bir şekilde haberdar etmek zorundadır. Ancak eve geri dönse, askerlerden önce eve varamayabilir! Eğer onları haberdar edemezse çocukları göz göre göre vuracaklardır. Namaz vaktine daha yarım saat olmasına rağmen Muhammet Amca, camiye dalıp, ezanı okur. "Alla hu Ekber... Alla hu Ekber... Paghi, paghi... Eşhedu en la ilahe illallah... Paghi ulan paghi" diye devam eder. Ezanı herkes gibi köye gelen jandarma komutanı da duyar. Ezanla ilgisi olmayan

sözcükleri fark edip, dikkat kesilir. Daha önce dinlediği ezanlardan kesinlikle farklıdır! Yabancı sözcüklere kafası takılan komutan, saatine bakar; namaz vaktine daha yarım saat vardır. Komutan şüphelenir. Muhammet Amca'yı önceden tanıdıkları için evini bilmektedirler...

Komutan, emrindeki jandarmalarla birlikte imamın evine baskın düzenler. Ama evde kimseyi bulamazlar. Çok geçmeden, Muhammet Amca da eve varır. Komutan, ona "Kaçaklar nerede?" diye sorar. Muhammet Amca, "Ne kaçağı? Burada kaçağın ne işi var?" diye cevap verir. Komutan, ihbar üzerine geldiği için evde kimsenin olmamasına pek de ikna olmaz.

"Pekâlâ, ezanı kim okudu?"

"Ben okudum."

"Neden vaktinden önce okudun?"

"Olur mu canım, tam vaktinde okudum."

"Bak bakalım saatine."

Ayaktakiler: İbrahim Çelik, Mehmet Çalık, Şerafettin Çelik.
Oturanlar: Mevlüt Ustabaş, Kadir Alpaslan. Erzurum Karskapı Cezaevi.

Bakıyorlar imamın saati doğru! Belli ki Muhammet Amca her ihtimale karşı saatini de kendi ezanına göre ayarlamış. Hiçbir açık bulamayan komutan; "Tamam, hepsini anladım

ama anlamadığım, ezan okurken paghi, pughi gibi bir şeyler söyledin, ona ne diyeceksin?"

Muhammet Amca gayet sakin bir biçimde, "Ezanda paghi olur mu? Yok öyle bir şey. Hoparlörde bozukluk var, onun yaptığı parazittir".

Komutan biraz ilerideki duvarın üstüne oturmuş on yaşlarında bir çocuğun yanına yaklaşarak, "Oğlum paghi ne demek?" diye sorar. Çocuk hiç tereddüt etmeden "Kaçın" demektir deyince, komutan, "vurun kelepçeyi, atın bunu araca" emrini verir. İmam götürülürken, komutan, "demek hoparlör bozuk, parazit yapmıştır ha" diyerek iyice hınçlanır. Muhammet Amca'ya, bir hafta boyunca olmadık eziyetler yapıp, bırakmışlardı. Muhammet Amca ezana Ermeniceyi karıştırarak bizimkileri kurtarmıştı. Bu yüzden yapılan eziyetler umurunda olmadı.

Yıllar sonra Muhammet Amca ile bunun sohbetini yaparken, "Yine olsa yine aynı şeyi yapar mısın?" diye sordum. Tereddütsüz, "Yaparım elbette, çocukları vurduramam ya! Ezanın doğrusunu nasıl olsa okurum. Ama çocukları vursalardı ne yapardım?" diye cevapladı.

Canlı Pankart...

Hopa ve Kemalpaşa'da Lazlar balıkçılıkla, Hemşinliler hayvancılıkla uğraşırlardı. Şimdilerde balıkçılık devam ediyor ama hayvancılık bitmiş durumda. Tek geçim kaynaklarının hayvancılık olduğu dönemlerde Hemşinliler, baharın gelmesiyle birlikte Hopa'dan yola çıkar, birkaç hafta boyunca yüz elli kilometre katederek, bölgenin en büyük yaylası olan Ardanuç sınırındaki Bilbilan yaylasına giderlerdi. Yayla sezonu, yaz ayının sonunda bitince, birkaç hafta sürecek olan dönüş yolculuğu başlardı. Yolculuk, hayvan sürüleriyle gündüz yürüyerek, gece uygun yerlerde konaklayarak devam ederdi.

1980 yazının sonunda, eylülün ilk haftası yine bir dönüş yolculuğu başlamıştı. İkinci haftanın sonuna doğru Borçka'ya yaklaşırlar. 11 Eylül, akşam saatlerinde konaklayacakları yere varırlar. Aynı gün, Borçka'dan yazılamaya çıkan bir grup devrimci de Artvin yönüne doğru yazılama yaparak ilerlemektedir. Sloganları yazarken hem düzgün zemin hem

de rahatlıkla görülebilecek yerleri seçmektedirler. Hemşinlilerin konakladığı kampa kadar devam eden yazılama faaliyeti, boyaları azalınca sonlanır. Ancak boya kutusunun dibinde biraz boya kalmıştır. Geri götüremeyecek kadar az, atmaya kıyılamayacak kadar çoktur. Dipte kalan boyayı da değerlendirmek için uygun bir yer ararlar. İçlerinden birisi, "Arkadaşlar galiba yazılacak yeri buldum" diyerek, sürüdeki boğalardan birinin yanına yaklaşır. Boğanın sol yanına, "Tek Yol Devrim" sloganını itinayla yazar. Boğa, yürüyen pankart gibi olmuştur. "Hopa'ya taraf yazılama yapmamıza gerek yok. Bu boğa propagandamızı yapa yapa Hopa'ya kadar gider!" Esprilerini de yapıp, oradan ayrılırlar.

Yaylacılarda hiçbir iletişim aracı olmadığından, memlekette olan bitenden habersiz bir şekilde toparlanıp, 12 Eylül 1980 sabahı yola revan olurlar. Birkaç saat sonra Borçka'ya vardıklarında ilçenin girişinde olağanüstü güvenlik önlemlerinin alındığını görünce biraz şaşırırlar. Kontrol noktasına gelince yaylacıları durdururlar. Anormal bir durum göremeyince yola devam etmelerine izin verirler. Sürü askerlerin arasından ilerlerken, bir asker, "Komutanım, komutanım" diye bağırır. "Ne var oğlum?" Asker telaşla, "Tek Yol Devrim var komutanım" der. "Ne tek yol devrimi oğlum?" diyen komutan, askerin yanına gider ve sürünün içinde yürüyen canlı pankartı görür. Hayvan sahiplerinin bir şeyden haberi olmadığından, ne olduğunu merak ederler. Komutanın "Durdurun bunları" emriyle, merak yerini endişeye bırakır. Komutan, sloganlı boğayı göstererek, "Kimin bu boğa?" diye bağırır.

Boğanın sahibi, hayvanın diğer tarafında olduğundan, sloganı göremez ve gönül rahatlığıyla, "Benimdir komutanım" der.

Komutan, "Gel bakalım buraya" diyerek, yanına çağırdığı adama boğanın sol tarafındaki sloganı göstererek, "Bu ne pekâlâ?" diye sorar.

"Bu benim değildir komutanım."

"Biraz önce benimdir dedin."

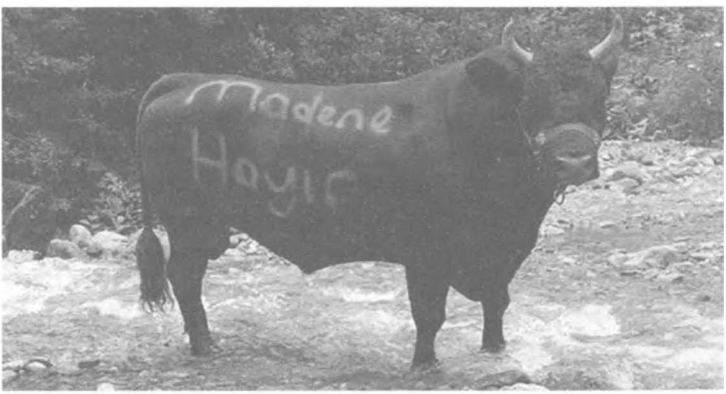
"Ben boğa benimdir dedim, yazı benimdir demedim."

"Kim yazdı o zaman bu yazıyı?"

"Yazanı bilmeyiz, ama biz yazmadık. Hem ben yaylada boyayı nerden bulup da yazayım."

Yazıyı kendilerinin yazmadığına ikna etmek için komutana bir sürü dil döker. Aslında yazıyı bunların yazmadığını anlayan komutan, kendilerini tek şartla salacağını söyler; "Boğanın üstündeki sloganı silin, yolunuza öyle devam edin."

Bizimkiler işe koyulur ama boğanın üstünden yağlıboyayı çıkarmak öyle kolay bir iş değildir. Boyayı çıkarmak için yapılanlardan huylanıp ürken boğa, ellerinden kurtulup kontrolsüz bir biçimde koşmaya başlar. Sürüyü terk edip Hopa'ya doğru ilerler. Tesadüf de olsa, bu devrimci boğa, 12 Eylül cuntasına karşı ilk protesto gösterisini gerçekleştirir. Aynı boğanın torunlarını, şimdilerde, doğanın tahribatını önlemek için verilen çevre mücadelesinde, protestolarda görüyoruz. Bu sefer sırtlarında MADENE HAYIR sloganı yazmaktadır...

Devrimci Boğa'nın torunu.

Bıyık Direnişindeki Bıyıksız!

Nasıl başladığı net olmayan açlık grevinin sonucunda düştüğümüz geri noktadan fiili direnişi yeniden başlatarak direnişimizi yükseltmeye başladık. Bu defa sadece içtimalarda ayak birleştirmeme noktasında kalmadık. Diğer taleplerimizi de gündeme getirip, fiili uygulamaları hayata geçirdik.

İlk eylemimiz, "bıyık bırakma" direnişiydi. Askeri cezaevlerinde kalan tutsaklar asker statüsünde kabul ediliyordu. Kılık kıyafetin de buna uygun olması isteniyordu. Bıyık, saç, sakal uzatılamaz. Bu kurallara asker değil, siyasi tutuklular

olduğumuzu söyleyerek, karşı çıktık. Fiili olarak da bu yasaklara karşı direndik...

Aslında herkes bıyığı sevmez, birçoğu da bırakmazdı. Ama işin amacı direniş olunca, cezaevinin tamamı direnişe katılarak, bıyıklarını bıraktı. İbrahim Aydın ile ben hariç. Çünkü bizim bıyıklarımız henüz çıkmamıştı. Benim ilginç bir biçimde sakallarım vardı ama bıyıklarım, bırakılacak gürlükte değildi. Yani bıyık bıraksam da kimsenin fark etme şansı yoktu. Bıyıklar gürleşince, cezaevi idaresinden baskılar da arttı. Kesersiniz-kesmeyiz inatlaşması, birkaç gün devam etti. Birkaç gün sonra, bıyıklarımızı neden kesmediğimizi sorgulamak için gruplar halinde idareye çekildik. İfade alma işlemleri, havalandırma saatinde devam ediyordu. İfadeye giden grubun içinde İbrahim Aydın'ı görüp, şaşırdım. "Onun da benim gibi bıyığı yok, İbo'nun bu grupta ne işi var? Yoksa bunları başka bir şey için mi idareye götürüyorlar?" diye düşündüm.

"Arkadaşlar nereye gidiyorsunuz?"

"Nereye olacak bıyık bırakma ifadesine."

"Tamam, siz ifadeye gidiyorsunuz anladım da, İbo, sen nereye gidiyorsun?"

İbrahim Aydın, üstdudağını ön dişlerinin üzerinden aşağıya doğru kaydırarak gerdirdi. "Ne demek nereye, ifade vermeye gidiyorum."

"İyi de İbo, bu bıyık bırakma direnişi, adından da anlaşılacağı gibi bıyığı olanların direnişi. Elbette direnişi destekliyoruz ama, henüz destekleyenlerin ifadesine geçilmedi! Sen geri dön, gitme."

İbo, yeniden dudak gerdirme hareketini yaptı. "Olur mu öyle şey? Ben de gideceğim."

Biz bahçede volta atmaya devam ederken, askerler İbrahim'i tek başına geri getirdiler. "İbo, hayrola? Erken geldin. Sözüme gelip geri döndün değil mi?"

"Hayır, neden geri döneyim?"

"Ne oldu o zaman?"

"Benim ifademi almadılar" dedi ve koğuşuna girdi. Daha sonra ifadeden dönen bıyıklı arkadaşlara, "Ne oldu? İbrahim ifade vermekten kendi mi vazgeçti?" diye sordum. "Hayır, kendi vazgeçmedi. Bizi ifade aldıkları binanın önünde bek-

letirken, Aziz Başçavuş geldi. Bizlere göz atarken, İbrahim'i görüp durdu. Yanına yaklaşıp, 'Sen niye geldin?' diye sordu. İbo, bildik üstdudak gerdirmesi yaparak, 'ifade vermeye' dediyse de, Aziz Başçavuş ifadeyi gerektirecek herhangi bir belirti göremediğinden, gardiyanlara, 'Götürün bunu koğuşuna' dedi." Benim bıyıklarım sonraki yıllarda adamakıllı gür çıktı. Ancak, sanırım İbo'nun bıyıkları halen direnişe katılacak durumda değil...

Temizlik İdeolojiden Gelir!

Karskapı'da koşulların biraz olsun normale döndüğü günlerde, biraz daha derli toplu, planlı programlı yaşamaya başladık. Buradaki bahsettiğim der-top koğuşun düzenli, tertipli ve temiz olması anlamına gelmiyor elbette. Ondan hiçbir zaman taviz vermedik. En zor koşullarda, en olanaksız şartlarda bile derli toplu, temiz ve düzenli olduk. Aslında cezaevinde kişisel ve çevresel temizliğe azami dikkat göstermek, bizim için alışkanlıktan öte, zorunluluktu. Aksi takdirde, uygunsuz koşullarda, yıllarca koğuşta tutulan onca insanın her türlü marazı çıkardı.

İki bloktan oluşan Karskapı Askeri Cezaevi'nin sadece bir koğuşunda faşistler vardı. Toplam mevcutları bir koğuşun yarısını dolduracak kadardı. Faşist cunta, sağa da, sola da karşı olduğunu iddia ederdi. Oysa Erzurum zindanlarında işkenceden geçen beş bin insanın arasında en son Sivas katliamcıları kaldı. Bize mi öyle geliyordu bilmem ama, en dipteki 8. koğuşta kalan sağcılar çok iğrenç görünüyorlardı. Havalandırmaya çıkınca, bizim koğuşların önlerine çıkamaz, duvarın dibinde bir iki dolanıp, sıçanlar gibi tekrar koğuşlarına girerlerdi.

Bir gün cezaevi bahçesindeki hareketlenmeden, olağandışı bir şeyler olduğunu anladık. Çok geçmeden A Blok'un bahçesine, yüksek rütbeli subaylardan oluşan bir grup asker girdi. Aralarında cezaevinin de bağlı olduğu tugayın komutanı tuğgeneral de vardı. Bahçeyi boydan boya yürüyerek koğuşların önünden geçip, 8. koğuşun önüne kadar gittiler. Paşa içeri girmek istedi, koğuş kapısı açıldı ve faşistlerin koğuşuna girdiler. Ancak daha tamamı giremeden, yetkililer bir anda geriye çıktılar. Çıkışları kendilerini bahçeye atma

şeklindeydi sanki! Çıkarken, bizim kaldığımız 6. koğuşun, önünde durdular. Paşa ile göz göze gelince, "Bizi ziyaret etmeyecek misiniz?" diyerek içeriye buyur ettik. Kapıyı açtırıp, çekinerek içeriye girdi. Koğuşun ortasına kadar geldiğinde, çekingenliği bitmişti. Bir sandalye isteyip oturdu.

"Nasılsınız? Bir şikâyetiniz var mı?" diye sorarken, bir yandan da koğuşa göz gezdiriyordu.

"Günlük gazetelerin hepsini vermiyorlar. Daha doğrusu, bizim istediklerimiz verilmiyor." "Olmaz öyle şey!" diyerek tepki gösterdi. Yanındakilere, yasal olan gazete ve dergilerin hepsinin verilmesi talimatını verdi. Bizimle sohbeti koyulaştıran paşa sanki koğuştan hiç çıkmak istemiyor gibiydi. Konuşma esnasında konu siyasete geldi. Cezaevi müdürü, bu samimi havadan son derece rahatsız olsa da itiraza rütbesi yetmiyordu. Müdürü yanına çağıran paşa, onun kulağına bir şeyler söyledi. Müdür, "Orası sağ görüşlülerin koğuşu komutanım" deyince, bu defa uluorta, "Yahu temizliğin sağcısı, solcusu mu olur? İçerideki ağır havayla karşılaşınca kendimizi dışarıya zor attık". Müdür, sanki paşa bu lafları müdürün kendi evi için söylemiş gibi bozuldu. Paşa ekledi; "En kısa sürede o adamlara temizliği öğretiyorsun". Sonra da koğuştan ayrıldı. Paşa, bizim gazetelerin verilmesini sağlamıştı. Ama faşistlerin temizliği öğrendiğini hiç sanmam!

Doktor Mengele'nin Kobayları...

Erzurum Karskapı Cezaevi, tam bir mahrumiyet bölgesiydi. Bu yüzden en büyük sıkıntılardan biri kamuoyu oluşturmaktı. O kadar ki, açlık grevini bile dışarıya bir hafta, on gün sonra duyurabiliyorduk. Bunun esas nedenlerinden biri cezaevinde Erzurumlu hiç kimsenin olmaması; duyarlı kişi ve sivil toplum örgütlerinin bu bölgede bulunmamalarıydı. Avukatlarımızın bile tamamı Erzurum dışındandı.

Karskapı Cezaevi, zulaya çok elverişli olduğundan çok sayıda zula yapmıştık. Zulamızda, radyomuz bile vardı ve uygun saatlerde zuladan çıkarır, BBC'den haberleri dinlerdik. İstanbul, Ankara gibi kentlerde bulunan cezaevlerindeki haberi BBC radyosu anında verirken, Erzurum Cezaevi'ndeki açlık grevini onuncu gününde ancak verebilirdi. Kamuoyun-

dan uzak, bu tenha yerde, zorla, kobay olarak kullanıldık. Bugün bile tam olarak, nasıl ve hangi amaçla yapıldığını öğrenemediysek de üzerimizde bir ilacın denendiği kesindi. Ama enjekte edilen ilacın neyle ilgili olduğunu bilemiyorduk. Önce hücre cezası alanlara –ki almayan yoktur– hücreye atılmadan önce uyguladıkları bir yöntem olarak başladı. Daha sonra bütün tutsaklara uygulandı.

1987 yılında, revire üsteğmen rütbeli bir doktor geldi. Bu doktor, revirdeki diğer doktor ve personelden bağımsız bir konumdaydı. Sanki, ayrıcalıklı, özel yetkili, dokunulmazlığı olan biriydi. Gözlüklerinin üstünden baygın baygın bakan, son derece soğuk bir adamdı. Kısa sürede ona "Doktor Mengele" lakabını taktık. Sadece iğnelerden sorumlu doktor gibi, her gün iğneleri yaptırıp giderdi. Uygulama şu şekilde yapılırdı; hücreye götürülen tutuklunun üstüne, beş altı asker çullanır, onu döverek kontrol altına alırlardı. Sonra da, pantolonunu indirerek yere yatırılan tutukluya aynı anda, iki asker seri şekilde her iki kalçasına otuz tane iğne vururdu. İğne vurulma işlemi biten, hücreye atılırdı. Tabutluklarda kıçımızın üstüne oturmaktan başka şansımız olmadığından, esas sıkıntı hücrede başlardı. Diğer pozisyonların hiçbirisi uzun süreli uygulanamazdı. Kıçımız delik deşik olsa da mecburen üstüne oturuyorduk. Peş peşe vurulan iğnelerin kanattığı yerlere çamaşırlarımız yapışırdı. Çok sayıda iğne bir seferde vurulduğundan, enjekte edilen ilaç dağılmaz, kalçalarımız kızarıp sertleşir, birkaç gün sonra kıçımızın üstüne oturamaz hale gelirdik. O haldeyken, aynı uygulamayı hücre cezasının bitiminde de tekrarlayarak, otuz iğne daha vururlardı. Arka tarafımız delik deşik, morartılarla karışık kıpkırmızı bir hal alarak, adeta maymunların kıçına dönmüştü. Kısa sürede enjekte edilen onca ilaçtan sonra, bir hafta boyunca terimiz, idrarımız, hatta nefesimiz bile ilaç kokardı. Haftalarca oturmadan, sırtüstü yatmadan ve kazara kimse çarpmasın diye ellerimizle gerimizi muhafaza ederek dolaşır, yatıp, kalkardık.

İlk iğneleri vurup hücreye attıklarında fazla önemsemedim. Hatta hücrede biraz da moral olsun diye "arkadaşlar, ister misiniz birkaç yıl sonra kuyruğumuz çıksın, burnumuz

uzasın" dedim. Gülüştük. Kimileri de "Bunlar bizim erkekliğimizi kurutup, neslimizi yok etmeye çalışıyorlar" gibi yorumlar yaptı. Çıkışta tekrar vurulunca, durumu önemsemeye başladım; bütün yorumlar doğru olabilirdi. Hatta benimki bile! Son uygulamadan sonra koğuşa getirdiler. On gün sonra arka tarafım normale dönmüştü. Yatmadığım hücre cezası da kalmamıştı. Hücre cezasının bitmesinden çok, iğnelerden kurtulduğuma seviniyordum. Aynı günlerde, koğuşta gazete okurken, ismim okundu. Benimle birlikte Niko'nun (Recep Önder) ismini de okudular. İdareden çağırılıyorduk! Hayra alamet olmadığını sezsek de gitmekten başka çaremiz yoktu. "Acaba iğne işi midir?" diye geçti aklımdan. Sonra da yanıldığımı, iğne uygulamasından çok korktuğum için bunları düşündüğümü sandım.

Niko ile birlikte koğuştan çıktık. Bahçeyi geçip, revire doğru döndük. Durumu anlamıştık. İçeriye girdik. Doktor Mengele koltuğuna yaslanmıştı. Masanın arkasından klasik gözlük üstü bakışıyla bizi süzdü.

Sonra bana dönüp, "Neyin var?" diye sordu.

"Benim hiçbir şeyim yok" dedim.

"O zaman niye geldin?"

"Ben gelmedim, getirdiler."

"Tamam, iğnelerini yapın götürün koğuşuna."

Bunu dediği anda avazım çıktığı kadar bağırdım. "Hayır, vurdurmuyorum." Çok sert tepki göstermem askerlerin irkilmesine neden oldu. Ancak Doktor Mengele hiç tınmadı. Muhtemelen, gözünü bile kırpmadı. Kafasıyla işaret vererek, askerlerin iğneleri vurmalarını istedi. Belki başaramayacaktım ama iğneleri vurdurmamak için elimden geleni yapmayı kafama koymuştum. Askerler yatırmaya çalıştıkça ikimiz de karşı koyduk. Kısa sürede revirin içi savaş alanına döndü. İki kişiye karşılık en az on iki kişiydiler. Kontrol edemeyeceklerini anlayınca, vurmaya başladılar, sonunda yıkıldık. Doktor Mengele'ye repertuarımdan bir dizi küfür sayarken, iğnelerin hepsini enjekte etmişlerdi. İğneler önceden ilaçları doldurulmuş vaziyette hazır bekletildiği için, vurma işlemi uzun sürmüyordu. Beni bıraktılar, Niko'yu yatırdılar. Ne kadar seri vurduklarını Niko'yu izlerken fark ettim.

YÜCEL ÇİFTÇİ, ETHEM KARA VE YALÇIN TEMUR
İğnesini de oldular, tabutluğuna da girdiler

Özel Tip Cezaevi Müdürlüğüne

BURSA

Erzurum Aşkale Cezaevinde bulunduğum 1985 yılı Eylül Ekim ayları içinde, isteğim hilafına zor kullanmak yoluyla kalçalarımdan iğne yapıldı. Her seferinde 8-14 arasında ve toplam olarak 30-35 civarında yapılan iğnelerin hangi yapılarak ne gibi bir değişiklik yapılmış değildir.

Bunu izleyen dönemde, mental ve fiziksel olarak duyduğum rahatsızlığın iğne uygulaması olan bağını öğrenmek için tam teşekküllü bir hastanede kontrol olmam için

Özel Tip Cezaevi
D-Blok

YALÇIN TEMUR VE ALİ ALKAN'IN DİLEKÇELERİ

Özel Tip Cezaevi Müdürlüğüne

BURSA

Erzurum As. cezaevinde yattığım dönemde 1985 Eylül ve Ekim ayları içinde revire isteğim dışında çıkarılarak zorla, ne olduğunu bilmediğim iğnelerden beş defa ve her defasında on ile on beş ampul vuruldu. Herhangi bir hastalığım olmadığı halde bana zorla bu iğnelerden vurulması beni kuşku içinde bırakmıştır.

Şu anda bu iğnelerden kaynaklandığını sandığım bazı rahatsızlıklarım vardır. İlerde bu rahatsızlıklarımın artacağından endişeleniyorum.

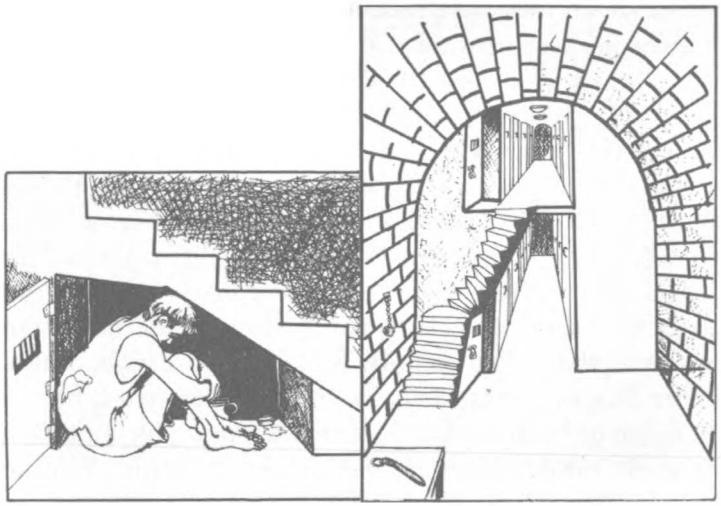
Tam teşekküllü bir hastahaneye sevkimin yapılarak, bütün organlarımın faaliyetlerinin ve genel durumumun normal olup olmadığının tespit edilmesi ve tedavimin yapılmasını talep ediyorum. Saygılarımla. 29.6.1987

ALİ ALKAN

Özel Tip Cezaevi
E/Blok
BURSA

Doktor Mengenin Kobayları.
Ayaktakiler, soldan sağa: Cavit Okal, Kadir Alpaslan, Temel Koç, Tunay Durukan, Ethem Kara, İbrahim Aydın, Cafer Yılmaz, Sinan Demir, Beşir Çavuş, Yalçın Temur, Ali Alkan. Ortadakiler: Şener Açıkgöz, Mevlüt Ustabaş, Ekrem Demirel, İbrahim Çelik, Mehmet Çalık, Metin Aydın, Sabri Çamur, A. Yücel Çiftçi, Davut Aksu. Öndekiler: Salih Karagöz, Mehmet Yılmaz, Celal Yavuz, Şerafettin Çelik, Vedat Coşkun, Fahri Taban. Oturanlar: Özcan Kahveci, Sedat Kalyoncu, İlker Yazar.

Yarbay Remzi İpekçioğlu'nun tabutlukları.

İğneyi batırıyor ve hızlı bir şekilde enjekte ediyorlardı. İğneyi çıkardığı yer kabarıyor ve kanıyordu. Kaç tane vurduklarını tam olarak sayamasak da her seferinde yirmi otuz civarında enjekte ettiklerini tahmin ediyorduk. Bazıları yanık acısı gibi oluyordu. Bu iş belli süre devam edince, hangi renk ilacın yaktığını, hangisinin yakmadığını tespit ettik; en çok koyu kırmızı renktekiler yakıyordu... Kobay olarak kullanıldığımız açıktı. Ancak bunu engelleyemediğimiz gibi, kamuoyuna zamanında duyuramadık. Birkaç yıl sonra Bursa Cezaevi'ne giden arkadaşlar yaşadıklarımızı ancak duyurabildiler.

Özlem Postası!

Cezaevlerinde mektuplaşmanın özel bir yeri vardır. Yakın akraba çevrenin dışındaki çevreyle bağlantı kurmanın tek aracı mektuplardır. Her şey açıkça anlatılamazdı; mektubun gitmesini engelleyecek mevzuları, idarenin anlayamayacağı şekilde şifrelerle aktarırdık. Bazı formalite mektuplar haricindekiler, yıllara yayılan sohbetlerin ağır ağır ilerleyerek sürekliliğini sağlayan, çok önemli araçlardı.

En keyifli mektuplar, çocuklardan gelirdi. Muhtemelen bu sebeple, bazı arkadaşlar, sadece çocuklarla mektuplaşırlardı. Bunların başında Rize Pazar Devrimci Yol davasından Mustafa Korkmaz (Parpali), Artvin Devrimci Yol davasından İlker Yazar (Kiki) gelirdi. Anlaşılacağı üzere çoğu arkadaşımızın bir lakabı vardı. Lakap işi o kadar yaygındı ki bazı arkadaşların gerçek isminin ne olduğunu bile bilmiyorduk. Örneğin, Artvin Devrimci Yol davasından Pito (Selahattin Sancakşahin) ile Teğmen'in (Yüksel Keskin) gerçek isimlerini çoğumuz bilmezdik. Hatta bunların mektuplarını, bizim blokta değil diye alan olmazdı. Birkaç kez bu olay yaşanınca, bütün bloğun mektuplarını ya Pito ya da Teğmen alırdı.

Bazen mektubun sahibi fark etmeden, muziplik olsun diye, mektubu yazanın ağzından eklemeler yaparlardı. Erzincan 1 No.lu Cezaevi'ndeyken Mustafa'ya (Parpali) gelen mektubun boş bir yerine Emin Ekinci, karikatür çizme yeteneği olan Sivaslı Cuma Türk'e, Mustafa'nın karikatürünü çizdirir. Mustafa'nın burnunu, on parmak daktilo ile ilgili bölümden hatırlarsak, karikatürünün çizilmesinin çok zor olmayacağını anlarız. Karikatürün altına da mektubu yazan yeğeninin yazısını taklit ederek, çocuğun ağzından "Amca, bak resmini çizdim, benzetebilmiş miyim?" cümlesi ilave edilmişti. İşlem tamamlanınca, Emin, "Mustafa mektupları açınca izleyin" dedi, bir muziplik yaptığını anlamıştık. Mustafa, mektubu açınca, eklemeyi fark edip, koğuşa göz gezdirdi. Gözleriyle koğuşu iyice tarayıp, Emin'i işaret edip, "Bunu sen yaptırdın değil mi? Kitapsız" diye tepkisini gösterdi. Kimin yaptığını ilk tahmininde tutturmuştu.

Büyük ablam Güner'in eşi öğretmen olduğu için birkaç yılda bir tayin edilir, görev yerleri değiştirilirdi. Enişte Nusret Köse de, cuntadan payına düşeni alan devrimci bir öğretmendi. Çocukları Özlem ve Özgür büyüyüp okula başlayınca ben de yeğenlerimle mektuplaşmaya başladım. Yazdığım ilk mektubun cevabını alınca, seviyeyi tutturamadığımı anladım. Yazdıklarım daha küçük çocuklara hitap ediyordu. Oysa Özlem mektubunda, kitap okuduğundan, satranç oynadığından, *Milliyet Çocuk* dergisini takip ettiğinden bahsediyordu.

Özlem Postası'nın çıkmasına vesile olan mektubu yazan yeğenim Özlem, kardeşi Özgür ve kuzeni Çağrı.

Mektubu bir kenara koyup, keşke çocuklarımıza kendi ürettiğimiz bir şeyleri verebilsek diye düşüncelere daldım. "*Milliyet Çocuk* dergisini takip ediyorum" cümlesine takıldım. Neden olmasın? Biz de bunu yapabilirdik. Kafamdan geçenleri bütün koğuşa söyledim. İlk tepki Ali Alkan'dan geldi. "Neden olmasın?" Ardından, Ethem Kara, Beşir Çavuş derken biz, "Nasıl yapabiliriz?" diye tartışmaya başladık. Derginin ismi ne olacaktı? Beşir, "Herkes bir isim bulup bir kâğıda yazıp katlasın, bu isimlerden en çok beğenileni seçelim" dedi. Kâğıtlar açıldı. Bende bu fikrin oluşmasına neden olan, yeğenimin ismini (Özlem) yazmıştım. Yazılan isimlerin içinden "tamam, bu olsun" diyebileceğimiz bir isim çıkmadı. Ali Alkan "Gönül Postası" olsun diye yazmıştı. Bunun üzerine bir öneride bulundum. "Gönül yerine, Özlem'i koyalım! Derginin adı *Özlem Postası* olsun." İsim kabul gördü. Logosu, yayın politikası, gönüllü çalışanları, derken işe koyulduk. İlk sayıyı çıkarmak için yeterli miktarda A4 kâğıt aldık, işbölümü yaptık. Herkesin görevi belliydi. Logosunu yapan sadece logo yapacaktı. Logosunu yaptığı kâğıdı kendinden sonraki arkadaşa vererek o da kendisine verilen bölümü yapıp diğerine geçirecekti.

ÇOCUKLAR YAŞAMIN ÇİÇEKLERİDİR

ÖZLEM POSTASI

AYLIK ÇOCUK GAZETESİ

FİYATI KDV DAHİL PARASIZDIR

SAYI: 2

1 MAYIS 1993

Sevgili Çocuklar

Uzun bir eğitim döneminin sonuna gelmiş bulunuyorsunuz. Kendinizi doğanın kucağına bırakıp, gülmenin, oynamanın, yeni yeni arkadaş ve dostlar edinmenin zevkini çıkarın.

Karlı dağlardan koşup gelen sularının beslediği çiçekleri kokularken, kuşların ötüşünü, rüzgarın sesini, arıların vızıltısını dinlerken, doğal sularda kıvrak dansçılarıyla oynayan balıkları izlerken, mayıs ayının güzelliklerini iliklerinizde duyumsayın.

Bu güzellikleri paylaşıp yaşamanız için büyüklerinizin çok çalışıp, didinip, acı çektiklerini de anımsamanın doğru olacağı kanısındayız.

Dünyadaki kadın-erkek tüm işçiler, çocuklarıyla ilgilenmek, onlarla elele kırlarda dolaşmak, onlara daha yakın olmak istediler. Bundan dolayı sekiz saatlerce çalışmak istemediler. Bu istekleri zorla, kanla bastırıldı. Tüm işçiler büyük acılara katlandılar, ama direnişlerinden vazgeçmediler. Ve sonunda hakkını elde etmeği başardılar. İşte elde edilen bu zafer ta 1886 yılından bugüne 1 Mayıs Bayramı olarak kutlanıyor.

Bizlere miras olarak bırakılan bu büyük değerli günü daha bilinçli yaşamak, yaşatmak görevimiz olsun.

Sevgilerimizle

Özlem Postası Çalışanları

FIKRA KÖŞESİ

RENKLİ PAPAĞAN

Köylünün biri şehirde gezerken, evin penceresinde yeşil bir papağan görür. Hayran hayran papağana bakarak:

— Allahım şu kuşun rengine bir güzelliğine bak, diye söylenirken,

Papağanı:

— Ne bakıyorsun diye bağırıyorlar.

Köylü hemen toparlanarak:

— Affedersiniz hemşerim, ben seni kuş sanmıştım da.

GÜZEL SÖZLER

— Güvenle konuşulmadığı yerde, umutta olmaz.

— Çocuklar, siz istediğiniz için bir şeyi bilmeyin, anladığı için bilin.

Sevgili Çocuklar; sevinç ve mutluluğun dolu dolu yaşanacağı coşkulu bayramlara olan özlemin gerçekleşmesi dileğiyle. Gözlerinizden öperiz. ÖZLEM POSTASI ÇALIŞANLARI

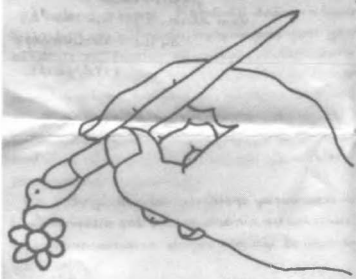
HABER KÖŞESİ

— Öğrenimi Özlem Postasının yayın hayatına başladığım "Ardahan Haber" gazetesinin 2 Mayıs 1988 günlü sayısında beş haber olarak karşınıza çıkıldığımıştır. Tüm küçük okurlarımızı müjdeliyoruz.

— Askeri cezaevlerinin sivile devri çabalarına geldiğinden Özlem Postası çalışanları Bursa ve Eskişehir cezaevlerini ziyaret etmişlerdir.

— Her yıl mayıs ayının ikinci pazar günü dünyada "Anneler günü" olarak kutlanmaktadır. Aynı gün cezaevlerinde de açık görüş yapılacaktır.

SANAT KÖŞESİ

Şiir

Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir
— günlüğüne
Alı pullu bir balon gibi verelim oynasınlar
oynasınlar türküler söyleyerek yıldızların
— arasında
Kocaman bir elma gibi verelim sıcak bir
— ekmek sonunu gibi
hiç değilse birgünlüğüne doyşunlar
dünyayı çocuklara verelim
Bir gün bütün bir Kıpırdın dünyaarkadaşlığı
çocuklar dünyayı alacak elimizden
Ölümsüz ağaçlar dikecekler.

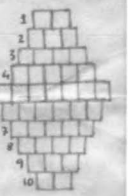
— Nazım Hikmet Ran —

Sayıları birleştirince acaba kuzuğu zaman tasvir eden hangi inek hayvan ortaya çıkacak.

BULMACA

1-Akıl 2- Kalıtsal ilkesinde çıkarılan, yemeklere tad veren bir madde. 3-15 ilçeli, komşu bir ülkeye sınır, hayvancılıkta ünlü bir ilimiz. 4- Doğunun Adana'sı denen, sebze, meyve ve pamuk yetiştirilen Kars'ın bir ilçesi. 5- Kura Nehrinin ikiye bölündüğü Kars'ın bir ilçesi 6- Kars ilinde en büyük göle sahip ve adını bu gölden alan bir ilçesi. 7- Kars yöresinde odun ve kömür yerine kullanılan kuruttuğu hayvan dışkısı. 8- Kars ili sınırlarından geçerek Hazar Denizine dökülen bir nehir. 9- Karş ilinde eski ünlü bir şehir harabesi. 10- Bağlıca ilçeğimiz.

GEÇEN AYKI BULMACANIN YANITI

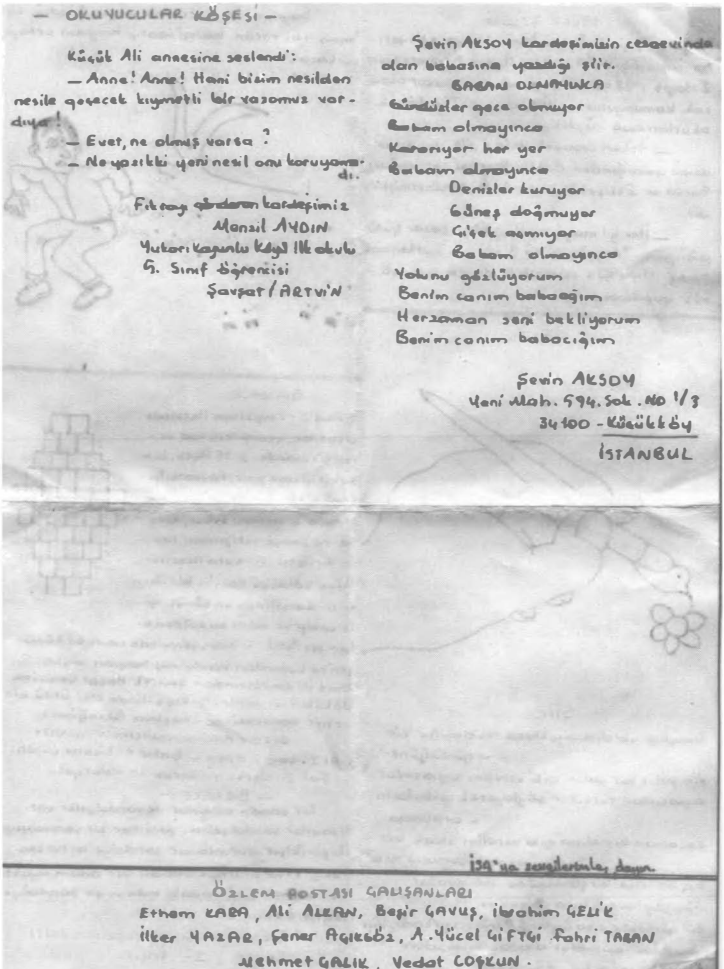
1-Al 2-Kay 3-Hopa 4-Bakır 5-Livana 6-Un. 7-Tel 8-Kars. 9-Varoş 10-Murgul.

— BİLMECE —

Bir odada adamlar ve sandalyeler var. Adamlar sandalyelere, yani her bir sandalyeye ikişer ikişer oturunca bir sandalye artarken, teker teker oturduklarında bir adam ayakta kalmaktadır. Odadaki adam ve sandalye sayısı kaçtır?

GEÇEN AYKI BİLMECELERİN YANITI

1- Kaşın 2- İncir

— OKUYUCULAR KÖŞESİ —

Küçük Ali annesine seslendi:
— Anne! Anne! Hani bizim nesilden nesile geçecek kıymetli bir yazımız vardıya!
— Evet, ne olmuş varsa?
— Ne yazıklı yeni nesil onu koruyamadı.

Fırtına çiçeğim kardeşimiz
Mansur AYDIN
Yukarı Kayanlı Köyü İlkokulu
5. Sınıf öğrencisi
Şavşat/ARTVİN

Şevin AKSOY kardeşimizin cesaretinde olan babasına yazdığı şiir.
BABAM OLMAYINCA
Gündüzler gece olmuyor
Babam olmayınca
Kararıyor her yer
Babam olmayınca
Denizler kuruyor
Güneş doğmuyor
Çiçek açmıyor
Babam olmayınca
Yolunu gözlüyorum
Benim canım babacığım
Her zaman seni bekliyorum
Benim canım babacığım

Şevin AKSOY
Yeni Mah. 594. Sok. NO 1/3
34100 - Küçükköy
İSTANBUL

139'ne zarflarımla dönün.

ÖZLEM POSTASI GÖNÜLLÜLERİ
Ethem KABA, Ali ALKAN, Başar GAVUŞ, İbrahim GELİK
İlker YAZAR, Şener AÇIKGÖZ, A. Yücel GİFTÇİ, Fahri TABAN
Mehmet GALİK, Vedat COŞKUN.

Bu şekilde seri üretime devam edecektik. İlk sayının çıkmasıyla *Özlem Postası* yayın hayatına başlamış oldu. İlk sayıyı, hepimiz kendi yeğenlerimize gönderdik. Karskapı Korosu'nun aldığı olumsuz tepkilere benzemeyen, son derece olumlu tepkiler geldi. Dergi beklediğimizin üstünde ilgi görünce, mecburen tirajı artırdık. Buna paralel olarak da, daha fazla çalışmamız gerekti. Sorunsuz bir şekilde, ikiye katlanan tirajımızı karşılayıp dergiyi zamanında yetiştirdik.

İkinci sayıdan sonra dergi bizim ailelerimizle, herhangi bir bağı olmayan insanlara da ulaşmıştı. Her sayıdan sonra tirajımız sürekli artmaya başladı. Böylece hiç tanımadığımız ailelerin çocuklarıyla güzel bir iletişim kurduk. Duygusal bağlar geliştirdik. Bunların içinde, TRT'nin düzenlediği masal anlatma yarışmasında, Türkiye birincisi olan Rafiya isminde bir çocuk vardı. İyi bir *Özlem Postası* okuru olan Rafiya, daha sonraki yıllarda, Bursa Cezaevi'ne giden arkadaşları ziyaret etmişti. Kurulan bağlar uzun yıllar boyunca devam etti.

Erzurum Karskapı Cezaevi kapatılıp, Bursa, Eskişehir ve Erzincan cezaevlerine nakledildik. Eskişehir ve Bursa'ya hükümlü olan arkadaşlar; Erzincan'a ise sadece Kadir Alpaslan ile ben gitmiştim. Çünkü bizim davamız sonuçlanmamış, halen devam ediyordu. Erzincan Kemah yolu üzerindeki askeri cezaevine götürülürken, *Özlem Postası* sayılarından da birer tane yanıma aldım. Koğuştaki arkadaşlar Sedat Hoca'ya dergiden bahsedince, çok ilginç buldu. "Burada da çıkarıp, yayın hayatını devam ettirelim! Orijinal haline dokunmadan, orijinalliğini muhafaza ederek, daha da geliştirerek çıkaralım." Bunun üzerine biz yeniden işe koyulduk. Burada işimiz daha kolaydı. Hem daha önce ulaşamadığımız bölgelere ulaşacaktık hem de koğuşlarda daktilolar vardı. Daha kısa sürede, daha çok dergi çıkarabilirdik. Kâğıtların arasına karbon kâğıdı koyarak yazınca bir seferde birkaç nüsha birden hazır oluyordu. Yani, makineleşmiştik. Dergimiz 1990'lı yılların başına kadar yayın hayatına devam etti. *Özlem Postası* çalışanları, "1/5 İnfaz Yasasıyla" tahliye edilip, özgürlüklerine kavuşunca dergi de yayın hayatını noktalamış oldu.

Basketbolu Bilen Oynar!

Mahkemeler sonuçlanıp davalar tamamlanınca, tutuklu statüsünden çıkıp hükümlü olduk. Bu statü değişikliği Erzurum Askeri Cezaevinin de statüsünü değiştirdi, yeniden asker, tutuklu veya hükümlülere tahsis edildi. Buradan sevk edilecek olanların bir kısmı Eskişehir Cezaevi'ne, bir kısmı da Bursa Cezaevi'ne gönderildiler. Kadir Alpaslan ile beni

de henüz Samsun davası sonuçlanmadığından Erzincan'a götürdüler. Yedi yıl sonra da olsa, esas yargılandığımız ana davanın duruşmalarına düzenli olarak katılma olanağımız oldu.

Kemah yolu üzerindeki cezaevinde bulunan arkadaşların bir kısmını dışarıdan bir kısmını da gıyaben tanıyorduk. Gittiğim koğuşta en eski tanıdığım arkadaş Sedat Hoca'ydı. Sekiz yıl sonra ilk kez burada karşılaştık. Benim için pek önemli olmayan bir şeyi burada gündeme getirerek beni oyuna getirmeye çalıştı. Peki oyuna geldim mi? Elbette ki geldim. Aslında beni oyuna getiren Sedat Hocam değildi, Borçkalı özgüvenimin kurbanı oldum.

On yıl önceki güreşte aldığı mağlubiyeti telafi etmek niyetiyle "Var mısın benimle basket maçı yapmaya?" dedi. Adam benden çok uzun. "Teke tek mi?" diye sordum. "Hayır, sen bir takım kur, istediğini seçebilirsin." Ben basketbolu hiç bilmem, ama basketbolda uzun boyun önemini bilirim. Çaresiz, teklifi kabul ettim. Koğuşun en uzun boylu ve güçlü olanlarını seçtim. Sedat Hoca da kendi takımını seçti. Takımlar yan yana gelince benim takımın karşısında, onların hiç şansı olmadığını gördüm. Aslında sonucu anlamak için oynamaya bile gerek olmasa da, oynamadan galibiz demek, centilmenliğe uymazdı. Maç başladı ama işler hiç istediğim gibi gitmiyordu. Takımın görüntüsü bir türlü skora yansımadı. Basket attık mı? Hatırlayamıyorum! Ben kimsenin oyunculuğunu tahmin edememiş, basketbol hakkında benim kadar bile bilgisi olmayan uzun boyluları seçmişim.

Sedat Hoca, basketbol gibi kolektif bir oyundaki galibiyeti, on yıl önceki güreşteki yenilgisiyle kıyasladı...

Ne Çok Baban Varmış!

Erzincan Cezaevi'nin görüş yerleri fena değildi. Açık görüşleri de bahçede yapıyorduk. Cezaevi binası iki katlı bir binaydı. Koğuşlar üst katlardaydı ve her koğuşun tavana yakın birkaç penceresi vardı. Pencereler oldukça küçüktü. Ancak, iki kişi pencereden dışarıya bakabiliyordu. Görüş günleri gelince daha çok da görüşçü bekleyen arkadaşlar, üst ranzalara çıkar, pencerelere uzanıp görüşçüsünün geldi-

ğini görmeye çalışırdı. Babasını bekleyen Şükrü, pencerede yer bulamadığı için Aybastı Devrimci Yol davasından Kör Rıza'ya "Rıza bak bakalım gelenler arasında benim babam da var mı?" diye sordu. Görüşçüler parti parti, belli zaman aralıklarıyla binanın önünden geçirilip, görüş yerine alınıyorlardı. Rıza, epey bir zaman sonra "Şükrü, senin baban nasıl biri?" diye sordu.

"Uzun boylu, fötr şapkalı, bıyıklı bir adam."

Rıza bir süre daha dışarıyı izledikten sonra Şükrü'ye dönerek "Şükrü, senin ne kadar çok baban varmış arkadaş, buradan bir sürü fötr şapkalı, bıyıklı adam geçti, hangisi senin baban seçemedim?" deyince herkes kahkahayı bastı.

Ahmet Şen, İbrahim Çelik, Nurettin İnce. Erzincan Kemahyolu Cezaevi.

Sınır Tanımayan Muhalifler...

Artvin Devrimci Yol davasından yargılanan arkadaşların büyük çoğunluğu Bursa Cezaevi'ne gitmişlerdi. *Özlem Postası*'nın emektar çalışanı Beşir Çavuş da Bursa'ya gidenler arasındaydı. Devrimciler kesinlikle muhalif insanlardır. Ama neye karşı muhalefet edecekleri de bellidir. Ancak bizde her şeye muhalefet eden arkadaşlar da yok değildi. Bunlar, ne olur ne olmaz diye, muhalefet şerhini koyar, sonra konuyu tartışır, ikna olmasalar da o kadar önemsemezlerdi. Çünkü sonuç olarak alınan karara uyarlardı.

Bu arkadaşların ortak özelliği, her şeye muhalefet ettiklerini kabul etmemeleriydi. İçlerinden hiçbirisi kesinlikle bu görüşe katılmazdı. En muhalif arkadaşımız Beşir Çavuş'tu. Konunun ne olduğu çok önemli değildir. Önemli bir siyasi karar, görüş ya da sıradan bir mesele olabilir. Beşir Çavuş, ne olur ne olmaz diye, muhalefet şerhini peşinen koyardı. Bir dönem Bursa'da Beşir'in muhalifliği üzerine bayağı bir iddialaşmalar olmuş. Ancak Beşir, körü körüne muhalefet etmediğini iddia etmiş. Katılmadığı ya da beğenmediği bir şeye de sırf, "muhalif olmadığını" ispatlamak için beğenip katılamayacağını söylemiş. Onu tanıyan herkes, bu görüşüne katılmıyordu; örnekler vererek, muhalifliğini kabul ettirmeye çalışıyorlardı.

Soldan sağa: Yusuf Çayır, annem, ablam Emine, yeğenim İsa ile açık görüşte. Erzincan Cezaevi.

Günlerden bir gün, Bursa Cezaevi'nin bahçesine bir kuş iniyor. İbrahim Aydın, baygın gibi görünen kuşu koğuşa götürüyor. Kuş daha önce gördükleri türden bir kuş değildir, doğal olamayacak parlaklıkta rengarenk tüyleri vardır. Ona bakan, kuştaki renk cümbüşünden gözünü bir süre alamaz. Durumu pek iyi olmayan kuşu, duvardaki bir tele oturturlar. Kuş gözlerini de kapatarak uzun süre oturduğu yerde öylece hareketsiz kalır. Hareketsiz duruşu canlı bir kuştan çok resmi andırmaktadır. Bunun üzerine, İbrahim'in aklına hin bir fikir geldiğinden, "Arkadaşlar, biriniz Beşir'i buraya çağırabilir mi?" diyerek, Beşir'e bir elçi gönderir. Beşir koğuşa gelince, İbrahim, "Beşir ben bir kuş resmi yaptım, sen resimden anlarsın bak bakalım nasıl olmuş?" diye, duvardaki telde oturan kuşu gösterir. Beşir, kuşu bir süre dikkatlice inceledikten sonra, "Bu kuş olmamış; bir kere renkler çok parlak, bu parlaklıkta doğal kuş rengi olmaz. Gözleri kör gibi; var mı yok mu belli değil" diyerek, eleştirilerini sıralarken, İbrahim, kuşa alttan eliyle dokunur. Kuş başlar koğuşun içinde uçmaya. Arkadaşlar kahkahayı basarlar. Beşir, "Bu ne biçim kuş, bu renklerde kuş olur mu?" diye itiraza girişse de bozulduğunu saklayamaz. Bunun üzerine, hep birlikte Beşir'e yüklenirler. "Hani muhalif değildin? Hani sırf muhalefet etmek için muhalefet etmiyordun? Allah'ın yarattığı kuşa bile olmamış diye itiraz ediyorsun" derler.

Ben Babasıyım da!

12 Eylül cuntası yüz binlerce insanı zindanlara doldurdu. Yüzlercesini işkencehane ve darağaçlarında katletti. Geriye kalanlarına da uzun yıllar baskı ve işkence uygulayarak çoğunun sakat kalmasına neden olmuştur. Elbette, zulüm sadece zindanlara doldurulanlara uygulanmadı. Dışarıda kalanları da bu zulmün dışında tutmak pek doğru değildir; özellikle de yakınları içeride olan insanları. Onlara çektirilen çile ve eziyet de içeridekilere çektirdiklerinden az değildi. Yıllarca göremedikleri yakınlarını görebilmek için uğraşan insanlara yapmadıkları hakaret, çektirmedikleri eziyet kalmazdı. Zaten çoğu akrabanın soyadı tutmadığından görüştürülmezlerdi. 1985-86 yıllarından sonra, bu konuda nispeten bir rahatlama

ve gevşeme olunca insanlar dost ve akrabalarıyla görüşme olanağına kavuştular.

Bazı arkadaşların görüşçüsü çok azdı ya da görüşçüsü hiç gelmeyenler vardı. Gelemeyenlerin büyük bir çoğunluğu uzak yerlere gönderilen çocuklarını görmeye gitmek için olanağı olmayan ailelerdi. Onların görüşüne, cezaevlerindeki devrimcilerin hepsini kendi çocukları kabul edenler giriyorlardı. Yapılan işkenceleri önlemek için verilen mücadeleyi kendilerine görev edinip, uğraş veren fedakâr insanlar, görüşçüsü olmayan tutsakların eksiklerini temin ediyor, onlara moral veriyorlardı. Onların her biri benim gözümde birer kahramandır. Zor zamanlarda onların verdiği mücadele beni çok etkilemiştir. Bu kahramanlardan birisi de tutuklulara ve tutuklu yakınlarına yüreğiyle destek olan Didar Şensoy'du. Onu bire bir tanımasak da hepimizin ablası olmuştur. Didar Abla, o yıllarda Ankara'da bir basın açıklaması sırasında yapılan müdahale sonucu fenalaşmış ve hayatını kaybetmişti. Didar Abla'nın öldürülmesi, uzun yıllar sonra ağladığım tek olaydır. Onu hiç görmemiş olmama rağmen, önemli şeyler paylaşıp, uzun yıllar birlikte mücadele ettiğim birini kaybetmiş kadar üzüldüm...

Bu fedakâr ve kahraman insanlardan biri de değerli arkadaşım Ali Hadi Gözütok'in sevgili eşi Kudret Hanım ile onun biricik annesi Suzan Anne'ydi. Suzan Anne, sadece Kudret'in değil, gerçekten tüm devrimcilerin annesiydi. Dönemin zor koşullarında hayatını zindanlara doldurulmuş devrimcilere adamış bir anaydı o. Her tarafa yetişmeye, içerideki insanların eksiklerini temin etmeye, görüşlerine gitmeye, elinden ne geliyorsa yapmaya çalışırdı.

Bursa Cezaevi'nde görüşe gittikleri bir gün, arkadaşlar, Kudret ile Suzan Anne'ye, "Bizim görüşçülerimiz zaten geliyor ve ihtiyaçlarımızı getiriyorlar. Biz size görüşçüsü gelmeyen arkadaşların isimlerini verelim, siz bundan sonra onların görüşüne gelin" diyorlar. Bir dahaki görüş günü Kudret ile Suzan Anne, görüşçüsü gelmeyen isimlerden Erol Demir arkadaşın görüşüne gidiyorlar. Erol arkadaş Artvinli olduğundan ailesi de Artvin'de ikamet ediyordu. Artvin'den Bursa'ya görüşe gidebilme olanakları olmadığından, çocuklarının görüşüne gidemiyorlardı. Kudret ile Suzan Anne görüşmeyi yapıp

yanlarında getirdikleri çamaşır ve yiyecekleri verip cezaevinden ayrılıyorlar. Cezaevinden biraz uzaklaşınca, Kudret, peşlerine bir adamın takıldığını fark edip, "Anne arkamıza bir sivil takıldı. Açık verme, geriye bakma ve biraz hızlan. Bir an önce buradan uzaklaşalım" diyor. Suzan Anne, kızının uyarılarını dikkate alarak hızlı adımlarla oradan uzaklaşmaya çalışıyor. Bunların hızlandığını gören sivil de hızlanır. Birkaç dakika sonra onlara yetişen sivil, "Bir dakika bakar mısınız?" diye seslenir. Suzan Anne, sert bir şekilde geriye dönüp, yüksek sesle, "Ne var? Ne istiyorsun?" diye bağırır. Onun tavrı karşısında adam ürküp geri çekilir. Kendini toparladıktan sonra da, "Kusura bakmayın ama kimin görüşüne gittiğinizi soracaktım?" der. Suzan Anne, karşısındakinin sorusundan sonra, sivil polis olduğundan iyice emindir. Hiç taviz vermeden, aynı ses tonuyla, "Yeğenimin görüşüne gittim, bundan sana ne?" Sivil, "Siz yeğeninizin neyi oluyorsunuz?" diye sorar. "Halasıyım, ne olacak?" Adam, Suzan Anne'ye iyice baktıktan sonra, "Allah Allah, ben de babasıyım ama sizi tanımıyorum" deyince bizimkiler rahat bir nefes alır ve gülüşürler. Şanssızlık işte, kırk yılın başı görüşe gelen baba, daha önce tanımadığı kız kardeşiyle karşılaşmıştır...

Çocuk Katili Cunta...

Cunta kendi yasalarına bile uymayıp, mahkemeler dahil her alana müdahale ediyordu. Kime ne ceza verileceğini, yasalar değil cunta belirliyordu. Verdikleri kararları, mahkemelere tebliğ ederek, uygulanmasını emrediyorlardı. Erdal Eren'in idam cezasına çarptırılıp infaz edilmesi gibi. Erdal Eren gibi onlarca insan da, yasanın gereği yapılmadan, yaşları küçük olmasına rağmen idam cezalarına çarptırılmışlardır. Bunlardan biri de bendim. İsnat edilen eylem tarihlerinde 18 yaşından küçük olmama rağmen ceza kanunundaki ilgili madde uygulanmayıp idam cezasına hükmettiler. 1988 yılında mahkemeye katılıp, duruşmalara çıkma fırsatını yakaladığımda, ifadelerimi yaş konusu temelinde hazırlayıp sundum.

Duruşma tarihine on beş gün kala, yargıtay içtihatlarından örneklerler vererek hazırladığım dilekçeyi mahkemeye gönderirdim. Duruşma günü de söz alarak, bu dilekçenin özetini tekrar ederdim. Duruşmaya, Kadir Alpaslan ve iti-

rafçı Çelik Saatçi'yle çıkıyordum. Üç kişi olduğumuz için her duruşmada söz alıp, konuşabiliyorduk. Benim on beş gün önceden dilekçe verip, duruşmada dilekçeyi özetleme ısrarım, dört beş ay boyunca her duruşmada devam etti. Bir iki dilekçeden sonra içtihatlardan verdiğim emsal kararları değiştirip, dilekçenin aynısını veriyordum. Yani, yaptığım özetler bir öncekinin tekrarıydı. Mahkeme heyeti altı ay dayanabildi. Altıncı aydaki duruşmada aynı özeti yapınca, sorgu hâkimi "Altı aydır aynı şeyi tekrar edip duruyorsun, senin savunman bu mudur?" diyerek, beni azarladı.

İstifimi hiç bozmadım. "Evet, aynı şeyi tekrar ediyorum. Çünkü altı aydır aynı şey oluyor. Siz evinize gidiyorsunuz, biz ise cezaevine; aynı şeyi söylediğimi bile altı ay sonra fark ettiniz..."

"Tamam, tamam... Uzatma da talebini söyle."

"Talebim; altı aydır tekrar ettiğim gibidir. Yattığım süre verilecek cezayı fazlasıyla karşılayacağını göz önüne alarak tahliyemi talep ediyorum."

Duruşmaya on dakika ara verdiler. Duruşma tekrar başlayınca, sanıkların talepleri hakkında iddia makamına görüşü soruldu. İddia makamı, "Sanıklardan İbrahim Çelik'in tutuklu kaldığı süre göz önüne alınarak tahliyesine..." deyince, çok sevindim. Tahliye edilmekten daha çok hukuk mücadelemi kazanmam önemliydi. Mahkemenin iddia makamının görüşünü hemen dikkate alacağını sanmıyorduk. Savcının bu yönde görüş bildirmesi önemliydi. Gereği düşünüldü: "Sanıklardan İbrahim Çelik'in tutuklu kaldığı süre göz önüne alınarak tahliyesine..."

Gerçekten şaşkındık. Koridora çıktık, Kadir'le uzun uzun kucaklaştık. Kadir, ister istemez çok hüzünlendi; ama sevinci ağır basıyordu. Ayrılacak olmamız dokunmuştu ona. Kolay değil, on yıl sonra birbirimizden ilk kez ayrılacaktık. İtirafçı Çelik Saatçi, kucaklaşmak istedi, onu elimin tersiyle itip, engelledim. Gözlerinden yaşlar süzülürken, "Keşke sizin gibi kalabilseydim de, ölseydim" sözcükleri döküldü. Cezaevine geldik, tahliye olduğuma kimseyi inandıramadım. Herkes şaka yaptığımı düşünüyordu. "Sen de tahliye olduysan bizim beraat etmemiz gerekir... Böyle adalet mi olur?" gibi espriler yaptılar...

Tüp Parasına Tuvalet...

Komünün, memlekete gitmem için verdiği parayı fazla bulup, tümünü almak istemedim. Nasılsa dışarıya çıkıyordum. Ama arkadaşlar ancak yeteceğini söyleyip hepsini almamı istediler. Arkadaşlarla vedalaşırken, hepimizi yoğun bir hüzün sarmıştı...

Sekiz yıl sonra nihayet dışarıdaydım. En çok özlediğim şeylerden biri; önüme duvar çıkmadan saatlerce yürüyebilmekti. Bunu gerçekleştirecektim. Otogara gidip, Erzurum otobüsüne bilet aldım, verilen paranın üçte biri gitmişti. Daha Erzurum'dan Artvin'e geçecektim. Otobüs kalkmadan tuvalete gittim. O da ne? "Küçük 500 TL. Büyük 1000 TL." Birkaç kez tuvalete gidersem, Artvin'e gidecek param kalmayacaktı. Yakalanmadan önce aldığım ve bir çay bile demleyemediğim büyük tüpe tam 550 lira vermiştim. Sekiz senede bir büyük tüp parasına ancak küçük tuvaletimi yapabilmiştim.

Erzurum'a geldiğimde, son otobüse yetiştim. Ama yer yoktu. Erzurum'da kalmaktansa, kabul ederlerse ayakta gidecektim. Hiç sorun olmadı. İkilemeden kabul ettiler. Böylece kalkmak üzere olan otobüse bindim. Otobüste, benim dışımda ayakta seyahat eden on iki yolcu daha vardı. Ayakta olanlar sıkıntı yaratmadı da, altını kirleten bebeklerin bezleri değişirken, hepimiz perişan olduk...

Bindiğimiz otobüsün son durağı Artvin değildi. Bu yüzden şehir merkezine uğramadan, transit yoldan sahile doğru devam edecekti. Gece saat bir gibi, transit yolun Artvin kavşağında otobüsten indim. Etrafta, in cin top oynuyordu. Neyse ki aynı yerde benimle birlikte iki kişi daha inmişti. Sekiz kilometrelik yolu yayan yürüdük. Önüme duvar çıkmadan yürümeyi özledim derken, elbette bunu kastetmemiştim! Ablam ve kız kardeşim Artvin'de oturuyorlardı ama ev adreslerini bilmiyordum. Elimdeki sadece, arkadaşım Cihan Akbaş'ın ev adresi vardı. Cezaevinden çıkarken, Cihan'ın ailesine da uğramak için almıştım adreslerini.

Bir otelin lobisinde oturarak sabahladık. Sabah ilk iş olarak Cihan'ın ailesini ziyaret ettim. Ziyaretime ve tahliyeme çok sevindiler. Umut dolu bakışlarından, acaba bizim çocuğumuz da bir gün böyle çıkıp gelecek mi, sorusu okunuyordu. Yıllarca

cezaevlerini ziyaret eden ailelerimiz birbirleriyle tanışmışlar, zamanla ilişkileri dostluğa dönüşmüştü...

Zafer Çığlığı...

Cihan'ın ailesine, tahliye olduğumdan henüz ailemin haberi olmadığını söyledim. Meğer kız kardeşimin evinde telefon varmış. Hemen kardeşimi aradılar. Bütün bunlar şaka gibi geliyordu bana! Ta ki, kız kardeşim benimle konuşmak isteyince, gerçek olduğunu anladım. Ahizeyi elime aldım, "Alo, Güliye, nasılsın?" dedim. Telefonda sadece bir çığlık sesi duydum. Başkaca bir ses gelmedi. Kapanmıştı. Evdekiler, kız kardeşimin evinin hayli uzakta olduğunu, gelmesinin zaman alacağını söylediler. Ama canım kardeşim Güliye, mesafeyi bilenlerin şaşkınlığa düşeceği bir sürede, onca mesafeyi yalınayak ve geceliğiyle koşarak geldi. Karşılaştığımızda, uzun uzun kucaklaşmamız, evdeki herkesin gözlerini sulandırmıştı...

Oradan daha yakında olan ablama geçtik. Gülçiçek ablam hamile olduğu için, kavuşma öncesi onu görüşmeye hazırladılar. İyi hazırlayamamış olacaklar ki, karşılaştığımız anda bayıldı. Hep birlikte Borçka'ya, oradan da on bir yıl önce ayrıldığım Taraklı köyündeki evimize gittik. Ben yine geride kaldım. Önden bir grup annemi hazırlamaya gittiler. Annemi hazırlamaları hiç mümkün olmamıştı. Kucaklaştığımızda attığı zafer çığlıkları, karşı dağlarda yankılandı... Bir hafta on gün evimiz doldu taştı. Ziyarete gelenlerin çokluğu beni hayrete düşürmüştü; bu kalabalığı "belki başaramadık ama, halkın sempatisini halen kaybetmemişiz" diye yorumladım. Daha sonraki aylar ve yıllarda o günlerde gelenleri bir daha göremedim. Belli ki geliş nedenleri sempatiden değil, meraktan kaynaklanıyormuş...

Bir Koğuş İki Hasan...

Erzurum Karskapı Askeri Cezaevi'ndeyken, bir başçavuş, koğuşları tek tek dolaşarak, bedelli askerlik yasasından yararlanmak için bir dilekçe ile başvurmamızı önermişti. Bedelli askerlik hakkımızı dondurup, tahliye olduktan sonra yararlanabilecektik. Başçavuş dilekçe yazmamızı istedi. Be-

nimle birlikte dilekçe vermeyen var mıydı, hatırlayamıyorum; ama çoğunluğun verdiğini biliyorum. Ben yazmayacağımı söyleyince, Başçavuş, şaşırdı. "Neden yazmıyorsun?"

"Buradan çıktıktan sonra size askerlik yapmayı düşünmüyorum,"

"Sen askerliği bize değil vatana yapacaksın! Sen dilekçeni ver de yapmayacaksan yine yapma" diyerek ikna etmeye çalıştıysa da ikna olmadım.

Benden çok sonraları tahliye olan arkadaşlar, iki buçuk ayda askerliğini bitirip teskere alırken, ben yıllarca askerlikle uğraştım. 1989'un sonunda gittiğim askerliği 1993 sonunda ancak bitirebildim. Aslında, aldığım üç aylık hava değişimini düşersek, askerde kaldığım süre bir yıl bile değildi. Ancak on beş yıl süren bir davadan aldığım ceza, ben askerdeyken onaylanmıştı. Bu ihtimali bildiğim için, arkadaşlara mahkemeyi takip etmelerini; ceza kesinleşip, tutuklama kararı çıkarsa, derhal bana bildirmelerini tembihlemiştim. Beklenen haber geldi; "İbrahim Çelik, telefonun var." Arayan Seyhan Odabaş olunca durumu anladım. "Ne var? Ne yok? Nasılsın?" arasında "Mobilyacıya verdiğin altı milyon sekiz yüz bin liralık senedini ben ödedim, gelince hesaplaşırız" dedi. Durum netleşmişti. Hemen o akşam, alaydan ayrıldım.

Beşte bir infaz yasası çıktığında, 1992'de tekrar askere gittim. Orada kalan süreyi tamamlarken, birliğimden alınıp Kırklareli E Tipi Cezaevi'ne götürüldüm. Nasılsa uzun süre kalmayacaktım. Bir iki haftaya yazışmalar tamamlanır, dışarıya çıkarım, diye düşündüm! Kısa süre kalacağım için tek kişilik bir yer istedim. Ancak iş uzadı. Ben de koğuşa geçmek istedim, ertesi gün koğuşa verdiler.

Koğuşa girdim. Gardiyanlar geleceğimi haber verdiğinden, mahkûmlardan biri koğuşun kapısında karşılayarak, "Ben Hasan, hoş geldin birader. Bu ranzayı sana hazırlattım, buyur yerleş" dedi. Bizim alışık olmadığımız, hatta rahatsız olduğumuz bir şeydi "Hazırlattım" tarzı. "Hazırlatmana gerek yoktu, bir yere yerleşirdik" diye cevap verince bozulduğunu fark ettim. Yani biz sana yer yaptırıyoruz, senin tavrına bak, der gibi baktı bana.

Uzun yıllar yatmışlığımız var ama, adli mahkûmlarla ilk kez bir arada kalacaktım. Birkaç günüm ortamı anlama,

kişileri tanıma ile geçti. Koğuş ağalığını Türk filmlerinden biraz biliyordum; ama burada iki ağa vardı. Birisi bana ranza hazırlatan Samsunlu Hasan, diğeri Sivaslı Hasan. Bunlardan biri diğerine üstünlük kuramadığından, henüz rekabet halindeydiler. Samsunlu Hasan ile ranzalarımız yan yanaydı.

Gece saat on bir civarları, Sivaslı Hasan, Samsunlunun yanına misafirliğe geldi. Ben de yatağımda kolumu alnıma koymuş uzanıyordum. İki Hasan'ın sohbeti ilgimi çekince dinlemeye başladım. Aralarında, işledikleri suçlarla ilgili bir atışma vardı; ama atışmaların hedefinde ben vardım sanki. Sivaslı Hasan, "Birader şu Kartal ağır cezadaki dosyam olmasa birkaç aya yarı açığa gider, oradan da yol alırım" dedi. Samsunlu Hasan, elindeki gazete kupürünü göstererek (ama Sivaslı Hasan'a değil, bana doğru tutarak), boştaki elinin tersiyle de kupüre vurarak, "Şu olmasa şu, beni esas yakan bu oldu" diyordu. İkisinin de yaptıkları icraatları bana anlatmaya çalıştıklarından emindim. Yatağımdan doğrulup Hasan'ın elinden gazete kupürünü aldım. Başlık; "Ofsayt tartışması, cinayetle sonuçlandı". Olay, Bayrampaşa Cezaevi'nde gerçekleşmişti. Mahkûmların kendi aralarında yaptıkları futbol maçında Hasan da kaleci olmuştu. Rakip takımın attığı gole kaleci Hasan ofsayttı diye itiraz etmiş. Hakemin ofsayt olmadığını söyleyip, golü vermesiyle tartışma başlamışlar. Tartışma uzayınca, Hasan üzerindeki şişi çıkarıp, "Şimdi de, ofsayt değildi de göreyim?" diyerek, şişi hakemin kalbine saplamış...

Bunların göndermeleri bitince, "Birader, sen neden geldin?" diye sordular. "Yanlışlıkla getirdiler, yakında çıkarım." Hafifçe güldü, Sivaslı Hasan, "Hepimizi yanlışlıkla getirdiler de, sendeki yanlışlık neydi?" diye sordu. Ben de bir çanta dolusu dosyayı ona verdim. "Bunlar da benim yanlışlarım!" Yüzlerce sayfalık dosyaları görünce, ikisi de şaşkınlığını gizleyemedi. "Sekiz yıl kadar yattım. Yatmış olduğum süre tahliye olduktan sonra verilen cezayı da karşılıyor. Bu durum anlaşılınca tahliye olurum!"

O tarihlerde beşte bir infaz yasası çıkmış, cezaevleri büyük oranda boşalmıştı. Sadece, geçmişte üç yıl kadar yatanlar içeride kalmıştı. Sekiz yıl yatmış olmam, ikisinin de hoşuna gitmedi. Çünkü benimle uğraşmaya kıdemleri yetmiyordu. İkisi de kalkıp, "Şimdi papazı bulduk" dercesine yanımdan

uzaklaştılar. Aslında birbirine rakip olan iki Hasan'ın o günden sonra yakınlaştıklarını fark ettim. Kendi dışımdaki detaylarla ilgilenmeden, spor yapıp, gazetelerimi okudum. Kendi çamaşırlarımı meydancıya yıkatmayıp, kendim yıkadım. Sigara kullanmıyordum, yatma kalkma saatlerim belliydi, yani kendimce kurduğum düzen içinde hareket ettim.

Koğuşa gazete almayıp, benim aldığım gazeteleri okuyorlardı. Sonraları bana gazetenin eki bile kalmamaya başladı. Aldığım iki gazetenin gelmesiyle elden ele dolaşması bir oluyor; bana bir türlü sıra gelmiyordu. Bir sabah yine aynı şey olunca gazetelerin verilmesini istedim. Şaka yaptığımı zannedip tebessümle karşılayanlar oldu. Masaya, sert bir şekilde yumruk indirip, "Getirin gazeteleri buraya" diye adeta nağra attım. Samsunlu Hasan oradaydı, diğeri henüz kalkmamıştı. Koğuştakiler Hasan'dan bir karşılık bekledilerse de, o hiç sesini çıkarmadı. Gazeteleri alınca, "Arkadaşlar, bu gazeteleri ben alıyorum, ama sizden sıra bulup okuyamıyorum. Aramızda para toplayıp bir bütçe oluşturalım, daha fazla gazetenin yanı sıra, kitap da alalım" dedim. Hasan, "Doğru söylüyorsun birader, dediğin gibi yapalım" diyerek destekledi beni. Devamında bir bütçe oluşturduk. Gazete işini düzene koyduk. Sonra, başka faaliyetleri düzenlemeyi de gündeme getirdim. Kısa sürede, yatma kalkma saati belli olan, gazete, kitap okuyan, her sabah spor yapan bir koğuş olduk. Komün kuramadıksa da, iyi anlaşanların bir araya gelmesiyle, birkaç grup oluşturduk. Çamaşırlarımızı birlikte yıkadık, yemek içmek gibi işleri ortaklaşa yaptık. Bu değişiklikten herkes çok memnun kalmıştı. Özellikle de iki Hasan. Artık aralarında rekabet kalmamış, her ikisi de koğuşun sıradan bireylerinden olmuşlardı.

Samsunlu Hasan'la, belki Karadenizli olduğundan, daha samimi olmuştuk. Bir gün voltaya birlikte çıktık. Cezaevine nasıl düştüğünü sordum. Anlatmaya başladı; "Bafra'da zengin birinin evini soymak amacıyla girdim. Evde bir çelik kasa vardı, ne kadar uğraştıysam kasayı açamadım. Aynı eve daha sonra iki kez daha girdim; yine kasayı açmayı başaramadım. Son girdiğimde, diğerleri gibi kasayı açamadan evden ayrılmak üzereyken, banyodaki bir bidon gözüme çarptı. Bidonda benzin vardı. Benzini döke döke eve girdiğim pencereye

kadar geldim. Pencereden atlarken kibriti yakıp evi ateşe verdim. Olay yerinden kaçarken, beni tanıyan birisi görüp, ihbar etmiş. Gece polisler eve gelince, ben arka pencereden atlayıp kaçtım. Ertesi akşam Havza'daydım. İki kadeh atmak için bir meyhaneye girdim; içerisi tıklım tıklım dolu. Yer yok! Tam çıkacakken, garsonlar ilgilendi; kapının ağzına küçük bir masa koyup donattılar. Daha ilk kadehi bitirmemişim, kalabalık bir grubun masasından kalkan bir adam lavaboya giderken, bizim dandik masaya çarptı. Masadaki her şey dökülmüştü. Ben efendice, masayı tutup, 'Tamam birader, önemli değil,' dedim. Adam diklendi; 'Bir şey olsa ne olacak?' Garsonlar araya girip, adamı yatıştırdılar. Bizim masayı da yeniden donattılar. Adam lavabodan dönerken, bana ters ters bakarak masasına geçti. Ben o arada iki kadeh atmıştım. Üçüncü kadehi içerken, masamı deviren şahıs, elini beline atıp, yanındakilere bir şeyler anlatırken, hepsi kafalarını bana çevirip, pis pis baktılar. Adamın hareketleri, masadakilerin onu desteklemesi, beni iyice huylandırdı. Bunlar beni vuracak, diye düşündüm. Son kadehi fondip yaptım. Silahımı çekip masadan kalktım. Şarjörün hepsini adamların masasına boşalttım. Ertesi gün bir baktım gazetelerde manşetiz!"

Koğuştakilerle bayağı kaynaşmıştık. Beni sevip saydıkları her hallerinden belli oluyordu. İki ay sonra tahliye oldum. Tahliye olmama sevinseler de onlardan ayrılmama çok üzüldüler. Vedalaşırken, Samsunlu Hasan, hiç unutmayacağım bir nasihat verdi. Hatırladıkça hâlâ gülerim.

"Bak abim, sen çok iyi bir insansın, ama bu işler iş değil. Senin gibi bir insanın ne işi olur bu işlerle? Gittiğin yol yol değil. Senden bu işleri bırakmanı rica ediyorum" dedi. Doğal olarak bana cevap hakkı doğmuştu.

"Hasan kardeşim, samimiyetinden kuşkum yok; bunları beni sevdiğin için söylediğini biliyorum. Ancak soymaya gittiğin evin kasasını açamayınca, adamın konağını ateşe vermişsin! Yan masadakilerden huylanıp yarısını kırmışsın! Ofsayt tartışması yüzünden hakemin kalbine şişi indirmişsin... Şimdi bana, bu işlerin iş olmadığını mı söylüyorsun? Bu nasıl iş Hasan?"

"Abicim, onunla o bir mi? Sen beni dinle, vazgeç bu işlerden."

Bir türlü uyamadım Hasan'ın nasihatine!

Cezaevindeki forsum, Hasan Abi (Ataman) sayesinde çok iyiydi. Gardiyanlar her gün ihtiyacım olup olmadığını sorar, varsa Hasan Abi'ye iletirlerdi. Hasan Abi'nin emekleri unutulacak cinsten değildi. Gerçi o sadece bana değil, askerliğini Kırklareli'nde yapan birçok arkadaşa büyük emekler vermişti. Ama bana, herkese verdiği emekten daha fazlasını vermiştir. İyi ki vardın, iyi ki varsın Hasan Abi...

Bu anlatı sadece bana ait değil. Kitapta adı geçen herkesin bu kitapta emeği vardır. Bu serüveni oluşturan yoldaşlarımı selam ve sevgiyle anıyorum.

Sol başta: İbrahim Çelik, sağ başta: Samsunlu Hasan. Kırklareli Cezaevi.

Fotoğraflar

Soldan sağa: Sinan Demir, Cihan Akbaş, Şükrü Yılmazer, Beşir Çavuş, İbrahim Aydın, Ekrem Demirel,
Bursa Cezaevi.

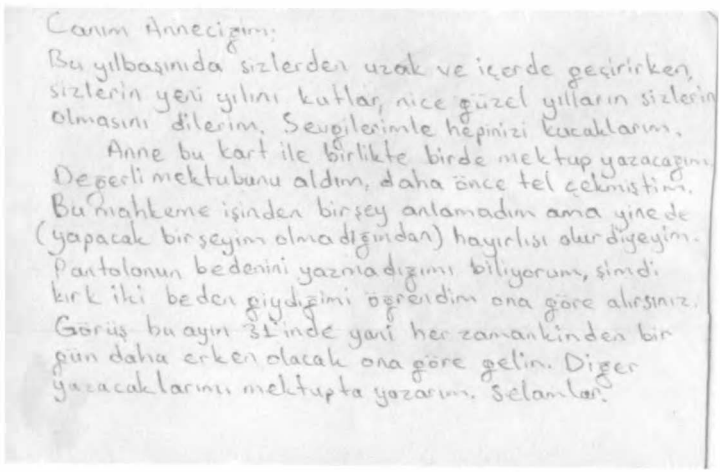
109. Piyade Alayı, Kırklareli.

Arkadakiler: İbrahim Çelik, Temel Koç, Recep Önder (Niko).
Öndekiler: Kadir Alpaslan, Fuat Yüksek, Erşan Tahiroğlu. Erzurum Karskapı Cezaevi.

El yapımı kartpostal...

Canım Annecigim;
Bu yılbaşında sizlerden uzak ve içerde geçirirken, sizlerin yeni yılını kutlar, nice güzel yılların sizlerin olmasını dilerim. Sevgilerimle hepinizi kucaklarım.

Anne bu kart ile birlikte birde mektup yazacağım. Değerli mektubunu aldım, daha önce tel çekmiştim. Bu mahkeme işinden birşey anlamadım ama yine de (yapacak birşeyim olmadığından) hayırlısı olur diyeyim. Pantalonun bedenini yazmadığını biliyorum, şimdi kırk iki beden giydiğini öğrendim ona göre alırsınız. Görüş bu ayın 31'inde yani her zamankinden bir gün daha erken olacak ona göre gelin. Diğer yazacaklarını mektupta yazarım. Selamlar.

Bülent Forta, Ekrem Savcı, İbrahim Aydın, Nasuh Mitap, Hikmet Yılmaz, Nevzat Cömert, Metin Aydın, Mehmet Çalık, İlker Yazar, Şener Açıkgöz, Ekrem Demirel, Sinan Demir, Cihan Akbaş, Bursa Cezaevi.

Ayaktakiler: Erdinç Küçükaltın, Erşan Tahiroğlu, Mustafa Böbrek, Ekrem Demirel, Tuncer Irmak, Vedat Coşkun, oturanlar: İsmet Akbaba, İbrahim Çelik, Fahri Taban, Erzurum Karskapı Cezaevi.

Arkadakiler: Ekrem Demirel, Salih Karagöz, Sinan Demir, Suat Yüksek, İbrahim Aydın, Yalçın Temur, Celal Yavuz, Mehmet Çalık, Beşir Çavuş, Şerafettin Çelik, Cihan Akbaş, Bursa Cezaevi.

Annem ve amcam ile açık görüşte, Erzurum Karskapı Cezaevi.

Ayaktakiler: Cavit Okal, Mevlüt Ustabaş, Mehmet Çalık, Seyhan Odabaş,
oturanlar: Beşir Çavuş, Celal Yavuz, Erzurum Karskapı Cezaevi.

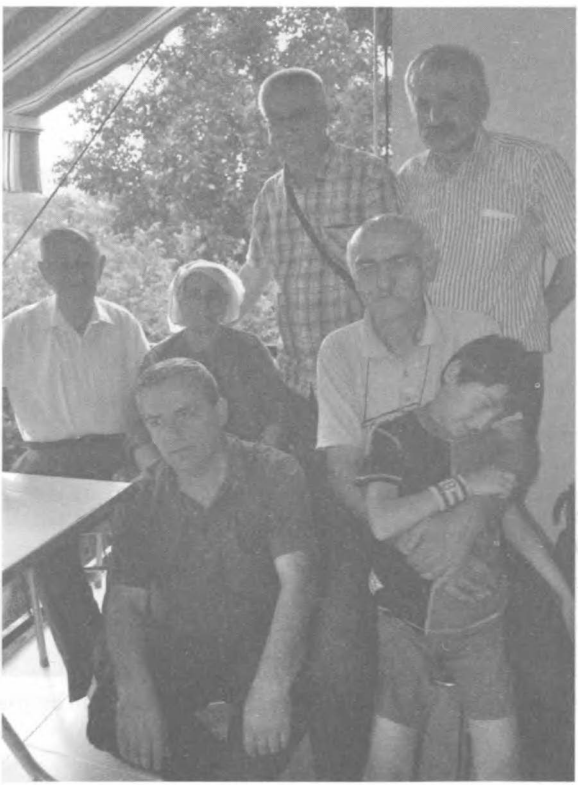
Ekrem Demirel, Celal Yavuz, İbrahim Çelik, Yalçın Temur
Erzurum Karskapı Cezaevi

Halaoğlu Naci Barlas ile 1976, İstanbul.

Hüseyin Kansız, İbrahim Çelik, Basri Şen, Kadir Alpaslan
Erzincan Kemahyolu Cezaevi

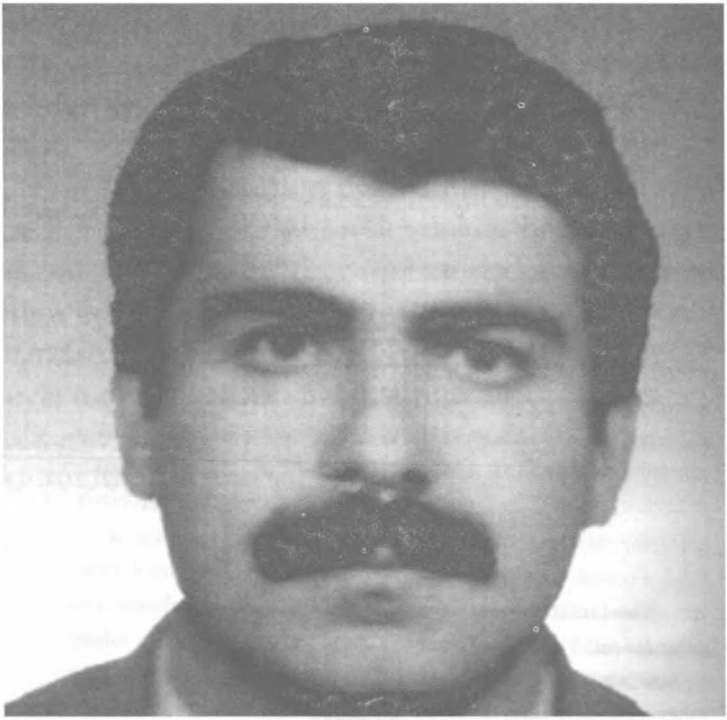
Kâzım Köroğlu, Ferihal Köroğlu, Sedat Göçmen, Etham Kara ve oğlu Yigit Özgün Kara, Kadir Köksal, İbrahim Çelik. Şavşat.

Ayaktakiler: Temel Koç, Beşir Çavuş, Sabri Çamur,
oturanlar: Kadir Alpaslan, Ali Alkan, İbrahim Çelik, Yücel Kaya,
Erzurum Karskapı Cezaevi.

Bursa Cezaevi'ndeki siyasi hükümlülerin görüşmecileri için hazırladıkları
konseri sunarken.

Ahmet Pehlivan.

AYRINTI

Kâzım Gündoğan

Keşiş'in Torunları

Dersimli Ermeniler

Yakıntarih/336 sayfa/ISBN 978-605-314-071-9

Bu kitapta, gerek 1895 Kırım'ı, gerekse de 1915 Soykırımı'nda Dersim'de hem mülkiyetin el değiştirmesi hem de dilinden, dininden ve yaşadıkları topraklardan sürgün edilen Ermeni halkının giderek kültürel bütünlüğünü yitirişinin izleri takip ediliyor.

Dersim Ermenileri yaşamlarını kurtarmıştır belki ama mülkiyetlerini, inançlarını ve sosyal statülerini kaybetmişlerdir. Soykırımdan kurtulan Ermeniler Dersim'de değişik aşiretlerin yanında var olma mücadelesi vermiş ve bir tanığın ifadesiyle, sahibi oldukları topraklarda "maraba" olmuşlardır.

Bu kitabın hazırlanması için 1937-38 Dersim tertelesinden sağ çıkan Vank ve Zımek'li Hıristiyan Ermenilerin izi sürüldü. 1915 tertelesinden sonra Dersim'de kurumsal varlığı korunabilen tek ibadet yeri olan Halvori Surp Garabet Vank'ının bombalanarak yıkılması ve "Keşiş ailesi"nin yok edilmesi nedeniyle geride kalan az sayıdaki aile fertleri Türkiye'nin değişik yerlerinde "zorunlu iskân"a tabi tutulmuşlardır. Bu çalışmada söz konusu bireylerin öyküleri toplanıp gün ışığına çıkarılmıştır. Kaybedilmiş bu Hıristiyan topluluğun üyeleriyle Isparta, İzmir, Dersim, Bolu, İstanbul, Almanya ve Fransa'da görüşmeler yapıldı. Tertele öncesi yaşamları, tertele süreci, sürgün ve zorunlu iskân dönemi, Türkleştirme, İslamlaştırma, Alevileşme süreçlerine dair hatırlamaları ve yaşama tutunma biçimleri kaydedilerek birer belgeye dönüştürüldü.

Dersim, Cumhuriyet Devleti'nin kara kutusudur. Zira devletin tüm halkları Türkleştirme ve Sünni-İslamlaştırma politikası, yaklaşık 20 yıl (1926-1947) boyunca Dersim'de son derece planlı biçimde uygulanmıştır.

Bu kitaba konu olan araştırma sürecinde, 1926 yılından itibaren uygulanmaya başlanan Şark Islahat Planı'nın 1947, hatta yer yer 1950 yılına kadar merkezi olarak uygulandığı çok net olarak görülmüştür. *Keşiş'in Torunları* bir bakıma bu politikaların nasıl uygulandığının da bir görüntüsüdür.

Ali Türker Ertuncay
Görülememiştir
Bir TKP/ML Sanığının Günlükleri

Yakıntarih/336 sayfa/ISBN 978-605-314-094-8

Bu kitap Türker Ertuncay'ın bireysel hikâyesi olmaktan öte, Türkiye tarihinin önemli ve acılı bir dönemine dair ortak belleğimizin, silinmek ve unutturulmak istenen belleğimizin yeniden inşası için elzem yapı taşlarından biridir, o dönemi anlatan diğer bütün otobiyografi, biyografi ve monografiler gibi.

Ertuncay'ın kitabı benzerlerinden farklı olarak öncülüne pek tanık olmadığımız iki perspektif getiriyor yeniden inşası gereken bu ortak belleğe. İlki, Ertuncay'ın durduğu ve baktığı yer; gençlik yıllarının önemli bir bölümünü kaplayan bir politik yapının (TKP/ML) içindeki belli bir konumdan dışarıya doğru bakışı örnekliyor. İkinci perspektif ise politik yapıdan bağımsız olarak bir insanın geçmişiyle muhasebesine tanık olmamıza imkân veriyor, çünkü sayfalar arasında "devrimci" Türker'in hikâyesini okurken, sıfatını bir kenara koymuş başka bir Türker'i de görebiliyoruz. Bu iki perspektif bazen kâğıt bir mendil üzerine, cezaevinde yazılmış tek bir mektubun farklı satırları içinde kendini belli ediyor, bazen de politik bir eleştirinin kuyruğuna kaçınılmaz olarak eklemlenmiş samimi duygu durum ifadeleri olarak.

Bu kitabın içinde tartışmaya açık noktalar yok mu? Var elbette. Ancak kitabın yazılış amacı da zaten çözüm sunmak değil, tartışmak. Ertuncay'ın kitabı, umuyoruz ki, 1980 darbesinin silmek istediği ortak belleğimizi dirilterek bugüne getiren, hatta belki de yarına taşıyan tartışmalara katkıda bulunacak, çünkü dünü görmeden bugüne bakabilmek mümkün değil.

12 Eylül'ün en karanlık günlerinde Samsun'da bir grup genç devrimci tutuklanır. Tutuklayanlar arasında yer alan bir polis memuru, daha sonra operasyondaki ve işkence sürecindeki başarıları nedeniyle komiser olur. Bahis konusu Komiser, yıllar sonra devrimcilerin yoğunlukta olduğu Ardanuç'ta, bir bayram sohbeti sırasında orada bulunanlara Emniyet Genel Müdürü edasıyla şunları söyler:

"1981'in yaz aylarıydı. Samsun'da büyük bir terör operasyonu gerçekleştirdik. Elliden fazla azılı terörist yakalamıştık. Odamda oturuyorum, çağırdım çocukları, yakalananları ikişer ikişer odama getirmelerini söyledim. Baktım getirilenlerin içinde, 18-19 yaşlarında iki de çocuk var. 'Nerelisiniz?' 'Artvinli.' 'Neresinden?' 'Borçka'dan.' 'Ulan oğlum sizin ne işiniz var bu teröristlerin içinde?' Ses yok. Yahu çocuklara bakıyorum, gencecik, fidan gibi çocuklar, içeriye atsan cezaevlerinde çürüyüp gidecekler, 'git,' desem, nasıl diyeyim, tehlikesi var. 'Kimin çocuklarısınız?' diye sordum. Birisi 'Avni Alpaslan'ın,' dedi. 'Yani bizim Dediağa'ların çocuğu.' Şimdi yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal. Baktım olacak gibi değil, vicdanım kabul etmiyor. 'Kaybolun ulan karşımdan, bir daha da karşıma çıkmayın,' deyip çocukları gönderdim."

Söz konusu gençlerden biri de elinizdeki kitabın yazarı olan İbrahim Çelik'tir ve Çelik'in bu hususla ilgili cevabı çok net:

"Baş komiser doğru söylüyor. Odasından s...tir ettiği çocuklardan biri bendim. Bizi kovduktan on bir sene sonra dışarıya çıkabildik."

Buna benzer pek çok öykünün anlatıldığı bu kitap hem o günleri anlamaya hem de gülmenin devrimci bir eylem olduğunu hatırlamaya vesile oluyor...

AYRINTI • YAKIN TARİH
ISBN: 978-605-314-103-7
9 786053 141037

2016 THG 0944864 EZE

20 ₺